

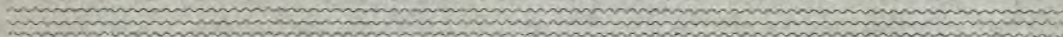
TEKA

GRONA KONSERWATORÓW

GALICYI ZACHODNIEJ

TOM III

Z 11 ILLUSTRACYAMI W CYNKOTYPII

W KRAKOWIE
NAKŁADEM GRONA KONSERWATORÓW GALICYI ZACHODNIEJ
MCMIX.

TEKA

GRONA KONSERWATORÓW

GALICYI ZACHODNIEJ

TOM III

Z 11 ILLUSTRACYAMI W CYNKOTYPII

Biblioteka Jagiellońska

1001015178

32

W KRAKOWIE
NAKŁADEM GRONA KONSERWATORÓW GALICYI ZACHODNIEJ
MCMIX.

42058

IV

3

Wydajemy obecnie trzeci tom Teki Grona konserwatorów Galicyi zachodniej, inny od poprzednich. Obok zabytków sztuki, opracowanych w dwóch pierwszych tomach i w Tece o Wawelu, postanowiliśmy zwrócić naszą uwagę na zabytki archiwalne i rękopiśmienne, mieszczące w sobie bardzo ważne do historii naszej źródła.

Opieka nad archiwaliami w naszym kraju i na całym ziem polskich obszarze pozostawiała dużo do życzenia; zabytki te ruchome, pozbawione często fachowej opieki, dawały się łatwo usunąć i stając się przedmiotem nieuczciwych transakcyi ginęły z miejsc przechowania, gdzie były bezpośrednim śladem przeszłości. Niebezpieczeństwo to może zniknąć jedynie przez dokonanie na wielką skalę inwentaryzacyi archiwaliów i przez zgrupowanie ich w większych zbiorach, co ułatwia również pracę naukową. W tym kierunku da się stwierdzić zwrot na lepsze. Powstałe w ósmym dziesiątku ubiegłego wieku archiwa krajowe w Krakowie i we Lwowie starają się uzupełnić swoje zasoby archiwaliami miast i miasteczek, utworzono lub przeobrażono największe archiwa miejskie w Krakowie, we Lwowie i Przemyślu, (krakowskie rozpoczęło druk swojego katalogu), objawiła się dążność do lepszej ochrony archiwów kapitulnych, a w ostatnich czasach rozpoczęto organizację archiwum historycznego przy Namiestnictwie. Nowy podział okręgów konserwatorskich archiwalnych w Galicyi zachodniej, na wniosek Grona dokonany, budzi nadzieję, że inwentaryzacya archiwaliów klasztornych i prowincjonalnych szybkim krokiem będzie postępowała.

Grono zamierzało w pierwszym rzędzie ogłosić katalog archiwum kapitulnego w Krakowie; wobec tego jednak, że praca ta, wymagająca poprzednio uporządkowania tego archiwum, uległa zwłoce, postanowiono na ten cel oddać później tom osobny, obecny

zaś poświęcić w pierwszym rzędzie katalogowi Archiwum krajowego, dodając niektóre opisy archiwaliów miast mniejszych. Od ostatniego zamiaru odstąpiono w ciągu druku. Katalog Archiwum krajowego opracował wybitny tegoż znawca, długoletni pierwszy urzędnik i przez półtora roku prowizoryczny kierownik Prof. Dr Stanisław Kutrzeba; katalog poprzedza praca o organizacji urzędów i kancelaryi, których akta w Archiwum się przechowały, obejmuje zaś zasoby Archiwum własne — część druga miała objąć depozyty, nie mógł jej dać wydawca z powodów od siebie niezależnych.

W przyszłości zamierzamy dać w równoległe biegnących tomach inwentarze archiwaliów kościołów i klasztorów krakowskich i inwentarze miast, miasteczek i wsi.

Najwyższą naszą nagrodą i radością byłoby widzieć, jak za naszym przykładem powstają i na światło dzienne wychodzą katalogi wszystkich rzeczy polskich, smutnem zrzędzeniem losu rozprószonych, jak przez to rośnie zasób naszych źródeł.

Tece niniejszej towarzyszą protokoły posiedzeń Grona po koniec roku 1908.

W Krakowie d. 23 kwietnia 1909 r.

Stanisław Tomkowicz.

Stanisław Krzyżanowski.

KATALOG KRAJOWEGO ARCHIWUM
AKTÓW GRODZKICH I ZIEMSKICH
W KRAKOWIE
WYDAŁ DR. STANISŁAW KUTRZEBA.

rchiwa, w których przechowują się obecnie księgi dawnych sądów ziemskich i grodzkich Korony i Litwy, niewiele mają, jak dotąd, katalogów. Bentkowskiego opisu metryki koronnej z r. 1840¹⁾, litografowany jedynie w niewielkiej ilości egzemplarzy, uwzględnił te księgi grodzkie i ziemskie, które się już wówczas znajdowały w Warszawie; dopiero jednak po roku 1880 zniesiono i wcielono do archiwum warszawskiego liczne archiwa

tychże aktów w granicach Królestwa po prowincjonalnych miastach się znajdujące. Katalogi mają, jak dotąd, tylko: archiwum wileńskie²⁾ i kijowskie³⁾. O innych zaś są jedynie krótsze lub dłuższe wzmianki, podające co najwyżej rodzaje aktów, oraz lata, z których się zachowały⁴⁾. W szczególności o archiwum krakowskim pisał Ekielski w osobnej bro-

¹⁾ Feliks Bentkowski: Spis ksiąg metryki koronnej, a w części litewskiej, główne archiwum krajowe składających, przez J. W. Bandtkie-Stężyńskiego w r. 1835 i 1836, na podstawie rewizji ułożony, a dodatkiem przybytków uzupełniony. Warszawa 1840.

²⁾ N. Gorbaczewskij: Katalog drewnym aktowym kniham gubernii wileńskiej, grodenskiej, mńskiej i kowieńskiej, także kniham niektórych sudow gubernii mogilewskiej i smoleńskiej. Wilno 1872. Przybyły jednak do tego archiwum jeszcze później księgi n. p. województwa lubelskiego. I ten katalog nie jest wyczerpujący.

³⁾ Spisok aktowych knjg chraniaszczichsia w kiewskom centralnom archiwie. Kiew, 1862—1864.

⁴⁾ Podaje te dzieła O. Balzer w pracy: Kancelarye i akta grodzkie w wieku XVIII. Studya nad Prawem polskiem. Poznań 1889, str. 291—293. Obacz także Finkel: Bibliografia t. I, str. 3—7.

szurze ¹⁾, bardzo zresztą niezasobnej w faktyczne wiadomości, oraz Dudik i Burzyński ²⁾, którzy podają sumaryczny spis aktów, jakie się w niem znachodzą. Oczywiście to wystarczyć nie może; a nadto archiwum powiększyło się później o znaczną ilość tomów, przewiezionych ze Lwowa, których jedynie bardzo niedostateczne i nieraz błędne zestawienia podał ostatni Tatomir ³⁾. Wystarczające to usprawiedliwienie dla ogłoszenia obecnego szczegółowego katalogu.

Muszę jednak wytlómaczyć zasady, których trzymałem się w opracowaniu i ogłoszeniu katalogu, zwłaszcza że nawet najdokładniejsze, jak dotąd, katalogi archiwów wileńskiego i kijowskiego, nie mogą zaspokoić wymagań naukowych i potrzeby praktycznej. Jeżeli chodzi o katalogi archiwów, nie można się przy nich trzymać zasad, jakie są przyjęte dla katalogów bibliotek (działu rękopisów); niepodobna i niema zupełnie potrzeby opisywać z osobna każdy rękopis, wobec tego, że treść ksiąg w poszczególnych działach jest jednolitą. Poszczególnych zaś aktów, w księgach się znajdujących, choćby tylko ważniejszych, również nie można podawać; przekraczałoby to bowiem ramy katalogu, mnożąc niesłychanie ilość jego tomów ⁴⁾. Wystarczyć więc musi w takich katalogach — tyczy się to w pełni także i katalogów aktów grodzkich i ziemskich — oznaczenie działów i ich charakteru, oraz wyliczenie ksiąg poszczególnych, z podaniem lat, jakie obejmują. By jednak oznaczyć działy przy księgach grodzkich i ziemskich, a także i innych, niezbyt zresztą licznych, prawie wyłącznie sądowych księgach, które razem z nimi się przechowują, nie dość, jak to n. p. robi katalog archiwum wileńskiego, zaznaczyć we wstępie, jakie są działy i jakie rodzaje aktów wchodzą do tych działów. Te działy nie są skostniałe, nie są ciągle jednakie; ulegają one w ciągu stuleci zmianom, dzielą się, łączą, zmienia się wzajemny ich stosunek do siebie, powstają dla wpisów tych samych aktów podwójne, albo potrójne nawet działy (protokół, indukta, fascykuły kopii). Zarówno więc ze względów naukowych, jak przedewszystkiem — bo to ma na celu katalog — praktycznych, konieczną jest rzeczą zbadanie filiacji ksiąg i ich wzajemnego stosunku. W ten sposób jedynie można oznaczyć, w których księgach w pewnym okresie czasu znajdują się pewnego rodzaju akta. Z tego więc powodu przy księgach każdego sądu podaję historję tych ksiąg, więc ich rozwoju, rozpadania się na działy, stosunku działów do siebie.

---

¹⁾ Krótka wiadomość o archiwum akt grodzkich i ziemskich województwa krakowskiego. Kraków 1868 (odbitka z »Czasu«).

²⁾ Dudik B.: *Archive im Königreich Galizien und Lodomerien. Archiv für österr. Geschichte* t. 39 r. 1867. Burzyński P.: *Prawo polskie prywatne*, t. I. Kraków r. str. 214—225.

³⁾ Wstęp do wydawnictwa Aktów grodzkich i ziemskich, t. I. Lwów 1878.

⁴⁾ Dość wskazać na to, że wykaz oblat tylko z ksiąg lwowskiego grodu, podanych w bardzo krótkich registrach, i to z pominięciem mniej ważnych, objął olbrzymi tom X aktów grodzkich i ziemskich. Jak widać z repertoryum ważniejszych aktów, który się robi w archiwum krajowem w Krakowie, wykaz ich choćby najkrótszy, objąłby kilka dużych tomów.

W tych ustępach zatem znajdują się wszelkie potrzebne wyjaśnienia, tak że już w katalogu samym księgi tylko krótko zostaną oznaczone przez określenie działów¹⁾.

By jednak historia ksiąg mogła być zupełną, trzeba uwzględnić nietylko te księgi, które się zachowały, ale starać się stwierdzić wogóle, jakie księgi prowadzono, a więc o ile się da, oznaczyć, czy zasób dzisiejszy odpowiada pierwotnemu, a jeśli są luki, to jakie, a więc przedstawić stan zachowania się ksiąg. Podstawą do oceny są głównie inwentarze tych ksiąg, o ile się zachowały; niektóre sięgają jeszcze wieku XVI. Niezawsze jednak są takie inwentarze, nie wszystkie zapewne dało się dotąd odszukać. Nieraz muszą o tem, czy są luki, świadczyć same księgi, lub mniej czy więcej dokładne, lecz ogólne tylko wiadomości o ich zniszczeniu.

Wreszcie z temi kwestyami łączy się trzecia, przechowywania tych ksiąg, więc historia archiwum, a raczej historia archiwów, gdyż dziś w skład archiwum krajowego wchodzi księgi różnych sądów, odrębnie pierwotnie przechowywane, które dopiero później razem zostały złączone. Przy księgach więc każdego sądu z osobna omawiam tę kwestję przechowywania ksiąg, a następnie w osobnym rozdziale historję połączonego już (od r. 1792) archiwum ksiąg ziemskich i grodzkich, które przekształciło się ostatecznie w dzisiejsze archiwum krajowe i przejęło w siebie zawartość innych archiwów.

Mówiąc o księgach różnych sądów, konieczną jest rzeczą podać przynajmniej w kilku słowach najniezbędniejsze wiadomości o tych sądach, przede wszystkim te, które są konieczne dla zrozumienia rodzajów ksiąg, ich działań i t. d., a więc wiadomości o charakterze tych sądów, terytorjalnej rozciągłości ich władzy, o datach ich powstania, reorganizacji i zaniknięcia lub zniesienia. Przed omówieniem więc historii ksiąg podaję w jak najkrótszych słowach te wiadomości, gdyż szersze omawianie historii tych sądów wychodziłoby już poza ramy wstępu do katalogu.

---

¹⁾ A więc tylko o to mi chodzi, o historję działów ksiąg, bo to jedynie należy do katalogu. Kwestya prowadzenia ksiąg, jak i wogóle historia kancelaryi tych sądów wychodzi już poza ramy wstępu do katalogu. Dla XVIII wieku opracował ją częściowo (co do sądów grodzkich) prof. Balzer, w pracy już poprzednio cytowanej, w której zajął się także i podziałem ksiąg, choć również tylko ze względu na wiek XVIII. Nieraz się na tę pracę powołuję później.

I. KSIĘGI ZIEMSKIE WOJEWÓDZTWA KRAKOWSKIEGO (DO R. 1792), WIECOWE, ORAZ SĄDÓW KRÓLEWSKICH I SEJMOWYCH.

I. Sądy. Sąd ziemski województwa krakowskiego do roku 1792. W ostatniej ćwierci XIV stulecia, t. j. w okresie, w którym zaczynają się księgi ziemskie województwa krakowskiego, jeszcze nie zupełnie była ustaloną sprawą podziału województwa na powiaty sądów ziemskich, jak i miejscowości, w których się zbierać miały. Kiedy można już tę kwestyę nieco bliżej rozpatrzyć na podstawie ksiąg, istnieją — obok dwóch podgórskich powiatów¹⁾: czchowskiego (roczki w Czchowiu) i bieckiego (roczki w Bieczu), trzy powiaty: krakowski z siedzibą roczków w Krakowie, proszowski, gdzie roczki się zbierają w Proszowicach, wreszcie powiat, obejmujący późniejsze powiaty: ksiąski i lelowski, w którym sąd ziemski zasiadał albo w Książu albo w Włodzisławiu, a od r. 1388 zamiast w Włodzisławiu, w Żarnowie. W latach 1392 lub 1393 przeprowadzono tę zmianę, iż podzielono powiat ksiąsko-lelowski na dwa: ksiąski, gdzie sąd zasiadał w Książu lub w Włodzisławiu, a potem od r. 1408 lub 1409 już stałe w Książu, oraz lelowski z siedzibą roczków w Lelowie lub Żarnowcu, od roku zaś 1408 lub 1409 już tylko w Lelowie. Ostatecznie więc ustalił się w końcu pierwszego dziesiątka lat XV wieku podział województwa na sześć powiatów: krakowski, proszowski, ksiąski, lelowski, biecki i czchowski, w których roczki odprawiają się w głównych miastach, nadających powiatom ich nazwy. Sąd ziemski (sędzia, podsędek i pisarz) był jednak jeden na całe województwo i objeżdżał po kolei powiaty, a jedynie siły pomocnicze sądu (komornicy, zastępcy pisarza) były w pewnej mierze związane ściślej z powiatami.

Zmiany w podziale na powiaty wprowadza sejmik małopolski w Korczynie z maja z 1465 r., który roczki wszystkich powiatów przeniósł do Krakowa, gdzie się rzeczywiście raz w r. 1466 odbyły. Reforma ta jednak nie okazała się korzystną. Już w r. 1466 skutek uchwały wiecu kra-

¹⁾ Powiat sądecki podlega wówczas jeszcze sądownictwu starosty sądeckiego, i później dopiero — może w r. 1465 — został włączony do powiatu czchowskiego. Ob. Kutrzeba: Starostowie, Rozpr. Ak. Um. wydz. hist.-filoz. t. XLV str. 344—345.

kowskiego wrócono do podziału województwa na powiaty, utworzono jednak powiaty większe: krakowsko-proszowski z roczkami w Krakowie, ksiąsko-lelowski z roczkami w Żarnowcu oraz czchowsko-biecki z roczkami w Wojniczcu. W r. 1469 rozdzielono jednak powiaty krakowski i proszowski, przywracając dawne miejsca dla roczków, oraz ksiąski i lelowski, ale tylko dla powiatu lelowskiego przywrócono roczki w Lelowie, gdy dla ksiąskiego odprawiać się miały w Żarnowcu. Dopiero w r. 1476 znów przyszedł Lelów do dawnych swoich praw. Wtedy też dopiero rozdzielono powiat biecko-czchowski, tak że już w r. 1477 odprawiają się roki w Bieczu i w Czchowie. Od tego czasu utrzymały się powiaty bez zmian, jak również i miejscowości te jako siedziby roczków sądu ziemskiego¹⁾.

Taki stan rzeczy trwał do drugiej połowy XVII stulecia. Na roku 1665 urwały się sądy, w Bieczu zaś i w Czchowie może nawet wcześniej²⁾. Ale jeszcze w r. 1673, po mianowaniu nowego pisarza i podsędka, znów się raz odbyły³⁾, po raz ostatni na długo. I dalej jeszcze mianuje król członków sądu ziemskiego⁴⁾, jeszcze w latach 1679 i 1680 ogłaszano roczki⁵⁾, ale bez skutku. W wieku XVII więcej się nie zebrały.

W XVIII w. brakło nawet członków sądu ziemskiego. W r. 1714 zwołuje⁶⁾ wojewoda krakowski Janusz Wiśniowiecki sejmik do Proszowic na obiór sędziego, podsędka i pisarza, zapraszając »aby in libram verae rationis wzięwszy i uznawszy damna propria, które per non existens iudicium et oclusionem actorum terrestrium dosyć są palpabilia et per retardatam iustitiam vix toleranda, do elekcyi przystąpili«. Ale daremnie. Czy sejmik wogóle przyszedł do skutku, czy go zerwano — dość, że nawet kandydatów nie obrano na te urzędy. Nieco dalej posunięto sprawę w r. 1733. Sejmik, zebrany w Proszowicach⁷⁾, jak zwykle, za uniwersałem wojewody, wybrał rzeczywiście kandydatów na sędztwo, podsędkostwo i pisarstwo, »żebyśmy po tak długiej ekspektatywie, przez lat kilkadziesiąt nie mając ziemstwa, mogli tandem gaudere świętą sprawie-

---

¹⁾ Dokładniej Kutrzeba: Sądy ziemskie i grodzkie w wiekach średnich. I. Województwo krakowskie. Rozprawy Ak. Um. wyd. hist.-fil. t. XL, str. 292—300.

²⁾ W Książu i Lelowie ostatnie roczki wpisane w r. 1664, w Krakowie i Proszowicach w r. 1665; w Czchowie i Bieczu dochodzą księgi tylko do r. 1647, ale może być, iż późniejsze posyty zagięły, wobec niestarannego przechowywania ksiąg, i stąd luka większa. Dokładniej ostatnie daty podaje Kutrzeba: Studya do historii sądownictwa w Polsce, serya I, str. 34 uw. 3.

³⁾ Nominacye w Rel. Castr. Crac. t. 100, str. 1092—1094, 1432—1434. Zapiska o wznowieniu roczków w księgach proszowskich pod datą 6 list. 1673 r.: Reasumptio iudiciorum, Terr. Crac. t. 255, str. 1123; toż w Książu, Terr. Crac. t. 310, poszyt ostatni str. 3—4.

⁴⁾ R. 1676 sędziego, r. 1678 również sędziego. Rel. Castr. Crac. t. 103, str. 481—482 i t. 105 str. 1450—1453.

⁵⁾ W roku 1679 w Sączu zeznaje woźny, że publikował roczki w Książu, Lelowie, Czchowie i Sączu, toż w r. 1680. Castr. Sand. t. 135, str. 896 i 1434.

⁶⁾ Trzy uniwersały z 15 sierpnia 1714 r. Sejmik wyznaczony na 11 września. Rel. Castr. Crac. t. 138 B, str. 2657—2666.

⁷⁾ Laudum z 10 lutego 1733 r. Rel. Castr. Crac. t. 158, str. 172—174.

dłiwością«. Ale i tak jeszcze te zabiegi pozostały bez rezultatu¹⁾. Dopiero za Stanisława Augusta przecie przywrócono sądy. W styczniu 1765 r. zebrał się sejmik, wybrał kandydatów, król w lutym nadał godności sędziego, podsędka i pisarza. W początkach czerwca tegoż roku zaczęły się sądzić roczki. Odbywają się one w tych miejscowościach, co dawniej, więc: w Krakowie, Proszowicach, Książu, Lelowie, Bieczu i Czchowie.

Sejm z r. 1766 — stosownie do życzeń, przedstawionych przez sejmik proszowski — zaprowadził znaczne zmiany. Roki miały się odprawiać tylko w Krakowie dla powiatów: krakowskiego, proszowskiego, ksiąskiego i lelowskiego, i w Czchowie dla powiatu bieckiego i czchowsko-sądeckiego. Mają więc istnieć tylko dwa powiaty sądowe. Nadto, gdy dotąd kancelarya sądu ziemskiego wpisy przyjmowała tylko w czasie roczków, konstytucya postanowiła, iż dla przyjmowania wpisów miały być księgi otwarte ciągle, bez przerwy. Kancelarye takie — suscepty więc według ówczesnego wyrażenia — miały istnieć prócz Krakowa i Czchowa, także w Lelowie. Postanowienia konstytucyi wprowadzono w życie z początkiem roku 1767 — jedynie suscepta lelowska nie została jeszcze otwartą.

Wypadki polityczne — konfederacya barska, pierwszy podział — sprawiły, że po roku 1769 przestały się odprawiać roczki, zarówno w Krakowie i Czchowie; również i kancelarya w Czchowie nie funkcjonuje, tak iż czynną jest bez przerwy nadal tylko kancelarya w Krakowie.

Przy pierwszym podziale odpadł do Austrii sąd ziemski w Czchowie. Przy Polsce pozostał sąd krakowski z swoją susceptą. Zaczęto i roczki znów odprawiać tu od r. 1777. W r. 1787 powołano wreszcie do życia i susceptę w Lelowie. Taki stan trwał do roku 1792, kiedy sejm zniósł konstytucyą, oblatowaną 10 stycznia 1792 r., sądy ziemskie i grodzkie, tworząc w ich miejsce sądy ziemiańskie²⁾.

Wiece. Obok roczków sądu ziemskiego, odprawiają się w województwie krakowskiem jeszcze inne sądy, ściśle z nimi, zwłaszcza ze względu na sposób prowadzenia ksiąg, związane. Są to wiece, sądy króla in curia, oraz sądy sejmowe.

Wiece istnieją w województwie krakowskiem od r. 1362, odprawiają się one trzy razy do roku w Krakowie, a przynajmniej powinny się odprawiać, już bowiem w XV wieku stają się one znacznie rzadsze. Statut nieszawski (r. 1454) ograniczył ich liczbę do jednego na rok, w praktyce później jeszcze rzadziej się zbierają, a zanikają w końcu XV i początkach XVI stulecia. Konstytucya z r. 1511 znów je wskrzesza, lecz funkcjonują

---

¹⁾ W obłacie, w aktach grodu krakowskiego znachodzi się tylko nadanie podsędkostwa; przywilej królewski nosi datę dopiero 21 lutego 1734 r. Rel. Castr. Crac. t. 159, str. 1477—1479; toż w Castr. Sand. t. 179, str. 164—145. Te starania o wskrzeszenie sądów przedstawiłem poprzednio w pracy: Reformy sądów w województwie krakowskiem w latach 1765—1796 (Studya do historii sądownictwa w Polsce, serya I). Tu jedynie zaznaczam ważniejsze momenty, o ile potrzebne do zrozumienia historii ksiąg, uzupełniając nieco przedstawienie tej sprawy przez później znalezione do niej akta.

²⁾ Obacz: Reformy i t. d. str 40—45.

one bardzo słabo, rzadko się zbierają. Władza ich rozciągała się na całe województwo, stoją ponad innymi sądami. Sądzą z tamtymi na równi, a wyłącznie w sprawach ważniejszych; odkąd zaś wyrobiła się apelacya, do nich idzie zarówno od sądów ziemskich jak grodzkich. Z sądami ziemskimi ściśle są związane przez to, iż w nich zasiada sąd ziemski: sędzia, podsedek i pisarz. Znikły ostatecznie wskutek utworzenia w r. 1578 trybunału koronnego¹⁾.

Sąd królewski i sejmowy. Król był jednak jako fons iustitiae najwyższym w zasadzie sędzią. Gdy zjeżdżał do jakiego województwa, przybywał na jego dwór sąd ziemski województwa, który wchodził w skład sądu królewskiego, zwanego zwykle sądem in curia. W sądzie tym bądź król zasiadał osobiście, bądź też tylko wyznaczał dostojników do niego (sąd taki później zwany assessorskim); pod względem jednak kompetencji pierwotnie, ani w XIV, ani w XV stuleciu nie było różnicy, jak również nie było różnicy, czy te sądy odbywały się w czasie sejmu (od XV wieku określane wtedy jako sądy in conventionem), czy poza sejmem. Dopiero w XVI wieku zaczęły się między tymi sądami tworzyć różnice kompetencyjne²⁾. Sąd królewski in curia już za Zygmunta Augusta ogromnie stracił na znaczeniu i atrybucjach, zniknął od utworzenia trybunału koronnego, assessorski odtąd przemienił się w sąd dla spraw z miast. Ostał się nadal sąd sejmowy, choć z kompetencją znacznie już mniejszą. Te sądy odprawiają się w krakowskiem województwie, najczęściej w Krakowie. Sądy królewskie in curia (do których trzeba liczyć i assessorskie) po raz ostatni odprawiają się tu w r. 1551, sądy sejmowe od drugiej połowy rzadko, prawie tylko w czasie sejmów koronacyjnych.

Sąd ziemski czchowski pod rządami austriackimi 1772—1784. Manifest Maryi Teresy z 11 września 1772 r. ogłosił objęcie Galicyi przez rząd austriacki. Gubernator, hr. Perggen, który otrzymał także stanowisko naczelnika sądownictwa krajowego, zajął się rychło sprawą przywrócenia normalnego biegu jurysdykcyi. Rozporządzenie jego z 20 paźdz. 1772 nakazywało, by »sędziowie wszelakiego stopnia dawniej w tych krajach ustanowieni«, rozpoczęli »tymczasem« »sądy swoje według dawnego zwyczaju i porządku«, oczywiście z tą różnicą, iż wyroki miały już wychodzić w imieniu cesarzowej. Następne rozporządzenie z 1 grudnia 1772 postanowiło, iż sądy ziemskie miały swoje funkcye rozpocząć z najbliższą przypadającą kadencją³⁾. Jako instancyi wyższej poddane zostały na razie władzy gubernium. Już jednak 4 stycznia 1773 ustanowiono jako

¹⁾ Ob. Kutrzeba: Sądy j. w. str. 340—360, oraz Ostatni wiek wieców krakowskich w Studiach do historii sądownictwa w Polsce, serya I.

²⁾ Ob. Kutrzeba: Sądy j. w. str. 84—92, O. Balzer: Geneza trybunału koronnego, B. Gruźewski: Sądownictwo królewskie w pierwszej połowie rządów Zygmunta Starego.

³⁾ Rozporządzenia w zbiorze Pillera: Rozkazy i ustawy powszechnie Królestwa Galicyi i Lodomerji od dnia 11 września 1772 r. ogłoszone. Ob. także Józef Wawel Louis: Początkowe sądownictwo austriackie w Galicyi (1772—1784), Przegląd prawa i admin. t. 21 (r. 1896) str. 110—111 i 195.

władzę naczelną we Lwowie najwyższy sąd gubernatorski, który rozpoczął swoje funkcyje 8 marca, a kiedy go wkrótce — po 18 miesiącach — zwinięto, powołano do życia »regis tribunal«, działający od 4 lipca 1774 r. ¹⁾

Sąd ziemski czchowski zebrał się wskutek tych zarządzeń w dawnym składzie (sędzia podsędek, pisarz, podpisek a zarazem regent kancelaryi, dwaj komornicy) 19 marca 1773 ²⁾. Oprócz tych powiatów, na które dawniej rozciągała się jego władza, t. j. czchowskiego, bieckiego i sądeckiego, objął on także sprawy powiatu szczyrzyckiego, który dostał się przy podziale Austrii, kiedy przy Polsce pozostał nadal Kraków, gdzie się poprzednio odprawiały roczki dla tego powiatu ³⁾. Przynależność tego powiatu do sądu ziemskiego czchowskiego, kwestyonowaną przez sąd grodzki sądecki, wyraźnie też zatwierdził lwowski trybunał królewski mandatem z 30 grudnia 1778 r. ⁴⁾

Sądy jednak polskie, utrzymane na razie, miały ustąpić miejsca nowym, które rząd austriacki zamierzał ustanowić. Dekret nadworny z 6 czerwca 1777 ⁵⁾ nakazuje sądom kończyć sprawy, zwłaszcza że nowych spraw już od trzech lat nie przyjmowały, następny zaś dekret z 1 sierpnia 1777 ⁶⁾ ogłaszał, że nowe sądy (fora nobilium) mają rozpocząć urzędowanie z dniem 1 marca 1778 r., i z tego powodu, by skończyć z dawnymi sprawami, nakazywał sądom istniejącym sędzić bez przerwy przez kilka ostatnich miesięcy. Do wejścia w życie nowych sądów jeszcze nie doszło. Nowy dekret z 12 grudnia 1777 ⁷⁾ utrzymał nadal jeszcze istniejące sądy, ograniczając je jednak do spraw, które weszły do nich przed 4 lipca 1774 r. Dalej więc zbiera się i sąd czchowski. Na razie przynajmniej tę przeprowadzono zmianę, iż lwowski trybunał ogłosił 22 czerwca 1778 r. nową ordynację sądów jako »modus manipulandi«, zatwierdzoną przez cesarzową 20 grudnia 1778 ⁸⁾.

Ordynacya przepisała inny skład sądów ziemskich. Składać miało sąd sześć osób: dwóch sędziów, dwóch podsędków i dwóch »actuarii«, wszyscy z głosem stanowczym. Skład sądu, oprócz tych, którzy w nim zasiadali, miano uzupełnić z pośród t. zw. iudices districtuales, którzy byli

¹⁾ Ob. Louis j. w. str. 196, 305.

²⁾ Przynajmniej taka najwcześniejsza data w księgach. Terr. Czchov. t. 41, na początku, i tamże wykaz biorących udział w sądzie.

³⁾ Stwierdzają to napisy w Terr. Czchov. t. 38 i 41: Acta terrestria palatinatus Cracoviensis districtuum Czchoviensis, Ciriciensis, Sandecensis et Bieciensis.

⁴⁾ Mandat oryginalny w Terr. Czchov. t. 108, pod datą.

⁵⁾ Podany w piśmie trybunału z 21 czerwca 1777 r. Castr. Sand. 448, nr. 23.

⁶⁾ W piśmie dystryktu sądeckiego z 18 września 1777. Castr. Sand. 448, nr. 25. Por. także pismo trybunału z 30 stycznia 1778 r. Terr. Czchov. t. 108, pod datą.

⁷⁾ W piśmie trybunału z 30 stycznia 1778 roku Castr. Sand. 448, nr. 31 i Terr. Czchov. t. 108, pod datą. W tejże sprawie, późniejszy dekret jeszcze z 4 maja 1778 r., Castr. Sand. 448, nr. 36.

⁸⁾ O tej ordynacyi w piśmie trybunału z 22 czerwca 1778 r. Castr. Sand. t. 448 nr. 36. Ordynacyi w aktach krakowskiego archiwum nie znalazłem; odpis jej z aktów trembowelskich Castr. Trembovl. Fasc. cop. inscript. relationum t. 18 nr. 623 zawdzięczaam uprzejmości p. B. Gruzewskiego, aplikanta archiwum krajowego we Lwowie.

już ustanowieni poprzednio dla niedoszłych nowych sądów. Komplet wynosił przynajmniej cztery osoby, w razie potrzeby uzupełniać miał sąd swoją liczbę z pośród komorników. Miały te sądy ziemskie zasiadać nie w kadencyach, lecz przez cały rok, odbywając sesje dwa razy na tydzień. Obszerna ta ordynacya zawierała także i zasady postępowania sądowego. Wejść w życie miała ordynacya od 24 września 1778. Sąd czchowski do niej się rzeczywiście zastosował.

Wkrótce później jednak utraciły sądy polskie część swoich funkcji. Patent z 4 marca 1780¹⁾ utworzył dla Galicyi tabulę ziemską, do której należało wpisywać akta, tyżące się nieruchomości szlacheckiej. Tabula rozpoczęła swój byt od 1 lipca 1780 roku, wskutek czego odpadła część funkcji sądów ziemskich: wpisy, tyżące się nieruchomości. Przez kilka lat poprzednich wydawał też trybunał lwowski niejednokrotnie zarządzenia, mające na celu przygotowanie wprowadzenia tabuli przez uporządkowanie odpowiednich działów ksiąg ziemskich i grodzkich.

Wreszcie przecież miały zniknąć utrzymujące się jeszcze sądy polskie. Patent gubernatora hr. Brigido z 30 maja 1783 r. zapowiadał, że fora nobilium rozpoczną funkcyę swoje od 1 listopada 1783, poczem jednak jeszcze odroczone (patent z 31 paźdz. 1783 r.) to otwarcie nowych sądów do 1 stycznia 1784 r.²⁾ Dekrety nadworne z 10 stycznia, 22 marca i 12 grudnia 1783 r. nakazywały sądom kończenie spraw, ewentualnie oddawanie ich nowym władzom³⁾. W miarę jak sprawy kończono, zniknęły sądy polskie. Sąd ziemski czchowski ostatnią sesyę odbył 30 marca 1784 r.⁴⁾

II. Księgi. Księgi ziemskie województwa krakowskiego (powiatów: krakowskiego, proszowskiego, ksiąskiego, lełowskiego, bieckiego i czchowskiego do XVII wieku). Na oznaczenie ksiąg ziemskich spotyka się pierwotnie nazwy: *liber terrestris*, *iuris terrestris*, *terminorum*, *iudiciorum*, *iudicialis*⁵⁾ także *acta terminorum*⁶⁾ lub *registra iudiciorum*⁷⁾. Rozpoczynają się one z rokiem 1374, lecz jeszcze zarówno w końcu XV jak i w początkach XV stulecia zachodzą w nich luki, i to znaczne, które uniemożliwiają dokładne sprawdzanie, w jaki sposób prowadzono wówczas księgi, jakie, a zwłaszcza kiedy wprowadzano zmiany⁸⁾. Dwa są, o ile chodzi o powiaty: krakow-

1) Zbiór Pillera r. 1780, nr. II.

2) Zbiór Pillera r. 1784, nr. XXII i XLIX.

3) Pisma trybunału z 11 lutego, 28 marca i 27 grudnia 1783 r., Terr. Czchov. t. 108 i 109 pod datami.

4) Terr. Czchov. t. 74, na końcu.

5) Helcel II, nr. 1199, 1692, 1695, 1761, 1794.

6) Ibid. nr. 2007.

7) Ibid. nr. 1836, 1102.

8) W archiwum krajowem z tego czasu nie wszystkie są księgi; kilka, a w nich i najdawniejsza, znajdują się w archiwum głównem w Warszawie, mianowicie księgi, które prof. Ulanowski w opisie ich przy wydaniu (*Starodawne prawa polskiego pomniki* t. VIII) oznacza jako 1 a (1374—1385), 1 b (1385—1390), II a (1397—1400), III a (1400—

ski, proszowski, ksiąski, a następnie i lelowski, w użyciu systemy: chronologiczny i terytoryalny. Albo prowadzą jedną księgę i do niej wciągają zapiski sądów, odbywających się po tych powiatach kolejno, jak je objeżdżał, jedno po drugim, sąd ziemski (system chronologiczny), albo też dla każdego powiatu osobną prowadzono księgę, do której wpisywano tylko sprawy tego powiatu (system terytoryalny). Jednakże i pośrednią nieraz postępowano drogą, prowadząc księgi osobne dla kilku powiatów razem (nie wszystkich), a więc łącząc oba systemy. Wreszcie zdarza się także, co jeszcze większe sprawia zamieszanie, że pisarze równocześnie, prowadząc kilka ksiąg, w jednych chronologicznego, w innych terytoryalnego trzymają się systemu. Jakiego systemu trzymano się początkowo, trudno stwierdzić. Najstarsza część ksiąg z lat 1374—1381 bardzo jest niejasną pod tym względem, wpisane są w nią sprawy z różnych powiatów, jednak zwykle wtedy idzie w ciągu cała grupa zapisek z następujących po sobie roczków jednego powiatu, co by wskazywało na system raczej terytoryalny. Z powodu jednak wielkich luk w tej księdze, trudno pewne pod tym względem wyrazić zdanie. Od r. 1381 atoli już ten system terytoryalny silnie występuje; osobne od tego roku prowadzą się księgi: proszowska, oraz ksiąska (t. j. dla powiatu wówczas jeszcze niepodzielonego ksiąsko-lelowskiego). Zdarza się wprawdzie, że w księdze proszowskiej znajdują się zapiski z Książa (Włodzisławia), lub naodwrot, są to tylko jednak przypadkowe wtręty, z nieuwagi pisarza pochodzące¹⁾. W r. 1388 w marcu zaczęto prowadzić sprawy tych powiatów łącznie chronologicznie, lecz trwa to tylko do sierpnia tegoż roku, poczem znów odrębnie je prowadzą, także i przez cały następny rok 1389. Bez wątpienia więc także i dla roczków krakowskich w tymże czasie, t. j. przynajmniej od r. 1381, istniały osobne księgi, których jednak brak; poświadczą to osobna księga roczków krakowskich z r. 1389. System ten został od marca r. 1388 zwieczniony przez to, że równolegle z księgami według systemu terytoryalnego (względnie częściowego terytoryalnego) zaczęto prowadzić i prowadzono do końca roku 1388 jeszcze osobną księgę według systemu chronologicznego dla wszystkich trzech powiatów, zaś przez rok 1389 osobną księgę dla powiatu proszowskiego i ksiąskiego według sy-

---

1402). Prof. Ulanowski zapowiedział pracę o księgach, lecz jej nie ogłosił. Podane w tekście uwagi opierają się, zwłaszcza co do ksiąg, nie znajdujących się w Krakowie, na doskonałych opisach tych ksiąg, podanych przez prof. Ulanowskiego (tamże, na końcu obu części t. VIII). Nadto znalazły się jeszcze później w temże archiwum warszawskiem księgi z XIV wieku. Tam też przechowuje się kilka ksiąg z początku XV wieku. Stosownie do życzenia prof. Wierzbowskiego, dyrektora tegoż archiwum, ksiąg tych tu nie omawiam, będą one bowiem, zdaje się, opisane w katalogu tegoż archiwum. Z tego powodu odnośnie do tego okresu czasu wiadomości o rozwoju ksiąg nie są zupełne. Krótki opis najstarszych ksiąg krakowskich podaje Hube R.: *Księgi ziemskie i grodzkie wieku XIV w Polsce*. Pisma t. II, str. 196—7, i *Prawo polskie XIV wieku*. Sądy etc. str. 3—5, szerszy (bez podania autora): *Najdawniejsza księga ziemska krakowska i trzy późniejsze z wieku XIV i początku XV*. *Rozpr. Ak. Um. wyd. hist.-fil.* t. III.

¹⁾ Za takie uważa je prof. Ulanowski, *Star. pr. p. t. VIII*, część I, str. 17.

stemu chronologicznego. W początkach roku 1390 mamy znów już tylko jedną księgę według systemu chronologicznego dla wszystkich trzech powiatów, choć nie można twierdzić stanowczo, jakoby obok niej nie biegły i osobne księgi według systemu terytoryalnego, może tylko zaginione. Nie wiemy o prowadzeniu ksiąg dla powiatów bieckiego i czchowskiego. Wobec tego, że żadnych śladów roczków z tych powiatów nie ma wpisanych w księgach wyżej omówionych, widocznie co do nich przestrzegano systemu terytoryalnego, bądźto w pełni, prowadząc osobne księgi dla każdego, bądź częściowo, t. j. przez utrzymywanie ksiąg wspólnych dla obu powiatów¹⁾.

Po roku 1390 następuje luka lat kilku, tak że niepodobna określić systemu, jaki w tych latach panował. Odkąd jednak się księgi znów pojawiają, widzimy już system terytoryalny jako przeważający. Z r. 1394 zachowały się szczątki księgi lełowskiej wyłącznie tylko dla roczków tego wówczas zdaje się utworzonego powiatu (jako osobne bezwątpienia dalej je prowadzono już stale²⁾). Od r. 1397 bieżą księgi krakowskiego powiatu, również już wyłącznie dla roczków w Krakowie odprawianych³⁾, nawet bez żadnych drobnych wtężeń (nie jedna księga nawet, ale po dwie równoległe). Od r. 1399 zaczyna się księga roczków czchowskich; więc obok niej musiała być i osobna księga biecka, o ile ten powiat był wyodrębniony (księgi jego rozpoczynają się od r. 1411). Ale jeszcze nie zerwano zupełnie z systemem chronologicznym. Od r. 1397 zachowały się księgi, do których wpisywane są roczki powiatu krakowskiego (równoległe z wyłącznymi księgami krakowskimi), proszowskiego i ksiąskiego⁴⁾. Stan trwa do maja 1399, kiedy przestano do tych ksiąg wciągać roczki krakowskie, tak że stały się one wyłącznymi dla powiatów: proszowskiego i ksiąskiego. Chronologicznie wpisują roczki tych powiatów dalej aż do r. 1437, kiedy je rozdzielono na osobne proszowskie i osobne ksiąskie. W ten sposób ostatecznie zwyciężył w ustroju ksiąg system terytoryalny, który już po luce widocznie, zwłaszcza od roku 1399 — z tym właśnie jednym wyjątkiem — przeważał. Odtąd więc już odróżnia się tyle działów ksiąg, ile jest powiatów sądowych ziemskich, zatem: księgi krakowskie, proszowskie, ksiąskie, lełowskie, bieckie i czchowskie.

---

¹⁾ Oczywiście o ile były już odrębnymi powiatami; nie jest bowiem wykluczoną rzeczą, że tworzyły jeszcze wówczas tylko jeden powiat, ob. Sądy j. w. str. 296.

²⁾ Po roku 1394 idzie duża luka, dopiero z lat 1406—1407 zachowało się trochę kart, wyłącznie roczków lełowskich, od r. 1411 zaś już w pełniejszym bieżą komplecie.

³⁾ Już prawie bez luk. Księga z r. 1406—1407 zachowana jest w Moskwie w metryce litewskiej, Ptaszycki: Opisanie knig i aktow litowskoj metriki str. 147.

⁴⁾ W tej księdze spotykamy pod rokiem 1398 wzmiankę, że sprawa jest zapisaną in libro domini Nicolai notarii (Star. pr. p. pomniki t. VIII nr. 6832). Mikołaj jest pisarzem generalnym w latach 1381—1406. Bezwątpienia przez ten liber notarii rozumiano właśnie jedną z ksiąg, do których tylko krakowskie wpisywano roczki, a o których mówiliśmy wyżej. Stąd Hube: Prawo polskie XIV w. Sądy, ich praktyka etc. str. 4 określa je jako księgi pisarza, i domyśla się, że one były jego prywatną własnością: por. tę wiadomość z zapiską u Helcla II, nr. 1102.

Reformy, jakie przeprowadzano od r. 1465, wpłynęły i na ustrój ksiąg. Sprawy z roczków krakowskich z 3 marca 1466 r. wpisano tylko w księgi krakowskie, choć odnoszą się do wszystkich powiatów województwa. Kiedy w r. 1466 utworzono trzy duże powiaty, zapiski spraw powiatu krakowskiego i proszowskiego wciągano do r. 1469 w dalszym ciągu ksiąg krakowskich, zaś sprawy z powiatów bieckiego i czchowskiego w dalszym ciągu ksiąg czchowskich, tu dłużej, bo do r. 1476. Dla powiatów jednak ksiąskiego i lelowskiego ostały się osobne księgi, i to nawet w latach 1466—1469, kiedy one tworzyły wspólny powiat. Ostatecznie jednak z upadkiem reform w r. 1469, wzgl. 1476, wrócił dawny porządek rzeczy także co do systemu w prowadzeniu ksiąg.

W tym mniej więcej czasie przeprowadzono także w księgach ziemskich województwa krakowskiego zmianę przez to, iż gdy dotąd wpisywano w księgi wszystkie sprawy na roczkach załatwiane bez żadnej różnicy, zaczęto teraz do jednych ksiąg wpisywać tylko dekreta, do innych zaś resztę spraw, określanych jako *acta*. Podział ten jednak na dwa działy jeszcze wówczas nie został dość silnie zaznaczony. Dobitniej uwydatnia on się dopiero od końca pierwszej ćwierci następnego, XVI stulecia; oznaczają ten dział wtedy nazwą: *inscriptiones*. Najpierw przeprowadzono go w Krakowie i Lelowie, bo już w roku 1462, w ksiąskich księgach od roku 1464, w proszowskich dopiero od roku 1468, już więc po przywróceniu osobnego tamże powiatu, wreszcie w Czchowie i Bieczu dopiero po przywróceniu tamże roczków osobnych w roku 1476. Podział ten jednak nie utrzymał się. Zanika on w drugiej połowie w. XVI. Przypisać to należy zmniejszeniu się ilości praw. Ich obfitość dawniej sprawiła, że podzielono księgi na dekreta i *inskrypcye*, że nawet w tych działach prowadzono nieraz równolegle po dwie księgi (choć zresztą co do charakteru jednakie); gdy od XVI wieku coraz więcej zyskiwały na znaczeniu grody, ubywa spraw, stają się niepotrzebne i te działy. Najpierw stało się to w Lelowie; już od r. 1565 wszystkie sprawy, tak dekreta jak *inskrypcye*, wpisuje się *promiscue* w tę samą księgę. W r. 1566 za tym przykładem idą księgi proszowskie, w r. 1568 także ksiąskie. Najdłużej utrzymał się podział w księgach krakowskich i bieckich, bo do r. 1577, tak że dopiero od r. 1578 razem wszystkie sprawy do jednej księgi wpisują. Może wtedy i w Czchowie to się stało, choć nie da się tego wyraźnie stwierdzić z powodu zniszczenia i ogromnego pomieszania tych ksiąg.

Księgi ziemskie zanikają, odkąd przestały się odprawiać roczki, t. j. w drugiej połowie XVII wieku. Krakowskie kończą się na roku 1665, na r. 1673 proszowskie, ksiąskie i lelowskie, już na r. 1664 czchowskie. Ostatni rok, do którego dochodzą księgi bieckie, to rok 1647, choć może być, że jeszcze z późniejszych lat były, lecz zaginęły; łatwo toby wytłómaczyć można zwłaszcza tem, iż może jeszcze poszyty z tych późniejszych roczków nie były zszyte w księgi. tem łatwiej więc mogły uleść zatracie.

To główny dział ksiąg. Prowadzono także osobny protokoł. Pozostały z niego jednak tylko drobne zniszczone fragmenta z XVI i XVII wieku. Oczywiście istniały i rejestra. I z nich są dziś tylko resztki, a mianowicie rejestra krakowskie z r. 1653, 1654, 1658, 1661 i 1662, proszowskie z r. 1647, lelowskie z r. 1658, oraz fragmenta ksiąskich. Niepodobna więc zbadać dziś, odkąd i jak je prowadzono, i czy były w nich osobne działy, jak w grodzie.

Księgi sądów wiecowych. Dla spraw, które przychodziły przed wiece, nie było pierwotnie osobnych ksiąg. W skład wiecu wchodził sąd ziemski (sędzia, podsędek, pisarz), sprawy na wiecach załatwiane wciągano też do tych ksiąg, do których wpisywano wogóle sprawy z roczków krakowskich. Spotykamy więc zapiski z nich bądź w księgach, które obejmowały według systemu chronologicznego sprawy wszystkich powiatów, bądź też, odkąd zwyciężył system terytoryalny w prowadzeniu ksiąg, w księgach ziemskich krakowskich, z uwzględnieniem więc tylko dat wieców, które decydowały, gdzie się te sprawy w księgi wpisze. W r. 1425 jednak wydzielono¹⁾ te sprawy z ksiąg ziemskich krakowskich, i utworzono osobne dla nich księgi, które w zapiskach oznaczane są jako *libri colloquiales* lub *acta colloquialia*²⁾. Osobne księgi wiecove prowadzono do roku 1561, a i to tylko częściowo, gdyż już w latach od roku 1544 inskrypcje wiecove wciągano jedynie do ksiąg ziemskich krakowskich (oczywiście do działu inskrypcji). Po roku 1561 już wogóle wszystkie sprawy wieców, jakie się odtąd odbyły (r. 1565—1578), wpisywano do odpowiednich ksiąg ziemskich krakowskich (inskrypcji, wzgl. dekretów).

Księgi sądów królewskich, asesorskich i sejmowych. Podobnie jak ze sprawami wieców, postępowano pierwotnie także i ze sprawami, które załatwiał czy to sąd *in curia*, czy też *in conventione*. Wpisywano je — według chronologicznego następstwa tych sądów — do ksiąg ziemskich, po ustaleniu się zaś systemu terytoryalnego w prowadzeniu ksiąg zwyczajnie do ksiąg ziemskich krakowskich, nawet wtedy, jeśli sądy takie odbywały się nie w obrębie województwa krakowskiego (Kraków, Niepołomice, Nowy Sącz i t. d.), ale i poza województwem (Korczyn, Wiślica), oczywiście w tym wypadku tylko o ile to były sprawy województwa krakowskiego. Przecież przyszło wreszcie do wydzielienia zapisków sądów królewskich w osobne księgi, a to od roku 1436. W XVI wieku, od r. 1530, podzielono je nawet na dwa działy, zwykłe w księgach ziemskich, inskrypcje i dekreta. Od roku 1576³⁾ atoli i te

¹⁾ Mówi o tem niedołężna zapiska: *Usque hoc colloquia non sunt scripta, sed in registro specialia per se ibi sunt scripta*. Helcel II, str. 96.

²⁾ Helcel II, nr. 2121, 2122.

³⁾ Potwierdzenie praw z r. 1550 przepisywało: *cokolwiek ziemskim sprawom sądowym należy, które przy bytności naszej sprawowane bywają, to w ziemskie księgi wpisywane być ma*. Vol. leg. II, 594. Można by w tem postanowieniu upatrywać motyw włączenia spraw sądów królewskich do ogólnych ziemskich. Ale i księgi królewskich

sprawy sądów królewskich (wówczas już wyłącznie sejmowych) zaczęto wciągać, jedynie z uwzględnieniem chronologii, do ksiąg ziemskich krakowskich. Ostatnie wpisy spraw sądów sejmowych pochodzą z r. 1649.

I później jeszcze odprawiają się w Krakowie sądy sejmowe, choć rzadko. Brakło ksiąg ziemskich, do którychby je wciągano, musiano więc zapewne dla nich utworzyć osobne księgi. Co się z nimi stało? Niema ich w Krakowie. Czy są może razem z innymi księgami sądów sejmowych w Warszawie, nie mogłem stwierdzić.

Kopie ksiąg ziemskich wiecowych i królewskich. Obok ksiąg oryginalnych dla sądów ziemskich województwa, wiecowych i królewskich (wzgl. sejmowych) zachowały się jeszcze osobne księgi, określone jako kopie. Są to odpisy ksiąg oryginalnych¹⁾. Podstawą tego było jakieś nieznane laudum województwa krakowskiego z roku 1638 lub nieco wcześniejsze, o którym wiemy tylko z zatwierdzającej go konstytucji sejmu z r. 1638²⁾: »lauda województwa krakowskiego temuż województwu służące względem przepisania ksiąg ... które publicznym uchwałom nie derogują, aby vigorem miały, postanawiamy«. Jaki był powód takiej uchwały, nietrudno zgadnąć. Stare księgi, średniowieczne nawet, miały jeszcze praktyczną doniosłość; kwerendy jednak były w nich bardzo utrudnione, ponieważ już ich nie umiano czytać. By więc to ułatwić, uchwalono starsze księgi przepisać. Uchwałę wykonano, i jakkolwiek brak wyraźnej wzmianki, że te księgi przepisane zostały wskutek niej, to jednak można to na pewno twierdzić, gdyż pismo tych kopii wyraźnie na ten czas wskazuje. Jeśli wszystkie te kopie dotąd się przechowały, toby wnosić z nich można, że roboty do końca nie doprowadzono, nie do tego samego bowiem kresu przepisano poszczególne działy, brak zaś zupełnie kopii ksiąg czchowskich. Przepisano:

1) księgi krakowskie z lat 1397—1527, a więc z lat od końca XIV do pierwszych początków XVI stulecia razem z zapiskami, odnoszącymi się do sądów wiecowych i królewskich;

2) księgi proszowsko-ksiąskie z lat 1409—1437, zaś następnie już tylko ksiąskie z lat 1437—1450;

3) księgi lełowskie z lat 1421—1448;

4) księgi bieckie z lat 1412—1429;

5) księgi wiecove z lat 1425—1450;

6) księgi sądów królewskich z lat 1437—1550.

W pełniejszej więc mierze uwzględniono księgi ziemskie krakowskie i sądów królewskich, jako widocznie najważniejsze, tak że kopie doprowadzono aż do XVI wieku. Przepisywanie jednak nie było mechaniczne; opuszczano mniej ważne zapiski, dając w kopiach tylko wybór,

---

sądów, zdaje się, uważano za ziemskie. Ob. Kutrzeba: Sądy j. w. str. 48. Następne sądy sejmowe po r. 1553 odprawiły się w Krakowie dopiero w r. 1576.

¹⁾ Tego określenia kopii używa się także w zupełnie innym znaczeniu, o czym niżej, gdy będzie mowa o fascykułach kopii, wciągniętych i niewciągniętych.

²⁾ Vol. leg. III, 956.

głównie sprawy, mogące mieć jeszcze praktyczne znaczenie, więc dotyczące się kwestyi dóbr nieruchomych, kwestyi ich własności, granic i t. d. Pominięcie najstarszych ksiąg, czy nieraz także i pewnych lat, tłumaczyć jednak zapewne należy nie tem, że nie znaleziono w nich zapisek, mających jeszcze praktyczne znaczenie, lecz zapewne nieładem w tych księgach, który uniemożliwiał dokładne ich zestawienie. Księgi te mają i dziś jeszcze znaczenie, z tego powodu, iż zastępują w niektórych latach księgi oryginalne, które już po ich przepisaniu poginęły. Cała ta akcja daje w każdym razie dobre świadectwo o dbałości ówczesnych dla zachowania ksiąg i ułatwienia dochodzenia praw.

Księgi ziemskie województwa krakowskiego (powiatów: krakowskiego, proszowskiego, ksiąskiego, lelowskiego, bieckiego i czchowskiego) w latach 1765—1766. W latach 1765 i 1766 księgi prowadzone są z osobna dla każdego z sądów ziemskich, a więc osobne krakowskie, proszowskie, lelowskie, ksiąskie, bieckie i czchowskie. Dla ksiąg przyjęto jako podstawę podział, jaki poprzednio się już wyrobił — a więc na dekreta i akta. Wpływ na prowadzenie ksiąg wywarł system podwójny ksiąg grodzkich¹⁾ — mianowicie zarówno księgi dekretów jak aktów są prowadzone podwójnie, jako protokół i indukta. Tak więc w tych latach cztery — dla każdego sądu — wyodrębniają się działy ksiąg:

- 1) protokół dekretów (prothocollon decretorum);
- 2) indukta dekretów;
- 3) protokół aktów, określane także nieraz jako protokół inskrypcyi i tranzakcyi (prothocollon actorum, prothocollon inscriptionum et transactionum);
- 4) indukta aktów, wzgl. indukta inskrypcyi i transakcyi²⁾.

Prowadzono też rejestra — również na wzór grodzki³⁾. Są ich cztery rodzaje:

- 1) rejestra *causarum ex simplicibus* — tak zwyczajnie określają ten dział zamiast: *causarum simplicium*;
- 2) rejestra *causarum ex arresto*;
- 3) rejestra *causarum poenaliu(m) (sc. iudicialium)*;

---

¹⁾ Kwestye te omawiam bliżej przy historii ksiąg grodzkich krakowskich.

²⁾ Bieckie: oba protokoły i indukta, oprawne później w jeden tom, tworzą ostatni tom Terr. Biec., t. 36. Toż do działu Terr. Czchov. weszły księgi czchowskie z tego czasu: ob. tomy 40, 60, 63, zawierające także dalsze lata (nie mają jednak indukty aktów). Księgi (a właściwie posyty) krakowskie, proszowskie, lelowskie i ksiąskie zostały razem oprawne; zaliczone są obecnie do działu *Terrestria Cracoviensia Nova* t. 1 i 7 (dalej akta krakowskie z następnych lat). Potwierdzają taki sposób prowadzenia ksiąg także zapiski na jednej z pierwszych kart w Terr. Crac. Nova t. 1: *Acta re-assumptionis iudiciorum terrestrium palatinatus Cracoviensis ab a. 1765 et 1766: protokoły cztery suscepty ziemskiej powiatów: krakowskiego, proszowskiego, ksiąskiego i lelowskiego, i sekretarza indukty w tych dwóch latach tak iudicii jako i susceptae, co było podane.*

³⁾ Rozwój rejestrów omawiam dokładniej przy historii ksiąg grodzkich krak.

4) registra causarum conservatarum, t. j. sprawy, które przychodziły przed sąd in terminis conservatis.

Registra prowadzone są dla spraw ex simplici i ex aresto dla każdego sądu z osobna, inne łącznie. Nie wszystkie jednak registra się zachowały ¹⁾.

Księgi ziemskie krakowskie 1766—1792. Kwestyę podziału ksiąg po reformie z r. 1766 osobno trzeba omówić odnośnie do Krakowa i Czehowa ²⁾. Odróżnić też tu trzeba właściwe akta sądu i akta kancelaryi, zwłaszcza wobec tego, że sąd miał się zbierać tylko peryodycznie, kancelarya zaś (suscepta) urządować zaczęła na wzór grodu codziennie.

Dla spraw załatwianych przed sądem prowadzą w Krakowie osobne księgi, jak poprzednio, pod nazwą ksiąg dekretów (*libri decretorum*). Początkowo księgi te prowadzone są według systemu podwójnego, t. j. obok indukty jest osobny protokół dekretów; atoli indukta zanika, nie da się stwierdzić dokładniej kiedy, może po przerwie z lat 1769—1777, tak że ostaje się tylko protokół dekretów. Dawny zaś protokół zmienił się w manual, którego jednak nawet współcześnie nie przechowywano staranniej ³⁾. Z ksiąg indukty dekretów wyłączono już od r. 1767 jako osobny dział kondemnacye, oznaczając go nazwą »*inducta condemnationum*«. Jest to jednak właściwie tylko protokół samoistny, gdyż nie ma do tych ksiąg odpowiedniego protokołu. Osobnego protokołu kondemnacyi nie prowadzono do końca istnienia sądu ziemskiego; dochodzi on tylko do r. 1789, kiedy widocznie ten rozdział usunięto, utrzymując tylko jedną już odtąd księgę dekretów. Osobny dział w formie fascykułu tworzą akta inkwizycyi w sprawach karnych, które przechowywano w kopertach, z lat 1766—1792 ⁴⁾.

Oczywiście w latach 1769 a 1777, kiedy roki się nie odprawiły, brak w księgach tych wpisów.

Registra prowadzi sąd krakowski takie jak poprzednio; a więc cztery rodzaje; lecz tylko do r. 1769 sięgają wszystkie te rodzaje. Z r. 1769 są tylko registra: ex simplici i poenaliu, nie ma zaś dwóch drugich: ex aresto i causarum conservatarum. Niepodobna jednak stwierdzić, czy

---

¹⁾ Brak bieckich, czehowskie tylko z działu causarum poenaliu w Terr. Crac. Nova t. 94—103 razem z krakowskimi.

²⁾ Księgi suscepty lełowskiej dostały się ostatecznie do archiwum warszawskiego, Tam też są przechowywane. Jest to jedyny dział ksiąg sądowych województwa krakowskiego, którego brak w archiwum. W archiwum głównem warszawskiem zaliczone są te księgi do działu dawnego archiwum kieleckiego (w Kielcach przedtem były przechowywane), jako F. Acta leloviensia terrestria. Ze względu na wyraźne zastrzeżenia dyrektora warszawskiego archiwum, nie mogę podać o tych księgach bliższej wiadomości.

³⁾ Manual ten zaginął. Wiemy o nim tylko z inwentarza tych aktów z r. 1792. (ob. niżej), który podaje: »paka manualów dekretów z lat 1777 i 1781«. Nie możemy więc określić bliżej stosunku manualu do protokołu. Resztki zapewne tego manualu znajdują się w Terr. Crac. Nova t. I, str. 803 pod nazwą: raptulare decretorum.

⁴⁾ Inwentarz z r. 1792 podaje: »inkwizycyi, między któremi są niektóre odpieczętowane, pakiecików sztuk dwieście sześć«. Obecnie ułożone jako fascykuł, bez kopert.

to należy przepisać wyłącznie tylko zaginięciu poszytów, lub brakowi odpowiednich wpisów, czy też konstytucyi z tegoż r. 1768, która co do prowadzenia regestrów nowe wprowadziła przepisy. Kiedy po kilku latach przerwy sądy na nowo zaczynają się odprawiać, już nieco inaczej urządzono rejestra. Przypisać to należy tej konstytucyi z r. 1768¹⁾, choć nie odrazu jej postanowienia wprowadzono w życie. Główny rejestr stanowi od r. 1777:

1) *regestrum ex simplicibus*, noszący także nazwę: *regestrum ordinarii processus*, czyli jak go już poprzednio zwano — a tak określa go i konstytucya — *regestrum causarum sine beneficio arresti*. Konst. z r. 1768 nie zna rejestru: *ex arresto*; rzeczywiście też rejestr ten już się wśród regestrów sądu krakowskiego nie pojawia. Obok rejestru *ex simplicibus* od r. 1777 wprowadzono tylko jeden jeszcze:

2) *regestrum poenaliū*, tak jak istniał poprzednio, zgodnie z postanowieniami konstytucyi.

Konstytucye nie znają rejestru *causarum conservatarum*; nie ma go też już więcej. Za to postanawiały wprowadzenie dwóch (a nawet właściwie trzech) nowych regestrów, dotąd w sądzie krakowskim nieużywanych. Sąd krakowski zastosował się do tego przepisu, ale nie zaraz. Wprowadził on

3) *regestrum terminorum tactorum* — dla spraw t. zw. taktowych — dopiero w r. 1781; z jakiego powodu tak późno, nie da się stwierdzić²⁾, zaś przepisany przez konstytucyę:

4) *regestrum ex remissione*, czyli jak go określa sąd krakowski: *regestrum causarum a iudicio tribunalitio regni Lublinensi ad iudicium terrestre palatinatus Cracoviensis remissarum*³⁾, datuje dopiero od r. 1785. Nie wiemy jednak, czy to dopiero wówczas go utworzono, czy może poprzednie zaginęły. Raczej jednak zdaje się rzeczą prawdopodobną, iż nie było go poprzednio.

Tak więc pozostała liczba czterech regestrów, lecz tylko dwa takie, jakie były poprzednio. Prócz rejestru *ex arresto* usunięto także poprzednio prowadzony rejestr: *causarum conservatarum*. Oba te rejestra zastąpione zostały nowymi. Nie wprowadzono jednak przepisanego przez konstytucyę⁴⁾: rejestru dla spraw dyssydenckich; może nie było do tego poprostu potrzeby z powodu braku spraw tego rodzaju.

Liczba regestrów jeszcze się jednak powiększyła. Konst. z r. 1775⁵⁾ ustanawiała nowy rejestr dla spraw wekslowych, jednak tylko dla komisji skarbowej. Sposób wyrażenia ustawy nie nakazywał wprowadzie

---

1) Vol. leg. VII, 704; dokładniej o postanowieniach tej konstytucyi co do regestrów przy historii ksiąg grodzkich krakowskich.

2) Że rzeczywiście dopiero wówczas ten rejestr wprowadzono, o tem przekonywa określenie tego rejestru na okładce (Terr. Crac. Nova t. 108) jako *regestrum primitivum terminorum tactorum*.

3) Terr. Crac. Nova t. 115.

4) Ob. o tem ustęp o regestrach przy historii ksiąg grodzkich krakowskich.

5) Vol. leg. VIII, 198.

utworzenia takiego rejestru w sądach ziemskich czy grodzkich¹⁾, lecz można to było wydedukować z odpowiedniej interpretacji ustawy. Rzeczywiście tak ustawę rozumiano w ziemstwie krakowskim, i w r. 1778 — więc wkrótce po podjęciu na nowo sądów — wprowadzono osobny

5) *registrum causerum cambialium*²⁾.

Następny rejestr, jaki wprowadzono, to

6) *registrum executionum processus*, nakazany przez konstytucję z r. 1784³⁾, a wprowadzony w krakowskim ziemstwie już od r. 1785⁴⁾.

Obok tych rejestrów prowadzono jeszcze osobny

1) *registrum incarcerationum*. Rozpoczyna się on dopiero z r. 1786. Zaginął jednak następnie⁵⁾, niepodobna też stwierdzić, czy dopiero wówczas zaczęto go prowadzić, czy już istniał poprzednio. Prawdopodobniejszą jednak jest pierwsza ewentalność⁶⁾.

Do końca jednak trwania sądu ziemskiego nie wszystkie te rejestra dotrwały; rejestr mianowicie dla spraw wekslowych sięga tylko do r. 1789. Dlaczego wówczas przestano go prowadzić, niewiadomo⁷⁾.

Od »*novella lex*« z r. 1766 różnica między księgami sądu, a księgami wpisów (w najogólniejszym tego słowa znaczeniu) zaznacza się bardzo silnie. Wpływ to przejęcia urzędzeń grodzkich, które się po przednio wyrobiły — spowodowanego przekształceniem kancelaryi ziemskiej na susceptę stale otwartą, kiedy poprzednio wpisy przyjmowano tylko w czasie roków, względnie na nielicznych »*leżeniach ksiąg*« (*positiones librorum*). Odkąd te księgi stały się na równi z grodzkimi przystępnymi codziennie dla spraw, ilość spraw do nich wnoszona zwiększyła się bardzo silnie; pojawiać się zaczęły w aktach wpisy takie, jakich poprzednio wcale do tych ksiąg nie wnoszono lub tylko bardzo wyjątkowo.

---

¹⁾ Wykazuje to Balzer j. w. str. 340, w uwadze, i zarzuca Ostrowskiemu, że niesłusznie (*Prawo cywilne narodu polskiego t. II, str. 87*) twierdzi, jakoby taki rejestr w ziemstwach i grodach konstytucya wprowadzała. Ze jednak Ostrowski miał rację, iż tak pojmowano konstytucję, świadczy właśnie praktyka krakowskiego ziemstwa. Tak też podany ten przepis w inwentarzu do Vol. leg. pod: rejestra.

²⁾ I to z wyraźnym powołaniem na konstytucję z r. 1775. Terr. Crac. Nova t. 110, na okładce: *Registrum causerum cambialium vi novellae legis anni 1775. in iudicio terrestri Cracoviensi promotarum*.

³⁾ Vol. leg. t. IX, str. 15.

⁴⁾ Z powołaniem się na tę konstytucję, Terr. Crac. Nova t. 115, na pierwszej stronie: *registrum executionum processus vigore novellae legis in comitiis ordinariis generalibus Grodnae anno 1784 celebratis sancitae comparatum*.

⁵⁾ Wiemy, że istniał, tylko z inwentarza ksiąg tego sądu z r. 1792 (ob. niżej). Według tego inwentarza obejmował lata 1786—1792.

⁶⁾ Można to wnosić z tego, że już przy sporządzaniu inwentarza w r. 1792 nie było wcześniejszego rejestru *incarceratorum*, choć wszystkie inne się zachowały w komplecie.

⁷⁾ Obecnie także i rejestr *exekucyi procesów* nie dochodzi do r. 1792, kończy się z r. 1790. Ze jednak prowadzono go do końca, świadczy inwentarz z r. 1792, w którym podany jest rejestr *exekucyi* z lat 1790—1692, jako tom osobny (opatrzone numerem 28). Tom ten jednak zaginął.

Z tego to powodu pojawiają się osobne działy ksiąg — przedtem w księgach ziemskich nie spotykane. Główny dział, odpowiadający więc dawniejszej nazwie: *acta*, to

1) protokoł i indukta inskrypcyi i transakcyi, jak te księgi najczęściej napisy na księgach oznaczają. Razem w jedne księgi oprawiano też protokoł i indukę. Wciągają do niego zarówno inskrypcye, jak manifestacye, plenipotencye, przysięgi, wizye, obdukcye, protestacye, oblaty i t. d., słowem wszystkie akta, które wnoszono do ksiąg kancelaryi, prócz tych, które należały do wyodrębnionego drugiego działu. Od r. 1772 prowadzą ten dział już tylko jako protokoł, bez osobnej indukty. Od r. 1771 do 1773 do protokołu przyłączają także kopie, nie tworząc z nich osobnych fascykułów. Drugi dział — również jak ten od r. 1767 wprowadzony — to

2) terminarz kładzionych pozwów (*terminarium relationum positarum citationum*, *terminarium positarum citationum pro terminis terrestribus*), któremu odpowiada osobny dział:

3) *libri relationum positarum citationum*.

Wpisy kładzionych pozwów wnoszono stale poprzednio do ksiąg grodzkich, nie do ziemskich, gdyż oczywiście dotąd nie było to rzeczą możliwą wobec tego, że księgi ziemskie otwierano dopiero z chwilą rozpoczęcia roków, a oczywiście relacye o kładzeniu pozwów musiały ten termin wyprzedzać. Dopiero więc od utworzenia stałej suscepty tu je wnosić zaczęto¹⁾. Terminarz zastępuje protokoł i przedstawia się jako protokoł, tylko w skróconej formie. Księgi zaś relacyi kładzionych pozwów nie są właściwie indukta, lecz fascykułem, zawierają bowiem kopie pozwów, przedkładane sądowi; wiązano je jednak w księgi i oprawiano, stąd więc ta nazwa²⁾.

W r. 1773 dział pierwszy podzielono na dwie części, a to na:

1) inskrypcye;

2) inne akta.

Inskrypcye prowadzone są nadal jako protokoł (*prothocollon inscriptionum*), a księgi te co do swego charakteru odpowiadają takiemu samemu działowi w księgach grodzkich. Wszystkie inne akta wpisują do

¹⁾ Wyraźnie tę praktykę stwierdza zapiska na tytule pierwszego tomu terminarza (*Terr. Crac. Nova t. 104*): NB.: po zaszłej konstytucyi *concessae apertionis quotidianae actorum terrestrium*, bo dawniejsze relacye to jest *annorum 1765 et 1766* w grodzie zeznawane.

²⁾ Objasnia tę sprawę obszerny tytuł w pierwszej księdze zeznań pozwów (*Terr. Crac. Nova t. 39*): *liber relationum positarum tam pro terminis terrestribus Cracoviensibus, quam pro condensationibus ad bona, mente decretorum iudicii terrestri palatinatus Cracoviensis emanatis, tum quoque sub iurisdictione praesenti pro terminis terrestribus Czechoviensibus exportatarum in cancellaria terrestri Cracoviensi praecedente constitutione novella anni 1766 susceptionem perpetuarum et temporalium transactionum semper permittente, itaque a feria secunda post dominicam Invocavit anni 1767 (sub auctoritate iudiciorum protunc celebratorum) suscipi inchoatarum vigore curiatae legis eiusdemque iudicii terrestri Cracoviensis tutioris conservationis causa in integris philuris (parendo foliis, ubi non suffecerunt eiusmodi relationes, dummodo una ibi adsit, per adscriptum deletum sive vacuum, sed tamen suo ordine numeratis) porrectarum, et coram actis iudicii terrestri Cracoviensis recognitarum etc.*

drugiego działu, który możnaby więc określić jako tranzakcyje lub na wzór ksiąg grodzkich, jako relacye, bo temu działowi ten właśnie dział odpowiada. Stałego określenia nie ma on w samych księgach, które bądź wymieniają na tytułach różnego rodzaju akta¹⁾, bądź niektóre rodzaje (najczęściej wysuwając naprzód nazwę²⁾ manifestów) z dodatkiem uogólniającym treść ksiąg pod nazwą: *transactiones* lub *acta*. Ten dział ma protokoł i kopie. Nie rozdzielają jednak na osobne księgi protokołu i kopii, ale w tym samym tomie po protokole idą kopie. Podział ten od r. 1773 przypisać należy powiększeniu agend kancelaryi ziemskiej, sposób zaś przeprowadzenia podziału naśladownictwu tak dobrze znanego z grodów odróżnienia ksiąg inskrypcyi i relacyi.

Wreszcie od r. 1777 utworzono jeszcze jeden dział, a to jako *prothocollon signatae papyri*. Wyłączono z inskrypcyi te akta, które musiały być pisane stosownie do ordynacyi stemplowej z r. 1776³⁾ na papierze stemplowym, i stworzono osobny, do którego je wciągano jako do protokołu, oczywiście samoistnego, bez indukty. Akta pisane są na osobnych arkuszach stemplowych — jak w grodzie — przedstawiają się więc jako fascykuły, choć są oprawne w księgi. Innych jednakże zarządzeń, które ta ustawa stemplowa przepisywała, i tu nie wprowadzono.

Księgi ziemskie czchowskie 1766—1784. Księgi sądu ziemskiego czchowskiego od r. 1766 rozwijają się odrębnie od krakowskich. Co się tyczy ksiąg dla wpisów, od r. 1769 prowadzi sąd tylko jeden protokoł wspólny dla inskrypcyi i relacyi. Od r. 1769 idzie luka, z powodu zawieszenia sądów, do r. 1773. Kiedy odtąd znowu rozpoczęto prowadzić księgi wobec wznowienia sądu, utworzono więcej ich działów. Są to:

- 1) protokoł inskrypcyi;
- 2) indukta inskrypcyi.

Induktę prowadzono do r. 1779, odtąd więc pozostał tylko protokoł jako samoistny; kończy się on jednak już na r. 1780, z powodu zaprowadzenia tabuli krajowej;

- 3) protokoł relacyi;
- 4) indukta relacyi.

Również indukty relacyi zaniechano w r. 1779; protokoł utrzymał się do końca istnienia sądu, t. j. do r. 1784. Uzupełniają te dwa działy:

- 5) fascykuły⁴⁾ kopii indukowanych i
- 6) fascykuły kopii nieindukowanych.

Jestto jedyny sąd województwa krakowskiego, gdzie ten podział

---

¹⁾ N. p. przy rozłączeniu w pierwszej księdze tego działu na początku: *prothocollon manifestationum, plenipotentiarum, iuramentorum, visionum, obductionum, protestationum ac connotatarum oblatarum anni domini 1773*.

²⁾ Stąd ten dział nosił poprzednio niesłusznie określenie jako protokoł manifestacyi.

³⁾ Więc kontrakty zastawne (*obligationes*) i kwity *de pretio honorum*; tu zatem także nie przeprowadzono ściśle postanowień; dokładniej o tej kwestyi przy historii ksiąg grodzkich.

⁴⁾ O fascykułach ob. O. Balzer o. c. str. 322 i n.

przeprowadzono. Fascykuły kopii indukowanych sięgają oczywiście tylko do r. 1779, gdyż wobec zaniechania w tymże roku prowadzenia indukty pozostał tylko protokół, a do protokołu kopii nie wciągano. Kopie nieindukowane dochodzą do r. 1783.

Obok tych działów wyłączono w r. 1773:

7) protokół plenipotencji, który występuje, jak zwykle zresztą, jako samoistny i sięga do r. 1783.

Inne koleje przechodzą księgi dekretów. Jako protokół i jako induktę dekretów prowadzą je od r. 1766 do 1769, i znów od r. 1773, do wydania nowej ordynacyi. Od r. 1779, kiedy zaczęła obowiązywać nowa ordynacya, prowadzą protokół dekretów, zwany *novae formae*, a obok niego *brulion*. Akta luźne w tych sprawach wnoszone, tworzą osobne *fasciculi scriptorum partium causalium*, obejmujące lata 1779—1783.

Osobne fascykuły tworzą akta inkwizycyi, obejmujące sprawy tylko z lat 1765—1775. Również osobny fascykuł tworzą akta tyczące się wywodów szlachectwa, przeprowadzanych wobec tego sądu w latach 1782—1783. Wreszcie prowadzą aż do r. 1783 te sądy jak dawniej osobne *registra*. Działów ich odróżnić się nie da.

Od czasu zajęcia tej części kraju przez Austryę, wchodzą do sądów liczne akta od władz, zwłaszcza od sądu we Lwowie. Aktów tych nie wciągano, jak dawniej, za Rzeczypospolitą, do ksiąg relacyi, lecz tworzono z nich osobne fascykuły: *mandatorum a variis subselliis emanatorum* (z lat 1773—1783).

Z sądu czchowskiego zachowały się również i księgi pomocnicze; są to: seryarz¹⁾ relacyi z lat 1772—1783 bardzo zresztą niedokładny i fragmentaryczny, oraz dziennik podawczy z lat 1782—1783 (*prothocollon exhibitorium*).

III. Przechowywanie ksiąg ziemskich, wiecowych i królewskich (*archiwa ksiąg ziemskich*). Kiedy w końcu XIV wieku zaczęto prowadzić księgi dla wpisywania spraw sądów ziemskich, nie było oczywiście jeszcze żadnych specjalnych przepisów, któreby określały sposób ich przechowywania. Może nawet uważano je za własność prywatną pisarzy sądowych. W miarę jak rosło znaczenie ksiąg i tą sprawą musiano się zająć, by je zabezpieczyć od zniszczenia i zatury. Pierwszy przepis tej treści znachodzi się w statutach warcckich z r. 1423, które postanawiają, iż księgi wiecove (*colloquialia*) mają być przechowywane w skrzyni zamkniętej na trzy klucze. Klucze te mieli posiadać: sędzia, podsędek i pisarz, i żaden z nich bez dwóch drugich nie powinien skrzyni otwierać²⁾. Przepis więc ten tyczył się tylko jednego rodzaju, ważnego ze względu na jakość spraw, które przed sąd wiecowy przychodziły. Powtarza to zarządzenie, że księgi mają być przechowywane pod trzema kluczami, statut *nieszawski małopolski*, ale już ogólnie, t. j. odnosi go do wszyst-

¹⁾ O charakterze seryarzy ob. Balzer o. c. str. 342.

²⁾ Bandtkie: *Ius polonicum* 209—210.

kich ksiąg ziemskich bez różnicy¹⁾. Takież przepis zawarty jest i w konstytucyi z roku 1496²⁾, która trzy klucze od skrzyni oddaje do rąk wojewody, sędziego i pisarza. O trzymaniu ksiąg ziemskich pod trzema kluczami mówi i konstytucya z roku 1538³⁾. Przepisów tych w krakowskiem województwie rzeczywiście przestrzegano, przynajmniej w drugiej połowie wieku XV: na zwyczaj krakowski trzech kluczy powoływano się w Wielkopolsce, chcąc go i tam wprowadzić⁴⁾. Nie zupełnie ściśle według przepisów postępowano co do osób, w których rękach klucze miały zostawać, gdyż zdarza się, że mają je komornicy; było te rzeczą nieuniknioną jednak wobec ustroju sądów ziemskich tego województwa. Sędzia, podsędek i pisarz, względnie w zastępstwie dwóch pierwszych komornicy, w zastępstwie ostatniego pisarz sędziego, objężdżali roki trzech powiatów: krakowskie, proszowskie i ksiąskie; osobnych komorników miał powiat lelowski, jak również — zdaje się wspólnych — powiaty: czchowski i biecki, tak że w tych powiatach sędzia i podsędek rzadko się pojawiali, a mają też osobnych swoich pisarzy (notarii iudicis). Wobec tego musiało być oczywiście więcej skrzyń niż jedna pod zarządem nie sędziego i podsędka, ale komorników; tak przynajmniej osobna skrzynia była w Czchowie⁵⁾.

Gdzie przechowywano te skrzynie z księgami, brak bliższych wiadomości przez długi okres czasu. A zwłaszcza ta sprawa stawała się trudniejszą, gdy liczba ksiąg znacznie w biegu lat wzrosła. Jak widać z późniejszych wiadomości, księgi już każdego z osobna powiatu pozostawały w tej miejscowości, gdzie się roczki odprawiały, tak że »archiwów« ksiąg ziemskich — jeśli tego wyrażenia można użyć o miejscach, w których je przechowywano — było sześć: w Krakowie, Proszowicach, Książu, Lelowie, Bieczu, Czchowie. Zapewne składano je najczęściej po zamkach, jeśli były w tych miejscowościach, ale także na ratuszach, pod opieką mieszczan, lub też po kościołach. Najwięcej kłopotu z księgami było w powiecie krakowskim, boć tu oczywiście największy ich znajdował się zasób. Sąd ziemski tu już w końcu XVI lub XVII wieku ulokował się w grodzie, i wraz z grodzkimi księgami przechowywano także ziemskie, które tam leżały w dwóch skrzyniach⁶⁾. Był na to wyznaczony jeden »sklep« w zamku krakowskim. Ale w »sklepie« już było za ciasno dla pomieszczenia samych ksiąg grodzkich. Złemu stara się zaradzić konstytucya z r. 1647, która poleca

1) Bobrzyński: O ustawodawstwie nieszawskiem str. 60—61.

2) Vol. leg. I, 250.

3) Vol. leg. II, 534.

4) Statut dla Wielkopolski z r. 1488: item liber terrestris servetur sub custodia trium clavium, sicut et in terra Cracoviensi observare solitum est et iura ipsorum latius disponunt. Bandtkie: Ius polonicum str. 322. Por. Pawiński: Sejmiki ziemskie str. L.

5) Terr. Czechov. t. 5, str. 253: in isto sexterno nullus defectus, solum propter absentiam camerarii, qui non portaverat claves ad cistellam librorum, extunc ad sexternum scripte sunt inscriptiones.

6) Że są w sklepie grodzkim, Vol. leg. IV. 109, oraz protestacye pisarza ziemskiego w r. 1657 w Rel. Castr. Crac. t. 85 str. 3—4 i 5—6. Że leżą w skrzyniach, tamże:

wielkorządcy krakowskiemu jako zawiadowcy zamku, by na »chowanie« ksiąg ziemskich wyznaczył w zamku osobny »sklep podle sklepu grodzkiego«¹⁾.

Konstytucyi jednak nie stało się zadość²⁾. Powołując się na nią, każe sejmik proszowski z 23 lipca 1668³⁾ swoim posłom upomnieć się o tę sprawę na sejmie: »zlecamy tedy Ich M. panom posłom naszym, aby na przód u JM. pana wielkorządcy zamku krakowskiego tego sklepu upomnieli się, aby JM. pan wielkorządca ten sklep na zaczęciu sejmu na chowanie ksiąg ziemskich oddał, ponieważ księgi ziemskie dla wielkości ksiąg grodzkich miejsca w sklepie grodzkim mieć nie mogą. A jeśliby JM. pan wielkorządca tego uczynić nie chciał, wniosą Ich M. panowie instancją i prośbę do króla JM. pana naszego miłościwego, aby temu prawu wyraźnemu w oddaniu sklepu na chowanie ksiąg ziemskich JM. pan wielkorządca durantibus comitiis modernis dosyć uczynił«. Nie wiemy, czy zaraz się stało według życzenia sejmiku; w każdym razie lustracye późniejsze⁴⁾ wielkorządów stwierdzają, iż rzeczywiście księgi ziemskie przechowywano w zamku w sklepie obok tego, gdzie się grodzkie mieściły księgi.

Zaradzono złemu, o ile szło o księgi powiatu krakowskiego — ale nie co do innych. Sejmik proszowski z r. 1690⁵⁾ mówi: »doszło nas wiedzieć, iż księgi ziemskie województwa naszego po wszystkich niemal powiatach poniewierają się«. A tem gorszy był stan rzeczy, że w tym czasie już przestały się wogóle odprawiać roczki w całym województwie. Ten też sejmik, by jakoś księgi do ładu doprowadzić, wyznacza rewizorów po jednemu do powiatów proszowskiego, ksiąskiego i lełowskiego, a dwóch łącznie do powiatów: bieckiego i czchowskiego i wydaje im polecenie: »w zawiślnych powiatach in praesentia grodu krakowskiego, w podgórskich zaś in praesentia grodu sądeckiego, aby księgi wszystkie kontrolowali i inwentarze ich spisali, a jeśliby się jaki znalazł reserator actorum terrestrium, takowy aby ad instantiam instigatoris był pozwany i rigor poenae na nim extendowany«. Zdaje się, że rewizorowie z swoich zadań się nie wywiązali, gdyż jeszcze w r. 1709⁶⁾ rewizor dla ksiąg ksiąskich — inny już — donosi, że »akta ziemskie powiatu tegoż dla nieporządku są nadpsowane«. Szło widocznie o złe ich pomieszczenie, gdyż sejmik poleca marszałkowi zwrócić się listownie do kasztelana sandomierskiego, który był zapewne starostą (niegrodowym) księskim, z prośbą

---

acta et libros terrestres in duobus scriniis non oclusis, in uno scrinio antiquos, in altero vero rescriptos contentos vidit.

1) Vol. leg. IV, 109.

2) W r. 1657 wyraźnie stwierdzone, że akta ziemskie w grodzkim sklepie się mieszczą: fornex, in qua eadem acta tam castrensia, quam terrestria Cracoviensia deposita asservataque fuere. Protestacya Kochańskiego Rel. castr. Crac. t. 85, str. 3—4 i druga tegoż tamże str. 5—6.

3) Rel. laudorum Crac. t. 1, str. 545—546.

4) Tomkowicz: Wawel. Teka konserwatorów IV, str. 195.

5) Rel. laud. Crac. t. 2, str. 608—609.

6) Rel. laud. Crac. t. 3, str. 324.

»o pozwolenie sklepu w zamku księskim, w którym ab antiquo zostawały księgi dla konserwacji«.

Do uporządkowania ksiąg nie przyszło. »Aktów ziemskich po miastach powiatowych województwa krakowskiego tak jest wielki nieporządek, że nietylko ob vetustatem skrzyń i niesposobnej wentylacji deteriorantur, a w nich substancje całego województwa zawisły« — skarży się sejmik proszowski z r. 1748¹⁾ Inne też powziął on postanowienie, daleko praktyczniejsze: nakazuje księgi proszowskie, lelowskie i ksiąskie przewieźć »do archiwum i sklepu aktów ziemskich krakowskich«, a czchowskie »ad archiwum aktów grodzkich sądeckich«, a to »dla snadniejszego kwerendowania i wyjęcia exigentibus«. Powierza zaś klucze od archiwów tych ksiąg i zarząd ich urzędowi grodzkiemu krakowskiemu i sądeckiemu, wobec tego, że sędziów, podsędków i pisarzy wcale nie było nawet mianowanych.

Czy wskutek tej uchwały, czy może jeszcze dalszych jakich zarządzeń, przeniesiono przeciw rzeczywiście do sklepu ksiąg ziemskich krakowskich akta proszowskie i ksiąskie. Ale lelowskie pozostały na miejscu w kościele, gdzie je przechowywano, toż w Czchowie w kościele akta czchowskie. O bieckich zupełnie nie sejmik nie postanawiał; widać miały dostateczne zabezpieczenie. Wraca ta sprawa ubezpieczenia ksiąg pod obrady sejmiku w r. 1763. Sejmik »mając na pamięci axioma, że legibus imperium non solis nititur armis, a zapatrzywszy się na tak ciężką powiatów sandeckiego i czchowskiego krzywdę«, poleca swemu marszałkowi, »aby co praetermiserunt alii, swoją restauret powagą«. By więc uporządkować akta czchowskie ziemskie »sub incuria mieszczan czchowskich w kościele czchowskim sine ordine będące«, wybierają do tego Józefa Ulatowskiego subdelegata grodzkiego sądeckiego; ma on mieć akta te w swojej wiernej pilności, po wypełnieniu przysięgi odebrać je pod swój klucz i dyspozycję, spisać w obecności dwóch szlachty rejestr odebranych, widykować te, które znajdują się w rękach osób prywatnych, postanowić subalterna, wydawać ekstrakty pod pieczęcią ziemską, a nikomu »aditum i rządu się w tych aktach prócz przysięgiemu subalternowi nie pozwolić«. Ma przez ten czas lat trzech, na który go wybrano, kazać oprawić księgi, seksterny i rejestra, po upływie zaś trzech lat oddać księgi według rejestru następcy. Wyznaczono mu też pensję 3.000 złp. za te trzy lata z dochodów województwa²⁾. W dwa lata później na sejmiku z 10 września 1765 r.³⁾, także powiat lelowski: »zapatrzywszy się na tak przezornie chwalebny ziemianów powiatu czchowskiego i sandeckiego przykład postanowienia regenta akt ziemskich« ustanawia i dla swoich ksiąg regenta, na którego wybrano »samego jaśnie wielmożnego mar-

¹⁾ Rel. laud. Crac. t. 3, str. 324—325. Mówi sejmik także o aktach szczyrzyckich. Jestto widocznie błąd, bo w Szczyrzyeu nie było żadnego osobnego sądu, a powiat ten pod względem sądowym należał do roczków krakowskich.

²⁾ Tamże, str. 385—386. Przysięga regenta. Castr. Sand. t. 177, str. 1768—1772.

³⁾ Rel. laud. Crac. t. 3, str. 425—427.

szafka Gaudentego Stradomskiego«, określając jego funkcję jak i płacę według poprzedniej uchwały dla Czehowa.

Tymczasem już przywrócono sądy ziemskie. Zmiany, jakie wprowadziła konstytucya z roku 1766, tworząca w miejsce sześciu dwa powiaty ziemskie sądowe z roczkami w Krakowie i Czehowie, a tylko z osobną susceptą w Lelowie, musiały wpłynąć i na sprawę archiwum. Już sejmik przedsejmowy proszowski z r. 1766¹⁾ domaga się w instrukcyi posłom danej, aby nakazano staroście czehowskiemu wymurować sklep porządny dla złożenia ksiąg ziemskich, a przy nim izbę dla sądenia, nadto »revisionem ksiąg ziemskich po różnych rozwlekłych miejscach aby rzeczpospolita naznaczyła«. Stało się też temu zadość. Konstytucya sejmu z r. 1766²⁾ wyznaczyła po dwóch rewizorów do Krakowa i Czehowa. Nakazano im też sprowadzić akta lelowskie z kościoła lelowskiego do Krakowa, do sklepu ksiąg ziemskich, zaś bieckie do Czehowa. Rewizya aktów nie przyszła wprawdzie do skutku. Ponowiono nakaz, by ją odbyto na sejmie z r. 1776³⁾. Zdaje się jednak, iż przeciw przynajmniej sprowadzono akta lelowskie do Krakowa. Kiedy w r. 1792 przy zamknięciu sądów ziemskich sporządzono inwentarz⁴⁾ ksiąg ziemskich, w archiwum na zamku przechowywanych, znaleziono tam nietylko księgi krakowskie — także i te od r. 1765, które współcześnie tam składano — lecz również: proszowskie, ksiąskie i lelowskie⁵⁾.

W konstytucyi z r. 1766⁶⁾ uwzględniony został także postulat zbudowania w Czehowie domu dla sądu ziemskiego i archiwum: »że zaś sądeniu ziemskich sądów w Czehowie alternata z Krakowa przypada, a teraz rudera tylko zamku starego, gdzie się przedtem też sądy odprawiały i archiwum dla konserwacyi papierów opatrzone było, calamitosam desolationem pokazują, przeto na wygodne wspomnionych sądów ziemskich sądenie lub dom przyzwoity i sklep na chowanie ksiąg ziemskich urodzony starosta nasz czehowski wymurować lub stary zamek zreparować powinien będzie«. Król mandatem z 10 stycznia 1767⁷⁾ wyznaczył dwóch komisarzy, by zbadali kwestyę, czy da się użyć na ten cel zamku, czy też trzeba nowy dom zbudować. Zjechali też komisarze na miejsce 6 marca tegoż roku, a po zbadaniu sprawy taki wydali sąd: »Zamek ten na tak

---

1) Rel. laud. Crac. t. 3, str. 445.

2) Vol. leg. VII, 474.

3) Vol. leg. VIII, 905.

4) Ob. inwentarz Terr. Crac. Nova t. 59, str. 1193--1204. Jeszcze jednak i księgi przywróconego sądu ziemskiego nieraz dostawały się w ręce prywatne. Tak dopiero w r. 1777 odebrano od pisarza ziemskiego do archiwum księgę dekretów z lat 1767—1769. Terr. Crac. Nova, t. 1, str. 617.

5) W r. 1787 zwiedzał archiwum król Stanisław August i chwalił: »porządek w archiwum pod swojemi powiatami według lat ułożonym zachowany«. Dyaryusz podróży St. Augusta na Ukrainę i bytności w Krakowie r. 1787, str. 220.

6) Vol. leg. VII, 473.

7) Według aktu rewizyi gmachu sądu ziemskiego z 10 września 1767, oblatowanego w Rel. Castr. Crac. t. 200, str. 2785—2794.

niedostępny zostaje miejscu, że nie tylko przyjazdu mieć nie może, ale i pieszemu wejść bardzo trudno, a potem same tylko waliny, wieża tylko stoi zdezolowana i ze dwóch tylko stron po kawałku ściany, na wielkim urwisku, zaczem żadną miarą zamek ten reparowany być nie może, ale aby wielmożny starosta w mieście plac upatrzwszy obowiązkiem swoim zadosyć uczynił, uznaliśmy«. Starosta zastosował się do polecenia i szybko je wykonał. Już w początkach września zjeżdżają znów komisarze do Czchowa na rewizję nowo wystawionego gmachu i sprawdzenie rachunków, które wyniosły 16.200 złp. 26 gr. W rewizyi¹⁾ opisali także dokładnie budynek sądu. Nie brakło w nim i »sklepu« na archiwum. Tak go opisują: »sklep... murowany, do którego drzwi żelaznych dwoje. Pierwsze otwierają się do sieni. Przy których wrzeciędzów dwa o zawiasach trzech, osadzone w słupach kamiennych. Z drugiej strony podobniez odrzwia kamienne osadzone, przy których drzwi żelazne z zamkiem i dwiema wrzeciędzami, które się do sklepu otwierają. W tym sklepie okien dwoje, w których kraty żelazne o prętach siedmiu, w słupach kamiennych osadzone. Przy których okienice żelazne ze dworu. W tymże okna szklane taflove w ołów oprawne. W tymże sklepie szafa na książki wierzchem z pułkami, a spodem szuflady od muru z tablaturą jak ściana długa. Po drugiej stronie narożnych szaf dwie, podobniez z pułkami na książki, w tymże sklepie stół duży z sześcią szufladami na papiery, zamykanemi. Posadzka z cegły tegoż sklepu wzdłuż i wszerz łokci dwanaście«. Urządzenie więc archiwum wzorowe. Tam to pozostawały akta ziemskie czchowskie, a zapewne i bieckie, choć co do nich niema wyraźnego stwierdzenia, że zostały przeniesione. Bezwątpienia tam zostają one i za czasów austriackich, do zwinięcia sądu czchowskiego wskutek reformy w r. 1784. Już dnia 27 grudnia 1785 r. nakazał trybunał lwowski przeniesienie ksiąg zwiniętych sądów do Lwowa, i zaraz też w następnym roku tam je przenosić zaczęto; pomieszczenie znalazły w archiwum noszącem urzędowy tytuł: caesareo-regium antiquorum actorum terrestrium et castrensium galiciensium tum corroborationis documentorum officium, a popolicie zwanem od pomieszczenia w klasztorze Bernardynów archiwum bernardyńskim²⁾. W ten sposób dostały się także i akta czchowskie oraz bieckie do Lwowa, skąd je zwrócono do archiwum, już krajowego, w Krakowie dopiero w r. 1881³⁾.

IV. **Stan ksiąg.** Podstawą do oceny, o ile książki zachowały się w komplecie do dziś, są przedewszystkiem dawne ich inwentarze. Najstarsza wzmianka o ilości ksiąg ziemskich krakowskich pochodzi z 25 sierpnia r. 1405⁴⁾: Michał, były pisarz ziemski krakowski, przedstawił sądowi ziemskiemu siedm ksiąg, z tych cztery stare książki, a trzy już przez niego

¹⁾ Tamże.

²⁾ Tatomir we wstępie do Aktów grodzkich i ziemskich t. I, str. X.

³⁾ Ob. niżej o historii archiwum aktów grodzkich i ziemskich w Krakowie.

⁴⁾ Helcel II nr. 1102: Michael quondam notarius camere Cracoviensis presentavit VII volumina registrarum iudiciorum, quatuor antiquorum et tria manus eiusdem.

pisane. Nie można z niej jednak skorzystać dla kwestyi, o ile księgi poginęły, nie wiemy bowiem, czy to były wszystkie wogóle księgi sądu, czy też tylko niektóre, ani też nie można z ilości dzisiejszych ksiąg ziemskich z tego czasu wywnioskować, ile ksiąg wówczas liczono. Właściwych zaś inwentarzy ksiąg, i to zarówno ksiąg ziemskich krakowskich, proszowskich, ksiąskich, lelewskich jak i wiecowych, oraz ksiąg sądów królewskich, nie ma zgoła, mimo że niejednokrotnie, jak to wyżej zaznaczono, sporządzenie takich inwentarzy nakazywały lauda sejmików. Że zaś szkody w księgach były, wiemy n. p. z protestacyi pisarza ziemskiego Łukasza Kochańskiego z r. 1657, po wojnach szwedzkich, która ich jednak nie oznaczała dokładnie¹⁾.

Pierwszy inwentarz, który objął księgi ziemskie krakowskie, proszowskie, ksiąskie i lelewskie, wiecowe, sądów królewskich i sejmowych, to inwentarz z r. 1792²⁾ sporządzony przy objęciu aktów przez kancelaryę sądów ziemiańskich. Ale jeszcze księgi te nie były uporządkowane. Po utworzeniu archiwum krajowego prawie cały ten dział ksiąg poddano przedewszystkiem rozpatrzeniu i ułożeniu, oraz przeprowadzono nową jego numeracyę; mianowicie tyczy się to ksiąg ziemskich do połowy XVII wieku, wiecowych i ksiąg sądów królewskich oraz sejmowych. Wskutek tego dziś jest już rzeczą niemożliwą zidentyfikowanie ksiąg, jakie dziś są, choćby z księgami inwentarza z r. 1792. Tak samo nie da się nic powiedzieć pod tym względem o księgach ziemskich bieckich i czchowskich. Nie znamy żadnego starszego ich inwentarza, w końcu zaś XVIII wieku już we Lwowie zostały one niby uporządkowane w sposób pozostawiający dużo do życzenia. Tylko więc przegląd samych ksiąg wskazać może na luki, w niektórych nawet wcale znaczne, jak w czchowskich zwłaszcza. Księgi krakowskie najlepiej się przechowały.

Za to można dokładniej oznaczyć stan ksiąg ziemskich od r. 1765. Inwentarz ksiąg sporządzony w r. 1792 wylicza również i te księgi, księga za księgą, z oznaczeniem rodzaju księgi i podaniem lat, można też dziś dokładnie sprawdzić, ile tych ksiąg wówczas było, a ile do dziś się dochoowało. Zaginęły — jak widać z zestawienia — nieoprawne w księgi manualy dekretów, których już wówczas jednak nie było wszystkich, oraz z ksiąg dwa rejestra: *incarceratorum* z lat 1786—1792 i *egzekucyi* z lat 1790—1792. Tak więc dzisiejszy zasób tych ksiąg, choć nieco mniejszy, przecież niezbyt wiele przedstawia luk³⁾.

---

1) Rel. Castr. Crac. t. 85, str. 5—6.

2) Terr. Crac. Nova t. 59, str. 1193—1204.

3) Nie wylicza brakujących aktów już inwentarz z r. 1878.

II. KSIĘGI GRODZKIE WOJEWÓDZTWA KRAKOWSKIEGO: KRAKOWSKIE (DO R. 1792), BIECKIE I SAUDECKIE (DO R. 1784).

I. Kraków. 1. Sąd. Starostwo krakowskie utworzone zostało w r. 1372 lub mało co wcześniej. Obszar, na który rozciągała się władza starosty krakowskiego, obejmował cztery powiaty ziemskie: krakowsko-szczyrzycki, proszowski, ksiąski i lelowski. Siedzibą jego był budynek starostwem zwany, który już w XIV wieku stanął na Wawelu, bezwątpienia w tem miejscu, w którym stoi później, t. j. przy wejściu do pałacu królewskiego. Tu wykonywa więc starosta swoje sądy. Pomagają staroście względnie zastępują go ustanawiani przezeń urzędnicy: podstarości, sędzia grodzki i pisarz grodzki oraz oprawca, dawniej królewski urzędnik, znikający w końcu XV wieku. Sam starosta rzadko bierze udział w sądach; zastępuje go podstarości. W razie jeśli z Krakowa się wydała, to w swoje miejsce ustanawia zastępcę czasowego z nazwą *vicesgerensa*¹⁾. Zwyczaj ten jednak już w XVI wieku ginie. Za to od XVI wieku w razie śmierci starosty — zapewne z tego powodu, że wakanse poczęły się przedłużać — król ustanawia surrogatora²⁾, który pełni funkcye starosty aż do nominacyi nowego.

Zakres spraw sądowych, należnych do grodu, był pierwotnie dość skąpy; starosta musiał sobie dopiero wywalczać obszerniejszy. Należą do starosty przedewszystkiem cztery artykuły, uzyskuje sobie później także sądownictwo w innych sprawach, specjalnie mu przez ustawy przekazanych — zwłaszcza w sprawach prowizoryalnych — wykonywa sądownictwo nad szlachtą gołątą, i wogóle jako sąd uzupełniający inne. Zasada swobodnego wyboru sądu, jako forum prorogatum, sprawiała, że sąd grodzki, łatwo dostępny, rozszerzał swoją jurysdykcyę. W XV wieku sąd wprawdzie wyznacza kadencyę, w terminach nieraz dość długich, przecie jednak w innych sprawach znów sądzi codziennie. Dopiero w pierwszej połowie XVI wieku przychodzi do rozdziału dotychczas jednolitego sądu na dwie części: na sąd (*iudicium*) i urząd (*officium*). Sąd sądzi w kadencyach co sześć tygodni na t. zw. rokach sądowych (*termini iudiciales*), które odbywają się w obecności starosty. Należą do sądu przedewszystkiem (*causae iudicii*) cztery artykuły, sprawy nad szlachtą gołątą, sprawy o niedopuszczenie egzekucyi i inne, mniej ważne, oraz te, które zostają temu sądowi poddane jako *foro prorogato*. Urząd sądzi codziennie³⁾ bez starosty na t. zw. rokach skargowych (*termini querellarum*) wszystkie

---

¹⁾ Kutrzeba: Starostowie. Rozpr. Ak. Um. wyd. hist.-fil. t. XLV, str. 96 i n.; tenże: Sądy ziemskie i grodzkie j. w. część I, str. 78 i n.; tenże: Dawny zarząd Wawelu, Rocznik krakowski t. VIII, str. 83—84.

²⁾ Liczne takie nominacye zwłaszcza w aktach XVI wieku.

³⁾ Konst. z r. 1519 nakazywała: *termini ad querelam vigore mandati facti, non transponantur simul cum aliis terminis, sed semper in duabus septimanis iudicentur*. Vol. leg. I, 388.

inne sprawy (causae officii), więc sprawy prowizoryalne, sprawy o zgwałcone bezpieczeństwo sądów i sejmików, sprawy karne w razie schwytnia na gorącym uczynku i t. d. Do urzędu należy także i egzekucya wyroków sądowych¹⁾. Od XVI wieku zaczyna jeszcze rósć w innym kierunku działalność grodu. Do ksiąg grodu wciągają także i t. zw. wpisy²⁾. Wpisy jednak grodzkie miały tymczasowe znaczenie, traciły je, jeśli w ciągu pewnego czasu (sześciu tygodni) nie zostały przeniesione do ksiąg ziemskich. Choć więc już w XVI wieku wiele spraw takich wpisywano do ksiąg grodzkich, to przecież ważniejsze, dotyczące się zwłaszcza nieruchomości, musiały być przenoszone następnie do ziemskich. Na wzór jednak Wielkopolski (gdzie przeciwnie księgi grodzkie uważano za właściwe dla wpisywania do nich zwłaszcza wszelkich spraw o nieruchomości), zaczęto nadawać przez uchwały sejmowe i w innych województwach księgom grodzkim »wieczność«. Krakowskie księgi grodzkie otrzymały ją przez konstytucyę z roku 1589³⁾. Wskutek tego wzmożło się znacznie znaczenie grodu, który zwłaszcza co do działu wpisów zaczyna bardzo silnie konkurować z księgami ziemskimi, otwartemi rzadko, bo tylko w kadencyach, kiedy grodzkie codziennie były przystępne, a gdy sąd ziemski zaniknął w połowie XVIII wieku, gród ten dział wpisów cały przejął na siebie. Wskutek tego wzmożła się znacznie działalność kancelaryi, która uzyskała w tym względzie nawet znaczną samodzielność wobec urzędu⁴⁾. Zachowały do zniesienia grodów w r. 1792 tę swoją działalność: urząd i kancelarya. W XVII wieku, w drugiej połowie — gdzieś wkrótce po roku 1667 — zanikł podział na sąd i urząd, tak jak zanika analogicznie i w innych grodach. Przeszły się odprawiać osobne roki sądowe, ich działalność przeszła na urząd. W początkach wieku XVIII zaczął urząd sędzić również w kadencyach co kilka tygodni, później sześciotygodniowych tylko, wskutek czego tembardziej zaznaczyło się wyodrębnienie urzędu od kancelaryi, ta bowiem i nadal otwartą była codziennie⁵⁾.

Od XVI wieku, w miarę, jak widać z ilości ksiąg, olbrzymiego wzrostu działalności grodu, wzrasta także i liczba urzędników, zależna zupełnie od woli starosty, który ich mógł swobodnie, ilu chciał, nominować, oznaczając także i zakres ich działania. Przybywa w XVI wieku instygator, zastępujący częściowo dawnego oprawcę (justycyonaryusza), jako oskarżyciel z urzędu, gdzie szło o kary do skrzynki sądowej, a także o występstwa, o ile były dochodzone z urzędu (lub też i posiłkowo obok strony występującej ze skargą). Przybył, może już w XVI wieku, subdelegat — później nawet jest ich więcej — dla przeprowadzania czynności sądowych poza sądem, zwłaszcza egzekucyi i kondescenzyi. Pisarz dostał zastępcę,

¹⁾ O podziale spraw między sąd i urząd ob. Vol. leg. I, 327; Przyłuski: Statuta str. 213 i n.; Kromer: Polonia (ed. Czernak) str. 111—112.

²⁾ Co do charakteru wpisów ob. Balzer o. c. str. 304 i n.

³⁾ Vol. leg. II, 1272.

⁴⁾ Balzer o. c. str. 296 i n.

⁵⁾ Na podstawie ksiąg.

podpiska grodzkiego. A kiedy zaczęła się wyodrębnić kancelarya, oddaną ona została w bezpośredni zarząd regentowi kancelaryi, nad którym jednak kontrolę pewną wykonywał dalej pisarz¹⁾. Powiększyła się liczba zajętych w kancelaryi. Nie wiemy jakie oni nosili tu nazwy²⁾ i ilu ich było: ordynacya grodu z r. 1743 nakazuje, iż z pośród susseptantów, zajmujących pierwsze miejsce wśród tych urzędników kancelaryi (wciągają do ksiąg wpisy, kollacyonują ekstrakty) czterej mają być przysięgli.

W grodzie, co do sądu i urzędu, rządzi starosta. On reguluje tok czynności sądowych. Już w r. 1574 wydaje starosta Jan Firlej postanowienie co do godzin urzędowych, które następnie stwierdziła także i konstytucya z r. 1578³⁾. W r. 1638⁴⁾ wydaje starosta Tomasz Zamoyski ordynacyę, normującą sprawę wzajemnego stosunku grodu, władz miejskich i wielkorządów, lecz głównie tylko ze względu na zapewnienie bezpieczeństwa w mieście. W XVIII wieku pojawiają się ordynacye również przez starostów wydawane. Już w r. 1719 wciągnięto do ksiąg⁵⁾ wykaz taks, pobieranych w kancelaryi: »Connotatio iako się płacą iura cancellariae w grodzie krakowskim przy zapisach«, i »przy sądach«. Ustalony został ten wykaz bez wątpienia tylko przez stwierdzenie, w jakiej wysokości dotąd je wybierano. W r. 1743⁶⁾ ogłasza starosta Karol Gonzaga Wielopolski margrabia Myszkowski ordynacyę urzędu i kancelaryi, bardzo obszerną, normującą więcej wyczerpująco zwłaszcza kwestyę regestrów, prowadzenia ksiąg, oraz taksy kancelaryjne. Drugą i ostatnią, na poprzedniej w znacznej mierze opartą, wydaje Elias z Granowa Wodzicki w r. 1783⁷⁾.

---

¹⁾ Stwierdza to jeszcze ordynacya z r. 1783, powołując się na konstytucyę z r. 1768: *ciusdemque cancellariae regimen inspectioni et curae ad mentem legis 1768 magnifico notario praecommittitur. O ordynacyi ob. str. 34.*

²⁾ Jaką była pod tym względem wogóle praktyka, ob. Balzer, o. c. str. 296 i n.

³⁾ Rel. Castr. Crac. t. I, str. 1284 (29 marca 1574 r.): *Proclamatio publica, ne iudicia vespertino tempore exercerentur per officium, nisi mane ad meridiem. Wielmożny Jan Firley z Dambrowieze wojewoda i starosta generał krakowski etc. obaczając, iż sprawy urzędowe i skargowe, które urząd starości krakowski zwykł podle starego zwyczaju przed wieczorem o godzinie dwudziestej pierwszej i wtorej sądzić, zwykły być odprawowane i sądzone z wołaniem i tumultem ku szkodzie ludzkiej, przeto że strony i ich sprawce popiwszy się do urzędu przychodzą, przeto dekretem swym starościńskim skazał, i to przez woźnego ziemskiego generała Stanisława Chudzińskiego wywołać i oznajmić rozkazał po województwie swym krakowskim, aby takowe sądy urzędowe i skargowe od poranku do samego południa były odprawowane.*

⁴⁾ Vol. leg. II, 973: *W krakowskim zamku i po wszystkich województwie aby poranu iudicia tak causarum officii quam iudicii sądzone były secundum statuta do dwudziestu jednej godziny, począwszy poranu.*

⁵⁾ Rel. Castr. Crac. t. 53, str. 467—470 (6 grudnia 1628 r.).

⁶⁾ Rel. Castr. Crac. t. 143, str. 177—186 (pod dniem 1 paźdz. 1719 r.).

⁷⁾ Rel. Castr. Crac. t. 168, str. 951—962: *Oblata ordinationis iurisdictionis seu officii castrensis capitanealis Cracoviensis et cancellariae (6 kwietnia 1743 r.),*

⁸⁾ Rel. Castr. Crac. t. 214, str. 1809—1817: *Ordinatio iudiciorum officii castrensis Cracoviensis et cancellariae (30 czerwca 1783 r.).*

Konstytucyu sejmu czteroletniego o sądach ziemiańskich z roku 1792 zniosła także i sądy grodzkie.

2. Księgi. Akta¹⁾ krakowskiego grodu przechowały się dopiero od roku 1418. Że jednak już wcześniej istniały przynajmniej w końcu XIV w., świadczy wzmianka z r. 1398 o liber castri²⁾. Pierwotnie wszystkie sprawy, o ile wogóle je wpisywano w księgi, wciągano w nie w chronologicznym porządku bez żadnego odróżnienia. Pierwsze odstępstwo od tej zasady datuje od r. 1537. Zaczęto wówczas prowadzić osobną księgę (Castr. Crac. t. 53) dla pewnych spraw; zawartość jej tak określa napis — z XVI w. — na okładce: *Acta coram officio castrensi capitaneali Cracoviensi in causis cautionum fideiussoriarum, incarcerationum, pignorum, rerum mobilium, equorum, peccorum arestatorum facionatorumque et quae per officium castrense Cracoviense diiudicari consueverant ex verbalibus querelis*. To wyodrębnienie jednak, pozbawione jakiegś szerszej podstawy, nie ma dla rozwoju ksiąg większego znaczenia. Widać to już choćby z tej okoliczności, że w jednej tej księdze wpisywano sprawy aż do r. 1573 (choć w ostatnich latach bardzo nieliczne), gdy z tego samego okresu ilość reszty ksiąg wynosi kilkadziesiąt. Wobec wielkiej, coraz większej ilości spraw, które przychodziły przed gród, rychło okazało się rzeczą niemożliwą, a przynajmniej niewygodną wpisywanie wszystkich spraw do jednej tylko księgi, tak jak to dotąd się działo, że dopiero po ukończeniu całej księgi nową rozpoczynano. Już od r. 1458 zaczęto prowadzić dwie księgi współcześnie, tak że sprawy wpisywano do jednej lub do drugiej, bez żadnego jednak ich rozróżnienia. W obu więc rzędach ksiąg współcześnie prowadzonych rodzaj spraw jest jednakowy. W roku 1462 wrócono do dawnego systemu, ale od r. 1526 znów zaczęto prowadzić podwójne, a od r. 1556 nawet potrójne księgi, w zasadzie jednak ciągle bez rozróżnienia spraw. Zdarza się przecie już wówczas, że w niektóre księgi w większej ilości — ale nie wyłącznie — wpisują pewnego rodzaju sprawy. W tym czasie już silnie wyodrębniają się dwie składowe części grodu: sąd grodzki (*iudicium castrense*) i urząd grodzki (*officium castrense*). Zwłaszcza sprawy sądu grodzkiego zaczynają nieraz wpisywać chętniej do niektórych ksiąg (n. p. Castr. Crac. t. 40, 42, 44, 45, 47 i t. d.). Jest to zatem powolne przygotowywanie rozdziału. W księdze Castr. Crac. t. 79, obejmującej lata 1559—1561 już prawie wyłącznie tylko mieszczą się sprawy sądu grodzkiego (*causae iudicii*). Od r. 1559 więc, a względnie, jeśli się jeszcze tę księgę zaliczy do jednolicie prowadzonych, od r. 1562 przychodzi do wyodrębnienia dwóch działów³⁾; odtąd osobno prowadzono księgi dla spraw sądu grodzkiego (*acta iudicii*), a osobno księgi dla spraw urzędu grodzkiego (*acta officii*).

Księgi sądu grodzkiego odtąd stanowią dla siebie osobny dział, który

¹⁾ Rozwój ksiąg przedstawia podana obok tablica.

²⁾ Ulanowski: *Antiquissimi libri*, Starodawne prawa pol. pomniki t. VIII, nr. 6609.

³⁾ Pisarzem grodzkim jest wówczas Wojciech Borzyskowski (1556—1572); jemu więc trzeba przypisać inicjatywę.

Castrensia Cracoviensia

1418—1562.

Acta causarum ex verbalibus querellis

1537—1573

Protocollon inscriptionum et relationum

1535—1562.

Acta officii		Decreta iudicii
(Inscriptiones, Relationes, Decreta officii)		1562—1667.
1562—1572.		
<i>Protocollon inscriptionum et relationum</i>		
1562—1572.		
Inscriptiones	Relationes et Decreta officii	
1572—1766.	1572—1574.	
<i>Protocollon inscriptionum</i>	<i>Protocollon relationum</i>	
1572—1792	1572—1574.	
<i>Protocollon inscriptionum signatae papyri</i>	Relationes	Decreta officii
1777—1792	1574—1792.	1574—1789.
<i>Copiae inscriptionum</i>	Relationes oblatorum laudorum	Decreta officii instigatoris
1592—1607.	1642 . . . 1788	1592—1509
	<i>Protocollon relationum</i>	Acta criminalia
	1574—1792	1599—1602, 1666—1691, 1784—1789
	<i>Protocollon plenipotentiarum</i>	<i>Protocollon decretorum officii</i>
	1628—1792	1610—1791
	<i>Protocollon iuramentorum</i>	<i>Protocollon decr. terminorum tactorum</i>
	1628 . . . 1712	1710—1791
	1668 . . . 1777	<i>Protocollon decr. causarum privatarum</i>
	<i>Protocollon manifestationum</i>	1711—1768
	1661—1792	<i>Protocollon decr. causarum fisci</i>
	<i>Protocollon privatum</i>	1718—1724, 1742, 1765
	1675—1795	<i>Protocollon decr. causarum incarcerationum</i>
	<i>Protocollon relationum positarum citationum</i>	1722—1791
	1713—1783	<i>Protocollon decr. causarum exemptionum</i>
	<i>Protocollon transactionum iudeorum</i>	1737—1738
	1766—1767	<i>Prot. decr. recentium criminum</i>
	<i>Copiae relationum positarum citationum</i>	1738
	1788—1792.	<i>Protocollon decr. causarum remissarum</i>
		1775—1783
		<i>Protocollon decr. causarum executionum</i>
		1785—1791.

już dalszemu rozdziałowi nie ulega. Zwyczajnie używano na ich określenie nazwy: *decreta iudicii*, i tę też nazwę zatrzymuję dla nich w katalogu. Biegna te księgi do r. 1667, t. j. do tego roku się zachowały, choć nie jest wykluczoną rzeczą, iż jeszcze były przez jakiś czas prowadzone, że jednak te dalsze poszyty, bezwątpienia niezbyt liczne i zapewne w księgi nieoprawne, zaginęły. Wobec zaniku osobnych roków sądowych oczywiście i ten dział ksiąg, im odpowiadający, przestał istnieć.

Drugi dział, sprawy urzędu grodzkiego, wpisywane były wszystkie łącznie do r. 1562 do tych samych ksiąg (*acta officii*) tylko przez czas krótki, bo do r. 1572. W tym roku następuje dalszy podział, który podstawę znalazł w rodzaju spraw urzędu grodzkiego. Urząd grodzki funkcjonował jako instancja dla spraw spornych, oraz jako urząd do przyjmowania wpisów. Wpisy zaś rozróżniano dwojaki: wpisy, dotyczące się spraw o nieruchomości, określone jako: zapisy, *inscriptiones*, oraz wszystkie inne wpisy. W r. 1572 podzielono księgi spraw urzędu w ten sposób, że jedne przeznaczono wyłącznie dla inskrypcji, inne zaś wpisy urzędu i sprawy sporne wpisywano do drugiego rodzaju ksiąg łącznie¹⁾.

Dział inskrypcji (*inscriptiones*) biegnie odtąd bez przerwy jako odrębny, bardzo obfity, do r. 1766.

Wszystkie inne wpisy, nie będące inskrypcjami, wraz z sprawami spornymi urzędu wciągano łącznie w księgi tylko przez dwa lata, do r. 1574. W tym roku²⁾ podzielono je na dwie kategorie, tworząc odrębne dwa działy, jeden dla spraw spornych urzędu, drugi dla wszelkich wpisów, nie będących inskrypcjami. Te wpisy w przeciwstawieniu do inskrypcji określano w XVI wieku jak najogólniej jako *acta*. Należały do tych wpisów: relacje, manifestacje i t. d. Wśród nich najważniejszy dział tworzyły relacje, a przynajmniej za taki je uważano, i przy określaniu ksiąg na to kładziono nacisk, że w nich relacje także się znachodzą. Stąd zaczęto te księgi zwać księgami relacji (*relationes*) i to już w XVI w. Nazwa ta utrzymała się, przyjętą ona jest na oznaczenie tego działu wpisów, nie będących inskrypcjami, nietylko w Krakowie. Z tego więc względu nazwę tę (*relationes*), jako używaną już współcześnie i do dziś będącą w użyciu, utrzymuję, choć zaznaczam, że nie jest ona właściwą³⁾. Dział ten relacji biegnie od r. 1574 bez przerwy do r. 1792.

Księgi spraw spornych urzędu grodzkiego określane są zwykle jako *decreta officii*; czy prowadzono je do r. 1792, t. j. do zwinienia sądu grodzkiego, trudno orzec. Z ostatnich bowiem lat nie zachowały się księgi pełne, ale tylko fragmenta poszytów, noszące najpóźniejszą datę roku 1789.

---

¹⁾ Od tego rozdziału ksiąg rozpoczął swoje czynności pisarz Jan Raduński (r. 1572—1574).

²⁾ Za pisarstwa Sebastjana Brzezińskiego; pisarzem jest w latach 1574—1581.

³⁾ Przyjmuje ją i Balcer o. c. str. 336, nie zwracając zresztą uwagi na jej niedokładność; ze względu, że do tego działu wpisywano także akta w formie oblaty, nieraz określają te księgi jako księgi oblat.

Jest więc rzeczą możliwą, iż tylko zagubieniu się poszytów przypisać należy, że do roku 1792 księgi te obecnie nie dochodzą.

Od roku 1574 więc mają księgi grodzkie cztery zasadnicze działy: 1) inscriptiones; 2) relationes; 3) decreta officii; 4) decreta iudicii. Wskutek tego wyodrębnienia w poszczególnych działach odpadła też potrzeba prowadzenia równoległych ksiąg w każdym dziale z osobna; z reguły więc wpisują w każdym dziale wszystkie sprawy, jedną po drugiej, a dopiero po ukończeniu księgi rozpoczynano wpisywać je do następnej.

W tych działach przecież były próby, a częściowo nawet przeprowadzono wyłączenie pewnych spraw w odrębne księgi. W dziale decreta officii wyodrębniono w latach 1592—1599 sprawy, które prowadzono przed urzędem grodzkim o podatki. Jako strona powodowa występuje w nich instygator urzędu. Poszczególne sexterna tej księgi (Castr. Crac. t. 796) noszą nazwę: sexternio contributionis agrariae, officii contributionis ducillaris, lub ogólniejszą a najodpowiedniejszą: sexternio causarum officii instigatoris ratione contributionis. Tę ostatnią też nazwę dla tej księgi zachowują. Atoli tego wyodrębnienia następnie zaniechano, i już do niego więcej nie wrócono.

W dziale relacyi zdarza się, iż niekiedy akt jakiś wniesiony do oblaty był tak obszerny, iż go nie wciągano w księgę, którą wtedy prowadzono między inne sprawy, lecz tworzone z niego osobny tom. Tak akta sporów w sprawie upadłości mieszczanina krakowskiego Forbesa, prowadzonych w latach 1699—1705 przed osobną komisją, wyznaczoną przez króla (k. 1 nieliczb: Acta commissorialia Forbessiana cum creditoribus et debitoribus) podane w formie oblaty do grodu włączono do relacyi pod rokiem 1705 jako osobny tom (Castr. Crac. t. 653). Podobnie osobny tom utworzono z oblatowanych konstytucyi sejmu warszawskiego z r. 1768.

Ale i dla pewnego rodzaju aktów tworzone osobne działy. Akta tyjące się sejmików wpisywano pierwotnie, o ile je podawano do oblaty, do ksiąg relacyi. Od r. 1642 zaczęto dla nich prowadzić osobne księgi (libri laudorum oblatorum) do r. 1692. Wtedy zaniechano tego systemu, ale już od r. 1702 na nowo go wprowadzono, utrzymując go do r. 1714. Następnie znów wpisywać zaczęto tego rodzaju akta do ogólnych ksiąg relacyi, w te zaś księgi tylko wyjątkowo (r. 1730, 1748). W latach 1758—1788 przecież znów je prowadzą. Lauda z ostatnich kilku lat wpisano znów do ksiąg relacyi lub ziemskich. O ile chodzi o dział relacyi, to i innego rodzaju akta wyłączano również z tego działu (plenipotencye, relacye, manifestacye i t. d.); również niektóre sprawy wyłączono z ksiąg inskrypcyi. Atoli dla tych spraw osobnych ksiąg indukty nie utworzono, ograniczając się co do nich na prowadzeniu protokołu (protokoły samoistne).

Omawiając te działy ksiąg sądu i urzędu grodzkiego, łączące się ściśle z sobą i później się dopiero wyodrębniające, pominąłem jeden dział, który z tamtymi się tak ściśle nie łączył: dział ksiąg urzędu grodzkiego w zakresie spraw karnych (acta criminalia). Stosunku tego działu do tamtych nie da się też bliżej określić, gdyż zachowały się z niego ledwie

szezętki, co przypisać należy, jak zwykle przy księgach sądowych, o ile nie przez wypadek poginęły, temu, że takie księgi traciły znaczenie bardzo szybko, więc też o ich zachowanie nie dbano. Z działu tego zachowały się jedynie: 1) z lat 1599—1602 *acta causarum criminalium contra maleficos per terminos tactos reales causam dicentes ex vinculis expediendarum*, określane w seksternach także jako *acta criminalium decretorum* lub *inquisitionum*, a najczęściej krótko: *criminalium*. Zawierają one wyroki oraz protokoły rozprawy w sprawach karnych; 2) z lat 1666—1691 *acta confessorum*; są to wyłącznie konfessaty (t. zw. testamenty) składane przy torturach, »in turri castri Cracoviensis« przeprowadzanych; 3) *acta inquisitionum*, więc obejmujące, jak poprzedni dział, zeznania w sprawach karnych, ale dobrowolne, z końca XVIII wieku. Tylko część aktów nosi daty lat 1784—1789, inne niedatowane. Akta te, luźne, tworzą fascykuł, nie księgę.

Na podstawie tych danych można jedynie stwierdzić, że znano przynajmniej takie działy ksiąg karnych. Odkąd je prowadzono, jak długo — stwierdzić się nie da¹⁾.

Działy, dotąd wyliczone, nie wyczerpują — jak to już zaznaczono — wszystkich rodzajów ksiąg krakowskiego grodu. W XVI wieku miejsce pojedynczego dotąd zajmuje system podwójny ksiąg. Kiedy dotąd wciągano odrazu w księgi wszelkiego rodzaju wpisy, w XVI zaczynają — co do niektórych rodzajów wpisów — najprzód je w krótkości notować w osobnych księgach — protokołach (*protocolla*) — a następnie dopiero przepisują je, już z uwzględnieniem dokładnem formuł i odpowiednią pełniejszą stylizacją, w drugie księgi: indukty. Induktę więc trzeba uważać za dalszy ciąg poprzednich ksiąg pojedynczych. Działy jej właśnie omówiłem poprzednio.

Protokół rozpoczyna się z rokiem 1535. Czy dopiero wówczas zaczęto prowadzić protokół, nie da się stwierdzić napewno. Fakt, iż odtąd biegnie protokół prawie bez przerwy — luki są niezbyt wielkie — oraz wskazówki z inwentarzy ksiąg, wskazujących, że już niedługo później nie więcej było²⁾ ksiąg protokołów, niż te, które są dotąd, jak wreszcie oznaczenie wyraźne na pierwszej księdze rodzaju ksiąg przez pełny tytuł z ozdobnym inicjałem, gdy następne tomy protokołu przez szereg lat żadnych tytułów nie mają, zdaje się przemawiać za tem, iż protokół rzeczywiście jako osobny dział ksiąg dopiero od tego roku 1535 wprowadzono. Nie przesądza to jednak kwestyi, czy już pierwiej nie prowadzono jakich zapisek, mających charakter protokołu, t. j. mających służyć jako koncept pierwszy za substrat do indukty. Na pytanie to napewno twierdząco należy odpowiedzieć; wyjaśnienie jednak tej kwestyi wychodzi już poza ramy nakreślone wstępowi do katalogu.

¹⁾ O takich księgach ob. Balzer: *Registr złoczyńców grodu sanockiego*, wstęp.

²⁾ Inwentarz z r. 1556 oznacza ich liczbę na 18, t. j. tyle, ile jest ich dziś, zaś inwentarz z r. 1532 wogóle nie zna takiego działu. *Castr. Crac. t. 72, str. 1631—1632, i t. 43 str. 860.*

Pierwszy ten protokół nie odnosi się do wszystkich działów zapisek, które jeszcze bez rozróżnienia wciągano do tych samych ksiąg, obejmuje jedynie koncepta wpisów; protokół oznacza je jako: inscriptiones et actus. Pierwszy tom na oznaczenie tego działu używa nazwy¹⁾: *regestrum terminationum inscriptionum et actuum in acta capitanealia castri Cracoviensis inscribendorum*. Ta nazwa: *regestra terminationum* jest więc właściwą wiekowi XVI²⁾. Nazwa protokołu pojawia się później, dopiero w wieku XVII. Odpowiada więc protokół działom inskrypcyi i relacyi, nie mają go zaś ani *decreta officii*, ani *decreta iudicii*. Z tego powodu wydzielenie z ksiąg jeszcze jednolitych działu spraw sądu (*acta iudicii*) na prowadzenie protokołu nie miało żadnego wpływu. Utrzymuje on się więc jako protokół inskrypcyi i relacyi aż do rozdziału w indukcie tych dwóch działów.

Kiedy ten podział w r. 1572 — jak to wyżej zaznaczono — nastąpił, przeprowadzono go również i co do protokołu. Osobny odtąd mamy protokół inskrypcyi, osobny relacyi. Czy jednak ten rozdział przeprowadzono od razu w indukcie i protokole, nie da się stwierdzić, gdyż właśnie w tym roku w seksternach, składających tomy protokołu, są luki. Zdaje się jednak, że tak; w kilka miesięcy później już zupełnie pewnie da się i w protokole rozdział skonstatować.

Protokół inskrypcyi (*protocollon inscriptionum*) odpowiada więc odtąd dokładnie indukcie. Stale jedną tylko prowadzą księgę protokołu i dopiero po jej ukończeniu rozpoczynają następną. Protokół rozpadł się na nowe działy dopiero za czasów Stanisława Augusta. Konstytucya z r. 1775³⁾ wprowadziła w użycie papier stemplowany, a przepisy te zostały następnie uzupełnione przez konstytucyę z r. 1776⁴⁾. Postanowienia jednak obu konstytucyi nie zawierały żadnych wyraźnych postanowień, któreby musiały oddziaływać na sposób prowadzenia ksiąg sądowych. Znalazły się one dopiero w ordynacyi o papierze stemplowanym, wydanej przez króla za zdaniem rady nieustającej 13 grudnia 1776 r.⁵⁾.

Ordynacya wprowadza znaczne zmiany co do prowadzenia protokołu inskrypcyi. Dzieli go na trzy działy:

1. Pierwszy, na papierze stemplowanym, dla zapisów i kwitów *de pretio bonorum*.
2. Drugi, protokół transakcyi długów, bez stempla, dla oblat i roboracyi wszelkich kwitów ręcznych, weksli, kontraktów zastawnych, oblat

¹⁾ *Castr. Crac. t. 1105.*

²⁾ Także inwentarze ksiąg z XVI wieku, z lat 1556, 1572, 1581 i 1585 określają stale protokoły jako *terminationum registra*. O inwentarzach tych ob. niżej. Nazwy terminarza na oznaczenie protokołów inskrypcyi i relacyi używa jeszcze w r. 1657 pisarz grodzki Jan Zawada. Ob. jego protestacyę w *Rel. Castr. Crac. t. 85 str. 378—380.*

³⁾ *Vol. leg. VIII, 145.*

⁴⁾ *Vol. leg. VIII, 889.*

⁵⁾ Drukowana i oblatowana w grodzie krakowskim *Rel. Castr. Crac. t. 207, str. 3943.* Zna ją Balzer o. c. str. 338.

zapisów za ekstraktem z innych aktów i protokołu stemplowanego wydanych; do niego należało wpisywać in tenore zapisy z działu pierwszego.

3. Trzeci, protokół tranzakcyi wieczystych, również bez stempla, do którego należeć miały roboracye kontraktów sprzedaży, rezygnacye, donacye, cessye, transfuzye, submissye, intromissye, niemniej kwity różne (prócz kwitów de praetio bonorum), i tegoż rodzaju tranzakcyi z innych akt wyjętych oblaty. Nadto de tenore miano wpisywać do tego działu kwity de pretio bonorum.

W praktyce postąpiono w grodzie krakowskim inaczej, i podzielono protokół nie na trzy, ale tylko na dwa działu. Jeden odpowiada pierwszemu działowi, przepisaniem przez ordynacyę, obejmuje więc akta, które musiały być spisywane na papierze stemplowanym. Arkusze stemplowane następnie zszywano i oprawiano, tworząc w ten sposób księgi pod nazwą *prothocolla signatae papyri*. Wszystkie inne wpisy, które papieru stemplowanego nie wymagały, a więc należące zarówno do działu drugiego jak i trzeciego według ordynacyi, wciągano razem bez różnicy do ksiąg, określanych dalej jako protokoły inskrypcyi, do których aktów z protokołu stemplowanego w wyciągach, jak to ordynacya zarządzała, nie wpisywano. Można więc raczej w ten sposób określić zmianę, wówczas przeprowadzoną, iż z ksiąg protokołu inskrypcyi wyłączono akta, które miały się spisywać na papierze stemplowanym, i dla nich utworzono osobny dział protokołu stemplowanego. Rozdział ten wprowadzono w życie od 1 stycznia 1777 r.

Już jednak przed rozdziałem z r. 1777 zmienia się charakter protokołu. Indukta inskrypcyi sięga do roku 1766. Odtąd brak jej — tak że protokół przedstawia się już nie jako koncept do indukty, ale sam tylko reprezentuje ten dział. Objaw to znany, spowodowany dążnością do uproszczenia manipulacyi w kancelaryach grodzkich. Takie protokoły, nie odpowiadające indukcje, zwać będą samoistnymi. Jako taki samoistny przedstawia się protokół stemplowany przez cały okres, w którym występuje. Co do głównego jednak protokołu inskrypcyi zachodzą wątpliwości w oznaczeniu jego charakteru. Protokoły łatwo zawsze odróżnić przez to, iż zapiski w nich przekreślano z chwilą, kiedy je wciągnięto do indukty. Otóż w księgach głównego protokołu inskrypcyi te przekreślenia spotyka się dalej, do końca. Możliwy więc z tego wnosić, iż je do indukty wciągano, że jednak zaginęła. Atoli żadnych śladów zaginięcia jej niema, najbliższy inwentarz z r. 1818 zna od r. 1767 tylko protokół, przedstawia więc taki stan ksiąg, jaki jest obecnie. Jestto zagadka, której niepodobna na razie rozwiązać. Chcę przynajmniej podnieść te wątpliwości.

Oba działu protokołu inskrypcyi sięgają do r. 1792, t. j. do zwinienia grodów przez sejm czteroletni.

Od r. 1572 biegnie osobny protokół relacyi (*protocollon relationum*). W latach więc 1572—1574, kiedy w jedne księgi razem wpisuje się relacye i *decreta officii*, odnosi on się tylko do tych wpisów w tych księgach, które mają charakter relacyi, od r. 1574, t. j. od wyodrębnienia

relacji w osobnych księgach, już im ściśle odpowiada. Sięga do zniesienia grodów, t. j. do r. 1792. Określają go napisy jako: terminata¹⁾ lub lub terminarius²⁾ rzadko jako prothographus relationum³⁾; najczęstszą jest nazwa protokołu. Z działu relacji protokołu zaczynają w wieku XVII wyłączać akta pewnego rodzaju i tworzyć dla nich osobne księgi. Są to także protokoły, atoli już protokoły samoistne, t. j. bez indukty. Gdy więc akta wpisywane do protokołu relacji odnaleźć się dają wszystkie w indukcje, w pełnej formie wpisane, to te akta, które wciągają do wyodrębnionych protokołów, znachodzą się wyłącznie w nich; do indukty już nie są przepisywane. Było to oczywiście uproszczenie uciążliwego systemu podwójnych ksiąg. Takich protokołów samoistnych jest kilka działów:

1. Protokoł plenipotencyi odszczepia się pierwszy, od r. 1628. Księgi te określają się także jako acta plenipotentiarum.

2. Protokoł manifestacyi odgałęzia się w r. 1661; obejmuje on wszystkiego rodzaju manifestacye i protestacye, także więc takie, które nosiły nazwy bardziej dokładne, jak obdukye, effideiussye, prezentacye, proklamacye głowy, arestacye i t. d.

3. Protokoł, zwany prothocollon privatum lub transactionum. Wpisywano do niego tranzakcye o ruchomości, tak że jest to protokoł dla spraw mniejszej wagi. Stanowi on oryginalność krakowskiego grodu, gdzie indziej go się nie spotyka. Rozpoczyna się od r. 1675.

4. Protokoł kładzionych pozwów od r. 1713; wpisywano do niego wyłącznie zeznania woźnych o kładzeniu pozwów na roczki skargowe. Po łacinie określają się te księgi jako: liber, częściej: terminarius (lub terminarium) relationum positarum citationum z dodatkiem: pro terminis castrensibus capitanealibus, tum condescensionibus, lub jako terminarius relationum pro terminis seu iudiciis causerum querellarum officii Cracoviensis, a krócej nieraz poprostu jako terminarius relationum causerum querellarum.

Trzy pierwsze z tych protokołów, odkąd je wprowadzono, utrzymały się już nadal do końca, t. j. do roku 1792. Czwarty przestano prowadzić między rokiem 1783 a 1788, zastępując go następnie kopiami samoistnemi⁴⁾. Jedynie chwilowe znaczenie ma piąty protokoł, również samoistny:

5. Protokoł tranzakcyi żydowskich; jestto jedna tylko księga, określona jako: prothocollon transactionum per varios creditores in rem iudaeorum seniorum terrestrium palatinatum Cracoviensis et Sandomiriensis subsecutarum. Treść określa ten tytuł. Osobny ten protokoł prowadzony jest tylko w latach 1766 i 1767.

Nieco odrębny charakter miał szósty:

6. Protokoł przysięg (prothocollon iuramentorum). Łączy się on ze

1) Castr. Crac. t. 1308.

2) Castr. Crac. t. 1328.

3) Castr. Crac. t. 1321.

4) Ob. niżej przy kopiach.

sprawą przysięg podatkowych¹⁾, i odróżnić można w tych księgach pewne działy odrębne. Już w XVI wieku przyjmuje się zwyczaj wybierania podatków — nie wszystkich zresztą — na podstawie taryf, które raz ułożone, służą przez znaczną ilość lat. Taryfy takie sporządzano na podstawie przysięg, składanych — przynajmniej w XVII wieku — wobec grodów. Obok tego niektóre podatki wybierano w ten sposób, iż żądano przysięgi na rzetelność fasyi i to tak co do podatków państwowych, jak wojewódzkich. I takie przysięgi składano wobec grodu. O ile chodzi o charakter ksiąg w obu tych wypadkach, to niema między nimi żadnej różnicy, gdyż jest to rzeczą obojętną dla samego charakteru ich, czy użyto później tych przysięg za podstawę do ułożenia taryfy, czy nie. Łączy obie te kategorie ta okoliczność, iż wybierano przysięgi w tych wypadkach od wszystkich podatników, podlegających podatkowi, albo też od całych grup (n. p. od wszystkich sołtysów i wójtów wsi co do liczby głów lub dymów we wsi, od wszystkich karczmarzy i t. d.).

Dla wpisywania takich przysięg tworzą grody w XVII wieku osobne księgi²⁾. Przedstawiają się więc one jako protokoły samoistne, gdyż nie miały indukty. W krakowskim grodzie zachowały się dopiero od r. 1662; prowadzą takie protokoły dla przysięg co do pogłównego (1662, 1674—1677), podymnego (1662—1663), subsidii charitativi (1695), podatków wojewódzkich (szynkowe, 1672—1677) szelęznego (1711, pod nazwą: *prothocollon iuramentorum iudaicorum*, wobec tego, że karczmarzami byli żydzi). Przypuszczać możemy na pewno, że księgi takie istniały poprzednio w grodzie krakowskim, że też z tego okresu, z którego się zachowały, nie wszystkie nas doszły. Księgi te bowiem miały chwilowe tylko znaczenie, a nawet jeśli służyły za podstawę do ułożenia taryf, to po ich sporządzeniu je traciły. Nie więc dziwnego, że nie dbano o ich przechowywanie, że łatwo ginęły. Przypadkowi raczej przypisać należy, iż choć kilka z nich się zachowało.

Obok tego jednak składano wobec grodu przysięgi w sprawach podatkowych, jeśli podatnik chciał się uwolnić od podatku, wykazując, że co do niego zachodzą specjalne warunki uwolnienia, n. p. zniszczenie łąnów, klęska ogniowa i t. d. W tym wypadku więc już nie wszyscy podatnicy przysięgę składali, lecz tylko niektórzy, chcący się zwolnić od taryfy. Były to t. zw. abjuraty. Abjuraty wpisywano do ogólnych ksiąg, więc do ksiąg relacyi. Ale je wydzielono. Od r. 1667 prowadzi się w grodzie krakowskim osobny protokół³⁾ (*prothocollon iuramentorum super abiurata et desertata vigore laudi conventus Prossoviensis proxime celebrati expeditorum*) wyłącznie tylko przeznaczony dla wciągania takich abjurat. Jestto więc również protokół samoistny. Zapiski sięgają do r. 1777. Zape-

---

¹⁾ Obacz co do tej kwestyi taryf i przysięg: Pawiński: Rządy sejmikowe str. 149—160; niezupełnie dokładne to zresztą wiadomości.

²⁾ Najstarsza z r. 1629 sądecka; ob. księgi grodzkie sądeckie.

³⁾ Varia t. 19, tytuł.

wne reformy, w tym czasie co do urządzeń podatkowych przeprowadzone, sprawiły, iż protokół ten przestano prowadzić¹⁾.

W XVI wieku prócz ksiąg wpisów urzędu grodzkiego (inskrypcyi i relacyi) inne ich działy nie mają osobnego protokołu. Zupełnie nie ma żadnych śladów protokołu do ksiąg dekretów sądu (*decreta iudicii*). A objaw to nie ściśle krakowski, gdyż tak jest i w innych grodach²⁾. Dekreta urzędu (*decreta officii*) dostają przecieź protokoł. Rozpoczyna się on od r. 1610, nie można jednak twierdzić na pewno, jakoby dopiero wówczas zaczęto go prowadzić; początek pierwszej księgi jest zniszczony, a mogły wczesniejsze seksterna czy księgi zaginać. Protokół ten okreśłany jest jako *protocollon decretorum causarum querellarum*, nieraz krócej *protocollon causarum querellarum*, lub nawet tylko *protocollon officii*³⁾, wyjątkowo raz jako *protocollon privatarum causarum*⁴⁾. Protokół ten różni się jednak nieco co do swego charakteru od protokołów tych, o których dotąd była mowa. Mianowicie nie wszystkie wpisy, jeden za drugim, odpowiadają wpisom w indukcie, jak to jest przy protokołach inskrypcyi i relacyi. Już od początku tylko niektóre sprawy przechodzą do indukty, tak że protokół jest częściowo samoistny⁵⁾. Na właściwie całkiem samoistny zmienia się wskutek wciągania później do indukty tylko kondemnacyi. Uwagi te tyczą się także i odgałęzień protokołu. Osobnych bowiem działów ma on kilka, choć wszystkie dopiero powstają w XVIII w. Są to:

1. Protokół dla spraw taktowych: *protocollon decretorum ex registro tactorum terminorum* lub *protocollon causarum terminorum tactorum*; rozpoczyna się z rokiem 1710.

2. *Protocollon decretorum causarum incarcerationum*, albo *protocollon causarum incarcerationum*, lub najkrócej *protocollon incarcerationum*; rozpoczyna się z r. 1722.

3. *Protocollon decretorum executionum*; od r. 1785. Powstanie tego protokołu łączy się z wprowadzeniem od tegoż roku rejestru *executionum processus*. Te protokoły utrzymały się do końca, t. j. do roku 1791, gdyż w r. 1792 już się roczki urzędu nie odbyły. Obok nich jednak są jeszcze osobne protokoły, które występują przez pewną tylko ilość lat, a następnie nikną. Są to:

4. W latach: 1711—1768 *protocollon decretorum causarum privatarum*, lub *protocollon decretorum ex registro causarum privatarum*, albo: *protocollon officii causarum privatarum*.

5. W latach 1718—1724 (nieliczne wpisy) i 1742—1765: *protocollon*

---

¹⁾ Księgi te przysięg, dawniej już wyłączone z ksiąg grodzkich, obecnie są wraz z innymi księgami, tyczącymi się spraw podatkowych, zaliczone w archiwum do działu *Varia* t. 17—23.

²⁾ Ob. także Balzer o. c. str. 327—328.

³⁾ *Castr. Crac.* t. 1079.

⁴⁾ *Castr. Crac.* t. 1075 (r. 1639).

⁵⁾ Także na odwrót są w indukcie wpisy, których nie ma w protokole. Że to zwyczaj nietylko krakowski, ob. Balzer o. c. str. 327.

decretorum causarum fisci, lub protocollon causarum fisci palatinatus.

6. W latach 1737—1738: protocollon decretorum causarum exemptionum (o wykupno dóbr).

7. W r. 1758: protocollon causarum querellarum recentium criminum.

8. W latach 1775—1783: protocollon decretorum causarum remissarum.

Nie da się stwierdzić dokładniej, czy tylko w tych latach te protokoły prowadzono, czy też może poginęły z innych lat, ani też jakie były powody tworzenia nowych. Niektóre z nich są bardzo skąpe w wpisy, i na ogół bardzo niedbale prowadzone. Staranniejsze są jedynie protokoły: spraw z remissyi i ekzekucyi. Charakter i rodzaj wpisów w protokołach dostatecznie określają tytuły.

Brak ścisłości w stosunku między protokołem a indukta, jaki występuje co do dekretów, w przeciwieństwie do inskrypcyi i relacyi, tłumaczy się tem, że obok protokołu prowadzono inne pomocnicze księgi, których nie przechowywano tak starannie w archiwach — raptularze, manualy, sentencyarze. Nadto jednak trzeba także powód tego przypisać i temu, że w registrach, o których niżej będzie mowa, nieraz zapisywano w krótkości, zwłaszcza treść wyroku, jak to się nieraz w Krakowie zdarza¹⁾. Jak było w krakowskim grodzie co do tych pomocniczych ksiąg, które się pojawiają gdzieindziej, nie wiemy, gdyż się nie zachowały, możemy jedynie domyślać się ich istnienia. Do tej kategorii zaliczyć da się tylko dwie księgi z lat 1739—1774²⁾, w które wpisywano jak najkrócej (nazwiska stron i określenie jednym słowem treści) po kolei sprawy urzędu, jako wskazówkę, które należy wpisać do indukty, a które już wpisano (te oznaczano przez przekreślenie). Jestto więc rodzaj summaryusza.

Jeśli się przegląda księgi grodu krakowskiego, to porównując skład tych ksiąg ze składem ich po innych grodach, uderza odrazu jedno: prawie zupełny brak wcale licznych gdzieindziej fascykułów kopii (fasciculi copiarum). Kopie przedkładano kancelaryi grodzkiej dla ułatwienia wpisów do indukty aktów, wciąganych do ksiąg relacyi, rzadziej do ksiąg inskrypcyi. Z chwilą, kiedy taki akt został przepisany do indukty, tracił on zupełnie swoje znaczenie — a więc ulegał łatwo zniszczeniu. Ale nie temu przypisać należy głównie brak fascykułów kopii w krakowskim grodzie. Odnieść go należy przedewszystkiem do tego, iż kancelarya grodzka krakowska, która była wzorową w porównaniu do innych i rzeczywiście przynosi zaszczyt sądownictwu polskiemu, utrzymała się przy systemie podwójnych ksiąg w pełniejszej mierze do końca, niż w innych grodach. Stworzyła ona wprawdzie cały szereg protokołów samoistnych, przecież jednak dla głównych rodzajów ksiąg, zwłaszcza relacyi, utrzymał się protokół obok indukty. Kopie w innych grodach dlatego głównie w tak dużej utrzymały się ilości, iż w nich wcześniej zaniechano prowadzenia indukty; wobec tego konieczną było rzeczą prze-

¹⁾ Balzer o. c. str. 341 pomija wpływ registrów.

²⁾ Castr. Crac. t. 1575 i 1600.

chowywanie staranne kopii, bo one jedynie dopełniały krótkie wpisy protokołu. Że zaś w grodzie krakowskim indukta się utrzymała, więc fascykuły kopii nadal były zbędne i w zasadzie ich nie zachowywano. Wyjątkowo też tylko zachowały się kopie (*copiae inductae*) do ksiąg inskrypcyj z końca XVI i początku XVII wieku ¹⁾, jedyne *copiae inductae*, jakie ma gród krakowski, poprawne w księgi.

Inny charakter mają dwa tomy z lat 1788—1792 ²⁾, które również do kopii zaliczyć należy. Obejmują one relacye kładzionych pozwów (*relationes positarum citationum*). Tworzą one rodzaj kopii samoistnych, gdyż nie mają ani odpowiedniego protokołu, ani indukty.

W księgach, o których dotąd była mowa, luki nieraz niema, jeśli są, to stosunkowo niewielkie tak że wcale dokładnie można oznaczyć ich działy. Inaczej, o ile chodzi o ten rodzaj ksiąg, który tu jeszcze do rozpatrzenia zostaje: *registra*, czyli wokandy, jak je także zwano, do których wpisywano krótko spory, jakie do sądu wnoszono. *Regestry* miały znaczenie dla porządku, w jakim sprawy przed sąd wywoływano; oczywiście więc traciły je z tą chwilą. Z tego powodu nie dbano o nie, nawet gdy je rada nieustająca uznała w roku 1779 za akta publiczne ³⁾. Kiedy je zaczęto prowadzić w krakowskim grodzie, nie da się stwierdzić; najstarszy, jaki się zachował, pochodzi z r. 1579. Bezwątpienia są one dawniejsze. Na księgach *regestrów* stosunkowo dość rzadko zamieszczano tytuł, który może wskazać dokładniej ich charakter. A rozpadały się one na szereg działów; niepodobna jednak zarówno z powodu tych luk licznych, jak braku tytułów, pewniej je oznaczyć.

Regestra swoje osobne miał zarówno sąd (*registra iudicii*) jak urząd grodzki (*registra officii*). O pierwszych nie wiele da się powiedzieć. W połowie wieku XVII spotyka się osobne *registra* dla spraw cywilnych: *registra causarum simplicium civilium*, z czego można wnosić, że były i *registra causarum arestatarum civilium*, oraz osobne dla spraw karnych: *registra causarum criminalium*. Czy były jakie inne jeszcze rodzaje *regestrów* sądu, nie wiemy. Jak już zaznaczono wyżej, sąd grodzki (*iudicium castrense capitaneale*) wkrótce później zamarł.

Licniejsze znacznie są *registra* do spraw urzędu grodzkiego. I ich rodzaje jednak nieco poznać możemy dopiero od drugiej połowy XVII stulecia. Najwięcej jest ksiąg określanych jako *registra causarum querellarum* — i to *simplicium* lub *ex aresto*. Krócej zwykle oznacza się pierwszy rodzaj *regestrów* wprost jako *regestrum simplex* lub *ex simplicii*, choć to wyrażenie nie ścisłe. Wyjątkowo używają nazwy pełniejszej: re-

---

¹⁾ Dziś są one z lat 1592—1607; ale jeszcze inwentarz z r. 1818 w dziale: *variorum productorum*, który bezwątpienia kopie oznacza, podaje nadto kopie z lat 1586—1591 i 1629—1639, które więc zaginęły już w XIX stuleciu.

²⁾ Może jednak wcześniej je wprowadzono, gdyż między rokiem 1783, na którym kończy się protokół, a rokiem 1788 odkąd są te kopie, jest luka i nie wiemy, jakiego systemu w tych latach się trzymało.

³⁾ Ob. Balzer o. c. str. 338.

gestrum ex condemnationibus arrestorum. Raz spotyka się nazwę: regestrum minus querellarum simplex, jakie ma znaczenie to »minus«. zgoła nie się nie wie. Ogromna ilość ksiąg bądź oznaczona jedynie jako regestra querellarum, bądź nie ma żadnego oznaczenia.

Dalsze dwa działy, które zjawiają się już w XVII wieku, to regestra causerum privatarum — znowu z podziałem na simplex i ex aresto. Do XVII wieku również jeszcze odnieść należy dział regestrów: terminorum tactorum (identyczny zdaje się z działem: recentium criminum). Dopiero w XVIII wieku pojawiają się — choć może istniały już poprzednio — działy: regestra fisci (pierwszy z 1718 r.) i incarcerationum (pierwszy z r. 1736). Datę dokładniejszą powstania ma jeden regestr, zaprowadzony w r. 1717: regestrum causerum iniuriatorum ad mentem dispositionis reipublicae, tum novellae constitutionis in comitiis Varsaviae celebratis laudatae anno domini 1717 ordinatum. Widocznie chodzi tu o regestr dla spraw dyssydenckich. Konstytucya ¹⁾ jednak taki regestr przepisywała tylko dla osobnego sądu, wówczas utworzonego w Warszawie — widocznie ją źle wyinterpretowano. Znikł ten regestr jednak zaraz.

Podział i tworzenie nowych regestrów było pozostawione wyłącznie praktyce kancelaryi grodzkiej. Pierwsze postanowienia, które urządzają sprawę regestrów grodzkich, zawarła dopiero ordynacya urzędu grodzkiego, wydana 6 kwietnia 1743 r. ²⁾ przez Karola Gonzagę Wielopolskiego, margrabiego Myszkowskiego jako starostę krakowskiego. Postanawia ona, iż mają być następujące regestra:

1. Regestra causerum querellarum seu iudiciorum — a to dwa, simplex i arrestorum.

2. Regestrum fisci.

3. Regestrum terminorum tactorum, videlicet violatae securitatis Cracoviae et in circumferentiis ac iudiciorum castrensiurn capitanealium Cracoviensium.

4. Regestra causerum privatarum także dwa (to znaczy bez wątpienia: simplex i ex aresto), a to według dawnego zwyczaju ³⁾, wreszcie

5. Regestrum poenalium.

W czasie po wydaniu ordynacyi rzeczywiście te regestra się napotyka, z wyjątkiem regestru fisci, który może zaginął. Regestr terminorum tactorum prowadzi się w dwóch działach: ex simplicii i ex aresto. Jednak prowadzą także regestra przez ordynacyę nieprzewidziane, a to: istniejący już dawniej regestr incarcerationum, oraz — zdaje się ⁴⁾ — regestr: querellarum ex limitatione (obok ex simplicii i ex aresto).

¹⁾ Vol. leg. VII, 252.

²⁾ Oblatowana w Rel. Castr. Crac. t. 168, str. 951—962.

³⁾ Dodaje ordynacya ustęp niejasny: iuxta antiquam consuetudinem palatinatus Cracoviensis lege publica circumscripta et privilegiata; nie o takiej »lex« czy privilegium nie wiadomo.

⁴⁾ W summaryuszu Castr. Crac. t. 1600 (r. 1755—1774) sprawy oznaczane są jako ex simplicii, ex aresto i ex limitatione; to więc zdaje się wskazywać na osobny regestr, choć pewnie twierdzić trudno.

Po Augustcie III sprawę organizacji rejestrów podejmuje sejm. Konstytucye z r. 1768¹⁾ przepisały rejestra dla ziemstw i grodów, a to pięć:

1) ex remissione;

2) ordynaryjny dla spraw ziemiańskich, wpisanych nie na mocy beneficium aresti; o osobnym jednak rejestrze ex aresto, jakby wynikało z tego wyrażenia, konstytucye nie mówią;

3) terminorum tactorum;

4) poenaliū;

5) causerum et iniuriarum pacem et tranquillitatem dissidentibus cautam laedentium, czyli dla spraw dyssydenckich, w dwóch działach, dla spraw od r. 1717 do 1768, i spraw po roku 1768 zaszyłych²⁾.

Pierwszy, trzeci i czwarty z tych rejestrów rzeczywiście się spotyka w krakowskim grodzie; nowością był rejestr ex remissione, widocznie pod wpływem konstytucyi wprowadzony, gdyż dawniej go gród nie prowadzi. Co się tyczy drugiego, to spotyka się w rejestrach grodzkich rejestr, określany jako *registrum iudiciale* (r. 1781), oraz drugi: *registrum vicecapitaneale* (r. 1787—1791), odpowiadające zapewne temu rejestrowi. Rejestrów *querellarum ex aresto* nie spotyka się. Za to utrzymał się przecie rejestr *incarceratorum*, którego nie zna konstytucya.

Prowadzenie rejestru dla spraw dyssydenckich, a właściwie dwóch, postanawiała nietylko ta konstytucya; jeszcze w uniwersale z 11 kwietnia 1783 r.³⁾ nakazuje król, za zdaniem rady nieustającej, ich w prowadzenie według przepisów z r. 1768, powołując się przytem na zawarte w r. 1775 traktaty. Żadnych jednak śladów takich rejestrów w krakowskim grodzie nie ma; może po prostu nie było ich potrzeby z braku spraw tego rodzaju.

Nie zmieniła nic w tym stanie rzeczy nowa ordynacya grodu, wydana przez Eliasza z Granowa Wodzickiego 20 czerwca 1783 r., która jedynie powołała się na konstytucyę z r. 1768⁴⁾.

Przybył jednak potem jeszcze jeden rejestr. Konstytucya z r. 1784⁵⁾ nakazywała utworzenie rejestru dla spraw egzekucyi procesów. Rejestr taki — *registrum executionum* — jest już w r. 1785; zastosowano się więc szybko do przepisu prawa.

3. Przecho wywanie ksiąg. Ksiąg grodzkich nie otoczono tak wczas opieką, jak ziemskich. Miały też one wtedy jeszcze znacznie mniejsze od tamtych znaczenie, aż do czasu, kiedy wywalczyły sobie uznanie wieczności. Księgi grodzkie uważano jakby za własność prywatną starostów,

---

¹⁾ Vol. leg. VII, 704.

²⁾ Prowadzenie tego rejestru przepisano nie w ustępie o rejestrach, ale w innym, przy omawianiu spraw dyssydenckich. Vol. leg. VII, ob. także Balzer o. c. str. 339—340.

³⁾ Oblatowany w Terr. Crac. Nova t. 30, str. 65 (druk), i w Rel. Castr. Crac. t. 214 str. 1149—1150 (druk).

⁴⁾ Oblatowana w Rel. Castr. Crac. t. 214, str. 1809—1917: *registra genera causarum complectentia ad praescriptum legis anni millesimi septingentesimi sexagesimi octavi esse debebunt.*

⁵⁾ Vol. leg. IX, str. 15.

tak że po śmierci starosty zabierali je często jego spadkobiercy. Temu stanowi rzeczy stara się zaradzić konstytucya z r. 1496, która postanawia, iż w razie opróżnienia starostwa mają księgi ich być składane w ratuszach w osobnych skrzyniach, pod kluczami wojewody, sędziego ziemskiego oraz urzędującego starosty. Przrzeka też król, że o ile księgi starościńskie znajdują się w prywatnych rękach, postara się, by je zwrócono i przechowywano już nadal w skrzyniach po ratuszach¹⁾.

Czy w Krakowie tak było? W każdym razie, jak z zachowania ksiąg XV wieku widać, widocznie dbano o to, by ich nie zabierano. O przechowywaniu ksiąg na ratuszu niema mowy, ani o trzech kluczach. Już w początkach wieku XVI księgi przechowywane są w grodzie, który stał na Wawelu²⁾. W drugiej jednak połowie wieku XVI³⁾ na księgi grodzkie, których ilość bardzo się wzmogła, tak że ich widać nie podobna było w grodzie przechować, oddano jeden »sklep« w samym zamku. W sklepie księgi dawniejsze, nie służące już do praktycznego użytku, przechowywano w szafie, przybitej do ściany, zamkniętej, inne zaś stały na półkach⁴⁾. Akta niektóre luźne składano w skrzyni. Nadzór nad archiwum miał pisarz grodzki⁵⁾. On miał sobie powierzony klucz do archiwum. Przez długie lata nie było tu żadnych zmian w urządzeniu; akta w tym sklepie utrzymały się aż do końca. Ordynacya kancelaryi grodzkiej z r. 1743 dozwala na wstęp do archiwum tylko czterem najstarszym z susseptantów, zaprzysiężonym; pierwszy z nich ma mieć klucz do archiwum, który w razie potrzeby powierza drugiemu. Nie wolno też było żadnemu z susseptantów brać ksiąg do domu, lecz po zamknięciu grodu — kancelaryja była według ordynacyi otwartą do zachodu słońca —

¹⁾ Bandtkie: *Ius polonicum* str. 357—358.

²⁾ W r. 1532, gdy pokazywano akta grodzkie obejmujące urząd nowemu sędziemu grodzkiemu, działo się to in ista habitacione, t. j. bezwątpienia w grodzie. *Castr. Crac. t. 43, str. 860*. W r. 1556 przy odbiorze ksiąg przez nowego pisarza zatytułowano inwentarz: *actum in castro. Castr. Crac. t. 72, str. 1631—1632*.

³⁾ W r. 1556 są jeszcze w grodzie, w r. 1579 są już w zamku. *St. Tomkowicz: Wawel, j. w. str. 194*, według rachunków wielkorządowych z r. 1579: »w kącie wedle grodzkiego sklepu, gdzie księgi grodzkie chowają«. Tak i konst. z r. 1647. *Vol. leg. IV, 109*. Tamże znajdują się według manifestacyi pisarza grodzkiego z r. 1657: *fornicem in arce Cracoviensi existentem, scilicet solitum antiquitus actorum et librorum castrensi-um Cracoviensium depositoryum et asservaculum ... adiit. Rel. Castr. Crac. t. 85, str. 378—380*.

⁴⁾ Według protestacyi z r. 1657: *in eadem fornice libros castrenses Cracovienses vetustissimos nonnullos cutibus antiquis involutos, nonnullos vero abrasos et vetustate consumptos et propter non usum ipsorum in certo asservaculo parieti affixo videlicet in szaffa inclusos, tum alios libros castrenses Cracovienses intriligatos tam antiquiores, quam recentiores in scamnis seu scabellis ad hoc praeparatis alias na półkach positos ... cistulam seu scriniolum, in quo producta decretorum officii praesentis asservabantur. Rel. Castr. Crac. t. 85, str. 378—380*.

⁵⁾ R. 1581: *surrogator capitaneatus generalis Cracoviensis acceptis a generoso Sebastiano Brzeziński clavibus a testudine et actis castrensis capitaneatus Cracoviensis generoso Ioanni Valentino Jacobowski ... notariatus castrensis Cracoviensis officium ... detulit ipsique claves ad testudinem et acta castrensia capitanealia tradidit*.

miał suscepcant księgi odnieść do archiwum¹⁾. A ten ostatni przepis ponawia także ordynacya kancelaryi następna — i ostatnia — z r. 1783²⁾. Bezwątpienia już przed pierwszą ordynacją, stwierdzającą chyba tylko wyrobiony zwyczaj, nadzór nad archiwum przeszedł do suscepcantów.

4. Stan ksiąg. Pobieżny rzut oka na następstwo tomów w poszczególnych działach ksiąg grodzkich wskazuje, że zachowały się one wcale dobrze, zwłaszcza w głównych działach, t. j. indukcje i protokołach samoistnych; luk trochę widać w protokołach, więcej w regestrach, zwłaszcza zaś uderza brak kopii. Widoczna, że czem księgi były ważniejsze — więc przedewszystkiem indukty i protokoły samoistne — tem je troskliwiej zachowywano, jak również i zaginięcie ksiąg przypisać należy nie tyle jakimś nieszczęśliwym wypadkom, co niedbałości o akta, które miały mniejsze znaczenie, lub prawie żadnego, jak zwłaszcza *copiae inductae*.

Najwięcej oczywiście ciekawi kwestya, o ile utrzymały się najstarsze księgi. Można tę sprawę dobrze rozjaśnić, a to dzięki wczesnym i licznym inwentarzom ksiąg krakowskiego grodu z XVI wieku. Najstarsza wiadomość o ilości ksiąg pochodzi z r. 1532³⁾ przy objęciu urzędu sędziego grodzkiego przez Mikołaja Sierakowskiego; okazano mu 11 ksiąg z czasów starostwa Szydłowieckiego, oraz księgi stare (*acta antiqua in cutibus intrologata*), których ilość podano na 16. Było ich jednak więcej wówczas. Już bowiem następny inwentarz ksiąg, sporządzony w r. 1556⁴⁾ przy oddaniu archiwum przez pisarza grodzkiego Floryana z Kleparza nowemu pisarzowi Wojciechowi Borzyszkowskiemu wylicza tych ksiąg starych 33, a tak ich liczbę podają i wszystkie następne inwentarze z XVI wieku. Określane są w tych wszystkich inwentarzach jako *libri antiqui in cutibus simplicibus antiquis*; te »cutes«, to pergamin, w który są oprawne, a różnią się one tem od innych ksiąg, że mają kształt t. zw. *dutek* (*pagina fracta*). Nietrudno jest je więc oddzielić. Są to księgi z przed czasów starostwa Szydłowieckiego. Dziś tych ksiąg jest 32. Jedna więc zaginęła. Ponieważ w ich szeregu, jak do dziś się zachowały, zdaje się luk niema

¹⁾ Rel. Castr. Crac. t. 168 str. 961—962: »...hi soli semper aditum ad archivum librorum castrisium habebunt, ita ut unus illorum in ordine primus clavim retineat alteri iurato illam concediturus pro necessitate temporis; ... insuper nullus praefatorum susceptorum prothocollon sive libros actorum extra castrum ad residentiam suam exportare audebit, multo magis conservare praesumat, sed post oclusionem castris statim ad archivum seu fornicem per susceptorem iuratum praemissa deportari debent.

²⁾ Rel. Castr. Crac. t. 214, str. 1809—1817.

³⁾ Castr. Crac. t. 43, str. 860: Item feria quarta ante festum s. Laurentii martiris proxima (7 sierpnia) generoso domino Nicolao Sirakowski in Sirakow et in Cziaslavi-cze haeredi iudicatum castris Cracoviensis acceptante acta capitanealia Cracoviensia nova tempore illustris et magnifici domini Cristoferi de Schidlovicz castellani ac capitanei generalis Cracoviensis ac R. P. cancellarii etc. undecim in numero, inter que duo rubea sunt, item acta antiqua aliorum capitaneorum 16 in numero in cutibus intrologata, sunt in ista habitacione eidem domino iudici monstrata et numerata, multis tum testibus praesentibus existentibus. Księgi z czasów Szydłowieckiego = dziś Castr. Crac. nr. 33—43.

⁴⁾ Castr. Crac. t. 72 str. 1631—1632.

takich, któreby zaginięciu księgi przypisać należało, przypuszczać chyba trzeba¹⁾, że zaginęła najstarsza księga z przed 1418, od którego się teraz te akta zaczynają. Jestto jedyny brak. Inwentarz z r. 1556 podaje w ten sposób późniejsze księgi grodzkie, iż wylicza ilość ich tomów, podając osobno jeszcze ilość ostatnich tomów, zwłaszcza nie zamkniętych. Wszystkie księgi widocznie do dziś się zachowały, gdyż liczba ich się zgadza. Następne inwentarze sporządzają: w roku 1572 przy oddaniu ksiąg przez Borzyszkowskiego Janowi Raduńskiemu, ustanowionemu pisarzem przez nowego starostę Jana Firleja²⁾, oraz w roku 1581 przy oddaniu ksiąg przez następcę Raduńskiego, Sebastjana Brzezińskiego, Janowi Jakubowskiemu³⁾, wreszcie w r. 1585 przy oddaniu ksiąg przez Macieja Becha nowemu pisarzowi Janowi Łączynskiemu⁴⁾. Księgi oznaczane są w tych inwentarzach według pisarzy w ten sposób, iż podaną jest ilość ksiąg z okresu urzędowania poszczególnych pisarzy. Porównując tę ilość, jak w inwentarzach występuje, z ilością ksiąg dziś znajdujących się w archiwum, możemy z całą pewnością stwierdzić, iż w głównych działach, t. j. w indukcji, zarówno co do inskrypcji, jak relacji, dekretów officii i dekretów iudicii nie ma żadnych luk, że więc wszystkie te księgi z XVI w. do roku 1585 w komplecie się przechowały. Nie da się już tego tak dokładnie ocenić co do protokołów inskrypcji i relacji. Że luki są, widać to z braków niektórych lat; musiały być one w znacznej części już i wówczas, kiedy spisywano te inwentarze, gdyż ilość ksiąg z dzisiejszą mniej więcej się zgadza — lecz tylko mniej więcej, gdyż zdaje się liczono je inaczej, tak że ilość dziś będących jest nawet większą od tej, jaką inwentarze podają. Zwraca uwagę, że zupełnie nie wspominają inwentarze o regestrach, choć się zachowały z przed dat dwóch ostatnich z tych inwentarzy, jak również nie mówią o kopiach, które zapewne już wówczas również się w archiwum zachowywały. Widoczna, że ich za właściwe akta publiczne nie poczytywano, lecz jedynie za księgi pomocnicze, bez wartości od chwili, kiedy straciły praktyczne znaczenie.

---

1) Jest luka w latach 1436—1438, przypisać ją jednak należy temu, iż z powodu niepokoju gród nie funkcyonował.

2) Et primo sequitur inventarius omnium librorum actorumque castri Cracoviensis circa traditionem notariatus castri Cracoviensis nobili Joanni Radunski per gen. Albertum Borzyskowski antea notarium castrensem Cracoviensem ad manus eius die ultima iulii anno praesenti 1572 traditorum factus et conscriptus. Rel. Castr. Crac. t. 1, str. 2; objął on jednak notaryat już wcześniej, 30 czerwca. Ibid. str. 1.

3) Sequitur inventarium omnium librorum actorumque castri Cracoviensis circa traditionem notariatus castri Cracoviensis per nobilem Sebastianum Brzezinski antea notarium castri Cracoviensis gen. Joanni Valentino Jacobowski ad manus eius. Castr. Crac. t. 124, pierwsza karta niepag. Data, feria IV post f. s. Stanislai prox. in maio, hoc est 10 die mensis maii a. d. 1581. Ibid. str. 1.

4) Inventarium actorum castrensiu capitaneatus Cracoviensis per gen. Mathiam Bech S. R. Maiestatis secretarium et antea castrensem Cracoviensem notarium gen. Joanni Łączynski notario castrensi Cracoviensi in initio capitaneatus Cracoviensis magn. Nicolai Zembrzidowski et officii notariatus eiusdem Joannis Łączynski traditorum. Decr. off. t. 22, str. 1.

Z XVII wieku nie udało się, jak dotąd, odnaleźć w archiwum żadnego inwentarza. A wiemy, że właśnie w tym wieku doznało archiwum szkód w czasie najazdu szwedzkiego, a następnie węgierskiego (Rakocznego). Z tego powodu do zbadania szkód wyznaczył król w r. 1657 jako swego komisarza Hieronima Śmietankę, podstarościego i sędziego grodzkiego krakowskiego. Stwierdził on po odbytej rewizji wobec urzędu grodzkiego nieporządek w układzie ksiąg, nie zaznaczając w nich braków; zaś tylko co do aktów luźnych (produktów) relacyi i dekretów urzędu, że niektóre skrzynie i skrzynki, w których je przechowywano, były rozbite i otwarte, a akta rozrzucone¹⁾. Większe braki wykazuje pisarz grodzki Jan Zawada w protestacyi wobec grodu z końca tegoż roku 1657, w której stwierdza, że przy obejmowaniu urzędu po śmierci swego poprzednika Wojciecha Drozdowskiego braki znalazł zwłaszcza w kopiach oraz w produktach dekretów²⁾ — zaś poszczególne seksterny dekretów zwłaszcza z r. 1652 musiał wyszukiwać i odkupywać po mieście od krakowskich mieszczan. Jak widać z tych świadectw, najazdy zrobiły nieco szkód, ale niezbyt znowu wielkich. Jeszcze jednak znacznie później szlachtę te braki niepokoiły. Sejmikowi proszowskiemu z 20 września 1681 doniósł ówczesny pisarz Stanisław Zdanowski »że acta grodu krakowskiego, gdzie nie tylko obywatelów województwa krakowskiego, ale i inszych wielu praecipuum fortunarum in inscriptionibus et depositionibus zostawa depositarium, antea actis temporibus nie w takim jako należało wstawione są porządku i podczas wojny szwedzkiej niektóre powyrywane i zabrane«; zaraz też sejmik wyznaczył czterech komisarzy, którzy z »pany urzędnikami grodzkimi krakowskimi w sklepie grodu krakowskiego acta zrewidują, deffectus connotować będą i tego wszystkiego nam na sejmiku przyszłym relacyą uczynią«. Czy się rewizorowie z polecenia wywiązali, niema żadnych śladów.

Jak z XVII stulecia, tak i z następnego niema żadnych inwentarzy ksiąg grodzkich. Po zamknięciu grodów w r. 1792 nakazano sądom zie-

---

¹⁾ Intrato fornice serinia et cistulas, in quibus varia producta tam relationum quam querellarum officii praesentis asservabantur, nonnullas distrusas et alias apertas aliasque iniuria belli sublatas, producta vero disiecta et dispersa, libros quoque non omnes in suo ordine, prout erant oclusi, stantes et iacentes reperit et vidit. Rel. Castr. Crae. t. 85 str. 3—4.

²⁾ Reliqua vero acta, videlicet terminaria inscriptionum relationum, copias videndarum et oblatarum sexterniones nondum compilatos necnon registra producta seu terminatas decretorum iudicii et officii praesentis revidendo plurimos defectos, praecipue vero in copiis videndarum et oblatarum atque productorum et decretorum officii praesentis in violenta hostili per Svecos patriae hostes in urbem et arcem Cracoviensem irruptione, in sessione, armataque urbis et arcis eiusdem Cracoviensis Svetica biennali, Ungarica medii anni occupatione, iniuria eiusdem belli Svetici et subsequenter ungarici per eosdem Svecos et Ungaros causatos et actos esse deprehendit et advertit. Nec cisticulam seu seriniolum, in quo producta decretorum officii praesentis asservabantur, per praefatum gen. Albertum Drozdowski notarium castrensem Cracoviensem in eadem forma ante irruptionem hostium asservatum (prout sibi manifestanti relatum est) invenit. Rel. Castr. Crae. t. 85 str. 378—380.

miańskim sporządzenie inwentarzy odebranych przez nich ksiąg ziemskich i grodzkich. W części wykonał to krakowski sąd ziemiański, odnośnie do ksiąg ziemskich¹⁾. Inwentarza jednak ksiąg grodzkich i wówczas nie sporządzono. Datuje następny inwentarz dopiero z lat 1817—1818²⁾. Z ksiąg wówczas — wcale dokładnie każda z osobna — wyliczonych dziś w archiwum o ile chodzi o główne działy, t. j. indukty i protokoły samoistne, jak również protokoły dekretów urzędu nie brak żadnej. Są za to luki w rejestrach³⁾; co do rejestrów jednak, protokołów inskrypcyi i relacyi tylko częściowo można księgi zachowane zestawzić z wykazem z r. 1818, gdyż protokoły inskrypcyi z przed r. 1573, relacyi z przed r. 1632 i rejestra z przed r. 1769⁴⁾ zostały w inwentarzu z r. 1818 tak pomieszane, iż ich już oddzielić i rozpoznać, a więc też i zidentyfikować z zachowanymi niepodobna. Braki są także w fascykułach kopii.

II. Sącz. 1. Sąd. Starostwo sądeckie jest najstarsze w Małopolsce. Powstało ono jeszcze w czasach Kazimierza W. Brak aktów, które rozpoczynają się dopiero z XVI wiekiem, uniemożliwia dokładniejsze poznanie kompetencyi zwłaszcza tego starosty. Na ziemię sądecką sąd krakowski ziemski nie rozciągał swojej kompetencyi. Starosta miał w swoich rękach w jej obrębie widocznie całą jurysdykcyę, szerszą więc, niż w innych ziemiach. Później jednak zastosowano i tu organizacyę sądową na wzór innych części Małopolski. Kiedy to się stało? rzecz niejasna. Może przy reformach, przeprowadzanych w r. 1465⁵⁾. W XVI wieku widzimy już starostę sądeckiego jako posiadającego taką jurysdykcyę, jak inni. Okrąg jego rozciąga się na powiaty administracyjne: sądecki i czchowski, dla których znów roczki sądów ziemskich odbywają się w Czchowie.

W XVI wieku dzieli się sąd starosty, jak gdzieindziej, na sąd (iudicium) i urząd (officium). Sąd zbiera się co sześć tygodni, urząd urządzuje codziennie. Zresztą co do kompetencyi i t. d. takie tu normy jak w Krakowie. Zmianę wprowadził starosta sądecki Stanisław Mężyk z Putniowic, wydając 23 grudnia 1574 r. ordynacyę, w której zarządził, iż urząd ma sądzić *causae officii* nie codziennie, lecz co dwa tygodnie⁶⁾. Osobne roki sądowe zanikły, podobnie jak w Krakowie, w r. 1673 lub nieco później.

---

1) P. wyżej str. 30.

2) Varia t. 85.

3) Brak rejestrów z lat 1775—1778.

4) Ale i niektóre późniejsze.

5) Kutrzeba: Starostowie j. w. str. 323 i n., 344 i n.

6) *Generosus Stanislaus Mezyk Slabosz de Putniowicze dapifer terrae Cracoviensis et capitaneus Sandecensis una cum generosis Petro Blonski de Liuczlawicze iudice castrensi Sandecensi ac Thobia Chomentowski vicecapitaneo Sandecensi et iudice castrensi Bieczensi et nobili Martino Liuthoslawski notario castrensi Sandecensi tamquam cum officialibus suis in terminis modernis castrensibus capitanealibus Sandecensibus in praesentia multorum nobilium ad terminos modernos castrenses capitaneales Sandecenses congregatorum, actiones omnes causasque et quaerellas officii quae ad quamlibet diem ad officium castrensem capitanealem Sandecensem inordinate ex quaerellis citationibus ad citationibus concitationibusque ad satisfaciendum innolescentisque qui-*

Zakres spraw grodu i tu rośnie szybko. Konstytucya z roku 1598¹⁾ przyznała mu: »wieczność«. Wpływa to na powiększenie ilości zajętych w grodzie urzędników. Obok podstarościego, sędziego i pisarza, którzy są już od wieków średnich, przybywa urząd vicesgerensa. Utworzył go już w r. 1601 starosta Stanisław Lubomirski²⁾, oznaczając jako zakres jego działania zastępstwo, zwłaszcza w nieobecności, starosty i podstarościego. Należały do niego głównie egzekucye³⁾. W XVII w., lub wcześniej nawet, przybył regent⁴⁾ jako naczelnik kancelaryi zarządzanej poprzednio przez pisarza. Przybywają także i subdelegaci. W r. 1749 do składu grodu należą⁵⁾ prócz starosty podstarości, sędziego, pisarza, vicesgerens, dziewięciu przysięgłych subdelegatów, regent (jest nim jeden z subdelegatów) i susceptor (również jeden z subdelegatów). Liczba susceptorów jeszcze się później powiększyła. O innych członkach kancelaryi nie mamy bliższych wiadomości.

Po zajęciu tej części Galicyi przez Austryę — a powiat ten już wcześniej objęły władze austriackie — sąd grodzki się utrzymuje i nadal. Zarządzenia, tyżące się sądów ziemskich, i do grodzkich się odnosiły ró-

---

buscunque incidebant, magnasque difficultates nobilitati propter paucitatem procuratorum inferebant, ad affectationem petitionemque eiusdem nobilitatis ad terminos modernos castrenses capitaneales Sandecenses congregatae atque propter certas legitimasque causas idem generosus capitaneus Sandecensis cum eisdem officialibus suis in debitum ordinem inclusit et diem certum eisdem causis officii iudicandis praefixit et modo infrascripto assignavit, videlicet hoc ordine, quod iam a modo praedictae causae officii et quaerellarum non qualibet die, verum in duabus septimanis sese immediate sequentibus a moderna seu hodierna feria quinta post festum sancti Thomae apostoli proxima (23 grudnia) in duabus septimanis proximis et in consequenter in quibuslibet duabus septimanis sese sequentibus per officium castrense capitaneale Sandecense iudicabuntur et expedientur. Castr. Sand. t. 239, str. 18.

¹⁾ Vol. leg. II, 1468.

²⁾ Castr. Sand. t. 109, str. 31—32 (26, stycznia 1601): Magnificus Stanislaus Lubomierski de Lubomierz comes in Wisnicz Sandecensis Podolinensisque etc. capitaneus animadvertendo opportunam esse vicesgerentis in officio suo praesenti castrensi capitaneali Sandecensi copiam, tam scilicet propter obeunda publica negotia officiosa, nimirum in suscipiendis et exercendis actibus quibusvis iuridicis et officiosis in eodem officio suo castrensi capitaneali Sandecensi per quasvis personas status et sexus conditionisque cuiusvis existentes peragere consuetas, quam gratia perversae sceleratorum hominum audaciae (quam admodum hoc loci his temporibus importunis creberrime errumpere constat) iuxta leges et constitutiones publicas regni potissimum vero in absentia sua et generosi etiam vicecapitanei sedandae et corripiendae, proinde eiusmodi manus officii vicesgerentialis castrensis capitanealis Sandecensis nobili Sigismundo Lapka de Lapanow et in Adamvolia haeredi commisit etc.

³⁾ Według roty przysięgi z r. 1682: executiones et alia negotia mihi per officium praesens commissa. Castr. Sand. t. 137, str. 22.

⁴⁾ Zadania jego według przysięgi z r. 1682: manifestationes, protestationes, relationes et omnes recognitiones fideliter in acta inscribam etc. Castr. Sand. t. 137, str. 24. Nominacye regestrów przez starostę Castr. Sand. t. 109, str. 213—214 (r. 1601), t. 164, str. 143—145 (1746 r.), t. 173 str. 582—584 (r. 1756) i t. d.

⁵⁾ Castr. Sand. t. 168, str. 1343.

wnieź¹⁾. Reorganizacyę, zresztą niezbyt istotną, wprowadziła dopiero wspomniana już wyżej ordynacya z 22 czerwca 1778 r.²⁾. I według niej zostaje urząd grodzki przy dawnej kompetencyi. Nie podlega jednak już starości. Na czele urzędu stoi podstarości. Sprawy sądowe załatwia on odtąd kollegialnie z sędzią i pisarzem, których mianuje lwowski trybunał; rozstrzyga większość głosów, nie, jak dotąd, sam podstarości, wobec którego tanci mieli tylko głos doradczy³⁾. Komplet składać się ma z tych trzech osób; jeśli jednego z nich brak, zastępuje go dobrany który z wicesgerensów (widocznie i ich było więcej) lub subdelegatów. Urząd ma sędzić przez cały rok, w poniedziałki i piątki. Stosownie do zarządzeń trybunału lwowskiego urząd grodzki sądecki rozpoczął swoje urządowanie według tych przepisów ordynacyi jako ces.-król. urząd grodzki sądecki (caesareo-regium officium castrense Sandecense) dnia 24 września 1778 r.⁴⁾. Kancelarya pozostała przy dawnej organizacyi. W r. 1780 odpadły jej jednak sprawy wpisów, dotyczących się nieruchomości, wskutek utworzenia tabuli krajowej⁵⁾, w r. 1784 ostatecznie wskutek utworzenia nowych sądów szlacheckich (fora nobilium) został urząd grodzki zwinięty⁶⁾. Ostatni wpis do ksiąg grodzkich nosi datę 10 sierpnia 1784 r.⁷⁾.

2. Księgi. Akta grodu sądeckiego, jakie się dochowały, zaczynają się dopiero od r. 1516. Początkowo w księgi sądeckie wpisywano w porządku chronologicznym sprawy, jakie załatwiał gród sądecki, bez względu na to, czy działał on w charakterze sądu czy urzędu. Prowadzi się też zawsze tylko jedną księgę, tak że dopiero po jej ukończeniu rozpoczynano nową. W r. 1552⁸⁾ księgi dzielą się, a jest to wogóle pierwszy podział, jaki spotykamy w księgach grodzkich krakowskiego województwa. Utworzono z jednolitych do tego czasu ksiąg dwa działy:

- 1) dla spraw sądu (acta iudicii) i
- 2) dla spraw urzędu (acta officii).

O zasadzie podziału rozstrzygał więc charakter, w jakim gród występował. Podział ten jednak był tylko chwilowym, trwał do r. 1561, kiedy znów zaczęto, jak poprzednio, wpisywać bez rozróżnienia sprawy urzędu i sądu do jednych ksiąg — a zawsze tylko jedną prowadzono księgę — z zachowaniem jedynie chronologicznego porządku. Stan ten utrzymuje się do r. 1574.

---

¹⁾ Ob. wyżej str. 11.

²⁾ Ob. wyżej str. 11, uw. 8.

³⁾ Cum alias in officis castrensibus solus nonnisi vicecapitaneus voto decisivo, reliqui autem iudex videlicet et notarius voto tantum informativo gauderent, hinc imposterum etiam iudex et notarius ita uti vicecapitaneus ipse votum decisivum habebunt; z tejże ordynacyi.

⁴⁾ Obszerniej o tem w Castr. Sand. t. 308, str. 1—2; mianowani składają przysięgę.

⁵⁾ Ob. wyżej str. 12.

⁶⁾ Ob. wyżej str. 12.

⁷⁾ Castr. Sand. t. 225. Sprawy sporne kończą się już w roku 1783. Castr. Sand. t. 308 i 444.

⁸⁾ Pisarzem był wówczas Mikołaj Siemichowski.

Castrensia Sandecensia

1516—1552.

Acta officii
(Inscriptiones, Relationes, Decreta officii)
1552—1561.

Acta iudicii
(Decreta iudicii)
1552—1561.

Acta officii et iudicii

(Inscriptiones, Relationes, Decreta officii et iudicii)
1561—1574.

Inscriptiones
1574—1584.

Relationes, Decreta officii et iudicii
1574—1577.

Relationes et Decreta officii
1577—1584.

Decreta iudicii
1577—1584.

Inscriptiones et Relationes
1585—1590.

Decreta officii et iudicii
1585—1595.

Inscriptiones
1590—1771.

Protocollon inscriptionum
1612—1780.

Relationes
1590—1781.

Libri constitutionum
1764—1768

Protocollon relationum
1600—1784

Protocollon iuramentorum
1629

*Protocollon relationum positarum
et iudiciorum*
1674—1778

Protocollon manifestationum
1683—1769

Protocollon plenipotentiarum
1692—1784

Copiae relationum
1647—1784

Copiae metricarum
1764—1774.

Decreta officii
1695—1784.

Protocollon decretorum officii
1676—1778

*Protocollon decretorum terminorum
iactorum*
1721—1777

Protocollon deducendae nobilitatis
1782—1783

Fasciculi inquisitionum
1733—1778

*Fasciculi scriptorum partium
causarum*
1778—1783

Fasciculi mandatorum
1773—1784

Fasciculi deducendae nobilitatis
1782—1783

Fasciculi variarum notarum
1778—1784.

Decreta iudicii
1595—1673.

Ten nowy podział, jaki w tym roku został wprowadzony¹⁾, oparł się na innej zasadzie, praktycznej, zasadniczo nie bardzo usprawiedliwionej. Mianowicie do osobnych ksiąg zaczęto wpisywać wszystkie inskrypcye, a więc sprawy dotyczące się nieruchomości, wszystkie inne zaś wpisywano łącznie w drugim dziale ksiąg, bez względu czy to były sprawy urzędu (relacye, dekreta), czy sądu (dekreta). Ten dział ksiąg rozpada się jednak już w r. 1577²⁾ na dwa, jeden dla spraw sądu, drugi dla spraw urzędu. Więc w latach 1577—1584 prowadzą w grodzie sądeckim trzy działy ksiąg:

- 1) księgi inskrypcyi;
- 2) księgi dla innych spraw urzędu (t. j. dla relacyi i dekretów);
- 3) księgi dla spraw sądu (decreta iudicii).

W r. 1585 radykalna zmiana. Z działu drugiego wyłączono relacye i przyłączono do działu pierwszego, zaś z tegoż działu drugiego dekreta urzędu złączono z dekretami sądu. Tak więc w latach od r. 1585³⁾ przez lat kilka prowadzą znowu w grodzie sądeckim tylko dwa działy ksiąg:

- 1) księgi inskrypcyi i relacyi urzędu;
- 2) księgi dla dekretów urzędu i sądu.

Podstawą zatem tego podziału było rozróżnienie wpisów od spraw spornych (dekretów).

Wreszcie po tych długich próbach i zmianach ostatecznie w końcu wieku XVI wyodrębniają się nowe działy, mające już posiadać dłuższy żywot. W roku 1590⁴⁾ rozpadły się księgi inskrypcyi i relacyi na osobne księgi inskrypcyi i osobne relacyi, w r. 1595⁵⁾ zaś księgi dekretów na księgi dekretów urzędu i księgi dekretów sądu. A więc i tu przychodzi do utworzenia czterech zasadniczych działów, odpowiadających zasadniczym różnicom między rodzajami wpisów. Działy te cztery utrzymują się odtąd bez zmian:

1) księgi inskrypcyi od r. 1590 do r. 1771 (później tylko protokół samoistny, ob. niżej);

2) księgi relacyi od r. 1590 do r. 1781 (później tylko protokół samoistny, ob. niżej); z tego działu wyodrębniono osobny dział, określony — może dopiero za czasów austriackich — jako: *libri constitutionum confederationumque*. Mianowicie w latach 1764—1768 druki konstytucyi i uchwał konfederacyjnych podane do oblaty w grodzie, zamiast wciągać w księgi relacyi, ułożono w osobne księgi.

---

¹⁾ Było to pierwsze zarządzenie nowego pisarza Marcina Lutosławskiego.

²⁾ Za pisarstwa tegoż Lutosławskiego.

³⁾ Jest to zarządzenie obejmującego wówczas urząd pisarza Piotra Kliczkowskiego.

⁴⁾ Za pisarstwa Jakuba Nieborskiego.

⁵⁾ Za pisarstwa Jana Lutosławskiego.

⁶⁾ Do tych ksiąg zaliczono jeszcze jedną, obejmującą wydanie z r. 1616 konstytucyi z lat 1550—1609, oraz w oryginalnych drukach i współczesnych następne konstytucye do roku 1637. Nie ma jednak ta księga charakteru archiwalnego, nie są to druki wnoszone do oblaty i razem łączone, ale poprostu zbiór, tworzący podręczną bibliotekę kancelaryi grodzkiej. Już inwentarz z r. 1574 (Castr. Sand. t. 15, str. 816) wskazuje, iż

3) księgi dekretów sądu od r. 1595 do r. 1673. Odtąd, lub nieco później, dział ten zaniknął, jak zaniknął także w innych grodach;

4) księgi dekretów urzędu od r. 1595 do r. 1784.

Już w XVI wieku gród sądecki wprowadza podwójny system ksiąg, więc protokoły obok indukty. Przy sporządzeniu inwentarza ksiąg w r. 1574 wyliczono: »terminaty, co z nich do ksiąg wodzą, za pięć lat urzędu pisarstwa pana Rusinowskiego«. Rusinowski objął notaryat w roku 1569¹⁾. Że już w pięć lat później nie ma terminarzy, jak tylko z czasów jego pisarstwa, możnaby przypuszczać, że to on dopiero wprowadził system protokołów przy obejmowaniu tego urzędu. Zachowały się jednak protokoły dopiero z wieku XVII:

1) protokoł inkskrypcyi; najstarsze zapiski są z r. 1612, ale widoczna, że nie pierwsze. Z następnych też lat kilkudziesięciu pozostały tylko drobne kawałki protokołu, dopiero od roku 1676 utrzymały się już bez luk. Od r. 1772 protokoł ten zmienia się w samoistny wobec tego, że zaniechano prowadzenia indukty. Biegnie do r. 1780, kiedy już ostatecznie wobec stworzenia tabuli przestano wpisywać do ksiąg grodzkich akta, tyżące się nieruchomości.

2) protokoł relacyi początkowy również bardzo zdefektowany; najstarsze kawałki z r. 1600, ale dopiero od r. 1677 zachował się w pełni. W XVIII wieku jednak, choć utrzymuje się indukta, nie wszystkie akta do niej przepisują; przeciwnie, coraz mniej, coraz rzadziej, tak że protokoł ma częściowo charakter samoistnego, aż wreszcie staje się samoistnym od r. 1781. Sięga do r. 1784.

Obok tych protokołów jako protokoły samoistne zjawiają się w grodzie sądeckim:

3) protokoł przysięg podatkowych; zachował się tylko jeden tom, określony jako: *acta iuramentorum super veram exactionem contributio- nis fumulium in anno domini millesimo sexcentesimo vigesimo nono laudatae praestitorum*;

4) od r. 1674 protokoł relacyi kładzionych pozwów, określane jako: *terminarius relationum pro terminis causarum officii*. Poszczególne wpisy w wieku XVIII stają się coraz krótsze i zjawia się też wskutek tego nowa nazwa²⁾: *series relationum officii*;

5) od r. 1683 protokoł manifestacyi³⁾ (określany jako protokoł obdukcji);

6) od r. 1692 protokoł plenipotencyi.

---

pisarze starali się zbierać konstytucye w kancelaryi; wymienia ten inwentarz jako tamże się znajdujące konstytucye z lat 1552, 1563, 1565 i 1567.

¹⁾ Data bliżej nieznana, wynika z powyższego cytatu; potwierdza ją wzmianka z r. 1569 o chorobie poprzedniego pisarza Jakuba Gajckiego, który widocznie wkrótce potem umarł. *Castr. Sand. t. 12 str. 282.*

²⁾ Użyta pod r. 1770.

³⁾ Choć i dalej spotyka się w relacyach (indukcie) tego rodzaju akta.

Daty, od których rozpoczynają się te protokoły, nie są oczywiście pewne; możliwe, iż już wcześniej zaczęto je prowadzić. Najwcześniej przestał istnieć protokół manifestacyi, który po r. 1769 zanika. Do r. 1778 tylko sięga protokół relacyi pozwów, widocznie zaniechany przy przeprowadzeniu zmian w sądzie z powodu przekształcenia go na cesarsko-królewski. Jedynie plenipotencye utrzymują się do r. 1784.

Obok tych działów mają także dekreta urzędu swój odrębny:

1) protokół dekretów urzędu, który się zachował od r. 1676, choć z lukami. Obok niego biegnie

2) protokół dla spraw taktowych (*prothocollon decretorum officii in iudiciis terminorum factorum*), rozpoczynający się od r. 1721.

Oba protokoły dobiegają do chwili przekształcenia urzędu grodzkiego na cesarsko-królewski (t. j. r. 1778). Drugi przedstawia się jako samoistny. Pierwszy częściowo jest nim, gdyż nie wszystkie akta — tak, jak i w krakowskich — przepisywano do indukty.

Wreszcie za czasów austriackich przybywa jeszcze jeden protokół:

3) *protocollon separatum deducendae nobilitatis pro incolis regnorum Galiciae et Lodomeriae*, zawierający tylko sprawy dotyczące się wywodów szlachectwa. Zajmowały się sądy temi sprawami w latach 1782—1783, kiedy dekretem^s 20 marca 1782 r. nakazano szlachcie wywieść się z praw te więc tylko lata obejmuje protokół.

Kopie oczywiście znacznie wcześniej były w użyciu, nim je zaczęto przechowywać. Wyjątkowo też zachowało się trochę aktów z lat 1647, 1658. Dopiero w końcu XVII stulecia staranniej przechowywano kopie, łącząc je w fascykuły. Są to *copiae inductae*, ale w XVIII wieku także i *copiae non inductae*, odkąd wpisywano do indukty tylko niektóre akta z protokołu. Kopie układano według lat, w dwóch równolegle bieżących szeregach, jeden szereg zawiera głównie kopie wciągnięte, drugi przeważnie niewciągnięte. Konwokacya z r. 1764¹⁾ nakazała, by kapłani *curam animarum* mający co roku podawali do oblaty w grodach metryki chrztu swoich kościołów. Zastosowano się do tego w Sączu i przestrzegano tego przepisu do r. 1774. Z tych oblat złożone są dwa osobne fascykuły (*fasciculi copiarum metricarum*); czy jednak już wówczas utworzono z tych oblat osobne pliki, nie da się stwierdzić. Możliwe, iż dopiero tak ułożono je za czasów austriackich, kiedy porządkowano księgi przewiezione do Lwowa.

Nie przechowały się w Sączu żadne księgi spraw karnych; jedyną pozostałością po tych sprawach są fascykuły aktów inkwizycyi z XVIII w., określane jako *fasciculi inquisitionum* (1733—1778), choć również niewiadomo, czy to nazwa współczesna.

Za czasów austriackich zaczęto w szerszej mierze zamiast ksiąg tworzyć fascykuły. Co do określeń tych fascykułów powtórzyć należy poprzednie uwagi. Odróżnia się dziś fascykuły:

¹⁾ Vol. Ieg. VII, 68.

1) zawierające scripta partium causalia, czyli akta spraw spornych, wnoszone do sądu i t. d., najliczniejsze;

2) obejmujące: libellos cum documentis pro edendo nobilitatis attestato, zawierające allegata do protokołu w sprawach wyvodu szlachectwa, silnie wyszkartowane;

3) mandatów od innych sądów;

4) różnych aktów urzędowych, jak konsygnacye komisji, spraw wi-
szących, pobranych taks i t. d.;

5) konceptów (brulionów) pism wychodzących z sądu;

6) potwierdzeń przez strony odbioru pism sądu.

Dział drugi obejmuje tylko lata 1782—1783, jak to już wyżej wy-
tłómaczono; inne rozpoczynają się od r. 1778 (zwyczajnie, wyjątkowo dział
trzeci od r. 1773), sięgają do 1783 lub 1784, t. j. do ostatecznego zwinie-
cia tych grodów, t. j. zarówno sądów grodzkich, od tegoż r. 1778 cesar-
sko-królewskich, jak i grodzkich kancelaryi.

Regestra zachowały się w dość dużej ilości, dopiero jednak od r. 1676.
Działów dość wyraźnie wyróżnić się nie da. W XVII wieku w każdym
razie obok rejestru zwyczajnego prowadzono rejestra spraw ex aresto,
w XVIII wieku także osobny terminorum factorum.

3. Przechowywanie ksiąg. O pomieszczeniu ksiąg sądeckich nie
wiele wiemy. W XVI stuleciu¹⁾ przechowywano je w sklepie kancelaryi
grodzkiej (in testudine cancellariae castrens Sandecensis), który się znaj-
dował w zamku królewskim. Kiedy ilość ksiąg się powiększyła, odłączono
archiwum, umieszczając je w innym widocznie sklepie zamku — kiedy,
nie wiemy. Za dobre uchodziło to schronisko, kiedy w XVIII wieku, gdy
szło o zabezpieczenie aktów ziemskich, czchowskie nakazano²⁾ przenieść
do Sącza, czego jednak — jak o tem wyżej była mowa — nie wyko-
nano. Znalazło się to archiwum w wielkiem niebezpieczeństwie w r. 1768,
kiedy kucharze smażąc ryby na oleju, zapuścili ogień, który zniszczył
znaczną część zamku i miasta; także »archivum cancellariae castru San-
decensis in summum periculum exposuerunt«. Przy ratowaniu również
szkodę w archiwum wyrządzono; późniejsza nieco rewizja³⁾ stwierdza:
»w archiwum, gdzie księgi się znajdują, dla odlewania drzwi i donosze-
nia wody kratę w kamieniu osadzoną wyłamali i kamień powyłupowany«.

Ale nie tylko pożar niszczył archiwum. Nie bardzo porządku pilno-
wano. W r. 1769⁴⁾ zbierał susceptant grodzki Kasper Krodner »kopie róż-
ne ... po dziedzińcu wichry ... z pod strzechy zamkowej słomą pokry-
tej rozrzucone«, i znosił do archiwum, a kiedy »na górę pod dach słomą
pokryty nad pokojami ... wyszedł« znalazł tam »protokoły różne, stare
dekretarze i kopie wiatrem po pokojach rozrzucone, zmokłe«. Zbadano
wtedy i »stare archiwum przy sądowej izbie«, gdzie nie znaleziono nic

¹⁾ Inwentarz z r. 1574; Castr. Sand. t. 15, str. 816.

²⁾ Sejmik z r. 1748; Rel. laud. Crac. t. 3, str. 324—325.

³⁾ Castr. Sand. t. 182, str. 2249—2257.

⁴⁾ Wizya, Castr. Sand. t. 183, str. 1170—1173.

a zwłaszcza skrzyni, której szukano; wreszcie w jakimś sklepiku na oknie leżało trochę kopii. Zebrano to wszystko do archiwum, przynajmniej zabezpieczając od zatury na później. Pozostało archiwum w Sączu i dalej, aż i je pod koniec wieku XVIII, wraz z innymi, przewieziono do Lwowa.

4. Stan ksiąg. Wiadomości o dziejach archiwum sądeckiego wskazują, że niejedno musiało zaginać. Dokładniej trudno to stwierdzić, gdyż tylko jeden dotąd znany jest inwentarz tych ksiąg, z r. 1574¹⁾, sporządzony przy oddaniu pisarstwa po Janie Rusinowskim Marcinowi Lutosławskiemu. Było wtedy jeszcze ksiąg niewiele; tak je wylicza inwentarz: »naprzód akta nowe wiązane, których jest ośmnaście; akta stare niewiązane czwory; akta w białej skórze jedny«. Więc razem było ksiąg 23. Dziś jest do tej daty (29 paźd. 1574) ksiąg 16. Wobec tego jednak, iż księgi nie utrzymały się w swoich oprawach pierwotnych, że je później na nowo oprawiono, może być, że razem ściągnięto księgi poprzednio rozdzielone. Przypuszczać więc można lukę, ale niepodobna określić ją dokładnie. Poginęły z tego czasu protokoły, jak to już zaznaczono. O ile chodzi o późniejszy okres, to luk najwięcej w protokołach, oraz w księgach spraw karnych, których wogóle niema. Z braku inwentarzy nie da się ich jednak dokładnie określić; jedyną wskazówką, to brak niektórych lat, a trudno przypuścić, by one odpowiadały jakiejś przerwie w działalności grodu.

III. Biecz. 1. Sąd. Starosta grodzki biecki zjawia się dopiero w r. 1380²⁾, choć może już nieco wcześniej został ustanowiony ten urząd, w każdym razie dopiero za rządów Ludwika węgierskiego. Sąd grodzki biecki obejmował swoją działalnością tylko powiat biecki. O ile chodzi o urządzenie i zakres działania, to można tu powtórzyć, co wyżej powiedziano przy omawianiu grodu sądeckiego. I w grodzie więc są: podstarości, pisarz, vicesgerens, subdelegaci i t. d.³⁾. Utrzymuje się gród i za rządów austriackich, ulega reorganizacji w r. 1778, traci wpisy dotyczące nieruchomości w r. 1780, wreszcie w grudniu 1783 kończy swoje czynności.

2. Księgi. Z ksiąg grodzkich bieckich z XV stulecia przechowały się tylko fragmenty z lat 1437—1438 i 1493—1496. Dopiero od r. 1511 bieżnie ich pełny szereg, początkowo jednolity. Podział wprowadza pisarz Walentyn Falkowski przy objęciu urzędu w roku 1561. Tworzy on trzy działy ksiąg:

- 1) inskrypcyi i relacyi (z wyjątkiem protestacyi);
- 2) protestacyi;
- 3) dekretów, tak sądu jak i urzędu.

Dział drugi jednak został usunięty już w r. 1564. Odtąd więc istnieją tylko dwa działy. Dział dekretów nie uległ już dalszemu rozszczepieniu, tak że w grodzie bieckim niema nawet rozdziału na dekreta sądu i dekreta urzędu, który jest zresztą powszechny. Dział dekretów sięga obe-

¹⁾ Castr. Sand. 15, str. 816.

²⁾ Kutrzeba: Starostowie j. w. str. 324.

³⁾ Ob. wyżej str. 53; wicesgerens jest już w XVI w. Castr. Biec. t. 14, str. 864.

enie tylko do r. 1688. Nie jest to jednak data, na której przestano prowadzić osobną induktę dekretów, gdyż jeszcze daleko w głąb XVIII w. spotyka się w protokole (ob. niżej) zapiski o wciąganiu poszczególnych wpisów do indukty. Widocznie więc i dalej ją prowadzono, lecz te księgi zaginęły. Zaniechano indukty — o ile można wnosić z protokołu — dopiero koło roku 1750.

Księgi inskrypcyi i relacyi rozpadają się w r. 1614¹⁾ na dwa działy, t. j. księgi:

- 1) inskrypcyi, które sięgają do r. 1759 i
- 2) relacyi, które biegły bezwzględnie do r. 1783²⁾.

Protokoły rozpoczynają się od r. 1571, t. j. odtąd się zachowały, choć napewno prowadzono je już dawniej. Są to protokoły do ksiąg inskrypcyi i relacyi oczywiście wspólne, gdyż jeszcze te księgi się nie podzieliły. Rozdział, dokonany w roku 1614, został przeprowadzony również w tym roku³⁾ i co do protokołów, tak że odtąd biegną obok siebie:

1) protokół inskrypcyi; odkąd ustała indukta (r. 1750), jest to protokół samoistny. Kończy się w r. 1780;

2) protokół relacyi; biegnie do r. 1783. Jest on w XVIII w. częściowo samoistny, gdyż nie wszystkie wpisy przenoszono do indukty; takich jednak nieprzenoszonych jest stosunkowo niewiele.

Z ksiąg relacyi wyodrębnia się

3) od r. 1636 protokół plenipotencyi (samoistny), określony na początku wyraźnie jako *protocollon actorum plenipotentiarum*, i utrzymuje się do końca (r. 1783);

4) od r. 1705 protokół kładzionych pozwów, określony na początku jako: *protocollon mere officii pro terminis querellarum*, a później jako *protocollon relationum officii*. Z luką wprawdzie, dobiega do r. 1783. Chwilowy tylko był ma:

5) protokół manifestacyi w latach 1710—1740, choć nie wszystkie manifestacje do niego wpisują; nie brak ich równocześnie i w relacyach.

Protokół dekretów rozpoczyna się dopiero z r. 1682, choć także bezwzględnie istniał już poprzednio. Częściowo samoistny już od początku, staje się zupełnie samoistnym, odkąd przestano prowadzić induktę. Od r. 1779 zmienia się jego sposób prowadzenia. Dochodzi do końca istnienia grodu, do r. 1783.

---

¹⁾ Przeprowadza ten podział przy objęciu urzędu pisarz Krzysztof Pawłowski. Zaznacza rozdział początek relacyi: *inchoatio actorum castrensiu capitanealium Bieciensium relationum, protestationum, obductionum, oblatorum et iuramentorum circa inaugurationem gen. Christopheri Pawłowski de Lipa etc.*

²⁾ Obecnie kończą się na roku 1782; że jednak i w r. 1783 jeszcze induktę prowadzono, świadczą zapiski w protokole, gdzie akta są i w tym roku przekreślane, z dodaniem uwagi: *inductum*. Ale te poszyty widocznie zaginęły.

³⁾ Zapewne równocześnie, czego jednak z powodu luki w protokołach właśnie w tym czasie nie da się stwierdzić pewnie; pierwszy protokół relacyi ma na początku zapiskę: *secundum protocollon relationum anni 1614. Castr. Biec. t. 282.*

Castrensia Biecensia

1437—1438, 1493—1496, 1511—1561.

Inscriptiones et relationes 1561—1564.	Protestationes 1561—1564.	Decreta officii et iudicii 1561—1688.
Inscriptiones et Relationes 1564—1614.		<i>Protocollon decretorum officii et iudicii</i> 1682—1778.
<i>Protocollon inscriptionum et relationum</i> 1571—1614.		
Inscriptiones 1614—1750.	Relationes 1614—1782.	
<i>Protocollon inscriptionum</i> 1624—1782.	<i>Protocollon relationum</i> 1614—1783.	
	<i>Protocollon plenipotentiarum</i> 1636—1783.	
	<i>Protocollon relationum positarum citationum</i> 1705—1773	
	<i>Protocollon manifestationum</i> 1710—1740	
	<i>Fasciculi copiarum relationum</i> 1620—1782.	

Gród biecki posiada znaczną ilość fascykułów kopii do relacji. Są to prawie wyłącznie copiae inductae wobec tego, że w księgi relacji prawie wszystkie akta wciągano. Kopie te sięgają wstecz roku 1620, jednak w bardzo skąpej ilości, dopiero od roku mniej więcej 1680 już je starannie przechowują, aż do zwinięcia grodu w r. 1783.

Obok tych fascykułów powstają nowe, odkąd w r. 1778 zmodyfikowano ustrój grodu jako sądu. Fascykuły te noszą nazwy, może później im dopiero nadane:

- 1) scriptorum partium causalium, zawierające allegata do spraw prowadzonych przez gród;
  - 2) inquisitionum, i
  - 3) variarum notarum ¹⁾.
- Sięgają do r. 1783.

Regestra zachowały się w dość znacznej ilości, już od r. 1601 poczynając, do zniesienia sądu grodzkiego. Działów jednak wyróżnić się między nimi nie da.

III. Przechowywanie i stan ksiąg. Bardzo o tem niewiele wogóle wiemy. W XVI wieku księgi znajdują się in testudine curiae regalis Biecensis ²⁾. Inwentarzy ksiąg bieckich niema, a przynajmniej nie

¹⁾ Brak więc protokołu wywodów szlachectwa, oraz fascykułu do niego.

²⁾ R. 1560: hic stetit iurisdicctio capitanealis olim generosi Stanislai Bonar de Balicze capitanei Biecensis et Czchoviensis morte ipsius interrupta, et protunc acta castrensia Biecensia in testudine curiae regalis Biecensis oclusa et obsignata i t. d. (końca aktu brak). Castr. Biec. t. 14, str. 864.

udało się dotąd ich znaleźć. W XVIII wieku uległo archiwum wcale znacznemu zniszczeniu w r. 1770 przez wojsko rosyjskie, które wdarło się także do archiwum¹⁾. Jedyne więc same księgi świadczyć mogą, jakie w nich luki. Jak widać z braku ksiąg z niektórych lat, są te luki nieraz dość znaczne.

III. KSIĘGI SĄDÓW: PODKOMORSKIEGO, KOMISARSKICH, KAPTUROWYCH, WYJĄTKOWYCH (ULTIMAE INSTANTIAE 1563, 1575, KONFEDERACYJNEGO 1673), WOJEWODZIŃSKIEGO ŻYDOWSKIEGO, SKARBOWYCH. REGISTRA PODATKOWE.

I. Księgi podkomorskie. 1. Sąd. Sprawy graniczne należą od XIV w. do sądu podkomorzego²⁾, którego władza rozciągała się na całe województwo krakowskie, a po wcieleniu przez akta z lat 1563 i 1564 księstw śląskich także i te objęła księstwa³⁾. Podkomorzy sędził rzadko osobiście, i już w XV wieku wyręcza się mianowanym przez siebie komornikiem. Od XVI wieku komorników tych przybywa, jest ich kilku⁴⁾. Liczba i zakres terytoryalny działania tychże nie jest stały, zależy to bowiem od podkomorzego, ilu ich wyznaczy i dla jakich powiatów. Reorganizacja sądów w r. 1792 zdaje się sądu podkomorzego nie dotyczyła. Niejasną jest rzeczą, kiedy ostatecznie ten sąd został zniesiony. Stało się to widocznie już za czasów austriackich.

2. Księgi. Już w XV wieku⁵⁾ prowadził podkomorzy księgi. Sąd podkomorzego odbywał się *in loco campestri*, gdzie przeprowadzano granice. Tu musiano więc spisywać akt rozgraniczenia. Następnie dopiero wciągano takie akta w księgi, które prowadził pisarz — jeden tylko — podkomorski, rezydujący w Krakowie. Już w XVI wieku prowadzą osobne księgi dla poszczególnych powiatów (łącznie jednak nieraz kilka ra-

---

¹⁾ *Castr. Biec. t. 349, str. 627*: *Post devastationem archivi castris praesentis Biecensis per exercitum Moschovicicum, qui exercitus totam praesentem civitatem Biecz incolasque eiusdem tam intra quam extra manentes, tam personas spirituales omnibus bonis eorundem necnon ecclesias omnibus ornamentis die secunda aprilis anni domini 1770 spoliaverunt iterataque vice eodem anno die 6-ta iulii castrum praesens de exercitu eodem Moschovitico milites aliquotdecem superaggressi sunt, fores archivi effreguerunt et extruserunt documentaque plurima copias inductas interceperunt etiamque et protocollon officii elacerarunt.*

²⁾ *Kutrzeba: Sądy j. w. str. 338 i n.*

³⁾ *Vol. leg. II, 660.*

⁴⁾ Liczne nominacje w aktach; według przywileju wcielenia Zatora i Oświęcimia z r. 1564 musiał być mianowany dla tych księstw osobny komornik. *Vol. leg. II,*

⁵⁾ *Ob. niżej str. 66, oraz Akta grodzkie i ziemskie, t. XI, wstęp str. XIII.*

zem. Konstytucya z r. 1631¹⁾ wyraźne pod tym względem wprowadziła przepisy dla województwa sandomirskiego, które przyjęło też zaraz na tym sejmie i krakowskie województwo: »każdy ... komornik ... po odprawieniu granic akt tychże granic porządnie spisany do ręku pomienionego pisarza podkomorskiego sub ammissione officii sui intra decursum sex septimanarum odesłać i w księgi powiatu swego wpisać będzie powinien«. Nieraz jednak następnie tak postępowano, że tych aktów przesłanych przez komorników nie przepisywano, ale łączono je razem, tworząc z nich księgę. Dokładniej ustalić trybu postępowania co do ksiąg podkomorskich krakowskich niepodobna, ponieważ utrzymało się ich ledwie kilka, choć liczba ich powinna być wcale znaczną. Jest to może najbardziej — obok ksiąg żydowskich — zdefektowany dział ksiąg krakowskiego województwa, czego przyczyny szukać należy głównie w braku odpowiedniego zabezpieczenia ich, a więc w braku archiwum dla nich przeznaczanego. Pochodzą księgi tylko z czasów polskich, późniejszych, z czasów austryackich, nie ma.

3. Przechowywanie ksiąg. Księgi ma w przechowaniu pisarz podkomorski. W razie śmierci pisarza oddają księgi podkomorzemu jego spadkobiercy²⁾. Od pisarza też zdaje się zależało, gdzie one były przechowywane. Bliższych o tem wiadomości brak zupełnie. W wieku XVIII dostały się akta podkomorskie w przechowanie kanoników de poenitentia przy kościele św. Marka w Krakowie. Stało się to po śmierci podkomorzego, zdaje się Antoniego Felicjana Szembeka, za wiedzą komornika krakowsko-szczyrzyckiego. Powód tego oddania ksiąg do Marków nie jest znany. Gdy się następnie zaczęto upominać o zwrot, OO. Markowie nie chcieli ksiąg wydać »dla jakowejś pretensyi«, a nawet nie dozwolali na przeprowadzanie kwerend w aktach. Sejmik proszowski z r. 1748 zajął się tą sprawą, polecił temuż komornikowi, »ażeby rekwirował extraditionem onych«, rozeznanie zaś ewentualnych pretensyi kanoników oddał marszałkowi sejmiku, upoważnił też nawet obu do dochodzenia »kluczy od tego archiwum« drogą sądową³⁾. Jakie to były powody, że Markowie nie chcieli wydać ksiąg, nie wiemy. Nie pomogła i interwencya sejmiku. Znowu ta sprawa wraca po latach kilkunastu. Księgi jeszcze ciągle leżą u Marków. Sejmik z r. 1763⁴⁾ poleca znów marszałkowi, by je rekuperował i oddał do dyspozycyi podkomorzemu⁵⁾, a dwaj wyznaczeni ze szlachty

¹⁾ Vol. leg. III, 698.

²⁾ W r. 1645 księgi zostają oddane pisarzowi w obecności podkomorzego, Terr. Crac. t. 406 (Succamer. t. 1), karta pierwsza; w roku 1663 kwituje podkomorzy Michał z Zakliczyna Jordan Reginę, wdowę po Janie Chrzastowiczu pisarzu granicznym swoim, z odbioru ksiąg po tegoż śmierci. Rel. Castr. Crac. t. 91, str. 1955—1960. — Po śmierci podkomorzego oddaje w r. 1618 księgi następcy komornik graniczny powiatów: krakowskiego i proszowskiego imieniem swoim i syna zmarłego podkomorzego. Rel. Castr. Crac. t. 44, str. 1409—1411.

³⁾ Rel. laud. Crac. t. 3, str. 324—325.

⁴⁾ Rel. laud. Crac. t. 3, str. 386.

⁵⁾ Mowa tu jednak także o aktach ziemskich, które są u Marków, choć jak wy-

mieli je zrewidować i spisać summaryusz. Pretensye jednak Marków uznano, i w celu ich wynagrodzenia »evincendo reponentem«, więc przejmując obowiązki zmarłego podkomorzego, oraz za przechowanie, a raczej jak się wyraża sejmik »pro conservatione przez tak wiele lat tych aktów« nakazuje wypłacać konwentowi rócznie po 300 złp. przez lat sześć. Nie pomogło. Sejmik z r. 1765¹⁾ znów poleca tę sprawę marszałkowi, by księgi odebrał i »do kancelaryi przyzwoitej« złożył — i znowu ostatecznie bez skutku. Wypłacono konwentowi dwie raty, ale potem zaniechano dalej płacić, wobec czego księgi dalej u Marków zostały. Podkomorzy w tym czasie ma już nawet osobnego regenta dla swej kancelaryi, który ma także powierzony w zasadzie nadzór nad archiwum ksiąg granicznych. Skromne było to archiwum, bo prócz ksiąg u Marków z jednej składało się księgi, zachowanej w archiwum ksiąg ziemskich. W r. 1769²⁾ podkomorzy Stanisław Łętowski po śmierci regenta Stanisława Korytowskiego mianuje jego następcą Józefa Mąkolskiego, wówczas podpiska ziemskiego i subdelegata grodzkiego krakowskiego. Mąkowski już widać wówczas znany był ze swej gorliwości w pełnieniu przyjętych obowiązków. Podkomorzy, nominując go, poleca mu także, jako dział jeden funkcyi, »ksiąg in archivo terrestri Cracoviensi porządne konserwowanie«. Ale by to wykonać, trzeba było mieć co konserwować. Zajął się więc Mąkowski wreszcie sprawą wydobycia od Marków ksiąg, choć nie zaraz, bo dopiero w r. 1780; pozwał konwent OO. Marków przed sąd ziemski. Kanonicy wtedy już sami nie wiedzieli, z jakiego powodu ksiąg podkomorskich nie chcieli wydać poprzednio; obecnie bronili się laudum z r. 1763, żądają dopłaty reszty sumy, przez sejmik im przyznanej, t. j. jeszcze 1200 złp. Sąd wydaje 8 stycznia 1781 r. dekret³⁾, który nakazuje księgi w ciągu sześciu tygodni oddać pod grozą bannicyi Mąkowskiemu jako regentowi, z pretensyą zaś pieniężną odesłał Marków do komisji skarbu, z tego powodu, że przekazane sumy miano wypłacać z czopowego, a wskutek reformy (oczywiście z r. 1768) zostało ono sejmikowi odebrane. Od wyroku chcieli kanonicy wnieść mocyę do trybunału, sąd jej jednak nie dopuścił. Wreszcie ostatecznie 5 marca 1781 r.⁴⁾ oddali Markowie Mąkowskiemu tych siedm ksiąg, które u nich lat tyle zostawały⁵⁾. Mąkowski, który był

---

nika z zestawienia materiału, takich ksiąg tam nie było. Tą wzmianką złudzony, mówiąc o odzyskaniu archiwum tego w Studiach do historii sądownictwa w Polsce, serya I str. 39, odniosłem te wzmianki niesłusznie do ksiąg lelowskich.

¹⁾ Rel. laud. Crac. t. 3, str. 427.

²⁾ Akt nominacyi w Rel. Castr. Crac. t. 202, str. 1253—1255, i Castr. Biec. t. 274, p. 1532—1533.

³⁾ Terr. Crac. nova t. 1, str. 1639—1641.

⁴⁾ Pokwitowanie Marków przez Mąkolskiego Terr. Crac. Nova t. 13, str. 30—31. Mąkowski, chory, nie chcąc zwlekać z tą sprawą, ustanowił 19 lutego plenipotentem dla odbioru tych ksiąg Józefa Nideckiego. Terr. Crac. Nova t. 28, p. 37. Ale ostatecznie sam je odebrał.

⁵⁾ Pozapisywał Mąkowski ten fakt na okładkach kilku odebranych ksiąg, n. p. Succam. t. 6 (Terr. Crac. t. 411): Hunc librum cum aliis sex a conventu canonicorum

już wówczas regentem ziemskim, złożył je w archiwum ziemskim na zamku. Bezpieczne tu były, lecz niedługo. Mąkolski przestał być w lat kilka później regentem podkomorskim; ksiąg jednak nie chciał podkomorzemu, wówczas już Michałowskiemu, wydać. Zaskarżył go tenże przed sąd ziemski. Dekret z 4 lutego 1785¹⁾ musiał oczywiście wypaść przeciw Mąkolskiemu, gdyż podkomorzy miał prawo ksiąg się domagać²⁾. Przeciwnie zwleka Mąkolski mimo dekretu, narażając się na dalsze kroki prawne³⁾. Wreszcie oddaje archiwum podkomorzemu i jego pisarzowi Andrzejowi Rottermundtowi wobec sądu 12 grudnia 1785 r.⁴⁾, a to siedm ksiąg, odebranych od Marków, jedną, która oddawna leżała w archiwum ziemskim, oraz kilka seksternów, kopie i ekstrakty, również od Marków wydobyte. Znow więc archiwum podkomorskie tam się znajdowało, gdzie je podkomorzy umieścił — gdzie jednak, bliżej nie wiemy, jak nie wiemy, kiedy je znow do archiwum już ksiąg ziemskich i grodzkich oddano. Wylicza je już inwentarz z r. 1818.

4. Stan ksiąg. Że zasób tych ksiąg podkomorskich był znaczny, dają dowód spisy tych ksiąg, jakie się zachowały. Najstarszy z tych spisów pochodzi z roku 1618⁵⁾, sporządzony przy sposobności oddania tych ksiąg po śmierci podkomorzego Stanisława Czikowskiego z Wojsławic jego następcy. Było wówczas tych ksiąg trzynaście, a to z lat:

1. 1465—1469	8. 1563—1583
2. 1489—1501	9. 1570—1582
3. 1511—1545	10. 1583—1595, 1538
4. 1531—1558, 1518	11. 1583—1603
5. 1543—1614	12. 1603—1614
6. 1548—1578	13. 1595—1607.
7. 1548—1578	

Przy każdej księdze podany jest w kilku słowach opis oprawy, oraz ilość kart. Zestawiając te wskazówki i porównując z zachowanymi do dziś księgami, można stwierdzić, że tylko jedna się zachowała, t. j. księga z lat 1583—1603 (nr. 11 spisu z r. 1618, dziś Succam t. 4 = Terr. Crac. t. 409). Wszystkie inne poginęły, i to już w wieku XVII⁶⁾. Głównym

regularium de poenitentia ad aedem s. Marci Cracoviae sito testantibus decreto iudicii terrestris Cracoviensis sub feria secunda post festum Circumcisionis Christi Domini ac quietatione coram actis terrestribus Cracoviensibus sub feria secunda post dominicam Invocavit utrisque anno 1781 subsecutis, vindicavit et reparari curavit Josephus de Mąkolice Mąkolski regens terrestris palatinatus Cracoviensis.

¹⁾ Terr. Crac. Nova t. 3, str. 270.

²⁾ Co do spraw podkomorzego, dekret w poprzedniej sprawie powoływał się na konstytucję z r. 1631 dla województwa sandomierskiego, którą częściowo przyjęło wówczas i krakowskie województwo. Ob. Vol. leg. III, 698.

³⁾ Terr. Crac. Nova t. 4, str. 103 (12 września 1785 r.).

⁴⁾ Terr. Crac. Nova t. 13, str. 1083—1087.

⁵⁾ Oblatowany ten spis w Rel. Castr. Crac. t. 44, str. 1409—1411.

⁶⁾ Daty wskazywałyby nadto identyczność księgi nr. 9 spisu (1570—1682) z dziesięcią księgą nr. 3 (1570—1582, Terr. Crac. t. 408). Oprawy jednak i ilość stron dowodzą, że to różne księgi.

zdaje się powodem ich zniszczenia były wojny; tak na jednej z ksiąg zachowanych znachodzi się zapiska ¹⁾, że ją uszkodzoną po ustąpieniu Szwedów z Krakowa znaleziono w klasztorze tynieckim. Co jeszcze ocalało, o tem poucza spis ich z r. 1665, sporządzony za podkomorstwa Czar-toryskiego przy oddaniu ksiąg nowemu pisarzowi podkomorskiemu An-drzejowi Czapskiemu ²⁾. Spis to nadzwyczajnie dokładny, podaje nietylko opis sprawy, ale także datę i nagłówek pierwszego i ostatniego aktu; można więc dokładnie stwierdzić identyczność tych aktów z zachowanymi do dziś księgami, o ile w spisie — który jest uszkodzony, nie brak dat i nagłówków. Ksiąg było wówczas już tylko siedm:

Spis z r. 1665	Obecnie
1. 1538 — 1592 = Succam. t. 1 (Terr. Crac. t. 406)	t. 1 » » t. 406
2. 1565 ³⁾ — [1578] = » t. 2 » » t. 407	» t. 2 » » t. 407
2. 1570 — [1583] = » t. 3 » » t. 408	» t. 3 » » t. 408
4. 1583 — [1603] = » t. 4 » » t. 409	» t. 4 » » t. 409
5. 1625 — 1635 = » t. 6 » » t. 411	» t. 6 » » t. 411
6. 1625 — [1636] = » t. 7 » » t. 412	» t. 7 » » t. 412
7. ...7 —	

A więc z ksiąg z spisu z r. 1618 w r. 1665 znajdowała się już tylko jedna księga, ta która i do dziś się zachowała (nr. 4 = nr. 11 spisu z r. 1618, dziś t. 3). Wszystkie tamte księgi już wtedy nie znajdowały się w rękach pisarza podkomorskiego. Za to z tych ksiąg siedmiu spisu z r. 1665 do dziś zachowało się sześć, jak to uwidoczniło w zestawieniu, tylko ostatniej dziś brak ⁴⁾. Zagięły jednak jeszcze seksterny z lat 1643—1650, których było w czasie spisu z 1665 r. piętnaście. Za to dziś znachodzi się w archiwum jedna księga z lat 1596—1616 (Succam t. 5 = Terr. Crac. t. 410), której spis nie wymienia.

Mąkolski od Marków odebrał ⁵⁾, jak powiedziano, ksiąg siedm. Jest to sześć pierwszych ksiąg spisu z r. 1665, a więc te, które się do dziś zachowały, oraz wspomniana właśnie księga z lat 1596—1616. Odebrał też trochę seksternów z r. 1643 i 1665, więc może częściowo identycznych z seksternami spisu z r. 1665. Do dziś się nie zachowały. Nadto w archiwum ziemskim przechowywano już poprzednio jedną księgę z lat

¹⁾ Hic liber laceratus post egressum Svecorum Cracovia in anno domini 1657 repertus est in monasterio Tynecensi. Succam. t. 2. (Terr. Crac. t. 407), na okładce. Poświadcza to zniszczenie ksiąg i zrabowanie przez Szwedów podkomorzy Jordan w r. 1663, poświadczając odbiór reszty ksiąg od wdowy po swoim komorniku Chrzastowiczu. Oblatowany kwit w Rel. Castr. Crac. t. 91, str. 1959—1960.

²⁾ Na dwóch kartkach na początku księgi Succam. t. 1 (Terr. Crac. t. 406); obie karty dość silnie zniszczone, zwłaszcza od góry.

³⁾ Powinno być właściwie 1564.

⁴⁾ Mimo, iż brak daty tej księgi, nie ulega wątpliwości, że jej nie można zidentyfikować z tą jedyną jeszcze księgą z lat 1596—1616 (Succam. t. 4 = Terr. Crac. t. 409), która pochodząc z przed daty tego spisu, do dziś się zachowała.

⁵⁾ Według spisu przy oddaniu ksiąg przez Mąkolskiego Rottermundtowi. Terr. Crac. nova t. 13 str. 1083—1087.

1720—1725, która do dziś się zachowała (Succam. t. 8 = Terr. Crac. t. 413). W tym też komplecie księgi te oddał Mąkowski Rottermundtowi.

Dziś w archiwum znajduje się jeszcze jedna księga z lat 1720—1725 i 1759 (Succ. t. 9 = Terr. Crac. t. 414), której nie było według spisu Mąkolskiego, a więc widocznie ją później dopiero odnaleźć musiano. Z czasu po spisie Mąkolskiego datuje jedna przechowana księga z lat 1785—1791 (Succ. t. 10 = Terr. Crac. t. 415). Jest więc dziś tych ksiąg w archiwum tylko dziesięć¹⁾.

II. Księgi sądów komisarskich. Król jako źródło prawa może w wiekach średnich dla każdej sprawy wyznaczyć komisarzy i ich rozpoznaniu ją oddać, niektóre zaś sprawy miały według przepisów tylko sądy komisarskie rozsądzać. Skład takich sądów zależał od woli króla²⁾. Pierwotnie osobnych ksiąg dla spraw tych sądów komisarskich nie prowadzono, niekiedy wpisywano je w księgi innych sądów, zwłaszcza grodzkie. Wyjątkowo pojawiają się osobne dla nich księgi. Inwentarz ksiąg grodzkich z roku 1556³⁾ wymienia dwie takie księgi: 1) *commissariorum liber antiquus unus*; 2) *liber unus novus commissarialis cum inscriptis authenticis litteris ministerialium*. Powtarzają to i następne inwentarze, a inwentarz z roku 1581⁴⁾ o tej drugiej księdze jeszcze dodaje: *simul et equorum in eodem libro contentorum*. Pierwsza z tych ksiąg, to zapewne przechowywana do dziś w archiwum księga z lat 1498—1536, zawierająca wyroki sądów komisarskich, głównie w sprawie niestawienia się na pospolite ruszenie w r. 1497 i 1509⁵⁾, ale także i w innych sprawach. Wpisano tu także trochę innych aktów, nie mających związku z sądami komisarskimi. Drugiej księgi brak w archiwum. Z inwentarza z r. 1818 wiemy, iż obejmowała ona lata 1536—1556⁶⁾. Z jakiego powodu do tej księgi wpisywano nominacje woźnych (*litterae authenticae ministerialium*), a podobno, jak świadczy inwentarz z roku 1581, także sprawy i o bydlę, trudno zgadnąć. Księgi tej obecnie brak, zaginęła już w XIX wieku. W XVI wieku ani później już osobnych ksiąg dla sądów komisarskich nie prowadzono. Że te księgi przechowywały się razem z grodzkimi, świadczy to, iż je wymieniają inwentarze ksiąg grodzkich, jak to zaznaczono powyżej.

III. Księgi sądów kapturowych. 1. Sąd. Powstały te sądy w bezkrólewiu po Zygmuncie Auguście, i odtąd są ustanawiane we wszystkich następnych bezkrólewjach. W dwóch pierwszych jednak, w krakowskim

---

1) Nadto dwa arkusze aktów podkomorskich powiatu sądeckiego przechowują się w archiwum bernardyńskim we Lwowie, ob. Akta grodzkie i ziemskie t. XI, str. XIII.

2) Kutrzeba: Sądy j. w. str. 382—383.

3) *Castr. Crac. t. 72*, str. 1631—1632.

4) *Castr. Crac. t. 124*, karta pierwsza niepaginowana.

5) Ob. co do tego Kutrzeba: Sądy j. w. str. 383, oraz tenże: Materiały do dziejów pospolitego ruszenia z lat 1497 i 1509, Archiwum komisji historycznej t. IX str. 236.

6) *Varia*, t. 85, str. 102. Korzystał z tej księgi jeszcze Feintuch Marcin: O woźnych sądowych w Wielkopolsce, Pamiętnik słuchaczy Uniwersytetu Jagiell. str. 184 uw. 1.

jewództwie przynajmniej, tworzą lauda sejmikowe, które powołują je do życia, te sądy jako sądy po powiatach ziemskich względnie grodzkich. Od trzeciego bezkrólewia. zaś ustanawiany jest tylko jeden sąd kapturowy, rozciągający swoją władzę na całe województwo, t. j. wszystkie sześć powiatów, z siedzibą w Krakowie. Sięgał nawet niekiedy dalej i na księstwa zatorskie i oświęcimskie. Tak już było w r. 1587¹⁾. W bezkrólewjach jednak z r. 1632—1633 i 1648—1649 księstwa te tworzą dla siebie osobny sąd kapturowy²⁾. Od bezkrólewia z r. 1668—1669 wraca już jednak znów sąd kapturowy krakowski do swoich praw poprzednich, obejmując także i te księstwa³⁾.

2. Księgi zachowały się dopiero od czwartego bezkrólewia począwszy, i to nie wszystkie w komplecie; zwłaszcza z bezkrólewia 1733—1734 ledwie tylko drobne pozostały po nich resztki. W księgach podziałów, o ile wnosić można z zachowanych resztek, nie przeprowadzono, co zresztą odpowiada dość ograniczonej kompetencji tych sądów. Z kapturów 1696—1697 i 1733—1734 są resztki protokołów, widoczna więc, że obok indukty już wówczas przynajmniej protokół prowadzono. Na ich prowadzenie wpływać musiała praktyka sądu ziemskiego względnie grodzkiego, zależnie od tego, która kancelarya w tych sądach zasiadała.

Sprawą prowadzenia regestrów sądów kapturowych zajmują się późniejsze ordynacye tychże sądów, od ordynacyi z r. 1674 począwszy. Nakazuje ona prowadzić rejestry: simplex, ex aresto i osobny causarum fisci⁴⁾. Ordynacya z r. 1696⁵⁾ zna obok tych regestrów także regestr terminorum tactorum; dla tego jak i dla regestru causarum fisci postanawia ich prowadzenie jako simplices i ex aresto. Z roku 1733 brak ordynacyi, ordynacya z r. 1764 nie mówi nic o rejestrze dla spraw taktowych, za to osobny nakazuje utworzyć dla spraw, które mają przed tym sądem sami sędziowie kapturowi i osoby im bliskie⁶⁾.

Z regestrów zachowało się dość dużo, choć widoczna, że nie wszystkie. Z tych co są, przekonać się łatwo, że przepisy ordynacyi nie były ściśle wykonywane, albo może, że zastrzegały one raczej tylko konieczność wprowadzenia pewnych indeksów, nie ograniczając jednak tworzenia nadto jeszcze innych. Są osobne rejestra dla causae fisci (1675, 1704:

¹⁾ W dwóch pierwszych bezkrólewjach ogólne zasady tyczyły się i tych księstw.

²⁾ Na pewno tylko co do bezkrólewia 1648—1649 da się to stwierdzić: czy i w r. 1632—1633 przeprowadzono te zamiary i sąd rzeczywiście fungował, nie udało mi się dotąd wyraźnie stwierdzić.

³⁾ Bliżej o ustroju sądów kapturowych Kutrzeba: Krakowskie sądy kapturowe, Przegląd prawa i administracyi t. 27—28, r. 1902—1903.

⁴⁾ Terminis ... uno eodemque simplici et alio uno eodemque arestorum registro, tam et seorsivo ac speciali causarum omnium fisci ... inscribendis. Terr. Crac. t. 141, str. 11.

⁵⁾ Terr. Crac, 145, p. 1 i n.

⁶⁾ Uno eodemque arestorum registro, iam vero seorsivis illustrium magnificorum iudicum et personarum iisdem adhaerentium atque fisci regestris, uno simplici, altero arestorum. Terr. Crac. t. 145 c. str. 5.

simplex i ex aresto), oraz registra terminorum factorum (z r. 1764, simplex i ex aresto. choć w ordynacyi z tegoż roku nie ma o nich mowy). Nadto z r. 1674 jest osobny registr causarum arianismi mere incarcerationum simplicium, łączący się z akcją wówczas przeciw arianom prowadzoną. W r. 1733 osobny był registr dla spraw ex conservatione (simplex). Sądy kapturowe z ostatniego bezkrólewia wykazują nadto jeszcze kilka regestrów: 1) causarum ordinariorum iuris ex limitationibus, remissionibus et conservationibus ... ex aresto, odpowiadający więc mniej więcej regestrowi z r. 1733; 2) registr poenaliu ... intuitu resolutionis adiudicatorum i 3) registr expulsionum (simplex i ex aresto). Nie ma zaś śladu osobnego rejestru, przepisane go przez ordynację z roku 1764 dla spraw sędziów i osób im bliskich, z czego jednak nie można wnosić pewnie, iż go nie prowadzono.

3. Przechowywanie ksiąg. Co do przechowywania ksiąg sądów kapturowych, niewiele da się powiedzieć. Przy sądach kapturowych z zasady zasiada kancelarya ziemska. W inwentarzu też archiwum ksiąg ziemskich z r. 1792¹⁾ wyliczone są, o ile można stwierdzić²⁾, także i księgi kapturowe. Widocznie więc pisarz ziemski składał te księgi do archiwum ziemskiego. Odkąd atoli brakło — od drugiej połowy XVII stulecia³⁾ — kancelaryi ziemskiej, miejsce jej zajmuje w sądach kapturowych kancelarya grodzka⁴⁾. Rzeczywiście też księgi kapturowe z tego okresu, choć nie wszystkie, wyliczone są w inwentarzu ksiąg grodzkich z r. 1818⁵⁾. Tak samo jak pierwaj pisarz ziemski, tak w tym okresie wcielał je pisarz grodzki do archiwum ksiąg grodzkich. Nie bardzo jednak dbano o te księgi, kiedy takie znaczne w nich luki⁶⁾.

IV. Księgi sądów wyjątkowych (*ultima instantiae* 1563, 1575, konfederacyjne 1673). Obok sądów, które stanowią zwyczajne trybunały w województwie krakowskiem, choćby one, jak sądy kapturowe, pojawiały się tylko w pewnych okresach czasu, spotykamy tu jeszcze sądy, mające tylko doraźny charakter, a więc które, raz utworzone, funkcjonowały jakiś czas, kiedy jednak zanikły, potem się już nie zjawiały. Do takich

1) Terr. Crac. Nova t. 59, str. 1193—1204.

2) Inwentarz nie zaznacza wyraźnie, że to księgi sądów kapturowych.

3) Stwierdzają ten brak wyraźnie ordynacje sądów kapturowych z lat 1696, 1733, 1764.

4) Ob. Kutrzeba: Krakowskie sądy kapturowe j. w.

5) Mianowicie księgi z lat 1668—1669 i 1696—1697. W r. 1668—1669 jeszcze sąd ziemski fungował wprawdzie, ale brakowało pisarza ziemskiego. Inne księgi, o których nie ma wyraźnej mowy w inwentarzach, bądź były włączone w ogólnie oznaczone pliki (jak to było z księgą z lat 1674—1676, dopiero znacznie później uporządkowaną), bądź może kryją się w nich pod jaką inną mylną nazwą.

6) Za dyrekcji prof. Bobrzyńskiego wliczono wówczas odszukane księgi sądów kapturowych do działu *Terrestria Cracoviensia*; z tego powodu do tego działu zaliczyłem i później przezemnie wyszukane księgi kapturowych sądów z trzech ostatnich bezkrólewia.

sądów należą sądy *ultimae instantiae* z roku 1563, podobne sądy z r. 1575, i wreszcie sądy konfederacyjne z r. 1673.

Pierwszy z tych sądów powołany został do życia przez ogólną ordynację sejmu piotrkowskiego z r. 1563. jako sąd najwyższy (*ultimae instantis*) dla województwa krakowskiego, i zorganizowany na wzór wieców. Zebrali się 19 maja 1563 r., pod tą datą też zapisane są wszystkie sprawy. Zachowały się akta tego sądu, mianowicie tom dekretów i tom inskrypcyi.

Drugi sąd podobny *ultimae instantiae* utworzyło *laudum* województwa z 15 listopada 1575. Sądził on od 28 lutego do 9 kwietnia 1575 r. Akta zachowane, to również tom dekretów i tom inskrypcyi¹⁾.

Sądy te oba wzorowały się na wiecach, jak więc na nich kancelaryę prowadzi pisarz ziemski. Oczywiście zatem, że księgi po tych sądach złożono i przechowywano następnie razem z księgami ziemskimi.

Trzeci sąd, to sąd konfederacyjny²⁾. Konfederacja gołąbska, roszcząc sobie pretensye do najwyższej władzy w państwie, nakazała recesem z 8 listopada 1672 r. zawieszenie zwykłych sądów i stworzenie konfederacyjnych. Województwo przystąpiło do konfederacyi 13 grudnia 1672 r. na sejmiku w Proszowicach, w myśl recesu utworzyło dla siebie taki sąd, zorganizowany na wzór kapturowych. Sądzi on od 9 stycznia do 29 kwietnia 1673 r. Pozostał po tym sądzie jeden tom, do którego wpisywano bez rozróżnienia wszystkie sprawy, przezeń załatwiane. Z powodu braku pisarza prowadził kancelaryę tego sądu pisarz grodzki (choć pod pieczęcią ziemską). Z tego powodu przechowane one są później w archiwum aktów grodzkich³⁾.

Regestra po tych sądach, choć być musiały, nie zostały się żadne⁴⁾.

V. Sąd wojewodziński żydowski. 1. Sąd. Wojewoda sprawuje sądownictwo nad żydami już od wieków średnich, o ile żydzi występują jako pozwani. Do pomocy mianuje według swego uznania sędziego żydowskiego (niekiedy i podsędka), pisarza, a później także instygatora. Sędzia i pisarz zwyczajnie sądzą bez wojewody (*officium palatinale*), a on sam tylko wyjątkowo, głównie apelacye (*iudicium palatinale*). Podlegali później sądowi wojewody tylko żydzi w miastach królewskich, a i to nie wszystkich, gdyż od XVI wieku nad żydami w miastach prywatnych wykonywał jurysdykcyę pan miasta, a w królewskich zwykle starosta, tak że tylko żydzi miast największych utrzymali się przy jurysdykcyi wojewody; w krakowskiem województwie podlegają mu zdaje się tylko żydzi krakowscy⁵⁾.

2. Księgi. Sąd wojewodziński żydowski prowadzi osobne księgi

---

1) O obu sądach dokładniej Kutrzeba: *Studia j. w. Serya I*, str. 26—30.

2) Bliżej o nim Kutrzeba w ostatnim rozdziale pracy o sądach kapturowych.

3) Wśród ksiąg grodzkich wylicza ten tom inwentarz z r. 1818.

4) Nie przepisuje ich ordynacja sądu konfederacyjnego Terr. Crac. t. 140 p. 1 i n.

5) Ob. Kutrzeba: *Stanowisko prawne żydów w Polsce w wiekach średnich*, *Przewodnik nauk. i liter.*, r. 1901, oraz tenże: *Sądownictwo nad żydami w województwie krakowskiem*, *Studia do historii sądownictwa w Polsce*, serya I.

już w pierwszej połowie wieku XV¹⁾, jak to było i w innych województwach. O przechowywaniu ksiąg nie wiemy prawie nic. Tyle pewna, że już w XVI wieku mają one wyraźny charakter aktów publicznych. Gdy w r. 1570 Mikołaj Dłuski, zapewne pisarz lub sędzia wojewody Stanisława Myszkowskiego, zatrzymał po jego śmierci księgi u siebie, król wzywa go²⁾, by natychmiast wydał te księgi tym, którzy na razie z polecenia króla sprawują sądy żydowskie, bo przez to »zatrzymanie poddanym niektórym naszym wielkie się ubliżenie w sprawiedliwości dzieje dla niedostania i wyjmowania minut z ksiąg tychto żydowskich«.

Z ksiąg tych jednak zachowało się bardzo niewiele, bo tylko trzy księgi z wieku XVII. Już wówczas są one podzielone na odrębne działy, choć w jedne wpisywane księgi, ale w osobnych częściach tych ksiąg. Działy te zostały wprowadzone widocznie na wzór urządzeń sądów grodzkich. Jak w tamtych, odróżniano sąd i urząd, tak i w tych sądach wojewoda wykonywa osobiście sądy »in curia« zwane, a sąd nosi nazwę »iudicii«. O ile zaś sprawy przychodzą przed mianowanych przez wojewodę sędziego (także i niekiedy podsędka) oraz pisarza żydowskich, to występują oni jako urząd (officium). Stąd więc wyodrębnienie działu sądów wojewody: *acta iudicii*, które zachowały się z lat 1622—1626 i 1642—1647. Sprawy urzędu wpisują się do dwóch działów, mianowicie jeden dział przeznaczony jest dla spraw spornych, tak że możnaby go nazwać analogicznie: *decreta officii*, drugi zaś obejmuje wszystkie inne akta, a więc wogóle wszelkie wpisy w ogólnem tego słowa znaczeniu. Dział dekretów urzędu zachował się z lat 1620—1626. Dział wpisów pod nazwą: *acta inscriptionum pignorum et relationum palatinalium iudaicarum* lub *inscriptionum quietationum et protestationum* zachował się od r. 1620. W r. 1623 rozpadł się on jednak na trzy działy, a raczej wydzielczo z niego: sprawy dotyczące się zastawów, tworząc dla nich osobny dział pod nazwą: *acta pignorum* (zachowany z lat 1623—1626), oraz również osobny dział plenipotencyi (zachowany z lat 1623—1625). Inne wpisy wciągano razem wszystkie i dalej, zwąc ten dział: *acta inscriptionum, quietationum, protestationum et relationum*, lub tylko: *acta inscriptionum*. Dział ten zachował się z lat 1623—1626, 1631—1641 i 1642—1649. Dla plenipotencyi później przestano widocznie prowadzić osobny dział, gdyż znów je się spotyka w tym ogólnym.

Reszta aktów tego sądu zaginęła. A i z tego okresu, o którym mowa, nie wszystkie działy się zachowały. W r. 1662 odbierają księgi żydowskie od wdowy po pisarzu wojewody, Chrzastowiczowej, przyczem spisują ich registr. Są to akta — o ile wogóle podano ich daty — z lat 1659—1662. Wymienione są różne działy, a to: protokoł, indukta i kopie niewciągnięte (*non inductae*) inskrypcyi, terminarz *inscriptionum relationum et plenipotentiarum*, terminarz fantów, osobne akta *iudicii* i registra

¹⁾ Mowa o księgach tego sądu w r. 1424. Heleel: *Starod. prawa pol. pomn. t. II*, nr. 1982, 2076, 2138, 4192.

²⁾ Z oblaty w *Castr. Crac. t. 91*, str. 1958—1959.

do nich. oraz rejestra zdaje się do spraw urzędu, wreszcie ¹⁾ nieokreślone »inquisitiae«. Widzimy więc, że prowadzono i tu system podwójny ksiąg (protokoł i indukta), oraz zachowywano kopie niewciągnięte, że są osobne rejestra dla urzędu i sądu. Poświadcza ten spis, że już wówczas osobnego działu dla plenipotencyi nie było, że jednak dalej prowadzono osobno sprawy dla zastawów (fantów). Dla XVIII wieku brak wszelkich wiadomości jak i ksiąg. W archiwum aktów grodzkich i ziemskich znajdują się te księgi według inwentarza z r. 1818.

VI. Księgi sądów skarbowych wojewódzkich. 1. Sąd (iudicium palatinatus fisci). W XVII wieku zwiększa się znacznie zakres kompetencji skarbowej sejmików przez wprowadzenie ryczałtowych deklaracji województw co do opłaty podatków, a następnie przejęcie przez województwa czopowego i wprowadzenie podatków wojewódzkich. Województwa dążą do tego, by zapewnić sobie wobec takiego stanu rzeczy kontrolę nad poborem podatków, więc nad retentorami oraz poborcami. Zaczynają w połowie XVII wieku powstawać osobne sądy skarbowe wojewódzkie ²⁾. Ustanawia je u siebie i województwo krakowskie, po raz pierwszy przez uchwałę sejmiku relacyjnego z 14 lipca 1655 r. ³⁾. Ale wypadki polityczne przeszkodziły ukonstytuowaniu się sądu. Dopiero sejmik z 10 stycznia 1658 ⁴⁾ ponowił uchwałę, uzupełniając liczbę sędziów. Rzeczywiście też sądy zaczęły się odprawiać. Nie są to stałe sądy, lecz uchwalane za każdym razem przez sejmik w razie potrzeby ⁵⁾. W skład sądów, zwanych deputackimi skarbowymi, wchodziłi wybrani z poszczególnych powiatów komisarze, obok urzędów ziemskich i grodzkich, które w nich także brały udział. Sądy te, ciągle ponawiane, przetrwały i w województwie krakowskim, jak gdzieindziej, do roku 1717, kiedy je konstytucya sejmowa raz na zawsze zniosła ⁶⁾.

2. Księgi tych sądów zachowały się w drobnej tylko mierze. Prowadzono dla nich indukty i protokoł. Indukta zachowała się z lat 1658—1672 i 1692 ⁷⁾, protokoł z lat 1697—1716. Że indukty i wtedy (1697—1716)

¹⁾ Nadto nie należące do działu ksiąg: producta officii i extradita officii et iudicii.

²⁾ Pawiński: Rządy sejmikowe, str. 189 i n.; najpierw pojawiły się na Mazowszu w roku 1652.

³⁾ Rel. laud. Crac. t. I, str. 288—289; odwołuje się ono na konstytucję »sejmu blisko przeszłego«. Takiej jednak konstytucji niema, chyba więc miano na uwadze postanowienie o takich sądach, wydane dla województwa sandomierskiego, Vol. leg. IV, 491.

⁴⁾ Rel. laud. Crac. t. I, str. 292—3.

⁵⁾ Ibid. str. 328—9, 361 i t. d.

⁶⁾ Pawiński j. w. str. 201 i n.

⁷⁾ Księgi z lat 1658—1665 i 1692 przechowywane są w archiwum miejskim Krakowa, księga 1665—1672 w archiwum krajowem. Na początku tej księgi (Varia t. 13): Actum in arce Cracoviensi in iudiciis palatinatus Cracoviensis laudo conventus particularis Prosoviensis relationis proxime praeteriti anteriorum conventuum laudis conformi, constitutioneque regni comitiorum in anno 1662 proxime praeteritorum approbato ordinatis. Odwołuje się tu ten napis do konstytucji z r. 1662, zatwierdzającej wprowadzenie wszędzie tych sądów, Vol. leg. IV, 850, oraz do laudum z 16 maja 1662 r., Rel. laud. Crac. t. I, str. 418.

prowadzono, świadczą przekreślenia wpisów w protokole. Miały też te sądy osobne swoje rejestra, z których również tylko resztki się zachowały. Od różniano *regestrum simplex* i *ex aresto* według zwykłej w sądach polskich zasady¹⁾.

Księgi tych sądów oddawano w przechowanie zapewne do archiwum grodzkiego. Że jednak nie miały one na później znaczenia, nie bardzo widać o nie dbano, gdy ich tyle poginęło.

VII. Rejestra podatkowe. Nie są to księgi sądowe, ściśle jednak łączą się z kwestyą ściągania podatków. Poborcy podatkowi musieli utrzymywać dokładne wykazy wszystkich tych, którzy mieli płacić podatki. Te wykazy miały też praktyczne znaczenie zarówno ze względu na re-tenta, jak i na pobór następnych podatków. Stąd konstytucye zajmują się kwestyą tych rejestrów poborowych, bo tak te wykazy zwano. Już konstytucya z roku 1654²⁾ postanowiła, iż poborcy rejestra poborowe mają z podpisem swej ręki wносить do oblaty do grodów odpowiedniego województwa względnie ziemi. Powtarzają te postanowienia konstytucye z r. 1655³⁾ i 1677⁴⁾, choć już nie przepisują, by je jako oblatę podawano. Dawniej, w XV i XVI wieku, podawano tylko retentorów, i takie spisy często się w księgach znachodzą⁵⁾. W XVII wieku już przed temi konstytucyami, jak widać z zachowanych ksiąg, poborcy pełne spisy, czyli takie rejestra poborowe, podawali do grodów. Zachowały się one w grodzie krakowskim już od r. 1628, choć w niedużej mierze⁶⁾. Od czasu konstytucyi jest ich znaczna ilość, z drugiej połowy XVII i początków XVIII wieku. Z późniejszych czasów nie ma rejestrów, co zapewne złączyć trzeba z reformą poboru podatków, dokonaną przez sejm z r. 1717.

Księgi, dutki, podają w tabelach wykazy płacących podatki i wysokości podatków. Odnoszą się te księgi tak do podatków państwowych (pobór, czopowe, pogłównne i t. d.), jak również i do podatków, nakładanych przez województwa. Jak z powyższego wynika, przechowywane te księgi były razem z księgami grodzkimi. Widocznie jednak dość dużo z nich poginęło, jak widać z znacznych luk.

---

¹⁾ Po roku więc 1717 wracają sprawy skarbowe (*causae fisci*) do grodów. Tem się tłumaczy, że zachowany osobny registr skarbowy (*regestrum fisci*) w grodzie krakowskim rozpoczyna się dopiero z r. 1718. Ob. wyżej str. 46.

²⁾ Vol. leg. IV, 445.

³⁾ Vol. leg. IV, 509.

⁴⁾ Vol. leg. V, 459.

⁵⁾ Ob. Pawiński j. w. str. 174.

⁶⁾ Z r. 1628, 1652 i 1653.

IV. KSIĘGI KRAKOWSKIE Z LAT 1792—1810: SĄDU ZIEMIAŃSKIEGO (1792), KONFEDERACYJNEGO (1792—1793), KANCELARYI GRODZKIEJ (1792—1796) I ZIEMSKIEJ (1792—1796), CES.-KRÓL. SĄDU ZIEMSKIEGO (1796—1797), CES.-KRÓL. KANCELARYI ZIEMSKIEJ (1796—1810), CES.-KRÓL. TRYBUNAŁU APELACYJNEGO (1796—1810).

I. Sądy. Sejm czteroletni konstytucyą oblatowaną 10 stycznia 1792 r. zniósł w całym państwie sądy ziemskie i grodzkie, a w ich miejsce powołał do życia nowe sądy ziemiańskie, kollegialne, składające się z sędziów, obieranych przez sejmiki na lat cztery, otwarte przez cały rok (z przerwą dla sądu — nie kancelaryi — trzecziesięczną). Dla województwa krakowskiego ustanowiono dwa sądy: w Krakowie dla pozostałej przy Polsce reszty powiatu krakowskiego, powiatu proszowskiego i księstwa siewierskiego, które — osobne księstwo dotąd — w r. 1790 zostało wcielone do Polski i zaliczone do krakowskiego województwa; oraz drugi w Lelowie dla powiatu ksiąskiego i lełowskiego. Oba sądy miały też swoje kancelarye pod zarządem pisarza ziemskiego, obieranego na lat 7 i dożywotniego, przez sąd mianowanego, pisarza aktowego. Sejmiki obrały sędziów. Dnia 1 kwietnia ustały w Krakowie poprzednie sądy — otwarto sąd i księgi ziemiańskie, w Lelowie sąd ziemiański zastąpił susceptę 2 kwietnia tegoż roku 1792. Sąd krakowski uchwalił też zaraz dla siebie ordynację¹⁾.

Sąd ziemiański niedługo się utrzymał. Sejmik proszowski z 13 sierpnia 1792 r.²⁾ przystępuje do konfederacji targowickiej. Uniwersał zaś marszałka konfederacji generalnej Szczęsnego Potockiego z 13 czerwca 1796 r.³⁾ nakazywał usunięcie sądów ziemiańskich i otwarcie ksiąg ziemskich i grodzkich w miejscach, gdzie były poprzednio, mianowicie do 3 maja 1791 r. Dnia 10 września 1792 r. zamknięto w Krakowie księgi ziemiańskie, otwarto napowrót ziemskie i grodzkie. Regentem ksiąg ziemskich krakowskich został Nikodem Rudowski, ustanowiony przez Stanisława Kostkę Wielogłowskiego miecznika krakowskiego i Franciszka Ossoryę Bukowskiego, konsyliarzy konfederacji województwa krakowskiego, wyznaczonych przez tę konfederację do otwarcia ksiąg w myśl uniwersału marszałka Potockiego⁴⁾.

W ten sposób wskrzeszono od 10 września 1792 r. znowu kance-

---

1) Kutrzeba: Reformy j. w. Studya str. 45—49.

2) Laudum sejmiku oblatowane Terr. Crac. Nova t. 59 str. 1768—1772 i 1799—1803.

3) Wpisany w księgi kilkakrotnie. Terr. Crac. Nova t. 59, str. 2010—2012, 2017—2020, t. 57, str. 389—390.

4) Kilkakrotne zapiski o tem w księgach; Terr. Crac. Nova t. 59, str. 1017—2020, t. 57 str. 389—390, krócej t. 55 str. 523, 746, 823—824. Crac. Crac. t. 441, str. 1; Rel. Castr. Crac. t. 223 str. 1.

larye ziemskie (suscepty) krakowską i lelowską, oraz grodzką krakowską, ale nie sąd ziemski ani też sąd grodzki, które się nie zbierają. Jako sąd występuje tylko sąd konfederacyjny. Utworzenie sądów konfederacyjnych nakazywał uniwersał konfederacji generalnej z 19 czerwca 1792 r.¹⁾ Krakowski sąd konfederacyjny²⁾ rozpoczął swoje czynności także 10 września. W skład jego wchodził marszałek i konsyliarze, wybrani na sejmiku proszowskim z 13 sierpnia, przy przystępowaniu do konfederacji. Sąd jednak konfederacyjny miał ograniczoną jurysdykcję, a to jedynie do spraw: uczynkowych, ekspulsyjnych, zaszyłych po dniu 14 maja 1792 r. i spraw o zgwałcone bezpieczeństwo sądu i osób. Również kancelarya tego sądu miała mieć ograniczony zakres działania (swój samostny), choć w praktyce nieco on się rozszerzył. Sąd uchwalił po zebraniu się 10 września dla siebie i dla kancelaryi obszerną ordynację³⁾. Żywot sądu tego nie był zbyt długi. Dnia 15 września 1793 r. konfederacya, związana w Grodnie przez »stany sejmujące«, rozwiązuje poprzednią konfederację targowicką. Oczywiście więc musiały ustać i sądy tej konfederacji. Uniwersał marszałka⁴⁾ konfederacji grodzieńskiej Stanisława Bieślińskiego z 17 września 1793 r. oznajmia, że konfederacye miejscowe wojewódzkie trwać mają »dla ukończenia dzieł swoich« tylko do 1 października, że zaś »miejsce sądów konfederackich zastąpią sądy ziemskie, jakie były przed sejmem roku 1788, a gdzieby sędziowie ziemscy albo przez śmierć albo przez postąpienie na wyższe urzędy nieznajdowali się, miejsce ich komornicy ziemscy zastąpią«.

Uniwersał ten został wpisany do ksiąg sądów konfederacyjnych krakowskich 28 września tegoż roku 1793. Z dniem 30 września 1793 przestał istnieć sąd konfederacyjny — zamknięto jego księgi⁵⁾.

Według tego zatem tymczasowego zarządzenia miały rozpocząć czynności sądy ziemskie (tylko, więc grodzkie nie), co zaś do kancelaryi ziemskich i grodzkich, o nich nic nie mówi uniwersał, więc miały bezwątpienia dalej fungować — i rzeczywiście fungują. Sąd ziemski atoli nie

1) Wyraźnie powołuje się na ten uniwersał ordynacya sądu konfederacyjnego. Summariusz czynności konfederacji generalnej targowickiej (druk) tak go streszcza pod datą 19 września 1793 r.: Uniwersał stanowiący sądy konfederacyjne w Koronie pierwszej i ostatecznej instancji z przepisaniem gatunków spraw, respective tym instancjom służących i porządku rejestrów sądowych. Rel. Castr. Crac. t. 223, str. 1217. Uniwersału tego w księgach nie ma i skądinąd nie mogłem go dostać.

2) Według ordynacyi tego sądu, znajdującej się w Terr. Crac. Nova t. 61 na początku, oraz jako oblata (w druku) w Terr. Crac. Nova t. 59, str. 2067—2076.

3) Ob. poprzednią zapiskę; co do tego sądu ob. także Kutrzeba: Studya etc. str. 49—52, oraz niżej o księgach.

4) Uniwersał ten (w druku) oblatowany w Terr. Crac. Nova t. 61 na końcu wraz z aktem zawarcia konfederacyi (druk).

5) Terr. Crac. Nova t. 63 na końcu: Działo się w Krakowie w miejscu sądowem konfederacyi województwa dnia 30 miesiąca września roku 1793. Po rozwiązaniu prześwietnej konfederacyi województwa krakowskiego aktów sądowych tejsze prześwietnej konfederacyi zamknięcie. And. Nidecki pisarz sądów i aktów konfederacyi województwa krakowskiego m. p.

zebrał się, przynajmniej nie ma żadnych śladów jego działalności. Ale i następne zarządzenia sejmu grodzieńskiego, mające już mieć trwałe znaczenie, pozostały za czasów polskich bez skutku. Sejm grodzieński, uchwalając nową konstytucję dla pozostałej części Polski, obszerne wydał przepisy co do organizacji sądów. Miejsce sądów ziemskich i grodzkich miały zająć nowe sądy: ziemskie, jako wyłączne dla tych spraw, które do obu tamtych dotąd należały. Skład sądów wychodzi z wyborów sejmików (sześciu sędziów i sześciu komorników), dokonywanych co cztery lata. Województwo krakowskie miało posiadać jeden sąd ziemski w Krakowie, ale kancelaryi sądowych, które miały mieć, jak poprzednio, także własny swój zakres działania (pod kierunkiem pisarza obieranego na cztery lata i regenta, również obieralnego, dożywotniego) — trzy: w Krakowie, Proszowicach i Żarnowcu ¹⁾.

Za uniwersałem rady nieustającej z 7 stycznia 1792 zebrał się 20 lutego 1794 sejmik województwa krakowskiego w Żarnowcu (dokąd go z Proszowic przeniosły postanowienia sejmu grodzieńskiego) i dokonał w myśl przepisów nowej konstytucji wyboru osób na urzędy w sądzie i kancelaryach ²⁾. I te jednak zarządzenia, choć je wciągnięto do ksiąg, nie zostały przeprowadzone. Nie czas był po temu.

Tak więc — po zamknięciu sądu konfederacyjnego — istnieją nadal tylko kancelarye ziemskie w Krakowie i w Lelowie i grodzka w Krakowie, otwarte przez konfederację targowicką. Utrzymały się one i przez następne lata burzliwe. Ostatecznie wskutek trzeciego podziału Polski dostał się Lelów z kancelaryą Prusom, Kraków (w latach 1794—1796 zajęty przez Prusaków) Austrii ³⁾. Za okkupacji pruskiej Krakowa (1794—1795) rząd pruski udziela jednak tylko specjalnych pozwoleń na wpisy do ksiąg ziemskich; może być, że i wpisy do ksiąg grodzkich, bardzo z tego czasu nieliczne, wymagały takich pozwoleń.

Nowy rząd, austriacki, objąwszy Kraków, zaraz zaczął starać się o przywrócenie sądownictwa. Obwieszczeniem ⁴⁾ z 24 lutego 1796 hr. Harnancour z uwagi na to, że »blisko dwa roki jak powiaty województwa krakowskiego bez sądów znajdują się, przez co obywatelom sprawiedliwość szukającym nie mała krzywda się dzieje«, wzywa wszystkich sędziów, pisarzy, komorników, regentów i wiceregentów sądów ziemskich w tychże powiatach dawniej ustanowionych »do pełnienia ich obowiązków« i oznacza dzień 15 marca tegoż roku, na który mają się zjechać »w miejsca dla sądów przeznaczone« i »podług praw krajowych jurysdykcją swoją pełnić«. Wkrótce później — 10 marca — ogłosił również gubernator Galicyi hr. Gaisruck ⁵⁾, iż dekret nadworny z 28 lutego 1796 r.

¹⁾ Odnośne ustępy znajdują się w drugiej części konstytucji sejmu grodzieńskiego 196—211, a wykaz miejscowości na tablicy między str. 228 a 229.

²⁾ Laudum w oblacie Terr. Crac. Nova t. 66 str. 1317—1325.

³⁾ Prusacy Kraków zajęli 15 lipca 1794, ustąpili Austrii 5 stycznia 1796 r.

⁴⁾ Terr. Crac. Nova t. 65, str. 683 (druk).

⁵⁾ Terr. Crac. Nova t. 65, str. 685—687.

nakazał, aby provisorie rozpoczęły swoje czynności sądy ziemskie i grodzkie. Oba te akta wpisano do ksiąg ziemskich dopiero 21 marca tegoż roku. Wezwał sąd ziemski do rozpoczęcia czynności i utworzony już tymczasem trybunał apelacyjny krakowski mandatem z dnia 2 maja t. r. Wreszcie 9 maja tegoż roku zebrał się sąd ziemski — już jako cesarsko-królewski, w składzie, jaki przepisywały polskie jeszcze konstytucje grodzieńskie z r. 1793¹⁾ i jaki wybrał na ich podstawie sejmik z 20 lutego 1794 r. W dwa dni później 11 maja 1792 r. uchwalił ten sąd dla siebie ordynację²⁾. Był tego sądu nie był jednak długi. Już dekret nadworny z 18 lipca³⁾ zarządził, iż w zasadzie nowe sprawy ma sąd ziemski przyjmować tylko do 1 sierpnia, gdy inne mają wchodzić do mających się ustanowić fora nobilium, dekret zaś z 30 stycznia 1797 r. jeszcze dokładniej określił tę kwestyę, starając się przyspieszyć oddanie wszystkich spraw nowym sądom. Dnia 30 czerwca tegoż roku 1796 ukończył sąd ziemski swoje czynności⁵⁾.

Miejsce sądów polskich, które provisorie tylko utrzymane zostały, miały zająć nowe sądy, już według austriackiej modły urządzone. Wchodzą one w życie jeszcze, nim ostatecznie został zwinięty sąd ziemski. Już dnia 18 kwietnia 1796 rozpoczął czynności ces. król. trybunał apelacyjny Galicyi zachodniej, urzędujący w Krakowie, kolegialny, złożony z 10 członków⁶⁾. Stoi on i ponad sądem ces.-król. ziemskim, któremu wydaje polecenia. Dla spraw szlachty Galicyi zachodniej w pierwszej instancji utworzono dwa fora nobilium, jedno w Krakowie, drugie w Lublinie. Forum nobilium krakowskie rozpoczęło swoje czynności dnia 1 października 1796 r.⁷⁾; ostały się te sądy chwilowo, lecz krótko, po zajęciu Galicyi w r. 1809 przez wojska księstwa warszawskiego i włączeniu ostatecznym tych ziem do tego księstwa wskutek pokoju w Schönbrunn zawartego. Już bowiem dekret księcia warszawskiego z 26 lipca 1810 r.⁸⁾

1) Terr. Crac. Nova t. 93 str. 1: Actum Cracoviae die nona mensis maii anno domini 1796. Iudicium caesareo-regium terrestre Cracoviense vigore mandati excelsi supremi C. R. appellationum tribunalis per Galliciam occidentalem die 2 mensis et anni currentis emanati, ad cancellariam terrestrem porrecti, iurisdictionem suam fundavit. Post quam fundatam sub eodem actu in fundamento legis positivae anno domini 1793 in comitiis generalibus regni Grodnensibus constitutae etc.

2) Terr. Crac. Nova t. 93 str. 2; jednak tylko wzmianka o ordynacji, samej ordynacji nie wpisano. Organizacją tego sądu zajmuje się także i komisya regulująca (commissio aulica regulationis instantiarum iudicialium per Galliciam occidentalem), o tym akcie jednak jest tylko wzmianka (ibid. str. 3), sam akt organizacji nie podany.

3) Zawiadomienie o tym dekreście z jego dokładnem streszczeniem, przesłane 1 sierpnia 1796 r. przez sąd apelacyjny sądowi ziemskiemu. Terr. Crac. Nova t. 70 nr. 43.

4) Takież zawiadomienie o dekreście z 20 lutego 1797 r. Terr. Crac. Nova t. 70 nr. 110.

5) Do tego dnia dochodzi wykaz obecnych w Terr. Crac. Nova t. 129, choć już w maju po większej części kończą się wpisy w księgach.

6) J. Wawel Louis: Sądownictwo rzeczypospolitej krakowskiej, str. 6.

7) Intimatam rady ces.-król. trybunału apelacyjnego Galicyi zachodniej z 5 grudnia 1796 r. Druk.

8) Louis j. w. str. 8.

znosi sądy austriackie od 15 sierpnia 1810 r., wprowadzając w ich miejsce nowe, na wzór tych, jakie w księstwie istniały.

Inną drogą biegną od r. 1796 losy kancelaryi. Komisya specjalna, zajmująca się urządzeniem sądownictwa Galicyi zachodniej (*commissio aulica regulationis instantiarum iudicialium in Gallicia occidentali*), w rozwinieciu dekretu nadwornego z 14 marca 1796 r. przesłała do kancelaryi grodzkiej¹⁾ i ziemskiej²⁾ ordynacyę co do prowadzenia dalszego kancelaryi, noszącą datę 14 kwietnia 1796. Kancelarya grodzka została też zaraz zwinięta³⁾. Utrzymała się kancelarya ziemska, od tegoż dnia na nowych oparta zasadach. Zakres jej funkcyi zmalał w stosunku do poprzednich czasów. Według tych zasad nowych rozpoczyna ona swoją działalność 30 kwietnia 1796 r.⁴⁾ Za to ostaje się ona nawet po zwinięciu sądu ziemskiego przez cały czas rządów austriackich i następnie aż do wprowadzenia w życie dekretu księcia warszawskiego z 26 lipca 1810 r., który i jej trwaniu wreszcie kres położył. Zamknięto ją 14 sierpnia 1810 r.⁵⁾

II. Księgi. 1. Księgi sądu ziemiańskiego (1792) — choć on miał zastąpić oba sądy, dotychczas istniejące: ziemski i grodzki — nawiązują tylko do ustroju ksiąg ziemskich, choć grodzkie więcej były wyrobione. Umożliwiło to już poprzednie rozszerzenie ksiąg ziemskich, stworzenie zwłaszcza nowych ich podziałów, na wzór ksiąg grodzkich. W ten schemat ksiąg dało się więc ująć bez trudności te szersze znacznie agendy, jakie przykazane zostały przez reformę sądowi ziemiańskiemu. Cechą, zewnętrznie wyodrębniającą te księgi od poprzednich, to język polski, który w nich wskutek wyraźnego przepisu konstytucyi wyłącznie jest używany. Jakkolwiek bowiem i poprzednio już używano języka polskiego obok łaciny zarówno w grodzie jak w ziemstwie, to jednak przecież łacina uporeczywie utrzymywała się, zwłaszcza o ile szło o formuły. Wskutek zmiany języka urzędowego starano się spolszczyć także i terminy łacińskie, dotąd w księgach używane, zastępując je przez polskie, tworzone specjalnie, nieraz niefortunne, nie oddające dość dokładnie pojęcia, o które chodziło.

Ustawa o sądach ziemiańskich, jak i ich krakowska ordynacya, mówią o urządzeniu ksiąg tylko w odniesieniu do regestrów; o innych nie zawierały żadnych przepisów. Od kancelaryi więc zależał ich podział. Następujące prowadzi sąd ziemiański ich działy:

1) dekreta sądu ziemiańskiego; rozdziału na protokoł i induktę nie ma, tak że trzeba ten dział uważać właściwie za protokoł. Osobny dział pod własną nazwą stanowi:

2) »protokoł dekretów w trybunale głównym koronnym lubelskim prowincyi małopolskiej ... z rejestru apelacyjnego województwa krakow-

1) *Castr. Crac. t. 441 str. 331—336* (druk).

2) *Terr. Crac. Nova t. 86 str. 1—3*.

3) Ostatnie wpisy w *Castr. Crac. t. 441* są z 20 kwietnia 1796 r.

4) *Terr. Crac. t. 72, str. 1*.

5) *Terr. Crac. t. 85 i 89, na końcu*.

skiego zapadłych...«. Jestto właściwie tom relacji, gdyż cały ten protokół, tworzący osobną księgę, został w formie oblaty podany do ksiąg ziemiańskich przez pisarza sądowego izby pierwszej, z krakowskiego województwa obranego na trybunał lubelski;

3) protokół inskrypcyi. Wyrażenia tego nie używa księga, określa ona w tytule swój charakter przez podanie rodzaju aktów, jakie zawiera: »protokół ziemiański województwa krakowskiego powiatów krakowskiego, proszowskiego i księstwa siewierskiego, w którym mają być przyjmowane w polskim języku następujące tranzakcye: donacye, roboracye, cessye, kwity z summ pożyczanych, dożywocia, dymissye, intromissye czyli wwiązania etc.«;

4) protokół na papierze stemplowanym, odpowiadający oczywiście protokołowi signatae papyri; nie ma w księdze oznaczenia specjalnej dla niego nazwy;

5) protokół relacji; tytuł księgi określa się również tylko przez podanie treści: »protokół ziemiański województwa krakowskiego powiatów krakowskiego, proszowskiego i księstwa siewierskiego, w którym mają być przyjmowane w polskim języku następujące tranzakcye, to jest: oświadczenia czyli manifesta, zeznania wszelkich pozwów, oblaty, wizye, obdukcye, aresta, przysięgi, wywoływania przy oświadczeniach etc. etc.«.

6) indukta relacji; nie ma zresztą w księdze samej określenia jej charakteru;

7) protokół plenipotencyi¹⁾ (samoistny): określony tak: »protokół ziemiański województwa krakowskiego powiatów krakowskiego, proszowskiego i księstwa siewierskiego, w którym mają być przyjmowane w polskim języku następujące tranzakcye, t. j. same tylko z osobistego stron zeznania plenipotencye«;

8) protokół kładzionych pozwów; określony tak: »protokół, w którym mają być przyjmowane samych tylko pozwów kładzionych zeznania w polskim języku, oblaty zeznań z obcego ziemstwa wyjętych ekstraktami na sądy ziemiańskie województwa krakowskiego powiatów krakowskiego, proszowskiego i księstwa siewierskiego, jako też wydanych pozwów na sądy powiatów ksiąskiego i lelowskiego«. W tę samą księgę wszyte są odpowiednie:

9) kopie kładzionych pozwów, które więc stanowią osobny dział. Zachowały się także

10) kopie indukowane relacji.

Jeden tu jednak dział nowy:

11) »protokół ziemiański województwa krakowskiego, w którym mają być przyjmowane same tylko recessa od piszących się na konstytucyę 3 maja r. 1791, tudzież akcessa do konfederacyi i przysięgi od przystępujących do niej r. p. 1792«. Rozpoczyna się ten dział od 22 sierpnia 1792 r., a pozostaje w związku z wypadkami politycznymi.

¹⁾ Niema osobnej księgi, lecz część księgi Terr. Crac. Nova t. 57 na niego jest przeznaczona.

Wreszcie nowym jest dział:

12) »protokoł przytomności sądu ziemiańskiego«, w którym pod datą dnia kładli swoje podpisy obecni sędziowie. Oczywiście charakter tej księgi jest też inny, niż tamtych. Nie o sprawy tu chodzi, które sąd załatwiał, ale o wewnętrzną kontrolę pilności sędziów.

Działy 2—11 tyczą się kancelaryi sądu ziemiańskiego, działy 1 i 12 działalności samego sądu ziemiańskiego. Do jego działalności odnoszą się też i rejestra. Sprawa urządzenia rejestrów była określona już w »deklaracji o sądach ziemiańskich«¹⁾, następnie zaś, zgodnie z ustawą, w ordynacji sądu ziemiańskiego krakowskiego z 1 kwietnia 1792. Według tych przepisów sąd ziemiański miał posiadać pięć rejestrów, a mianowicie:

- 1) rejestr ordynaryjny dla wszystkich spraw cywilnych;
- 2) rejestr taktowy i ekspulsyjny dla spraw uczynkowych i ekspulsyjnych;
- 3) rejestr kryminalny dla spraw kryminalnych i spraw o zgwałcone bezpieczeństwo sądu lub osób w sądzie siedzących;
- 4) rejestr egzekucyi procesów;
- 5) rejestr poenaliu.

Przepisy zostały też wykonane²⁾. Uproszczono więc prowadzenie rejestrów w stosunku do ich ustroju za sądu ziemskiego: usunięto rejestry: ex remissione i osobny dla spraw wekslowych, a za to wprowadzono nowy: dla spraw kryminalnych.

Wszystkie księgi zamknięto 10 września 1792, kiedy — wskutek zarządzeń konfederacji targowickiej — sądy ziemiańskie zniesiono.

2. Księgi sądów konfederacji targowickiej (1792—1793). Sąd konfederacji województwa krakowskiego zajmował się nie tylko sprawami sądowymi. Stąd też i ordynacja tego sądu z 10 września 1792 r., mówiąc o urządzeniu ksiąg, ogólnie tę kwestyę załatwia. Odnośnie do ksiąg sądowych specjalnie nakazuje — prócz rejestrów — prowadzenie jednej tylko księgi, określając ją jako protokoł czyli manual dekretowy⁴⁾. Prowadzi też sąd rzeczywiście:

1) protokoł dekretów i rezolucyi w materji sądowej, odpowiadający postanowieniu ordynacji. Indukty do niego nie było.

Nadto jednak prowadzi osobne księgi kancelarya. Są to:

- 2) protokoł zeznań pozwów, zażaleń i oblat wszelkich;
- 3) indukta zeznań pozwów, zażaleń i oblat wszelkich;

---

¹⁾ Vol. leg. IX, str. 376; oblatowana również 10 stycznia 1792 r.

²⁾ Ordynacja na początku w Terr. Crac. Nova t. 53.

³⁾ Brak dziś rejestru poenaliu. Jednak prowadzono go również, tylko zaginął. Wylicza go jeszcze inwentarz z r. 1818, Varia t. 86 str. 71.

⁴⁾ Dla innych spraw przepisuje prowadzenie: 1) protokołu dziennego (dla wpisywania decyzji wewnętrznych, przytomności sędziów i t. d.); 2) protokołu ekspedycyi (co do stosunków z konfederacją generalną); 3) protokoł (manual) rachunków kasy, magazynów i t. d. Ksiąg tych w archiwum nie ma — widocznie nie oddano ich do archiwum, jako nie będących księgami sądowymi.

4) protokoł plenipotencyi, recessów i kwitów;

5) protokoł złączony recessów od podpisów na konstytucję trzeciego maja 1791 r., akcesów do konfederacji i recessów od prawa miejskiego. Nadto zachowały się:

6) kopie indukowane, odnoszące się do działu zeznań pozwów, zażaleń i oblat.

W zasadzie do kancelaryi sądu konfederacyjnego należeć miało według ordynacyi tylko: »przyjmowanie akcesów do konfederacji z przysięgami, recessów od podpisów na ustawę trzeciego maja i od przyjętego prawa miejskiego, relacye pozwów do sądów konfederacyi wydanych i zażarzeń czyli manifestów do nich sposobnych«; inne sprawy należało odsyłać do kancelaryi ziemskiej lub grodzkiej. Jakie księgi prowadzić należało, tego ordynacya nie postanawiała. W praktyce przecieź nieco więcej aktów kancelarya przyjmuje. Stąd obok dwóch działów ksiąg, odpowiadających temu określeniu zadań kancelaryi, dział trzeci — plenipotencyi.

Regestrów przepisywała ordynacya — stosownie do zakresu działania sądu tego — trzy:

1) taktowy, dla spraw uczynkowych i kryminalnych;

2) ekspulsyjny;

3) *directi mandati* »dla spraw obrazy osób lub honoru JW. marszałka, konsyliarzy, W. pisarza, sekretarza i innych subalternów sądowych, ludzi służących onymże, niemniej zgwałconego bezpieczeństwa i spokojności miasta niniejszego«.

Rzeczywiście też te rejestra wprowadzono, obok nich jednak jeszcze dwa inne, których ordynacya nie zaprowadziła:

1) registr egzekucyi procesów, widocznie więc na wzór poprzednich urzędzeń, i

2) registr ukaranych.

3. Księgi kancelaryi grodzkiej (1792—1796). Są oczywiście z tego czasu tylko księgi, tyżące się działalności kancelaryi, wobec tego, że gród jako sąd już nie funkcjonował. Prowadzono tylko niektóre działy z dawnych; są to:

1) indukta relacyi;

2) protokoł relacyi;

3) protokoł inskrypcyi (samoistny);

4) protokoł plenipotencyi (samoistny);

5) protokoł t. zw. prywatny (*protocollon privatum*).

4. Księgi kancelaryi ziemskiej krakowskiej (1792—1796), otwartej przez konfederacyę targowicką, nawiązały wprost do podziału, jaki przeprowadzony został przez sąd ziemiański, tak że w wielu księgach odrazu zaczęto wpisywać po wpisach ziemiańskich dalsze wpisy, nie rozpoczynając nawet nowych dla tego sądu ksiąg. Oczywiście księgi te, które były prowadzone, tyżą się tylko spraw, należących do kancelaryi ziemskiej. Działy są następujące:

1) »protokoł ziemski województwa krakowskiego, w który mają być

wpisane i przyjmowane same wieczyste transakcye, kwity, dożywocia, dymissye, intromissye i t. d.« — a więc właściwie protokoł inskrypcyi. Następny tom tak jest określony: »protokoł transakcyi to jest donacyi, cessyi, kwitów (prócz z szacunku dóbr), wwiązań. dożywociów, wzmocnień i t. d. wieczystych;

2) protokoł signatae papyri;

3) protokoł relacyi, określony jako protokoł »w który mają być przyjmowane zażalenia albo oświadczenia, wpisanie czyli oblaty, wizye, obdukcye, prezenty, przysięgi, areszta, zeznania pozwów i t. d.«, w innej księdze jako »protokoł oświadczeń, zażaleń, zeznań pozwów, widzeń, wpisania przysięg, prezent i t. d.«. Jestto częściowo protokoł samoistny, częściowo właściwy, gdyż obok niego prowadzoną jest też osobna:

4) indukta relacyi, określona tylko w jednej księdze bardzo ogólnie jako księga wpisania, zażaleń i t. d.«.

5) »protokoł plenipotencyi, odwołań i odstąpień od nich« (samoistny);

6) protokoł kładzionych pozwów, tylko z lat 1793 i 1794;

7) protokoł recessów od konstytucyi 3 maja 1791 i akcesów do konfederacyi; tylko z r. 1792.

Zachowały się nadto, jako fascykuły:

8) kopie indukowane relacyi, i

10) kopie kładzionych pozwów, złożone integralnie w księgę z protokołem kładzionych pozwów.

Za rządów pruskich potrzeba było, jak już wyżej wspomniano, pozwolenia na wpisy do ksiąg. Stąd osobny:

11) fascykuł pozwoleń na wpisy, wydawanych przez Hoyma.

Księgi sięgają najwyżej do kwietnia 1796 r.¹⁾

5. Księgi ces.-król. sądu ziemskiego (1796—1797). C. k. sąd ziemski prowadzi następujące działy ksiąg:

1) protokoł rozpraw;

2) protokoł wyroków.

Oba te protokoły nie mają w księgach dla siebie specjalnej nazwy. Z analogii określam — chcąc tym księgom zachować nazwy łacińskie ze względu na ich łaciński język urzędowy — pierwszy protokoł jako *protocollon causarum*, drugi jako *protocollon decretorum*. Ten podaje tylko same wyroki, poprzedni zaś streszcza rozprawy sądowe.

3) protokoł egzekucyi procesów;

4) protokoł kładzionych pozwów; pełny tytuł brzmi: *protocollon relationum citationum pro iudiciis terrestribus Cracoviensibus, tum ad extranea subsellia editarum et his similibus oblatarum*;

5) *protocollon in causis minoris momenti organisationis ab excelso caesareo-regio universali appellationum tribunali Galiciae occidentalis iudicio caesareo-regio terrestri Cracoviensi praescriptae*. Księga ta (z r. 1796

---

¹⁾ Ostatnie wpisy z 11 kwietnia 1796 r.

tylko) zaginęła¹⁾. Możemy więc treści jej dorozumiewać się tylko z tytułu, uwzględniając przytem treść następnej księgi;

6) notae requisitionales; jest to właściwie fascykuł, jako księga oprawny, zawierający pisma wnoszone do sądu przez władze, zwłaszcza sądy;

7) liber decretorum normalium .. ab excelso appellationis tribunali ad iudicium terrestre Cracoviense emanatarum. I to również fascykuł, jako księga oprawny. Jest to zbiór zarządzeń, zapytań i t. d., przesyłanych przez sąd apelacyjny krakowski jako wyższą instancją. Prowadzenie osobnej tej księgi postanowił sąd apelacyjny zarządzeniem z 16 sierpnia 1796 r.²⁾;

8) protokoł przytomności sędziów, również bez tytułu specjalnego. Określam go jako protocollon attestationis praesentium iudicum.

Z rejestrów przechowały się tylko dwa:

1) regestrum ordinarium;

2) regestrum poenaliū.

Prowadzono ich jednak więcej. Na pewno obok poprzednich były jeszcze:

3) regestrum executionum i

4) regestrum incarcerationum³⁾.

6. Księgi ces.-król. kancelaryi ziemskiej (1796—1810). Dekret cesarski z 14 marca, przesłany do kancelaryi 14 kwietnia t. r.⁴⁾, nakazując dalsze prowadzenie jej czynności, określił pewne przepisy, dotyczące się postępowania na przyszłość, a to ze względu na mające później nastąpić utworzenie tabuli. Wśród tych przepisów znalazł się jeden, odnoszący się do samej kwestyi prowadzenia ksiąg; prowadzoną ma być jedna tylko księga: liber ingrossationis. Pisarz Nikodem Rudowski⁵⁾ odpowiedział w obszernem piśmie do Urbańskiego, komisarza wyznaczonego do przeprowadzenia regulacyi sądów, przedkładając wątpliwości i proponując pewne zmiany. Zaznacza zaś zwłaszcza, że przepisy nowej ordynacyi sprzeciwiają się zwyczajowi polskiemu. Księgi chciałby rozdzielić na dwie główne grupy, a to na: recognitiones perpetuae, któreby zawierały: donationes sive resignationes bonorum, roborationes contractuum ac scriptorum quorumvis, quietationes ac cessiones de summis, intromissiones in bona — i recognitiones temporanae, mające obejmować: manifestationes, protestationes, obductiones, visiones, citationes, praesentationes, plenipotentiae, i podnosi wartość praktyczną tego podziału. Zapytuje, czy należy prowadzić osobną księgę, stosownie do przepisów prawa pol-

¹⁾ Podaje ją z tytułem inwentarz z r. 1818. Varia t. 86, str. 72.

²⁾ Terr. Crac. Nova t. 70 nr. 49: De decretis normativis ... unum librum compingi.

³⁾ Wzmiankuje o nich pismo sądu apelacyjnego Terr. Crac. Nova t. 70, nr. 64; inwentarz z r. 1818 jeszcze wylicza regestr executionum z r. 1796, który widać później zaginął.

⁴⁾ Wpisany w Terr. Crac. Nova t. 86, str. 1—3.

⁵⁾ Tamże, str. 3—4; pismo z 23 kwietnia 1796 r.

skiego, dla spraw, które musiały być wpisywane na papierze stemplowanym (*inscriptiones summarum et quietationes de pretiis bonorum*). Urbański załatwił zapytania pismem z 29 kwietnia 1796 r.¹⁾, dozwolił na prowadzenie osobnych działów ksiąg dla pewnych spraw, co do kwestyi wpisów na papierze stemplowym, polecił trzymać się dotychczasowego zwyczaju.

Te pisma, wciągnięte w jedną z ksiąg, stały się podstawą urządzenia odtąd ksiąg za czasów austryackich, choć nie zupełnie ściśle według omówionych w nich postanowień. Trzy ich prowadzone są działy:

- 1) *transactiones perpetuae*²⁾;
- 2) *transactiones temporaneae*³⁾;
- 3) *plenipotentiae*⁴⁾.

A więc rzeczywiście przeprowadził Rudowski, tak jak to proponował, podział na księgi dla umów wieczystych i czasowych, odpowiadający prawie podziałowi na inskrypcye i relacye. Zaniechał jednak utworzenia osobnego działu dla spraw, które spisywać trzeba było na papierze stemplowym, wprowadził zaś — korzystając z ogólnego rozszerzenia swej kompetencji pod tym względem — osobny dział dla plenipotencji, często spotykany już poprzednio.

Podział ten ksiąg utrzymał się do 14 sierpnia 1810 r.⁵⁾

Akta sądu apelacyjnego (1796—1810). Według zwyczaju austryackiego nie prowadzono w tym sądzie ksiąg, lecz tworzone fascykuły według materyi, a więc *officiosorum*, *normalium*, *patentalium*, *civilium*, *cambialium*, *successionum*, *regalium*, *fundationalium*, *criminalium*, *divortialium*, *fiscalium* i t. d. Akta te były przechowywane oczywiście przy sądzie apelacyjnym, a następnie, po zajęciu Krakowa przez księstwo warszawskie i powołaniu do życia nowych sądów, przy trybunale cywilnym

---

¹⁾ Tamże, str. 4—5. Żądał także Rudowski wyjaśnienia innych kwestyi, które też Urbański rozstrzygnął w swoim piśmie: dozwolił wpisywać do ksiąg także i aplikantom, dozwolił stronom podpisywać wpisy w księgach, zastrzegając tylko, by nie zostawiać miejsc pustych; co do zapytania, czy wpisywać w całości akta podane do robocacyi, nakazał przestrzegać zwyczaju.

²⁾ Pierwsza księga Terr. Crac. Nova t. 72: *Ex nova ordinatione liber I transactionum perpetuarum, videlicet donationum seu resignationum, cessionum, quietationum variarum, inscriptionum debitorearum, roborationum, scriptorum contractuum resignationum, divisionum, complanationum, intromissionum, obligationum etc. etc.*; rozpoczyna się z dniem 30 kwietnia 1796 r.

³⁾ Pierwsza księga od 20 kwietnia Terr. Crac. Nova t. 86: *Ex nova ordinatione liber II, transactionum temporaneorum, videlicet: manifestationum, contractuum arendatoriorum, relationum, privilegiorum etc. etc.*

⁴⁾ Pierwsza księga od 2 maja Terr. Crac. Nova t. 90: *Ex nova ordinatione liber III, solarum plenipotentiarum, earum revocationum et ab eis recessuum.*

⁵⁾ Na końcu transakcyi wieczystych zapiska: w tem miejscu, to jest do dnia czternastego miesiąca sierpnia roku tysięcznego ośmsetnego dziesiątego zakończona jest księga 19-ta aktów nowych, transakcyi wieczystych ziemskich województwa krakowskiego. Nikodem z Rudowa Rudowski aktów ziemskich krakowskich rejent. Terr. Crac. Nova t. 85, str. 1387; podobne zapiski na końcu w transakcyach czasowych i plenipotencyach; Terr. Crac. Nova t. 89 str. 80 i t. 92 str. 58.

I-ej instancji departamentu krakowskiego. Część ich zniszczyła (tabele kryminalne, acta officiosa magistratu krakowskiego i t. d.), wydana w r. 1812 na łańdunki. Po upadku Księstwa warszawskiego i ustaleniu nowego podziału przez kongres wiedeński, zajęto się rozdziałem tych aktów. Czynność tę powierzono jako komisarzowi Dawidowi Jędrzejowiczowi. Część aktów oddano trybunałowi cywilnemu I-ej instancji województwa krakowskiego do Kielc, gdzie była jego siedziba, część poszła do Warszawy do sądu apelacyjnego warszawskiego, acta normalia i patentalia przekazano trybunałowi I-ej instancji wolnego miasta Krakowa. Reszta, obejmująca przeważną część aktów, pozostała przy sądzie apelacyjnym wolnego miasta Krakowa, pod dozorem jego archiwisty. W r. 1829 oddano je do archiwum akt grodzkich i ziemskich w Krakowie, jako własność Królestwa Polskiego¹⁾. Pozostały też w tem archiwum po przyjęciu go przez Austryę. Gdy je objął w r. 1878 Wydział krajowy jako własność królestwa Galicyi i Lodomeryi, akta te miały być w myśl umowy zwrócone władzom austriackim. Uskuteczniło to w tymże jeszcze roku²⁾. Nie zostały jednak oddane wszystkie akta. Pozostały resztki ich w archiwum, a to: fundacyjne, spadkowe i rozwodowe, zresztą również nie wszystkie.

III. Stan ksiąg. Księgi sądów i kancelaryi z okresu 1796—1810 — z wyjątkiem aktów c. k. sądu apelacyjnego, których losy skreślono wyżej — zachowały się wcale dobrze. Można stwierdzić to przy porównaniu z inwentarzem z r. 1818; bądź zachowały się wszystkie (jak księgi grodzkie i księgi kancelaryi ziemskiej z lat 1796—1810), bądź też tylko niektóre poginęły, mniej ważne księgi. Zaznaczono te luki już powyżej³⁾.

V. KSIĘGI SĄDOWE KSIĘSTW ZATORSKIEGO I OŚWIĘCIMSKIEGO (ZIEMSKIE ŁAWNICZE ZATORSKIE I OŚWIĘCIMSKIE, ZIEMSKIE ZATORSKIE, GRODZKIE OŚWIĘCIMSKIE, KAPTUROWE, SĄDÓW SKARBOWYCH). KSIĘGI SĄDOWE POWIATU PILZNEŃSKIEGO (ZIEMSKIE I GRODZKIE).

I. Księstwa: zatorskie i oświęcimskie. 1. Sądy. Księstwa zatorskie i oświęcimskie mają w XV wieku, kiedy je można bliżej poznać, ustrój sądowy, urządzony według niemieckich wzorów. Jest tylko jeden sąd, sąd ziemski ławniczy (iudicium bannitum terrestre, iudicium scabelle); nie

¹⁾ Na podstawie inwentarza tych aktów z roku 1818 i późniejszych zaświadczeń tamże dopisanych. Varia t. 86.

²⁾ Według aktów kancelaryjnych archiwum.

³⁾ O przechowywaniu tych ksiąg obacz w rozdziale VII o historii archiwum aktów grodzkich i ziemskich.

znany więc jest podział, w Polsce zwykły, na sądy ziemskie i grodzkie. W skład tego sądu gajonego ziemskiego wchodzi starosta, sędzia i ława. Osobny taki sąd dla siebie miało księstwo zatorskie w Zatorze, osobny księstwo oświęcimskie w Oświęcimiu.

Taki stan rzeczy utrzymał się długo i w wiek XVI, choć w tym czasie już wielu ze szlachty tych księstw uzyskało przywileje na prawo polskie, więc wyłączyło się z pod kompetencji tych sądów¹⁾. Dopiero przywilej wcielenia tych ziem do Korony z r. 1563 wprowadził tu sądownictwo polskie, tworząc dwa sądy ziemskie, już według polskiej modły, w Zatorze i w Oświęcimiu, oraz jeden sąd grodzki dla obu księstw w Oświęcimiu. Drugi przywilej wcielenia z r. 1564, zawierający poprawę poprzedniego, zmodyfikował te przepisy o tyle, że i sąd ziemski dla obu księstw miał być jeden w Zatorze. Gród oświęcimski rozpoczął swoją działalność 11 kwietnia 1564 r., sąd ziemski zatorski dopiero 13 czerwca 1565 r.²⁾ Księstwa te od wcielenia liczyły się do województwa krakowskiego.

Gród przetrwał już odtąd bez przerwy za rządów polskich, tylko że w drugiej połowie XVII wieku przestały się odprawiać roki sądowe (termini causarum iudicii), jak zresztą gdzieindziej. Utrzymał się i za rządów austriackich. Ordynacya z 22 czerwca 1778 zmieniła jego skład, jak gdzieindziej. Zniesiono go razem z innymi sądami polskimi w r. 1784.

Sąd ziemski, podobnie jak i w województwie krakowskiem, przestał się w XVII wieku odprawiać. Ostatnie ślady jego istnienia datują z r. 1653. I brak go odtąd przez wiek przeszło. Dopiero w r. 1765 zwołał kasztelan oświęcimski w zastępstwie wojewody krakowskiego sejmik zatorski na 15 stycznia, gdzie obrano kandydatów na sędziego, podsędka i pisarza, z których król wkrótce później mianował członków sądu. Sąd rozpoczął funkcyę 20 września 1765 r. Przez lat kilka (1769—1772) nie zbiera się z powodu burzliwego stanu rzeczy, choć kancelarya funguje³⁾.

Rząd austriacki utrzymuje i nadal sąd ziemski. W roku 1778 przekształca go jednak już na sąd cesarsko-królewski ziemski księstw zatorskiego i oświęcimskiego. Według ordynacyi trybunału lwowskiego z 22 czerwca 1778 r. miał on się zebrać w nowym składzie dnia 24 września tegoż roku⁴⁾. Atoli z dwóch sędziów Burczyński wcale nie przybył, drugi Adam Pisarzowski nie chciał brać udziału w sesyi, ponieważ wniósł już podanie o zwolnienie go z urzędu, jeden z dwóch zastępców sędziów (podsędków) Chwalibóg wykazał, iż nie może wziąć udziału w sądzie z po-

¹⁾ Liczne takie akta nadań prawa polskiego i poddawania poszczególnych dóbr i osób pod prawo polskie w księgach sądowych tych księstw, krakowskich grodzkich jak i w metryce koronnej

²⁾ Bliżej zobacz: Stosel: Sądownictwo ziemskie oświęcimskie i zatorskie od roku 1440—1565. Przewodnik nauk. i liter. t. 16 z r. 1888.

³⁾ Kutrzeba: Reformy j. w. Studya I, str. 42 i n.

⁴⁾ O zarządzeniach austriackich co do sądownictwa, a zwłaszcza o ordynacyi z 22 czerwca 1778 r. ob. wyżej str. 10—12

wodu innych urzędowych zajęć, tak że pozostali tylko: jeden zastępca sędziego Jan Kanty Ankwicz, pisarz Józef Rogoyski i komornik Franciszek Silnicki, zastępujący drugiego pisarza. A i sprawy żadne nie wpłynęły wobec tego, że ludność nie znała jeszcze nowego trybu postępowania. Sesya więc nie przysłała do skutku. Następna przypadła na 16 czerwca r. 1779. Ale znów przybyła tylko część, Burczyński i pisarze. Pisarzowski i Chwalibóg nie chcieli brać udziału w sądach, Ankwicz był chory. Odniesiono się z całą sprawą do lwowskiego trybunału, z propozycją obsady miejsc po Pisarzowskim i Chwalibogu, na razie zaś i ta sesya spełzła na niczem ¹⁾. Jakie były dalsze zarządzenia w tej sprawie, nie wiemy bliżej ²⁾. Sądy jednak się nie odprawiły i nadal, jedynie w następnych latach kancelarya przyjęła tylko kilka wpisów ³⁾. Widoczna, iż sądów były te księstwa pozbawione, aż do wprowadzenia nowego ustroju sądownictwa w r. 1784.

W dwóch pierwszych bezkrólewjach miały te ziemie swój osobny sąd kapturowy według ogólnych zasad krakowskiego województwa ⁴⁾, w następnych, kiedy tworzone jeden sąd kapturowy dla całego województwa, i one miały mu podlegać. Dążą jednak do tego, by utworzyć osobny sąd dla siebie. Może być, iż tak już było w bezkrólewju 1632—1633 ⁵⁾, na pewno w bezkrólewju 1648—1649 ⁶⁾; sąd ten, złożony z sędziów wybranych przez sejmik w Zatorze, obradował w Zatorze z władzą nad oboma księstwami. W następnych jednak bezkrólewjach osobny ten sąd kapturowy zaniknął. — Księstwa te tworzą dla siebie także i osobne sądy skarbowe. Po raz pierwszy ustanawia je laudum sejmiku zatorskiego z 16 marca 1658 r. ⁷⁾: »za rzecz potrzebną rozumiemy sposobu zażyć, którego inne województwa zażywają«. Pojawiają się te sądy, za każdym razem na nowo ustanawiane, w XVII i XVIII wieku, aż je zniosła konstytucya z r. 1717 ⁸⁾.

¹⁾ Opis dokładny tych dwóch sesyi w Terr. Zator. t. 38, str. 345—349.

²⁾ Wpisano jeszcze nagłówki sesyi z 24 września 1779, ale go nawet nie dokończono. Ibid.

³⁾ W księgach relacyi jedynie.

⁴⁾ Ob. wyżej str. 69.

⁵⁾ Wnosić to można ze słów ordynacyi sądów kapturowych krakowskich z 11 sierpnia 1632 r. Terr. Crac. t. 130 str. 1 i n.: *Quandoquidem pro modernis iudiciis incolae ducatum Oświęcimensis et Zathoriensis suos iudices iuxta antiquam consuetudinem non praesentaverunt, quod de ipsis cuilibet iniuriato iusticiam iuxta rigorem iudiciorum praesentium sunt facturi, non obstantibus quibusvis ducatum eorundem ordinationibus seorsivis tanquam privatis et consuetudinibus antiquis atque confederationibus generalibus repugnantibus, de quarum nullitate iidem domini iudices protestantur et manifestantur. Odpowiedniego laudum zatorskiego, tej kwestyi tyżącego się, nie ma w księgach.*

⁶⁾ W ordynacyi sądów kapturowych krakowskich z 7 lipca 1648 r. Terr. Crac. t. 126 str. 1 i n. takie same wypisane zastrzeżenie, jak w poprzedniej; laudum, ustanawiające ten sąd, z 18 czerwca 1648 r. Akt luźny. Nieliczne akta tego sądu w Terr. Zator. t. 6.

⁷⁾ Akt luźny.

⁸⁾ Ob. wyżej str. 73.

2. Księgi. Księgi sądów tych księstw zachowały się od XV wieku, a więc jeszcze tych sądów ziemskich gajonych, które istniały tu osobno w Oświęcimiu i osobno w Zatorze, na wzór niemiecki, przed recepcją prawa polskiego (księgi ziemskie ła wnicze). Zachowały się:

- 1) księgi sądu oświęcimskiego z lat 1440—1557;
- 2) księgi sądu zatorskiego z lat 1490—1562.

Są jednak w tych księgach dość znaczne luki. Podziałów jeszcze w nich nie przeprowadzono, choć są jakieś ślady prób w księgach zatorskich. W XVII wieku (r. 1627) już tylko te księgi były, które i do dziś się zachowały.

Akta te były pisane po czesku. Zachowały one swoją wartość. Lecz »iż są stare w registrykach nieporządnie niewiązane, czeskim językiem i pismem starem do przeczytania trudnem pisane, iniuria vetustatis i używaniem częstem napsowane, że gdy ekstrakty potrzebującym ich mają być wyjmowane, z wielką pracą i trudnością dochodzić przychodzi, pod którym aktem mają być wydane«, więc sejmik zatorski¹⁾ z 7 czerwca 1638 r., korzystając z konstytucyi z tegoż roku²⁾, która dozwoliła województwu krakowskiemu na przepisywanie dawnych ksiąg, uprosiło pisarza ziemskiego zatorskiego Jana Pisarzowskiego do przepisania tych ksiąg (za dość znaczną zapłatą), a na komisarzy »do przepisania, korygowania ksiąg i pisma czeskiego na język przetłómaczenia« podsejda Hieronima Przerębskiego i wojskiego oświęcimskiego Gabryela Palczowskiego, »aby te księgi do zniszczenia, a my i potomstwo nasze zatym do szkody i zatrudnienia w sprawach swych nie przyszli«. Pisarzowski rzeczywiście pracy dokonał, komisarze przejrzeni jego robotę i podpisali³⁾. W ten sposób powstały kopie tych ksiąg, obejmujące te same lata, co księgi oryginalne, do dziś też obok nich zachowane.

Księgi ziemskie. Kiedy w r. 1565 rozpoczął swoje funkcyje sąd ziemski zatorski, odrazu wprowadzono w księgach podział, przyjęty już wtedy w innych księgach ziemskich województwa krakowskiego, na akta, określane w Zatorze najczęściej po polsku jako »księgi zapisów«, oraz dekreta. Pierwszy dział, akta, dochodzi do r. 1648, drugi, pełniejszy znacznie, dekreta, do r. 1653. Może być, iż sięgały księgi nieco dalej, że ostatnie posyty zaginęły. Tak te księgi, jak wszystkie inne, a także grodzkie, od r. 1565 prowadzone są w języku polskim, który zastąpił język czeski. Tem też odróżniają się te księgi od wszystkich innych ksiąg ziemskich i grodzkich, w których przeważa łacina, a obok niej tylko idzie język polski.

Kiedy w innych księgach ziemskich nie znachodzimy osobnego protokołu, zachował on się w Zatorze. Prowadzono go widocznie przez cały okres istnienia sądu ziemskiego, są bowiem kawałki tego protokołu, na ogół silnie zdefektowanego, od r. 1565 do 1647. Z lat zaś 1601 do 1615

¹⁾ Laudum w Castr. Ośw. t. 66, str. 1005—1011.

²⁾ Vol. leg. III, 956 i ob. wyżej str. 17 o kopiach ksiąg krakowskich.

³⁾ Terr. Zator. t. 12, str. 1. Podaje tę zapiskę w całości Bostel o. c. str. 837.

zachowały się resztki protokołu, określonego na początku jako terminarz przyjmowania relacji. Wciągano do niego zeznania (relacje) woźnych, kiedy inne sprawy znajdowały pomieszczenie w pierwszym protokole. Oba te więc protokoły razem stanowią protokół do działu aktów. Czy ten drugi terminarz był prowadzony także wcześniej i później (prócz lat, z których się zachował) nie da się stwierdzić. Dekreta protokołu nie miały, a przynajmniej żadne jego nie zachowały się ślady.

Są i rejestra tego sądu z lat 1601–1646, choć także fragmentaryczne. Prowadzono trzy ich rodzaje: 1) simplicia, określane dość często po polsku, jako rejestra »odbierania kontrowersyi« (raz w ten sposób: »kto wziął kontrowersye odemnie z tych roków«), 2) ex aresto, najczęściej krótko zwane rejestrem arestów lub arestami, wreszcie 3) rejestra iuramentorum, lub pełniej rejestra causarum iuramentorum praestandorum.

Kiedy po przeszło wiekowej przerwie znów wskrzeszono w r. 1765 sąd ziemski zatorski, podział ksiąg oparł się na wzorze ustroju grodzkiego. Prowadzą odrazu od roku 1765:

- 1) protokół inskrypcyi,
- 2) protokół relacji,
- 3) protokół plenipotencji i
- 4) protokół dekretów.

A więc przyjęto system protokołu bez indukty, uzupełniając jeden dział, protokoły relacji, fascykulami kopii, oczywiście jako copiae non inductae relationum.

Rejestr zdaje się tylko jeden prowadzono; niema przynajmniej w tych rejestrach, które się zachowały, żadnego rozróżnienia spraw.

Protokoły inskrypcyi, plenipotencji i dekretów, jak i rejestra, kończą się z rokiem 1778, do roku 1783 dochodzą tylko protokoły i kopie relacji. Brak innych działów po roku 1778 tłumaczy się przez to, iż w tym czasie działalność sądu prawie zupełnie zamarła, jak to zaznaczono wyżej.

Księgi grodzkie oświecimskie rozpoczynają się od dnia utworzenia tego sądu, t. j. od 11 czerwca 1564. I tu także, jak w innych grodach, wpisy wszystkie bez różnicy wciągano jedne po drugich. Że jednak ich ilość była wcale znaczna, równocześnie prowadzono dwie księgi, między sobą się nie różniące, nie tworzące więc odrębnych działów. Pierwszy podział przeprowadzono w r. 1578; jeden dział jako »acta zapisów wszelakich, protestacyi, relacji, rekognicyi«, odpowiada dokładnie zwykłemu działowi inskrypcyi i relacji, drugi objął sprawy sporne, więc decreta iudicii i decreta officii.

Pierwszy dział już niedługo później, w r. 1589, rozpadł się na osobny dział inskrypcyi i osobny relacji. Księgi inskrypcyi sięgają bez luk do r. 1739¹⁾. W tym roku zaniechano prowadzenia tego działu indukty, lecz tylko chwilowo, gdyż znów indukty inskrypcyi rozpoczynają prowadzić w roku 1744, by ją już w następnym roku 1745 zamknąć. Po

¹⁾ Luka w latach 1659–1662, z których brak wogóle ksiąg, tłumaczy się tem, iż gród przez te lata nie funkcjonował.

pięciu latach, w r. 1750, na nowo zjawia się indukta i sięga do r. 1753. Wtedy po tych kilkakrotnych zmianach ostatecznie jej zaniechano¹⁾. Dział relacyi, wykazujący nieraz luki, widocznie pochodzące z zaginięcia ksiąg²⁾, również w XVIII wieku kilkakrotnie (jako indukta) zanika, by znów się na jakiś czas zjawić. Po raz pierwszy stało się w r. 1739, ale znów jest przez cały rok 1741. W r. 1743 prowadzi induktę, ale nie dla wszystkich spraw (głównie tylko wpisując w indukcje protestacye, manifestacye, wizye i relacye pozwów do innych sądów). W pełni wraca indukta w latach 1750—1758 i znów w latach 1762—1767, ale w tych znów nie dla wszystkich spraw. Brak więc zupełny indukty w latach 1739—1740, 1742, 1743—1749, 1759—1761, a w r. 1767 lub nieco później już całkiem zanikła, choć z powodu braku kart niepodobna dokładnie stwierdzić, kiedy się to stało.

Induktę inskrypcyi i relacyi, kiedy ich brakło, zastępowały protokoły, które prowadzono obok indukty już w XVI w. Najstarsze księgi, jak i gdzieindziej, zaginęły; zachowały się księgi protokołów inskrypcyi od r. 1580, jeszcze początkowo defektowne dość, w XVII i XVIII wieku jednak już w komplecie do roku 1780, w komplecie księgi protokołów³⁾ relacyi od r. 1598 do 1784. W latach, w których nie prowadzono indukty, przedstawiają się jako samoistne (co zresztą nie wpłynęło na sposób ich prowadzenia, z wyjątkiem, że zapisek wtedy nie przekreślano), jako częściowo zaś samoistne odnośnie do indukty relacyi w latach 1743 1762—1767, kiedy nie wszystkie sprawy wchodziły do indukty.

Z relacyi wydzieliły się jeszcze osobne działy:

1) indukta i protokół relationum positatum citationum. Oba te działy zostały wprowadzone z początkiem roku 1676; wydzielono je więc z indukty i protokołu relacyi. Jestto jedyny przykład w księgach województwa krakowskiego, iż przy tworzeniu odrębnego, dla specjalnych spraw, działu z ksiąg relacyi, utworzono nie samoistny protokół, jak to się z zasady dzieje, ale zarówno protokół, jak induktę. Induktę jednak relacyi kładzionych pozwów utrzymano tylko do r. 1680, poczem już prowadzono sam protokół⁴⁾ jako samoistny, sięgający do końca, t. j. do r. 1784. Wcześniej już jednak istniał samoistny

2) protokół plenipotencyi, od roku 1634, który też utrzymał się do końca, t. j. do r. 1784. Najpóźniej wprowadzony

3) protokół manifestacyi (oznaczony jako acta manifestationum), a obejmujący

---

¹⁾ Że luki w indukcji inskrypcyi w latach 1739—1744 i 1745—1750 nie pochodzą z braku ksiąg, ale są wynikiem zmiany systemu, wykazuje porównanie z protokołami inskrypcyi, który w tych latach występuje jako samoistny, nie jest więc przekreślany, gdy przekreślania zapisek protokołu (z powodu wciągnięcia ich do indukty) wracają w latach 1744—1745 i 1750—1753, z których jest indukta.

²⁾ 1620—1633, 1638—1641, 1641—1644, 1653—1656 i t. d.

³⁾ Jeszcze w XVIII wieku używana na ich określenie nazwa terminarza, r. 1757; Castr. Osviec. t. 115.

⁴⁾ Także określaną jako terminarium relationum, r. 1778, 1779; Castr. Osviec. t. 117.

mujący, jak zwykle. prócz manifestacyi także obdukcye, prezentacye, effidejussye, przysięgi, proklamacye zabójstw, rekwizycye egzekucyi, zapiski o wypuszczeniu z więzienia i t. d., poczyna się z r. 1684, sięga jednak tylko do r. 1712, poczem te akta znowu wpisywano, jak poprzednio, do ogólnych ksiąg relacyi. Przez czas swego istnienia był to oczywiście protokół samoistny.

Nie da się bliżej oznaczyć, kiedy powstał i jak długo jako odrębny utrzymywał się

4) protokół przysięg w sprawach podatkowych. Zachował się jeden tylko kawałek z niego, a to obejmujący przysięgi co do podymnego z r. 1629.

Łącznie wpisywano od r. 1578 decreta iudicii i officii w te same księgi, uwzględniając chronologię, tylko przez lat dziesięć, do roku 1588. Od początku roku 1589 rozdzielono oba działy. Decreta iudicii, początkowo kompletne, wykazują w XVII wieku dość znaczne luki. Ostatnie wpisy w zachowanych księgach datują z r. 1676. Od tego roku, lub niedługo później, osobno roki sądowe zanikły, tak jak w innych grodach, a więc i zanikły osobne dla nich księgi. Księgi dekretów urzędu sięgają dalej, dochodzą do r. 1766, choć wogóle dość zdefektowane. Już w XVII wieku prowadzą w grodzie do nich osobny protokół, którego strzępki zachowały się od r. 1619, a dopiero z XVIII stulecia pełniejsze księgi. Już jednak wtedy ma ten protokół w znacznej części charakter samoistnego, gdyż tylko niektóre sprawy wpisywano następnie w indukę, większa zaś część wciągana była tylko do niego. Po r. 1766, lub później (jeśli się przypuści zaginięcie dalszych poszytów indukty), protokół dekretów urzędu zyskuje w pełni stanowisko samodzielne.

Ale jeszcze w XVI wieku wydzielił się z indukty dekretów officii osobny dział, w który wpisywano sprawy, wytaczane z urzędu przez instygatora o niezapłacenie podatków, określane jako *causae fisci*. Osobne takie księgi przechowały się z lat 1591—1604, 1607—1610, 1616, 1651—1652. Bezwątpienia było ich jednak znacznie więcej, z powodu jednak defektownego stanu tak działu głównego, jak i tego, niepodobna i tu bliżej określić ich wzajemnego stosunku, ani też stwierdzić, czy ten dział, mający charakter indukty, miał dla siebie osobny protokół.

Obok indukty i protokołu zachował się w Oświęcimiu w ogromnej ilości trzeci dział: kopie, tworzące dziś fascykuły, nie wiadomo kiedy z nich potworzone, a biegnące w dwóch chronologicznie równorzędnych szeregach. Są to kopie do relacyi. Zaczęto przechowywać kopie staranniej już od ostatnich lat XVI wieku (choć i szczątki wcześniejszych, od początku tego stulecia, się zachowały). Są to w XVII wieku *copiae inductae*, w XVIII przeważnie, wobec zanikania indukty, a utrzymania tylko protokołu, *non inductae*. Dochodzą oczywiście tak daleko, jak protokół relacyi, t. j. do r. 1784.

Dość wreszcie obficie dochował się dział rejestra *causarum* od r. 1633 do 1783. Dokładniej jednak nie da się stwierdzić, jakiego rodzaju prowadzono rejestry, wobec braku odpowiednich wskazówek w tych księgach.

Okres austriacki, jak już widać z poprzedniego, nie wpłynął silnie

na prowadzenie ksiąg¹⁾. Jedyłą nowością było stworzenie osobnego nowego protokołu dla spraw legitymacyi szlachectwa (protocollon legitimacionis nobilium), który istnieje tylko przez rok 1782. Już na roku 1780 kończą się protokoły iaskrypcyi z powodu utworzenia tabuli, w r. 1784 kończy się wogóle działalność grodu, ustępującego miejsca nowym sądom.

Akta sądu kapturowego przechowywały się tylko z bezkrólewia po Władysławie IV (z r. 1648). Nie utworzono nawet dla nich osobnej księgi, lecz wciągnięto je do ksiąg ziemskich zatorskich.

Również bardzo nieliczne tylko zachowały się kawałki z ksiąg sądów skarbowych, tylko z lat 1699—1702.

3. Przechowywanie i stan ksiąg. Przechowywane były akta oświęcimskie w zamku oświęcimskim. Jakkolwiek się zachowały lustracye tego zamku, nie mówią one nic bliżej o archiwum ani kancelaryi grodu. A i innych źródeł do objaśnienia tej kwestyi brak. Również niema żadnych inwentarzy ksiąg grodzkich. Jedyne więc z przeglądu ksiąg można skonstatować, że ulegać musiały niejednej klęsce, gdyż wogóle dość silnie są zniszczone, a jak to już zaznaczono wyżej nawet ich sporo poginęło. Akta zatorskie ziemskie, razem z aktami sądów ziemskich ławniczych zatorskich i oświęcimskich z przed recepcyi, przechowywał sąd ziemski zatorski. Konstytucyą z r. 1609²⁾ za instancją postów ziemskich i prośbą obywatelów księstwa zatorskiego zezwolił król »na zamku zatorskim sklepu do chowania ksiąg ziemskich, który starosta nasz zatorski sądowi ziemskiemu puścić powinien«. Zyskały więc odtąd lepsze zabezpieczenie. Zachował się z r. 1627³⁾ inwentarz tych ksiąg. O ile można na jego podstawie stwierdzić, księgi wtedy istniejące zdaje się prawie wszystkie do dziś się zachowały. — Po roku 1784 przeniesiono wszystkie te akta do archiwum t. zw. bernardyńskiego we Lwowie, skąd je w r. 1897 oddano do krajowego archiwum w Krakowie.

II. Powiat pilzneński. 1. Sądy. Powiat pilzneński należał do województwa sandomierskiego. Sąd ziemski, mający dla tego powiatu osobnych komorników, odprawiał do r. 1465 roczki w Pilźnie i Tarnowie, od tego roku tylko w Pilźnie⁴⁾. W połowie XVII wieku i tu przestały się odprawiać roczki. Ten stan rzeczy dotrwał do ostatniego bezkrólewia. Konwokacya warszawska z r. 1764⁵⁾ postanawia, iż powiat pilzneński ma posiadać osobnego zawiadowcę (więc regenta) »dla pilnowania ksiąg w Pilźnie będących i przyjmowania manifestów, relacyi, plenipotencyi, oblat, zapisów, kompromisów«, tworzy więc osobną susceptę, która też w r. 1764⁶⁾ zaczyna fungować. Regenta mianowała konwokacya w kon-

---

1) Od r. 1778 z pewną zmianą co do sposobu prowadzenia tych ksiąg, oraz z wprowadzeniem dwóch równorzędnych ksiąg, do których sprawy wpisywano.

2) Vol. leg. II, 1674.

3) Terr. Zator. t. 7, na początku.

4) Kutrzeba: Sądy j. w. część II, Rozprawy wydz. hist.-fil. Ak. Um. t. 42 str. 80 i n.

5) Vol. leg. VII, 66.

6) Zapiski na początku ksiąg Castr. Pilzn. t. 1, 2, 3: insistendo constitutioni ... magn.

stytucyi, jego następców miał wybierać sejmik powiatu pilzneńskiego. Jestto więc suscepta ziemska, jednak oznaczaną jest niekiedy później jako grodzka¹⁾, wobec jej oderwania od ustroju sądu ziemskiego.

Konwokacya warszawska z r. 1764 oraz sejmik opatowski z 4 lutego 1765 doprowadziły wreszcie i do wskrzeszenia sądu ziemskiego; 21 stycznia 1766 odbyły się roki w Pilźnie²⁾. Lecz tylko ten jeden raz się odbyły; już się więcej za rządów polskich nie zebrały.

Ale jeszcze jedno zarządzenie wydała ta konwokacya z r. 1764³⁾. Powiat pilzneński należał do grodu w Nowem Mieście Korczynie, do którego, jako położonego z drugiej strony Wisły, często niełatwy był przystęp. Konwokacya więc z uwagi na to, że »obywatele powiatu pilzneńskiego to dla wielkich z gór, Wisły, Wisłoki i innych rzek wylewów, to dla odległości miejsca tak na sądy jako i na inne terminy częstokroć do Nowego Miasta dojechać nie mogli, a przez to niemającą szkodę i upadek w sprawach swoich ponosić musieli«, postanowiła, »aby jedna kadencya dla powiatu wiślickiego w Nowem Mieście, druga dla powiatu pilzneńskiego w Pilźnie przez jedenże gród nowomiejski alternatim sądzoną była non immiscendo spraw powiatu wiślickiego do pilzneńskiego ani e converso«. Rzeczywiście sąd grodzki korczyński zjeżdża na kadencye do Pilzna, po raz pierwszy 24 czerwca 1766⁴⁾. Po raz ostatni odbyły się roki grodzkie 19 stycznia 1768⁵⁾. Z powodu następnych niepokojów widocznie już więcej sąd grodzki do Pilzna nie przybył. Utrzymała się więc obok sądu ziemskiego i grodzkiego, które takie krótki miały byt, i po ich zaniku, tylko suscepta.

Po zajęciu Galicyi przez Austryę zarządzenia⁶⁾, wydane przez władzę, postanawiały przywrócić normalnego toku sądownictwa. Roków grodzkich oczywiście nie wskrzeszono, wobec tego, iż gród ten leżał już za nową granicą. Za to rozpoczyna działalność sąd ziemski, a to 27 września 1773 r.⁷⁾. Odprawiał roki sąd ten jeszcze w r. 1774, ale odtąd brak śladów jego istnienia; i znowu tylko suscepta funkcjonuje. Dopiero reorganizacya, dokonana w r. 1778, przywróciła go do życia 24 września jako sąd ziemski cesarsko-królewski⁸⁾. W r. 1780 odpadły susceptie sprawy

Franciscus Mauritius binominis de Kleczany Kleczeński camerarius terrestris Pilznensis ad civitatem Pilzno .. condescendit ibidemque in praetorio eiusdem civitatis iurisdictionem suam camerarialem seu officium regentorialis ad suscipiendas quasvis transactiones .. fundavit etc.

¹⁾ Np. Castr. Pilzn. t. 1 str. 393 coram actis castrensibus. Stąd zostały później określone te księgi niesłusznie jako grodzkie.

²⁾ Kutrzeba: Studya j. w. str. 85—86.

³⁾ Vol. leg. VII, 66.

⁴⁾ Castr. Pilzn. t. 5 str. 1: actum in Pilzno vigore constitutionum regni etc.

⁵⁾ Ibid. str. 207.

⁶⁾ Ob. wyżej str. 10 i n.

⁷⁾ Terr. Pilzn. t. 86 str. 53: Reassumptio iudiciorum terrestrium sub auspiciis augustissimae Mariae Theresiae Romanorum imperatricis, Hungariae, Bohemiae etc. Galliciae, Lodomeriae reginae ex mandato excellentissimi comitis a Pergen etc.

⁸⁾ Terr. Pilzn. t. 94, str. 1: Reassumptio iudiciorum terrestrium Pilznensium mente

tyczące się nieruchomości, które przeszły na tabulę, w r. 1784 zakończył wreszcie swoje czynności.

2. Księgi. Księgi ziemskie pilzneńskie zachowały się od XV wieku, jednak w wielkim nieładzie, ogromnie poniszczone i dopiero z XVI w. lepiej są zachowane¹⁾. I one także rozdzielone zostały — nie da się stwierdzić kiedy — na dwa działy: inskrypcyi i dekretów. Te dwa działy są w XVI i XVII wieku. Prowadzono do nich i protokoł, którego pozostały drobne resztki. Są i resztki rejestrow. Księgi te sięgają do połowy XVII wieku, ostatnie wpisy zachowane noszą datę roku 1665. Zachowały się nadto kopie²⁾ tych ksiąg. Sejm z r. 1631³⁾ postanowił, iż »województwo sandomierskie na przyszłym sejmiku, który zaraz po sejmie złożony i odprawowany w tymże wojewodztwie będzie, podatek pewny na przepisanie ksiąg ziemskich województwa sandomierskiego naznaczyć i ordynacyę dostateczniejszą około tego namówioną tamże uczynić ma«. Zastosowano się do tego i już w tymże roku 1631 pisarz ziemski sandomierski Tomasz Kowalikowski⁴⁾ przepisał dawne księgi, więc wiek XV i częściowo XVI. I z tych przepisanych ksiąg część się tylko zachowała⁵⁾.

Po utworzeniu kancelaryi w Pilźnie w r. 1764 i wskrzeszeniu sądu ziemskiego ilość działów ksiąg znacznie jest większą; urządzone też one są na wzór grodzkich. Kancelarya prowadzi następujące księgi:

1) protokoł inskrypcyi, do r. 1780. Początkowo, obok protokołu, musiała być indukta, jak widać z tego, że w latach 1764 i 1765 zapiski są przekreślane, od r. 1767 już nie, więc odtąd jest to protokoł samoistny. Indukta jednak się nie zachowała;

2) protokoł oblat do roku 1782. W tym roku przestano ze względu ze względu na niewielką ilość oblat prowadzić dla nich osobny protokoł, i włączono wpisy te do następnego działu⁶⁾;

3) protokoł relacyi, zwany także protokołem manifestacyi. Z tego działu były jednak wyłączone wpisy, tyczące się oblat; wcielono je do niego dopiero w r. 1782. Sięga do r. 1784;

---

dispositionis a supremo iustitiae tribunali Leopoliensi in conformitate altissimorum rescriptorum sacratissimae caesareo-regiae apostolicae Maiestatis sub die 12 decembris anni proxime elapsi 1777-mi et 4-ta mai anni currentis attacta dispositione indigatorum, die 22-da iunii anno currenti ad hocce iudicium emanatae per designatos ad munera .. actualiter sesistentes in Pilzno locoque iudiciorum solito die 24-ta mensis septembris anno 1778 incepta.

¹⁾ Ze względu na indeksy oraz na niebezpieczeństwo, iż w razie popsucia ksiąg tak strasznie już zniszczonych, do reszty zniszczeją, trzeba było od zamiaru ułożenia ich na nowo odstąpić.

²⁾ W znaczeniu jak na str. 17.

³⁾ Vol. leg. III, 699.

⁴⁾ Terr. Pilsn. t. 3, str. 1: vigore constitutionis comitalis Varsaviensis anno praesenti sancitae tum laudi Opathoviensis etc.

⁵⁾ Jedna tylko cała księga zachowana, Terr. Pilsn. t. 3, obejmuje lata od 1436 do 1532, ale jest oznaczoną jako series quarta. Z innych tylko luźne kartki zostały.

⁶⁾ Terr. Pilzn. t. 70 na końcu: ab hinc videatur suscepta oblatarum in protocollo manifestationum idque ob rationem paucarum obvenientium transactionum.

- 4) protokoł plenipotencyi, sięga do r. 1783;
- 5) protokoł relacyi pozwów, określony jako: *protocollum praemonitionum, intromissionum et causarum recognitarum relationum novae legislationis*, z lat 1778—1784, więc dopiero po reformie z roku 1778 wprowadzony.

Nadto w fascykułach zachowane są kopie, a to:

- 6) kopie oblat, do r. 1782; następnie w dziale relacyi;
- 7) kopie relacyi, do r. 1784, od r. 1782 wraz z kopiami oblat.

Do działalności sądu odnoszą się działy:

8) protokoł dekretów, tylko z lat 1766, 1773—1774, wobec tego, iż w działalności sądu zachodziły luki. Jeszcze jednak po reformie z r. 1778 prowadzą do r. 1780 znowu ten protokoł jako: *manuale decretorum .. in causis antiquae formae prolatorum*. Dla innych spraw tworzą:

9) protokoł dekretów pod nazwą: *manuale decretorum prolatorum nova manipulandi methodo*, z lat 1779—1783 i

10) protokoł sessyi (*protocollon sessionum*) z lat 1778—1783.

Dla spraw załatwianych przez sąd nie przez wyrok, lecz przez rezolucyę, utworzono osobny

11) *liber notarum supplicium ad iudicium caesareo-regium terrestre Pilsnense porrectarum, ac resolutionum, praemonitionum pro intromissionibus permissis, consensuum ac variarum iudicialium dispositionum hic inductarum*. Jedna księga zawiera rezolucyę, druga zaś oryginalne supliki, razem jako księga opravne.

Nadto tworzą z szeregu aktów różnego rodzaju fascykuły:

- 12) inkwizycyi, z lat 1778—1783;
- 13) *scriptorum partium causalium*, z lat 1778—1783;
- 14) *libellorum .. pro edendo nobilitatis attestato*, z lat 1782—1783;
- 15) *mandatorum a variis subselliis ad iudicium terrestre Pilsnense emanatorum* z lat 1775—1784;
- 16) w osobną księgę wpisują treść *relationum a iudicio terrestri Pilsnensi ad supremum iustitiae tribunal exhibitarum*;
- 17) *notarum et requisitionum*, z lat 1779—1783.

Zachowały się nadto rejestra z lat 1766, 1773—1774, 1779—1783. W latach 1773—1774 przynajmniej prowadzono osobny registr poenaliu, zaczęto tylko w r. 1778 prowadzić registr *causarum per resolutionem a supremo iustitiae tribunali Leopoliensi ad praesens iudicium deventarum*.

Księgi grodzkie pilzneńskie pochodzą tylko z tych trzech lat 1766—1768, kiedy sąd grodzki korcezyński do Korczyna zjeżdża na roki. Prowadzą tylko protokoł dekretów. Obok niego zachowały się tylko rejestra.

O przechowywaniu ksiąg pilzneńskich brak wiadomości. Przewiezione po roku 1784 do Lwowa do archiwum bernardyńskiego, oddane zostały archiwum krajowemu w Krakowie w r. 1897. Stan ksiąg od XV do XVII wieku bardzo zły, dobry ksiąg z XVIII wieku, ziemskich i grodzkich. Inwentarzy, któreby umożliwiły stwierdzenie dokładniejszego stanu ksiąg, niema.

VI. KSIĘGI SĄDÓW PRAWA NIEMIECKIEGO: WYŻSZEGO NA ZAMKU KRAKOWSKIM; APELACYJNEGO I ORDYNARYJNEGO KRYMINALNEGO WYDZIAŁU KRAKOWSKIEGO; SZEŚCIU MIAST; LEŃSKIEGO BIECKIEGO; LEŃSKIEGO SADECKIEGO. KSIĘGI SĄDÓW WIELKORZĄDOWYCH. KSIĘGI SĄDÓW STAROŚCIŃSKICH: WIELICKIEGO, BOCHENSKIEGO I BIECKIEGO. VARIA.

I. Księgi sądu wyższego prawa niemieckiego na zamku krakowskim (do r. 1791, i 1792—1794), oraz **apelacyjnego i ordynaryjnego kryminalnego wydziału krakowskiego** (1791—1792, 1794). 1. Sądy. Sąd wyższy prawa niemieckiego na zamku krakowskim (iudicium iuris supremi teutonici Magdeburgensis in arce Cracoviensi) zorganizował Kazimierz W. Kwestya, kiedy, jest sporną. Jako datę przyjąć należy według ostatnich badań rok 1356¹⁾. Sąd ten dwójaki ma charakter; jestto 1) według przywileju założenia sąd wyższy, do którego miały się sądy miast i wsi odnosić o ortyle zamiast do Magdeburga; 2) sąd leński jako sąd dla sołtysów z miast i wsi lokowanych na prawie niemieckiem. Zakres jego działania w obu kierunkach rozciągał się na miasta i wsie tak królewskie, jak kościelne i świeckie prywatne. Zakres terytoryalny nie został określony dokładniej. Szerokiej jednak działalność sąd ten nierozwinał w żadnym z tych kierunków. Poza Małopolskę sięgał tylko nadzwyczajnie wyjątkowo; i z Małopolski jeszcze później odnoszono się do Magdeburga po ortyle. Jako sąd leński rozciągał swoją działalność głównie tylko na najbliższe terytoryum, w Małopolsce obok niego powstają w XIV i XV wieku nawet inne sądy leńskie, jak w Bieczu, Sączu i t. d.

Zakres działania tego sądu później — od XVI wieku — maleje. Jako do sądu leńskiego coraz rzadziej odnoszą się wójtowie i sołtysi, a to wskutek tego, iż panowie miast i wsi, a w dobrach królewskich starostowie, sołectwa i wójtostwa coraz bardziej wykupują, o ile się zaś zostały, to poddają je pod swoją władzę, sami załatwiając spory, tych spraw się ty czące, które szły dawniej do tego sądu. Sprawy zaś niesporne również w dużej mierze załatwiali sołtysi i wójci przed miejscową ławą, względnie po miastach i przed radą miejską. Jako sąd wyższy wogóle nigdy on nie rozwinął szerszej działalności w stosunku do wsi, od XVI wieku wsie całkiem nawet przestają się po ortyle względnie w drodze apelacyi zwracać do tego sądu. Również i ilość miast, które się do tego sądu odnoszą, jako do wyższego, coraz bardziej malała; mniejsze miasta wogóle od XVI wieku coraz więcej odnoszą się z apelacyami do pana miasta, względnie starosty, tak że do sądu na zamku od XVI wieku zwracają się już

¹⁾ Piekosiński: Przywilej króla Kazimierza W. w przedmiocie założenia sądu wyższego prawa niemieckiego na zamku krakowskim. Rozprawy wydz. hist.-fil. Ak. Um. t. 35.

prawie że wyłącznie nieliczne większe miasta królewskie. Także i skład sądu, do którego mieli wchodzić ławnicy, brani z miast i wsi, coraz bardziej, a potem wyłącznie ograniczył się do mieszczan krakowskich.

Choć jednak bardzo stracił ten sąd na znaczeniu, to przecież się utrzymał do końca wieku XVIII. Zwinięty został wskutek wielkiej reformy sądownictwa, podjętej i przeprowadzonej przez sejm czteroletni. Konstytucya z 28 kwietnia 1791 r.¹⁾ (»Miasta nasze królewskie wolne w państwach Rzeczypospolitej«) już zawarła główne zasady tej nowej organizacji, określonej następnie dokładniej przez konstytucye: z czerwca 1791 r.²⁾: »Urządzenie wewnętrzne miast wolnych«, i drugą z października 1791 r.³⁾: »Urządzenie sądów miejskich i assessoryi«. Obok »sądów miejskich miejscowych ordynaryjnych«, będących sądami pierwszej instancyi w sprawach cywilnych, tworzą te konstytucye sądy po miastach wydziałowych, które pod nazwą sądów apelacyjnych wydziałowych⁴⁾ miały wykonywać jurysdykcję: a) jako sądy drugiej instancyi dla spraw cywilnych (nie wszystkich zresztą) załatwianych przez sądy miejscowe ordynaryjne, oraz 2) jako sądy pierwszej instancyi w sprawach kryminalnych. Następstwem tej reformy było zwinięcie — zresztą w ustawach wyraźnie nigdzie nie zaznaczone — sądu wyższego prawa niemieckiego na zamku krakowskim, który jako właśnie sąd apelacyjny, jakim był wówczas już wyłącznie, wobec reformy ostać się nie mógł. W sierpniu 1791 r. kończy też on swoje czynności; ostatnie noszą datę 6 sierpnia⁵⁾.

Rozpoczęły czynności nowe sądy, po dokonaniu wyborów sędziów (5) i ich zastępców (5) przez zgromadzenia wydziałowe. Do miast wydziałowych należał oczywiście i Kraków. Krakowski sąd apelacyjny i kryminalny ordynaryjny rozpoczął swoją działalność od 2 września 1791 r.⁶⁾. Zasiadał na ratuszu. Był jednak tych nowych sądów nie był długi. Razem z innemi instytucjami. powołanemi do życia przez sejm czteroletni, znosi je konfederacya targowicka, która postawiła zasadę przywrócenia tego stanu rzeczy, jaki istniał przed konstytucyą 3 maja⁷⁾. Ostatnie sprawy załatwia ten sąd 16 sierpnia 1792 r.⁸⁾.

¹⁾ Vol. leg. IX, str. 218.

²⁾ Ibid. str. 296.

³⁾ Ibid. str. 306—307.

⁴⁾ Tak je zwykle określano, ale tytuł pełny i dokładniejszy brzmiał: sąd apella-cyjny i kryminalny ordynaryjny wydziału N. Vol. leg. IX, str. 307. W księgach także: sąd apelacyjny miast wolnych Rzeczypospolitej województwa i wydziału krakowskiego. Teut. t. 40.

⁵⁾ Zapiski o zamknięciu aktów tego sądu, z powołaniem na konstytucye z 18 kwietnia i 27 (sic) czerwca 1791. Teut. t. 31 str. 84—85, t. 32 str. 42—43, t. 33 str. 125, t. 36 str. 34—35. Data najpóźniejsza 6 sierpnia w Teut. t. 31 str. 83.

⁶⁾ Przynajmniej te daty noszą najwcześniejsze wpisy. Teut. t. 40.

⁷⁾ Na zarządzenia konfederacyi powołują się zapiski o otwarciu znowu ksiąg prawa wyższego niemieckiego, idące bezpośrednio po zapiskach, cytowanych w uwadze pod 5).

⁸⁾ Data w Teut. t. 40.

Powrócił więc znowu sąd wyższy prawa niemieckiego w swej dawnej postaci. Już 27 października 1792 co najpóźniej znowu on funkcjonuje ¹⁾. Przetrwiał jeszcze jakiś czas ten wskrzeszony sąd — ostatnie wpisy spraw noszą datę 3 marca 1794 r. Tytuł tego sądu jednak używany jest nieco inny: sąd wójtowski i ławniczy prawa wyższego królewskiego teutonicznego prowincjonalnego magdeburskiego zamku krakowskiego. Zasiada też on znowu na zamku, pod koniec w kamienicy wikaryuszy katedralnych naprzeciw psalteryi leżącej, lub w domu prywatnym w mieście przy ulicy Stolarskiej, nie wiadomo z jakiej przyczyny.

Na tem jednak nie koniec zmian. Powrócił jeszcze do życia na nowo sąd apelacyjny i kryminalny ordynaryjny wydziału województwa krakowskiego. Częściowo zachowane akta zawierają wpisy od 30 kwietnia do 12 czerwca 1794 r. Przywrócenie tego sądu przypisać należy powstaniu Kościuszki, które nawiązywało swoje czynności do zarządzeń sejmu czteroletniego. Przestał jednak ten sąd funkcjonować, nim jeszcze Prusacy zajęli Kraków (15 lipca 1794 r.).

2. Księgi. Odkąd sąd wyższy prawa niemieckiego rozpoczął prowadzić księgi, nie wiemy. Zachowały się one od końca wieku XIV. Odpowiednio do dwójakiego charakteru, jaki ten sąd posiadał, pierwotnie dwójakie też prowadzi on księgi. Do jednych wpisuje wszystkie sprawy, które załatwia jako sąd leński, względnie sąd pierwszej instancji, bez względu na to, czy chodzi o wpisy, czy o sprawy sporne, przed ten sąd przychodzące, do drugich zaś pouczenia prawne, więc orytle, dawane tym, którzy się do niego odnoszą, względnie sprawy załatwiane przezeń jako przez sąd drugiej instancji. Dział pierwszy określany jest w samychże księgach w XVI wieku ²⁾ jako *acta actorum iudicii*, albo *acta iudicii* i tę też nazwę, choć nie bardzo ścisłą i dokładną, zachowuję. Ten dział ksiąg rozpoczyna się od r. 1392. Dział drugi nosi również współczesną nazwę: *decreta*, a rozpoczyna się później, dopiero od r. 1449. Dwa te działy biegną koło siebie równolegle przez czas bardzo długi, bo do r. 1650. Charakter tego podziału jednak już w XVI wieku zaczął się zatracać. Wobec zaniku spraw, które w pierwszej instancji przychodziły do sądu, za podstawę rozdziału wpisów między te dwa działy wzięto rozróżnienie dekretów od innych spraw, tak więc, że już w XVI stuleciu do ksiąg dekretów wpisują tylko wyroki, zaś inne sprawy, choć w sprawach apelacyjnych, wciągane są do ksiąg, oznaczonych jako: *acta*. Oddziałała więc tu praktyka sądów prawa polskiego, znających podział na *acta* i *decreta*, ale w innym znaczeniu. Do tej praktyki i sąd wyższy zaczął się stosować. Od r. 1650 znów razem wpisują dekreta i akta. Ciągnie się indukta do r. 1717, choć może być, że ją i dłużej nieco prowadzono.

W latach 1516—1582 prowadzi sąd osobną księgę, określoną jako:

---

¹⁾ Ta data najwcześniejsza w Teut. 31, str. 85.

²⁾ N. p. Teut. t. 10, 12 i t. d.

acta advocati provincialis iuris supremi Magdeburgensis castris Cracoviensis. Wpisywano do niej sprawy mniejszej wagi, załatwiane przez wójta samego. Czy wcześniej lub później prowadzono dla tych spraw osobną księgę, nie wiemy, zdaje się jednak, że nie¹⁾.

Obok tych ksiąg prowadzi sąd wyższy od XVI wieku także i protokoły do dwóch głównych działów. Protokoły do działu aktów rozpoczynają się z r. 1590, do działu dekretów z rokiem 1571. Bezwątpienia jednak już je wcześniej prowadzono. Inwentarz²⁾ ksiąg tego sądu z 17 września 1590 podaje, że protokołów jest ośm, następny z 28 kwietnia 1608 r. wylicza: *protocoli antiqui octo, item recentiores iudiciorum duo, decretorum vero tres*. Dziś są z przed r. 1590 dwie księgi, z przed 1608 siedm. Widocznie więc były wcześniejsze, lecz zaginęły. Dwa te działy idą z osobna — równolegle do indukty — do r. 1650, kiedy również je złączono. Dochodzą obecnie protokoły do początku XVIII w. W pierwszej połowie tego stulecia w księgach olbrzymie luki, tak że niepodobna bliżej określić, jak prowadzono księgi. Z tego czasu zachował się jedynie protokół sesji z lat 1739—1749, bardzo zresztą skąpy w wpisy, zawierający wiadomości, dotyczące się wewnętrznych kwestyi sądu, oraz również uboga w wpisy księga, zawierająca głównie zeznania woźnych. Dopiero od r. 1749 nieco więcej ksiąg. W tym czasie już są prowadzone tylko protokoły, jako samoistne. Znowu przeprowadzono podział na dwie grupy: *acta i decreta*; nie był jednak przestrzegany dość ściśle, nieraz akta obu kategorii się mieszają. Protokół dekretów, również nie obfity w wpisy, sięga do r. 1776. Zapewne prowadzono go dalej, lecz widać zaginął. Protokół aktów również nie zachował się w pełni. W r. 1777 przeprowadzono podział jego na kilka części:

1) protokół, określony w późniejszym napisie jako protokół transakcyi wieczystych, odpowiadający mniej więcej protokołowi inskrypcyi, zawierający jednak także plenipotencye;

2) protokół, który możnaby określić jako protokół relacyi, zawierający oblaty, zastawy dóbr i t. d.;

3) protokół zeznań woźnych;

4) protokół manifestacyi.

Podział wpisów między te działy nie jest dostatecznie ściśle i tu przestrzegany. Od r. 1779 prowadzą osobny

5) protokół kwitów *de precio* na papierze stemplowanym, którego utworzenie odnieść należy do ordynacyi stemplowej z roku 1776. Nie jest to właściwie protokół, każdy akt bowiem spisany jest na osobnym arkuszu, i te arkusze dopiero jako księga zostały oprawione. Działy te sięgają do zniesienia sądu, t. j. do r. 1791. Z registrów nie zachowały się wogóle żadne.

Po przywróceniu sądu wyższego w latach 1792—1794 prowadzą dalej księgi, które poprzednio istniały, a więc: protokół inskrypcyi, relacyi,

¹⁾ Inwentarz z r. 1608 tylko tę księgę wymienia, więc wnosić z tego można, że drugiej nie było.

²⁾ Teut. t. 48, str. 2—3 i t. 18, str. 258—259.

zeznań pozwów i manifestacji. Z r. 1794 tylko pierwszy ma wpisy, inne kończą się już w r. 1792.

Z ksiąg sądu apelacyjnego i kryminalnego ordynaryjnego wydziału województwa krakowskiego zachowały się (z lat 1791—1792) zdaje się tylko niektóre. Są to:

1) protokół spraw cywilnych;

2) protokół zeznań pozwów, oraz kopie pozwów. Nazwa ta w księdze użyta;

3) protokół zawierający inkwizycje, zeznania i — nieliczne — wyroki w sprawach kryminalnych; najwłaściwiej więc określić go jako protokół spraw kryminalnych;

4) rejestr spraw kryminalnych.

Z drugiego okresu istnienia tego sądu (r. 1794) zachował się jedynie

1) protokół spraw kryminalnych.

3. Przechowywanie ksiąg. Księgi i wogóle akta tego sądu przechowywane były u wójtów, więc po prywatnych domach. Wyraźnie da się to stwierdzić od XVI do XVIII stulecia. W roku 1590 odbiera je nowy wójt od rodziny zmarłego wójta, w roku 1608 spisują ich inwentarz dwaj ławnicy sądu w domu murowanym zmarłego wójta Sebastjana Cyrusa przy ulicy Floryańskiej w obecności spadkobierców Cyrusa¹⁾; widocznie więc i po jego śmierci tam zostały. Toż w r. 1631²⁾ odbierają je wójt i ławnicy z domu (przy ulicy grodzkiej) zmarłego wójta Rudolfa Cortini a Gaudencettis Bondiensis, w roku 1651³⁾ zaś z domu (w rynku) wójta Sebastjana Cyrusa, również z rąk jego spadkobierców, i t. d. Nie miały więc akta te osobnego urzędowego przechowania, lecz odbierał je zawsze każdorazowy wójt i u siebie zachowywał. W roku 1740⁴⁾, kiedy sąd chciał odebrać akta, pokazało się, iż znachodzą się one częścią w domu dawnego wójta Jana Christica, w domu byłego pisarza czyli sekretarza tegoż sądu Wojciecha Szeligowskiego, a nawet w jakimś sklepie w Sukiennicach. Akta te w domu wójta i pisarza zostawały pod sekwestrem, przez miasto nie wiadomo z jakiego powodu założonym; może, by w ten sposób akta te zabezpieczyć? Rzeczywiście odebrano je i oddano do przechowania starszemu ławnikowi Gałeczce⁵⁾. W roku 1749⁶⁾ jednak uchwalił sąd wszystkie te akta złożyć na zamku, w miejscu oddanem na ten użytek przez wielkorządcę, i tam je trzymać pod dwoma kluczami, z których jeden miał mieć u siebie wójt, a drugi najmłodszy z ławników. Kiedy zniesiono sąd wyższy prawa niemieckiego w r. 1791, sejm czteroletni zajął się sprawą aktów w osobnej konstytucyi⁷⁾ pod tytułem: Dekla-

1) Teut. t. 15 str. 488—489, t. 48 p. 2—3.

2) Teut. t. 18 niepag. pod datą sabb. post f. s. Martini 1631.

3) Teut. t. 24 p. 13—17.

4) Teut. t. 27 p. 1.

5) Ibid. p. 2.

6) Ibid. p. 7—8.

7) Vol. leg. t. IX, str. 288.

racya, oblatowanej 25 czerwca 1791 r., i nakazał, że »pod rząd i dozór sądu apelacyjnego prawem terażniejszym w Krakowie postanowionego i pisarza tegoż sądu oddane być mają i w ratuszu miasta Krakowa osobne archiwum na złożenie tych ksiąg magistrat krakowski wyznaczy«. Postanowienia te rzeczywiście wykonano; oddano akta 6 sierpnia 1791¹⁾ »cum toto archivo ab anno 1312«, jak błędnie podaje wpis w księgach²⁾. Przechowują więc tu przez krótki czas księgi tego sądu, wraz z aktami nowego sądu apelacyjnego, a kiedy znów w roku 1792 wskrzeszono sąd wyższy, tenże sąd ma nad nimi oczywiście nadzór, jak i nad księgami sądu apelacyjnego. Nie wiemy dokładniej, gdzie były przechowywane — zapewne, jak postanowiono — na ratuszu, razem z miejskimi, później w hipotece sądu. Po utworzeniu dopiero archiwum krajowego zaliczono je do niego, ale niektóre z ksiąg i nadal pozostały w archiwum miejskim, widocznie przez niedopatrzenie nie wyłączone³⁾.

4. Stan ksiąg. Dochowały się księgi sądu wyższego w dobrym komplecie. Jak świadczą inwentarze, już i poprzednio powołane, z lat 1590, 1608, 1628 i 1631⁴⁾, oraz inwentarz z r. 1691⁵⁾, dziś z tych, które — bardzo szczegółowo, każdą z osobna z datami — wyliczają, brak z indukty księgi aktów z lat 1451—1471, i księgi dekretów z lat 1539—1551. Więcej poginęło z protokołów. Jak już wyżej zaznaczono, brak sześciu ksiąg, najstarszych widocznie, w stosunku do ich ilości, jaką podają inwentarze z r. 1590 i 1608. Inwentarz z r. 1631 mówi, że ich jest czternaście. Dziś można się doliczyć tylko 13, a więc już wówczas brakło sześciu, które były jeszcze w r. 1608, gdyż z późniejszych jedna przynajmniej również zaginęła, która musiała istnieć w r. 1631⁶⁾. Porównanie dziś zachowanych ksiąg z liczbą 18 protokołów (dokładniej nie opisanych), jaką podaje inwentarz z r. 1691, wskazuje, że już przedtem te księgi protokołów poginęły, dzisiejsza bowiem ich cyfra zgadza się mniej więcej z liczbą, podaną w tym inwentarzu.

Za to niema dziś w archiwum niektórych ksiąg, wymienionych jeszcze przez inwentarz z r. 1691. Mianowicie niema księgi prawa niemieckiego, złożonej w tym sądzie przy jego założeniu przez Kazimierza W. Dostała

---

¹⁾ Zapiska w Teut. t. 31, p. 84—85; powołuje ona powyżej podaną deklaracją, ale z datą 27 czerwca; zachodzi więc jakaś pomyłka w dacie.

²⁾ Błąd stąd, iż wskutek złego odczytania cyfry 1392 w pierwszej księdze brano ją za 1312. Tak już podają inwentarze z r. 1628, 1631 i 1651, tę datę też wypisano, później, i na okładce księgi.

³⁾ Księgę aktów z lat 1416—1431 (obecnie nr. 1a) zwróciło archiwum miejskie w roku 1906.

⁴⁾ Teut. t. 15 str. 603—604, t. 18 str. 757—759, oraz wyżej str. 101 dop. 1 i 2. Inwentarz z r. 1651 powtarza tylko spis inwentarza z roku 1631.

⁵⁾ Teut. t. 25, str. 940—948; spisany w czerwcu i lipcu 1691 r.

⁶⁾ Mianowicie brak dziś protokołów dekretów z lat 1624—1631, które jako zupełnie świeże nie uległy wtedy pewnie jeszcze zagubie. Nadto wylicza inwentarz jeszcze seksterna dekretów z roku 1630 i protokołów dekretów, które później dopiero pewnie w księgi opraviono.

się ona później do Biblioteki Jagiellońskiej, gdzie jest dzisiaj¹⁾. Nadto znajdowały się w archiwum tem dwie księgi, których dziś brak: *constitutiones et ordinationes spectabilis advocati et scabinorum iuris supremi nominaque eorundem in pergameno conscripta ab anno 1416 ad annum 1690 mensem iunium*²⁾, oraz: *liber iuramentorum spectabilium advocati et scabinorum iuris supremi atque notarii in pergameno conscriptorum cum imagina salvatoris crucifixi ibidem depicta in pergameno*. Pierwsza z tych ksiąg może jest identyczną z księgą, przechowywaną w XIX wieku w archiwum miejskiem Krakowa, a zawierającą według jednego z inwentarzy z tegoż wieku: *nomina et cognomina advocatorum provincialium et scabinorum iuris supremi magdeburgensis 1398—1787*; dziś ta księga znajduje się w archiwum nieświeskiem ks. Radziwiłłów³⁾.

Z późniejszego okresu inwentarzy niema, przynajmniej nie są mi znane żadne. Z samych ksiąg sądząc, z trzech pierwszych ćwierci XVIII w. są większe luki, ale już zwłaszcza od r. 1777 zdaje się wszystkie księgi zachowały się w komplecie⁴⁾. Nie wszystkie zachowały się księgi sądu apelacyjnego i ordynaryjnego wydziału krakowskiego; że jednak bliżej ustrój ksiąg tego sądu nie jest znany, niepodobna określić, jakie są te luki.

II. Księgi sądu sześciu miast. 1. Sąd. Równocześnie z sądem wyższym prawa niemieckiego na zamku krakowskim zorganizował Kazimierz W. przez przywilej z r. 1356 także i sąd, w skład którego mieli wchodzić powoływani od wypadku do wypadku, jako *commissarii*, rajcy miast: Krakowa, Sącza, Bochni, Wieliczki, Kazimierza i Olkusza, a to po dwóch z miasta⁵⁾. Sąd ten, stanowiący sąd apelacyjny w stosunku do sądu wyższego, zwie się zwyczajnie sądem sześciu miast. Zbierał się stale w ratuszu krakowskim, prznosił jednak po zagajeniu zaraz swoją jurysdykcję na zamek⁶⁾, gdzie obradował bezwzględnie w lokalu sądu wyższego prawa niemieckiego. Działalność jego wogóle nie była zbyt silną, zwłaszcza, że nie potrafił się utrzymać jako sąd ostatniej instancji. Od XVI w. silnie z nim konkuruje sąd królewski, później assessorski. Przeciwnie istnieje i nadal. Od końca wieku XVII już tylko bardzo wyjątkowo zdarza się,

---

¹⁾ Rękopisy nr. 168; do Biblioteki Jagiellońskiej dostała się z daru Senatu Rzeczypospolitej w r. 1825. Wymienia tę księgę już inwentarz z r. 1590: *speculum Saxonum in almanico in pergameno scriptum*.

²⁾ Identyczna jest ona pewnie z księgą, podaną już przez inwentarz z r. 1590: *liber pergameneus ordinationes officii iuris supremi in se continens*.

³⁾ Według informacji prof. St. Krzyżanowskiego; może to jednak tylko kopia z tamtej księgi?

⁴⁾ Nie wszystkie księgi tego sądu są dziś w archiwum krajowem. Kilka ich znajduje się w archiwum miejskiem Krakowa.

⁵⁾ Piekosiński: Przywilej króla Kazimierza W. w przedmiocie założenia sądu wyższego prawa niemieckiego na zamku krakowskim. *Rozprawy wydz. hist.-fil. Ak. Umiej.* t. 35.

⁶⁾ Stwierdza to stale powtarzający się w aktach od XVI do XVIII wieku frazes: *primo iuxta veterem consuetudinem ac receptum morem in pretorio, deinde vero in arce Cracoviensi, sede ac iudicio bannito regali*.

by jaką sprawę załatwił, od r. 1705 wogóle nie załatwił już ani jednej. Choć niby funkcjonuje, to jednak albo nie ma kompletu — zwykle przybywają tylko radcy z Krakowa i Kazimierza, innych brak — a jeśli nawet zbierze się komplet, to znów spraw żadnych niema. Przetrawił w ten sposób, nie działając już, do roku 1725, w którym cicho, bez żadnego zarządzenia, siłą faktu, zakończył swój anemiczny żywot¹⁾.

2. Księgi. Kiedy rozpoczął sąd sześciu miast prowadzić księgi, nie wiemy. Najstarsza księga²⁾ zawiera na początku kilka aktów z lat 1523, 1524 i 1529, widocznie później wpisanych wyjątkowo, a od roku 1531 dopiero systematycznie je wpisują. Może być więc, że dopiero wtedy wprowadzono zasadę wpisywania spraw do ksiąg. Biegną księgi te bez przerwy do zaniku sądu, t. j. do r. 1725. Działów żadnych nie było. Nie było też ich potrzeba ze względu na niewielką ilość spraw przez ten sąd prowadzonych, wpisy z lat kilkudziesięciu zapełniały ledwie jedną księgę. Określano te księgi jako: *acta dominorum commissariorum sex civitatum*.

3. Przechowywano księgi tych sądów w archiwum miejskiem w Krakowie. Zaświadcza to inwentarz miejski z r. 1631, który i te księgi wylicza. Konstytucya z r. 1791³⁾, o której już poprzednio była mowa, nakazuje także te akta »sądu królewskiego z kommissarzy z sześciu miast złożonego« oddać »pod rząd i dozór« sądu apelacyjnego, który miał je przechowywać w osobnem archiwum w ratuszu miasta Krakowa. I dalej więc razem z aktami miejskiemi się znajdowały. Dopiero w r. 1879 wydano je dyrekcji archiwum krajowego, z wyjątkiem pierwszej, która dziś znachodzi się w archiwum miejskiem Krakowa.

Jak widać z inwentarza miasta Krakowa z r. 1631⁴⁾, zachowały się do dziś wszystkie księgi, które wtedy istniały, a w inwentarzu tym dokładnie według lat zostały podane. I z późniejszych czasów widoczna, że luk nie ma, że więc zachował się cały — nieliczny zresztą — zasób ksiąg tego sądu.

III. Księgi sądu leńskiego bieckiego. W XIV i XV wieku spotyka się w Małopolsce dość liczne sądy leńskie. Jeden z najstarszych, stale zorganizowanych, to sąd biecki. Nosi on nazwę: *iudicium supremum iuris teutonici in terra Biecensi*, lub częściej: *ius supremum teutonicum Biecense* (albo *castris Biecensis*). Istnieje już w drugiej połowie XIV stulecia. Mimo nazwy sądu wyższego, jest to właściwie tylko sąd leński. Nie daje orytlów, a jedynie załatwia sprawy, dotyczące się wójtostw i sołectw ziemi bieckiej, zdaje się prawie wyłącznie wsi królewskich. Skład jego tworzy osobny wójt tego prawa, a później zamiast wójta sędzieja grodzki biecki, oraz siedmiu ławników z pośród sołtysów wsi ziemi bieckiej. Zasiadał w ratuszu bieckim lub też w domu bieckiego wójta. Tak samo i z tych samych powodów, co działalność sądu wyższego w Krakowie, słabnie i jego zna-

¹⁾ Według ksiąg.

²⁾ Przechowywana obecnie w archiwum miejskiem Krakowa.

³⁾ Vol. leg. IX, str. 288.

⁴⁾ Inwentarz ten w archiwum miejskiem w Krakowie, w fascykule: inwentarze miejskie.

czenie coraz bardziej, zwłaszcza w wieku XVI. W początkach drugiej połowy XVI wieku zaniknął.

Księgi tego sądu rozpoczynają się od r. 1379, choć już widocznie istniały poprzednio. Są one dość defektowne, zwłaszcza w XIV i początkach XV stulecia. Luka dość znaczna na przełomie XV i XVI wieku. Dochodzą do roku 1556. Działów w nich niema żadnych.

IV. Księgi sądu leńskiego sądeckiego. Podobny sąd leński, jak w Bieczu, istnieje także w Sączu. Da się stwierdzić już w wieku XV. Nosi on nazwę: *ius sculteciale feudale curie regalis Sandeconsis*. Działalność swoją rozciąga na starostwo sądeckie, zdaje się tylko w odniesieniu do wsi królewskich. Z XVI wieku dopiero zachowała się jedyna księga tego sądu: *liber iudiciorum et inscriptionum feodalis curie regalis Sandecensis* z lat 1516—1578. Coraz mniej w księdze spraw, w r. 1578 zdaje się i ten sąd zamarł. Księgi te, jak i sądu bieckiego, przechowywane były widocznie z grodzkimi.

V. Księgi sądów wielkorządowych. 1. Sąd. Wielkorządy powstały w pierwszej połowie XIV stulecia¹⁾ Już w tem stuleciu wykonuje wielkorządca władzę sądową. Odróżnić należy jego stanowisko wobec wsi nielokowanych, rządzących się więc prawem polskim i wobec wsi lokowanych na prawie niemieckim, oraz miasteczek. Wobec pierwszych sąd wielkorządowy występuje jako sąd pierwszej instancji, patrymonialny. Znacznie później dopiero, w XVI stuleciu, uzyskuje wielkorządca władzę sądową także i w stosunku do drugiej kategorii osad, miast i wsi. Zaczynają się one zwracać do niego jako do sądu apelacyjnego. Rozkwit jurysdykcji wielkorządowej przypada na ten wiek XVI. Później ona maleje, wskutek odrywania od wielkorządów wsi, tak że w wieku XVIII pozostały mu głównie sprawy z miasteczek, do wielkorządów należących (Kleparz, Kazimierz, Stradom, Proszowice, Słomniki, Koszyczki). Sądził się od XVI wieku ten sąd na zamku krakowskim.

2. Księgi. Zachowały się księgi sądów wielkorządowych dopiero od r. 1549. Wtedy wszystkie sprawy wpisują bez żadnego rozróżnienia w te same księgi. Podział tych ksiąg nastąpił między rokiem 1616 a 1623; dokładnie stwierdzić się daty nie da ze względu na luki w księgach. Podzielono je na dwa działy: *acta* i *decreta*. W XVIII stuleciu, zdaje się w roku 1738, znów wrócono do zasady wpisywania wszystkich spraw w jedną księgę. Biegną te księgi, jako indukta, przez lat kilkadziesiąt, do r. 1783. Ale w ostatnich latach już bardzo wielu spraw nie wciągano do nich, choć zostawiano wolne na nie miejsce.

W XVII przynajmniej wieku mają księgi i osobny protokół. Jak indukta, tak i protokół ma działy, osobny dla aktów (od r. 1665) i dla dekretów (od r. 1683). Od r. 1738 łącznie wszystkie sprawy wpisywane są w ten sam protokół. Protokoły mają, odkąd się zachowały, charakter w części samoistny, gdyż nie wszystkie sprawy wciągano potem do in-

¹⁾ Kutrzeba: Starostowie j. w. str. 338 i n.

dukty. Wreszcie zmieniają się w zupełnie samoistne. Zaczęto mianowicie — i tu na wzór ksiąg grodzkich — wyłączać pewne działy z protokołu jako samoistne. Tak wyłączono:

- 1) protokoł inskrypcyi;
- 2) protokoł różnych transakcyi (aktów);
- 3) protokoł zeznań kładzionych pozwów, te trzy od r. 1777;
- 4) protokoł oblat, od r. 1783;
- 5) protokoł manifestacyi, od r. 1788;
- 6) protokoł likwidacyi, od r. 1788;
- 7) protokoł plenipotencyi, od r. 1789.

Choć w ogólnym protokole, który sięga do roku 1780, wpisywano i dekreta, od r. 1762 przecież prowadzą osobny protokoł dekretów, a potem w r. 1780 oddzielają od niego protokoł dekretów dla spraw apelacyjnych; z lat 1788—1789 zachował się osobny protokoł inkwizycyi. Co do kwestyi jednak oddzielenia działów, to nie było ono ściśle przeprowadzone, i nie można dość pewnie nieraz określić charakteru poszczególnych ksiąg. Wątpliwości są dość duże. Zachowała się wcale znaczna ilość regestrów tych ksiąg, od roku 1661 poczynając. W XVII wieku jeden tylko prowadzono regestr dla wszystkich spraw. Toż w XVIII w. Dopiero w r. 1787 i 1788 podzielono je na kilka¹⁾, według zwyczaju innych sądów, zwłaszcza grodzkich; są odtąd następujące rejestra:

- 1) simplex,
- 2) causarum ex apellatione,
- 3) taktowy,
- 4) incarcerationum,
- 5) executionum,
- 6) causarum per iudicium assessoriale .. remissarum²⁾.

Sięgają akta do r. 1793, rejestra do r. 1794.

3. Stan i przechowywanie ksiąg. Księgi przechowywano bezwątpienia na zamku, w mieszkaniu wielkorządowem, gdzie się i sąd odbywał. Niema ich inwentarzy, jak widać jednak z przeglądu ksiąg, dużo ich poginęło. »Deklaracya« z r. 1791³⁾, o której była mowa wyżej⁴⁾ przy księgach sądu wyższego niemieckiego, i o tych księgach mówi, że po różnych miejscach są rozproszone, i nakazuje je oddać pod dozór sądu wydziałowego apelacyjnego krakowskiego. Dalej dzieliły zapewne wspólny los z tamtymi księgami. Bliżej nic o tem nie wiemy. Do archiwum krajowego dostały się te księgi dopiero w r. 1879 z urzędu hipotecznego c. k. sądu krajowego w Krakowie.

VI. Księgi sądów starościńskich: wielickiego, bocheńskiego i bie-

¹⁾ Ale już w latach 1779—1783 osobno prowadzono regestr spraw z miasteczek pochodzących.

²⁾ Rejestra do roku 1750 są w archiwum krajowym, późniejsze w archiwum miejskiem Krakowa. Tam także księga: protocollon actorum z lat 1592—1598.

³⁾ Vol. leg. IX, str. 288.

⁴⁾ Str. 101—102.

ckiego. 1. Sądy. W XVI wieku zaczynają starostowie poddawać swej władzy miasta, do ich starostw należące. W zakresie sądownictwa objawia się to w tem, iż apelacye od sądów takich miast idą nie do sądu wyższego prawa niemieckiego na zamku krakowskim lub do sądu asesorskiego, lecz przed starostę. Prawnie tę jurysdykcyę starostów stwierdziła dopiero konstytucya z r. 1768¹⁾. Taki charakter mają sądy dla spraw miejskich starostów: bocheńskiego²⁾ i bieckiego. W stosunku do Wieliczki stanowisko takie zajął podkomorzy krakowski. Zdaje się jako resztką z dawnych jego szerszych atrybucyi co do zarządu dóbr książęcych pozostała mu pewna władza nad Wieliczką, której ślady widać tak w ordynacyi kopalni wielickich z r. 1368³⁾, jak i w kilku innych aktach jeszcze z wieków średnich⁴⁾. Na tej podstawie wyrobił on w XVI wieku swoje stanowisko w stosunku do sądu miejskiego wielickiego. Jest on starostą więc z racyi władzy podkomorskiej. Zresztą władza jego pod tym względem jest taką, jak innych starostów. Odbywały się te sądy jego w XVI wieku w Wieliczce, »w kamienicy sławnego pana Mikołaja doktora za kollegium, a to w gospodzie na zwykłym miejscu, gdzie JM. pan podkomorzy krakowski zwykł sądzić i apelacye odprawować wielickie«⁵⁾.

2. Księgi. Z ksiąg sądu podkomorzego krakowskiego zachowało się tylko kilka od r. 1579—1772; częścią to indukta, częścią protokoły. Regestra z XVIII wieku, których również jest trochę, dzieliły się na simplices i ex aresto⁶⁾. Księgi sądu starosty bocheńskiego pochodzą z XVIII dopiero wieku i obejmują lata 1753—1772. Tylko z lat 1589—1598 zachowały się akta sądu starościńskiego bieckiego. Jak widać, działów te księgi nie miały. Zapewne przechowywali je (bocheńskie i wielickie) u siebie pisarze starostów. Do archiwum aktów grodzkich i ziemskich dostały się w r. 1879, wydane przez urząd hipoteczny krakowskiego sądu krajowego. Nieliczne akta starościńskie bieckie, które się zachowały, oprawiono razem z grodzkimi bieckimi.

V. Varia. Dokumenty. Akta, do tego działu zaliczone, dostały się do archiwum bądź przypadkiem, bądź później do archiwum przez władze austriackie zostały tu wydane, bądź też pochodzą z darów. Toż kilka dokumentów, które ma archiwum. Treść tych ksiąg i dokumentów podaje katalog.

---

¹⁾ Vol. leg. VII, 153.

²⁾ Zygmunt III 7 czerwca 1618 r. do Bochni: abyście tę jego podkomorską (podkomorzy był starostą) iurysdykcyę i przyznawali nad sobą i onej podlegali jako w oddawaniu innych powinności w prawie opisanych, tak mianowicie w dopuszczeniu apelacyi od urzędu swego do sądu jego podkomorskiego. Rel. Castr. Crac. t. 44, str. 1334—1335.

³⁾ Starodawne prawa pol. pomn. t. I, str. 223: sequuntur iura succamerarii.

⁴⁾ Np. Kodeks małopolski t. IV, nr. 1039.

⁵⁾ Rel. Castr. Crac. t. 7, część 2, str. 331 (r. 1581).

⁶⁾ Regestra są nie w krajowym archiwum, lecz w miejskim archiwum Krakowa.

VII.

ARCHIWUM AKTÓW GRODZKICH I ZIEMSKICH.

Konstytucya o sądach ziemiańskich z 1792 r. nie pomija także i kwestyi archiwum; przynajmniej główne stanowi zasady¹⁾. Pisarz aktowy (dożywotni) sądu ziemiańskiego ma mieć w swoim zawiadywaniu archiwum tegoż sądu; on także ma objąć dotychczasowe archiwum zarówno ziemskie jak i grodzkie — oczywiście w tym zakresie terytoryalnym, w jakim sąd ziemiański zastępować miał poprzednio istniejące sądy. Tak więc ta konstytucya powołuje do życia archiwum już wspólne aktów grodzkich i ziemskich. Ustawa zobowiązuje zdającego archiwum, by sporządził dokładny ich regestr, a pisarz aktowy ma go zweryfikować, podpisać, podać do oblaty, i regestr ksiąg przejętych przedstawić sądowi ziemiańskiemu, który go przez wyznaczone osoby sprawdzi.

Sąd ziemiański krakowski zastosował się do przepisów ustawy. Pisarz aktowy, Rudowski, ustanawiając²⁾ 20 lutego 1792 r. rejenta aktowego, oddał mu także i »archiwami zawiadywanie«. Rudowski poprzednio już sporządził »regestr ksiąg dawnych województwa krakowskiego powiatów krakowskiego, szczyrzyckiego, proszowskiego, lelowskiego i ksiąskiego ziemskich w archiwum ziemiańskim krakowskim na zamku będącym znajdujących się« — z datą 18 lutego 1792 r. Regestr zweryfikował 2 maja t. r. sąd ziemiański przez wyznaczony jeden z swoich kompletów; wpisano go też następnie do ksiąg³⁾. Niema jednak w księgach oblaty rejestru ksiąg grodzkich — widocznie go Rudowski nie sporządził.

Za to miało się krakowskie archiwum ziemiańskie powiększyć jeszcze; ponieważ sejm czteroletni wcielił księstwo siewierskie do Polski, a sąd ziemiański miał objąć swoją działalnością także i to terytoryum, więc oczywiście pod zarząd pisarza aktowego powinny były przejść także i księgi sądowe tego księstwa. Rudowski odebrał 28 lutego 1792 r. te księgi od Stanisława Słodkowskiego, »bywszego regenta grodzkiego księstwa siewierskiego« pod swój zarząd, sprawdził i podpisał — z datą 2 kwietnia 1792 r. — »regestr ksiąg trybunalskich, ziemskich i grodzkich księstwa siewierskiego w archiwum zamku siewierskiego znajdujących się«, a następnie go równocześnie z regestrem ksiąg ziemskich krakowskich

¹⁾ Art. VI. 7. Vol. leg. IX, str. 374.

²⁾ Terr. Crac. Nova t. 59, str. 49.

³⁾ Terr. Crac. Nova t. 59, str. 1193—1204. W inwentarzu wyliczone są także inne księgi, w archiwum tem wraz z ziemskimi wtedy już przechowywane.

zweryfikował sąd ziemiański¹⁾. Na razie księgi pozostały jeszcze w Siewierzu. — Księgi lelowskie z czasu od r. 1787, t. j. od otwarcia suscepty lelowskiej, do r. 1792 pozostawiono przy sądzie ziemiańskim w Lelowie.

Przy przywróceniu sądu ziemskiego przez konfederację targowicką oczywiście regent ziemski objął w swoje zawiadywanie także archiwum dawnych ksiąg ziemskich, jak również i ksiąg ziemiańskich. I grodzkie księgi — jak to już zaznaczono — wówczas znów otwarte, bezwątienia, choć tego wyraźnie stwierdzić się nie da, znowu odrębny dostały zarząd, a to w osobach tych, którzy grodzką prowadzili kancelaryę. Do archiwum ksiąg ziemskich oddano zapewne także i księgi sądów konfederacyjnych po ich zamknięciu²⁾.

Sejm grodzieński w drugiej części swoich konstytucyi³⁾ nie pominął i kwestyi urządzenia archiwów. Oddaje on je pod zarząd regentów kancelaryi sądów ziemskich, na władzę policyi wkłada obowiązek starania się o urządzenie archiwów wygodnych, porządných i od wszelkich przypadków ognia bezpiecznych. Regent ma zebrać też w jedno miejsce akta, które po różnych miasteczkach dawniej były rozrzucone i przechowywane, a to archiwa tak podkomorskie, ziemskie i grodzkie, jako też ziemiańskie, cywilno-wojskowe i konfederackie. Przepisuje też sejm zasady porządkowania tych aktów. Województwo krakowskie zabrało się do wykonania tych przepisów. Ponieważ kancelarye ziemskie miały się według konstytucyi grodzieńskich znajdować w trzech miejscowościach: Krakowie, Proszowicach i Żarnowcu, więc też — w myśl postanowień konstytucyi — wybrał sejmik województwa, zebrały w Żarnowcu 20 lutego 1794 r.⁴⁾, trzech regentów, po jednemu dla każdej kancelaryi. Regentowi krakowskiemu widoczna pozostawiono — choć tego wyraźnie nie mówi laudum sejmiku — zarząd aktów, które znajdowały się w krakowskich archiwach ksiąg ziemskich i grodzkich, zaś żarnowskiemu rejentowi Wojciechowi Skorupce polecają, by akta w Lelowie będące do Żarnowca przewiózł⁵⁾. Trzeba było jeszcze załatwić sprawę archiwum siewierskiego. Na prośbę siewierskich obywateli, którzy dowodzili, że na utrzymanie tych aktów na miejscu i fundusz jest, i miejsce sposobne, bo obwarowane, sejmik uchwalił zaproponować radzie nieustającej, by tam na miejscu te akta zostawiono; w razie jednak, gdyby rada nieustająca na to się nie zgodziła, ma je regent krakowski Rudowski przewieźć do Krakowa. Propozycyę sejmiku rada nieustająca załatwiła przychylnie⁶⁾. Zarządzenia jednak sejmu grodzieńskiego jak i sejmiku co do utworzenia jednego archiwum krakow-

1) Terr. Crac. Nova t. 59, str. 1205—1216.

2) Wylicza je inwentarz ksiąg ziemskich z r. 1818.

3) Str. 196, 200, 207—211.

4) Laudum w Terr. Crac. Nova t. 66, str. 1317—1325.

5) Czy je przeniesiono, nie wiem, obecnie księgi te znajdują się w archiwum głównem w Warszawie, ob. wyżej str. 19, uw. 2.

6) Pismo z 16 marca 1794 r. Terr. Crac. Nova t. 66 str. 1572—1573; obecnie je przechowuje archiwum główne w Warszawie.

skiego, wspólnego dla aktów ziemskich i grodzkich, zdaje się wskutek wypadków następnych nie miały skutku.

Kiedy wreszcie te sądy w r. 1796 zastąpił nowy c. k. sąd ziemski i nowa c. k. kancelarya ziemska, ustanowiono osobną komisję, mającą przeprowadzić do ładu księgi grodzkie i ziemskie. Należą do tej komisji: Augustyn Korytowski, Jan Ryłski, Ferrerius Wysocki i Jakób Mąkowski, zwani »gremiales commissarii« lub »officiales ad regulanda acta antiq̄ua castrensia Cracoviensia destinati«, choć im nietylko grodzkie, ale i ziemskie akta oddano do uporządkowania¹⁾. Nie znamy bliżej ich działalności, wiemy tylko, iż energicznie starają się o wydobywanie ksiąg sądowych od byłego susceptanta Stanisława Modelskiego²⁾. Robią oni też indeksy do ksiąg i paginują je. Księgi jednak zdaje się wszystkie pozostawały pod bezpośrednim nadzorem kancelaryi ziemskiej. Nie wiemy, kiedy skończyła się działalność tej komisji. Odtąd już bezwątpienia kancelarya ziemska zarządza tak grodzkimi jak ziemskimi księgami.

Kiedy w r. 1810 rząd księstwa warszawskiego usunął kancelaryę ziemską, archiwum krakowskie, do którego wcielono także akta c. k. sądu ziemskiego i c. k. kancelaryi ziemskiej, zostało pewnie już wówczas podane zarządowi konserwatora hipotek województwa krakowskiego. Przynajmniej on później zarządza archiwum. Zresztą brak wszelkich do tego okresu księstwa warszawskiego aktów. Nie można też wskutek tego bliżej stwierdzić, kiedy przeniesiono to archiwum z zamku na Wawelu, gdzie dotąd się mieściło, do budynku przy kościele św. Piotra. Budynek ten — niegdyś Jezuitów — stał się wskutek kasaty klasztoru własnością rządową. Tu umieszczono na parterze od strony zewnętrznej (dziś plant) archiwum — za księstwa podobno. W tym gmachu też już archiwum pozostało, i do dziś się w nim zachodzi³⁾.

Traktat wiedeński z 3 maja 1815 roku rzucił podstawę do nowego

---

¹⁾ Aktu nominacyi komisji niema w księgach; do działalności tej komisji odnosi się akta w Terr. Crac. Nova t. 70, nr. 10, 30, 62, 79, 94.

²⁾ Modelski miał u siebie 2 deteriorata registra transactionum ab anno 1590, atque libros decretorum et processuum ab a. 1763, necnon acta iudiciorum capturalium sub interregno post fata regis Augusti III; oddał je, ale nieoprawne, więc Korytowski nie chciał ich odebrać. Modelski zostawił je w ekspedyturze fori nobilium. Sąd apelacyjny nakazał je odebrać, a Modelskiemu wymierzyć karę pieniężną, którą jednak potem zniósł. Terr. Crac. Nova t. 70, nr. 10, 79, 98. Nadto sąd apelacyjny nakazuje odebrać od pisarza ówczesnego (którego nazwiska nie podaje) księgę dekretów 1788—1792. Terr. Crac. t. 70, nr. 13. I ta księga jednak znajdowała się u Modelskiego, jak świadczy dopisek w inwentarzu z roku 1792 przy tej księdze zrobiony: »ten protokół ostatni dekretów znajduje się u pana Modelskiego, bywszego susceptanta grodzkiego krakowskiego, jako podówczas też dekreta od wielmożnego Russockiego expisarza trzymającego«. Terr. Crac. Nova t. 59, str. 1200.

³⁾ Do czasów księstwa brak wszelkich aktów w archiwum; akta kancelaryjne rozpoczynają się dopiero od czasów objęcia archiwum przez królestwo kongresowe. Ze za czasów księstwa warszawskiego znajdowało się archiwum nie w zamku, lecz w gmachu przy kościele św. Piotra, podaje Ekielski j. w. str. 10, ale bez wskazania źródła i bez dokładnej daty przeniesienia tamże archiwum z Wawelu.

ukształtowania stosunków państwowych na ziemiach dawnej Polski. Kwestya archiwaliów oczywiście bardzo podrzędną była wobec innych, rozstrzygających o losach narodu. Przecież, choć jej nie uregulowano, ostatecznie, to jednak ogólne przynajmniej zawarł w tym względzie traktat przepisy. Układ między Rosją i Austryą postanawiał w artykułach 36 i 37, iż państwa te wydadzą sobie nawzajem dokumenty, akta, plany i mapy, dotyczące się ich posiadłości, względnie, jeśli one odnoszą się do ziem obu stron, to dostarczą jedno drugiemu ich kopii. Taki ogólny przepis nie mógł wystarczyć. Zwłaszcza zaś wikała się sprawa, o ile szło o archiwum krakowskich ksiąg grodzkich i ziemskich, gdyż w nich zawierały się akta, dotyczące się ziem, podległych teraz władzy trzech odrębnych państw: Austrii, Królestwa Polskiego i ściśle niezależnego miasta Krakowa. Na razie utrzymał się stan poprzedni; ale wkrótce już rozpoczęto rokowania, mające na celu rozwiązanie tych kwestyi. Austrya zdaje się do archiwaliów przechowywanych w Krakowie nie podniosła pretensyi. Uważano je za własność Królestwa Polskiego. Nie było jednak dla Krakowa rzeczą obojętną, co się z aktami stanie. Obszernie przedstawia tę kwestyę namiestnikowi Królestwa Polskiego, Zajączkowi, umocowany od senatu rządzącego Krakowa Zarzecki w piśmie z 3 czerwca 1816 r. Proponuje on, by Królestwo Polskie, pozostając właścicielem aktów, zostawiło je jednak w Krakowie i nadal. Podnosi, że akta te »składy majątków obywatelskich, pamiątki wielkości narodowej od kilku wieków, są ze czcią chowane i sirżone w tem mieście; ile nieszczęść, oblężeń i szturmów, pożarów, powietrza i innych klęsk to miasto wytrzymało, tyle dowiodło troskliwości w ich ocaleniu«. Pozostały też w Krakowie także i po pierwszym rozbiore Polski, choć wówczas cztery powiaty przeszły do Austrii: »zgoła wszystkie epoki szanowały miejsce tych drogich składów i nie śmiały się ich tykać, równie przez cześć dla starożytnych i bezpiecznych składów, jak przez wdzięczność dla wiernych stróżów«. Księgi te potrzebne są zarówno dla obywateli austriackich, którzy tu do nich zjeżdżają, ale dotyczą się także w dużej mierze i licznych instytucyi w Krakowie pozostałych, akademii, dóbr duchownych krakowskiej kapituły i t. d. Gdyby je z Krakowa miano wywieźć, trzeba je »ruszać i przerzucać«, by zostawić to, co się do Krakowa odnosi. Ruszanie zaś i przewóz tych aktów, przez czas nadwyrężonych, zniszczy je. Od wieków przyzwyczajono się ksiąg tych w Krakowie szukać, tu jeździć do nich po ekstrakty. Gdyby je rozdzielono, zmuszonoby interesowanych nieraz do podróży do różnych miejsc. W Krakowie lepsze też mogą mieć zabezpieczenie, niż gdzieindziej. Kraków sam zaś zyska na tem, że tu do nich będą się zjeżdżać, jak dawniej. Argumenty te Zarzeckiego rzeczywiście dobrze dobrane, wymowne. Nim jednak jeszcze to pismo Zarzeckiego zostało przesłane namiestnikowi, już on w tej sprawie powziął postanowienie ¹⁾, które zatwier-

¹⁾ 16 lutego t. r.; niejasną jest kwestya, czemu dopiero wówczas zawiadomiono o tem senat wolnego miasta. Pismo Miączyńskiego, o którym niżej, zostało bezpośrednio wywołane odczwami senatu z 7 września i 9 listopada 1816 r.

dził także »cesarz i król«. Pismem z 14 listopada 1816 komunikuje Miączyński »komisarz pełnomocny najjaśniejszego cesarza wszech Rosyi, króla polskiego, do uorganizowania rządu wolnego miasta Krakowa z okręgiem« te zarządzenia senatowi. Akta grodzkie, ziemskie, podkomorskie, jak i austryackie apelacyjne, których separacya jest niemożliwą, mają być uważane za własność Królestwa Polskiego; w Krakowie pozostaną pod dozorem mianowanego przez rząd Królestwa archiwisty, dopóki tenże rząd, obmyśliwszy dla nich skład dogodny i bezpieczny, przeniesie ich nie rozkaże. Zawiadomiony też został o tem postanowieniu zarówno prezes sądu apelacyjnego krakowskiego, jak i konserwator hipotek województwa krakowskiego. Senatowi odpowiedź ta oczywiście nie dogadzała; po naradzie na sesyi z 27 listopada odpowiada Miączyńskiemu, że zgadza się, by akta w Krakowie zostały, ale pragnie, by to było na stałe, tak jak te akta w Krakowie są przechowywane od XIV wieku. Podnosi w swem piśmie senat już poprzednio użyte argumenty, że akta te tyczą się także i dóbr w Galicyi położonych, mniej zaś dóbr Królestwa, że więc Kraków jako punkt centralny najodpowiedniejszy do ich przechowywania, że przy przewożeniu zniszczają, dodaje, że w Krakowie łatwiej o indywidua zdane »do odczytania dawnych aktów i dokładnego ekstraktowania«. Sprawa już wówczas była załatwioną pomyślnie przez namiestnika Królestwa Polskiego, który »pozwoleniem« z dnia 8 czerwca 1816 r.¹⁾ zgodził się, by akta zostały w Krakowie, zastrzegając, że ma się przy tych aktach znajdować dozorca z ramienia rządu Królestwa Polskiego, i że mieszkańcy Królestwa nie będą doznawać trudności w korzystaniu z archiwum.

Archiwistą Królestwa Polskiego w Krakowie został zamianowany Kasper Trestka Tropp. W końcu 1817 i początkach 1818 r. odbiera on od Jana Ścibora Rylskiego, konserwatora hipotek województwa krakowskiego, powierzone mu akta grodzkie i ziemskie, przyczem spisano obszernie ich inwentarze. Po śmierci Troppa w r. 1828 następcą jego został Wincenty Musiałowicz, który zarządzał archiwum do r. 1854²⁾. Archiwum podlegało jako swej władzy przełożonej trybunałowi cywilnemu I instancyi województwa krakowskiego w Kielcach, który następnie przemienił się w trybunał pierwszej instancyi gubernii krakowskiej początkowo, a od r. 1841 kielecką zwanej. Pensye wypłacał początkowo magazyn solny krakowski, a od r. 1843 kasa gubernialna w Kielcach. Aktami żywo interesują się władze Królestwa przez cały ten okres, a także i społeczeń-

¹⁾ Samo polecenie nie jest mi znane; powołują je późniejsze pisma, w szczególności pismo c. k. komisarza gubernialnego z r. 1851, podające także niektóre daty do historii archiwum. Akta, tyczące się układów między rządem Królestwa a senatem wolnego miasta — nie wszystkie jednak, bo silnie wyszkartowane — przechowują się w osobnym fascykule w archiwum senackiem (archiwum miasta Krakowa): na ich podstawie przedstawiono tu tę sprawę.

²⁾ Archiwista do pomocy ma adjunkta. Za Troppa jest nim Charzewski, w r. 1841 przez kilka miesięcy August Olszewski, następnie od r. 1841 do 1854 Henryk Bystrzanski.

stwo. Już w r. 1819 rada obywatelska województwa krakowskiego zakupiła za 2.000 złp. od »sukcessorów Mąkolskich i Korytowskich« rejestra, przez Mąkolskiego niegdyś sporządzone i oddała je do dyspozycji trybunałowi w Kielcach, który je przesłał do archiwum. W r. 1850 komisya rządowa przychodów i skarbu porusza sprawę kosztów zarejestrowania archiwalnych ksiąg, choć zresztą bez praktycznych rezultatów. Niepokoją się o los archiwum; w r. 1831 prezes trybunału zapytuje, czy w czasie wojny akta nie zostały uszkodzone, to znów w r. 1850 wydział administracyi rządowej komisji sprawiedliwości, czy pożar, jaki nawiedził Kraków, nie zniszczył ksiąg. Kilkakrotnie władze Królestwa przeprowadzają rewizyę archiwum w latach 1821, 1838, 1840. Co do urządzenia archiwum, to opierało się ono na okólniku komisji rządowej sprawiedliwości z $\frac{2}{14}$ lutego 1838 do prezesów trybunałów I-ej instancyi¹⁾.

Ale także i władze wolnego miasta Krakowa dbają o archiwum. Bezpłatnie oddawały one na archiwum lokal w gmachu rządowym przy kościele św. Piotra, z czterech pokoi złożony. Na wezwanie władz Królestwa spieszą w r. 1828 z pomocą, by przez swoich urzędników przeprowadzić oddanie archiwum po śmierci Troppa Musiałowiczowi; nietylko wyznaczyły do tego urzędnika, ale dodały mu jeszcze do pomocy aplikanta, któremu za sporządzenie odpisu konsygnacyi aktów wyasygnowały 180 złp., dostarczyły papieru z kancelaryi senatu, opału z ekonomii miejskiej i t. d.²⁾.

Archiwum pozostało w Krakowie, jako własność Królestwa Polskiego, także po zajęciu Krakowa przez Austryę i wcieleniu obszaru wolnego miasta do tej monarchii. Wkrótce jednak później rozpoczęły się pertraktacye między rządami, które w r. 1852 doprowadziły do układu, oddającego archiwum Austryi³⁾. Rząd rosyjski zastrzegł sobie tylko, że dla państwa rosyjskiego mają być wydawane odpisy za poborem jedynie taks ekspedycyjnych. Rozporządzenie cesarskie z 26 kwietnia 1853 r. oddało to archiwum pod dozór jako bezpośredniej władzy zwierzchniej sądowni krajowemu w Krakowie (dawnemu trybunałowi rzeczywospolitej krakowskiej). W tem też rozporządzeniu ustanowiono etat urzędników. Na czele archiwum miał stać archiwaryusz, który miał do pomocy dodanego adjunkta. W styczniu 1854 r. mianowano archiwaryuszem ingrosistę tabuli krajowej Leopolda Haigenwäldera, adjunktem Michała Mitschkę, kancelistę tarnowskiego sądu. Osobne rozporządzenie ministerstwa sprawiedliwości poleciło odebranie archiwum przez urzędników austryackich.

---

¹⁾ Pobór taks miał się opierać na przepisach z r. 1840, jak podaje wspomniane poprzednio pismo c. k. komisarza gubernialnego z r. 1851. Dzieje archiwum za czasów należenia do Królestwa przedstawione na podstawie przechowanych w archiwum aktów kancelaryjnych z tego okresu (Akta kancelaryi I—IV).

²⁾ Na podstawie wspomnianego wyżej fascykułu z archiwum senackiego.

³⁾ Według aktów kancelaryjnych archiwum (V—VI), gdzie także i protokół oddania archiwum. Jeden akt do tej sprawy w fascykule z archiwum senackiego. Pismo namiestnika Królestwa, godzące się na oddanie Austryi archiwum z 3 września 1852 r.

Odbiór archiwum trwał od 15 maja do 31 lipca 1854 r. Musiałowicz zastrzegł w protokole oddawczym żądanie oddania rządowi rosyjskiemu części ksiąg, które odnoszą się do powiatów Rosyi przypadłych, mianowicie ksiąg ziemskich proszowskich, ksiąskich, lełowskich i jednej z ksiąg podkomorskich, oraz sprzętów. Rząd rosyjski upomniał się tylko o księgi, atoli rząd austriacki odmownie odpowiedział, powołując się na poprzednie umowy. Cały też zasób ksiąg pozostał w archiwum, t. j. zarówno księgi sądów ziemskich województwa krakowskiego (krakowskie, proszowskie, ksiąskie, lełowskie), grodzkie krakowskie, podkomorskie i t. d., jak również i księgi b. sądu apelacyjnego z poprzednich rządów austriackich w Krakowie. Etat archiwum opierał się na rozporządzeniu z roku 1853. Rozporządzenie z 12 marca 1854 r. ministerstwa sprawiedliwości w porozumieniu z ministerstwem skarbu określiło opłaty za poszukiwania i wypisy z aktów. W r. 1858 wydano dla archiwum »Geschäftsordnung«, ustanawiając normy dla pracy. Językiem urzędowym stał się język niemiecki. Dopiero rozporządzenie z 5 czerwca 1869 roku, podane do wiadomości archiwum pismem sądu krajowego z 21 września tegoż roku, wprowadziło w urzędowanie napowrót język polski. Po śmierci Haigenwäldera (18 paźdz. 1866 r.) objął zastępczo zarząd archiwum Bogdan Łuszczyński ¹⁾, który niem zarządzał do r. 1878 ²⁾.

Rząd austriacki uważał jednak utrzymywanie archiwum za ciężar, któregooby z chęcią się pozbył. Już też w początkach r. 1869 zwróciło się ministerstwo sprawiedliwości przez ministerstwo spraw wewnętrznych do Wydziału krajowego we Lwowie z propozycją oddania archiwum krakowskiego krajowi. Rząd, obejmując archiwum, mówił tylko, że bierze je w »Verwarrung« i w »Verwaltung« i obecnie też podniósł, że uważał je za własność kraju, nie rządu. Robił jednak pewne zastrzeżenia co do oddania, a ewentualnie i korzystania zeń następnie przez władze rządowe. Wydział krajowy w zasadzie godził się na propozycję rządową, połączył jednak tę sprawę z oddaniem krajowi także i lwowskiego archiwum t. zw. bernardyńskiego, oraz uczynił załatwienie sprawy zależnem od uchwały sejmu wobec tego, że objęcie archiwów wymagałoby kosztów pieniężnych. Dalsza wymiana pism doprowadziła w roku 1871 do ułożenia i przyjęcia warunków między rządem i wydziałem: kraj miał objąć oba archiwa, z zupełną swobodą ustanawiania urzędników własnych, dla władz rządowych zastrzeżono bezpłatne korzystanie z ksiąg; rząd zobowiązał się oddać dla archiwum krakowskiego lokal, w którym dotąd zostawało, bezpłatnie, jak długo w tych pokojach ono będzie się mieścić.

W sejmie sprawa archiwów została podniesioną dopiero na sesyi w grudniu 1873 r. wskutek petycji Mieczysława Potockiego, konserwatora pomników i zabytków narodowych, podanej przez posła Podlewskiego. Komisya administracyjna, której tę sprawę przekazano, wypraco-

¹⁾ Adjuntem po Mitschce był krótko Ponikło, później Łuszczyński. Ob. Ekielski str. 13.

²⁾ Do utworzenia archiwum krajowego.

wała referat; zgadzając się na odbiór archiwów, wniosła, by sprawę odesłać do Wydziału krajowego dla przygotowania i przedłożenia wniosków. Mimo opozycji Szujskiego, który chciał, by od razu uchwalono archiwa odebrać, i poparcia tego wniosku przez Dunajewskiego, sprawę załatwiono w myśl wniosków komisji. Na następnej sesji z r. 1874 Wydział krajowy przedłożył obszerny i gruntowny referat wraz z wnioskami; w Izbie przedstawiał sprawę członek Wydziału Pietruski. Przeciw projektowi jednak podniosła się opozycja, zwłaszcza ze strony Rusinów, wskazująca na znaczne koszta, jakie na budżet krajowy wkłada objęcie archiwów, głównie zaś etat urzędników. Odesłano też całe przedłożenie jeszcze do zbadania do komisji prawniczej.

Sprawa na razie utknęła. Dopiero na sesji z r. 1876 poruszył ją znowu Szujski. Po przedstawieniu sprawozdania z wniosku przez komisję prawniczą, do której go odesłano, uchwalił Sejm, by Wydział porozumiał się z Akademią Umiejętności i przedstawił następnie odpowiednie propozycje co do objęcia archiwów. Wydział krajowy polecenia dopełnił; stosując się też do poprzednich rozpraw w sejmie, starał się ograniczyć etat. Pierwotny projekt chciał ustanowienia jednego dyrektora jako urzędnika na oba archiwa z siedzibą we Lwowie, któryby do Krakowa dojeżdżał. Obecnie zaproponowano osobnych dyrektorów dla Krakowa i Lwowa, ale tylko za remuneracją, po jednym tylko adjunkcie dla każdego z archiwum, oraz dla obu sześciu aplikantów. Projekt z niewielkimi zmianami¹⁾, poczynionymi przez komisję prawniczą (referent Zatorski) stał się przedmiotem obszernych rozpraw sejmowych, choć dotyczących się tylko niektórych formalnych kwestyi, gdyż przeciw zasadzie nikt już nie występował z opozycją. Wreszcie z jedną niewielką zmianą przyjęto go, i stał się ustawą 21 sierpnia 1877 r.²⁾

W myśl uchwały sejmu odebrano archiwum krakowskie 2 września 1878 r. Dyrektorem tego archiwum krajowego aktów w grodzkich i ziemskich mianował Wydział krajowy profesora Uniw. Jag. Michała Bobrzyńskiego, adjunktem dra Zbigniewa Kniaziołuckiego. Wydział krajowy już 15 lutego 1878 w wykonaniu uchwały sejmowej ogłosił obszerną instrukcję dla obu archiwów. W r. 1887 podwyższył sejm pensje adjunktom, w r. 1897 zaś ustanowił dla Krakowa posadę drugiego adjunkta, zmniejszając jednak liczbę aplikantów z dwóch na jednego. Ilość ksiąg archiwum znacznie wzrosła. Wskutek reklamacji Wydziału w r. 1879 oddano do archiwum z urzędu hipotecznego sądu krajowego w Krakowie dość znaczną ilość ksiąg sądu wyższego prawa niemieckiego, wielkorządowych, podkomorskich wielickich i t. d.³⁾. Znaczna jednak ilość ksiąg

¹⁾ Zrównano pensje krakowskie, proponowane jako niższe, z normą dla Lwowa oznaczoną.

²⁾ Przedstawienie pertraktacji między rządem i Wydziałem krajowym oraz rozpraw w sejmie i t. d. według stenograficznych protokołów obrad sejmowych, oraz allegatów do nich.

³⁾ Wydano za to rządowi akta sądu apelacyjnego austriackiego z lat 1796—1810, z wyjątkiem niektórych działów; ob. wyżej str. 86.

sądów dawnego województwa krakowskiego, a to tych, które przeszły pod władzę Austrii już przy pierwszym rozbiórce, została po zwinięciu sądów polskich w roku 1784 przeniesioną do archiwum bernardyńskiego we Lwowie i tam się do tego czasu znajdowała. Dopiero wskutek uchwały sejmu z r. 1896 przeniesiono w r. 1897 z tegoż archiwum do krakowskiego księgi tych sądów, a to: bieckie, czchowskie, sądeckie, zatorskie i oświęcimskie. I później jeszcze ciągle wzbogacało się archiwum coraz liczniej i chętniej składanemi depozytami, zarówno skarbu państwa (stare księgi, po sądach, zwłaszcza po urzędach hipotecznych przechowywane), jak gmin miejskich (według uchwały sejmu z 21 stycznia 1887 i rozporządzenia Wydziału krajowego z 22 lipca 1887 r.) i osób prywatnych. Kierownictwo archiwum objął w r. 1891, po rezygnacyi prof. Bobrzyńskiego, Franciszek Piekosiński, również profesor prawa polskiego Uniw. Jag., i prowadził je do śmierci (27 list. 1906 r.). Adjunktem pierwszym po rezygnacyi dra Kniaźołuckiego, który w r. 1901 przeszedł do Biblioteki Jagiellońskiej na stanowisko skryptora, objął Stanisław Kutrzeba. Adjunktem drugim był w latach 1897—1902 dr. Franciszek Bardel, od r. 1902 jest nim dr. Franciszek Bujak. Aplikantami byli pp.: L. Droba, Mikrot, B. Ulanowski, W. Abraham, O. Balzer, Siekierzyński, K. Bąkowski, Fr. Kulczyński, Ign. Rosner, St. Krzyżanowski, J. Babraj (Zagrodzki), R. Wszetečko, M. Feintuch, St. Komorowski, St. Wróblewski, K. Federowicz, Fr. Krzysik, Al. Czuczynski, Maternowski, J. Makarewicz, Fr. Bardel, W. Sobieski, W. Łobaczewski, St. Czaplicki, E. Długopolski i St. Kaniowski.

Dla archiwów ważną jest rzeczą uporządkowanie ksiąg, oraz sporządzenie wykazów, umożliwiających korzystanie z ksiąg, zwłaszcza indeksów. Pod pierwszym względem w niektórych archiwach za czasów polskich, przynajmniej co do niektórych działów ksiąg, najważniejszych, zwłaszcza indukty w archiwach grodzkich, było wcale dużo ładu. Mniej dbano o inne działy, jak również o starsze księgi, zwłaszcza średniowieczne, odkąd one straciły praktyczne znaczenie. To znów przedstawione powyżej zaniedbanie lub zniszczenie niektórych archiwów sprawiło, że nieraz księgi przechowały się w stanie opłakanym, jak n. p. księgi pilzneńskie i czchowskie. Indeksów za czasów polskich nie znano. Dla ułatwienia kwerend, mających na celu wyszukanie aktów, w księgach się znajdujących, a odnoszących się do pewnych rodzin lub majątków, sporządzano summarysze, czyli seryarze lub promptuarze. Zawierały one w chronologicznym porządku wykazy aktów, wpisanych w księgi, podając nazwiska stron, w tych aktach występujących, więc zwykle dwóch osób, zawierających akt prawny. Takie summarysze sporządzano zwłaszcza do ksiąg inskrypcyi, rzadko do innych. Pochodzą one zdaje się wszystkie dopiero z XVIII wieku. Summarysze n. p. grodzkie krakowskie¹⁾ objęły inskrypcye

¹⁾ Przechowywane w archiwum.

do XVI w., toż bieckie grodzkie¹⁾. W innych sądach rzadko je sporządzano. Dopiero w końcu XVIII wieku zaczęto robić indeksy. Do ksiąg, które przewieziono po roku 1784 do Lwowa, rząd austriacki nakazał sporządzenie indeksów, które też z dużym nakładem pieniędzy rzeczywiście wygotowano²⁾. Te księgi więc, które do archiwum przeniesione zostały (w r. 1897) ze Lwowa, mają prawie wszystkie (z bardzo drobnym wyjątkiem) indeksy. Do dziś z nich się korzysta, choć z wielu względów są bardzo do użycia niewygodne. Toż i w archiwum krakowskim zajmuje się sporządzeniem indeksów po roku 1796 komisya wyznaczona ad regulanda acta³⁾. Odtąd ciągnie się bez przerwy praca nad indeksami. Wspominano już wyżej, że w r. 1819⁴⁾ zakupiła rada województwa krakowskiego indeksy sporządzone przez Mąkolskiego. Regulaminy dla archiwum, od r. 1796 zaczynając, nakazywały robienie indeksów urzędnikom, o ile nie byli zajęci przez kwerendy. Przecież niewiele tych indeksów sporządzono. W większej ilości sporządzono je do ksiąg inskrypcyi grodzkich krakowskich z XVIII wieku, do relacyi już tylko dla ksiąg z końca tego wieku, trochę do ksiąg ziemskich z XVI wieku (głównie do ksiąg sądów królewskich) i prawie do wszystkich ksiąg ziemskich, ziemiańskich i kancelaryi ziemskiej z lat 1765—1810. Najlepsze z tych indeksów są Łuszczyńskiego, który naprawdę kochał archiwum, znał je jak nikt, i obok indeksów liczne też ślady zostawił swej niezdmordowanej działalności. Szkoda tylko, że — prócz indeksów — liczne tomy innych żmudnych wypisów Łuszczyńskiego nie do archiwum przeszły, lecz do rąk prywatnych.

Nowa epoka w dziejach archiwum aktów grodzkich i ziemskich rozpoczyna się z objęciem go przez kraj. Przybiera odtąd praca nad uporządkowaniem archiwum charakter naukowy, zwraca uwagę na potrzeby nauki przedewszystkiem. Za dyrektury Bobrzyńskiego rozpoczęto porządkowanie ksiąg, mające na celu doprowadzenie ich do pierwotnego stanu, ułożenie ksiąg z bezładnych nieraz plików luźnych kart, pomieszanych z sobą, oraz przeprowadzenie podziałów ksiąg na działy, do czego rzeczą niezbędną było dokładne określenie, do jakiego działu księgę zaliczyć. W ten sposób uporządkowano znakomicie dział ksiąg ziemskich od XIV do połowy XVII stulecia, księgi ułożone oprawiono, przeprowadzono nową ich numeracyę, a nadto sporządzono nowy ich inwentarz, oraz bardzo żmudny i staranny wykaz dat wszystkich roków, w tych księgach przycho-dzących, więc sądu ziemskiego, jak i sądów wiecowych, ultimae instantiae, in curia, sejmowych i kapturowych⁵⁾. Ta część niniejszego katalogu, która odnosi się do tych ksiąg ziemskich, oparta jest na tych pracach, które też

---

¹⁾ Dziś wśród rękopisów Akademii Umiejętności w Krakowie nr. 382—384.

²⁾ Allegata sejmowe. Rząd austriacki wydał na indeksowanie ksiąg w archiwum lwowskiem olbrzymią kwotę 472.000 złr. dla samych pisarzy, nie licząc papieru, oprawy itd.

³⁾ Ob. wyżej str. 110.

⁴⁾ Ob. wyżej str. 113.

⁵⁾ Ten wykaz wraz z inwentarzem ich i tablicą rozgałęzienia ksiąg tworzy osobną grubą księgę.

w pełni zużytkowuje. W drobnej tylko mierze ten dział uzupełniłem przez później odszukane księgi. Nadto zaczęto robić indeks kartkowy do tych ksiąg, od najstarszych zaczynając i doprowadzono ten indeks, na olbrzymią skalę pomyślany, do r. 1430, i to do wszystkich ksiąg, jakie z tego czasu w archiwum się znajdują. I tu przeważył wzgląd naukowy, który sprawił, że rozpoczęto pracę od ksiąg najstarszych, gdy dla względów praktycznych mają znaczenie indeksy głównie do ksiąg XVIII wieku. Obok dyrektora Bobrzyńskiego praca ta jest główną zasługą ówczesnego adjunkta archiwum, dra Zbigniewa Kniaziółuckiego, który w niem prawie przez ćwierć wieku pracował, robiąc sam i kierując robotą aplikantów. Praca ta prowadzoną była dalej za dyrekcji prof. Piekosińskiego, choć nieco osłabła z powodu choroby ś. p. Kniaziółuckiego. Po objęciu w r. 1901 urzędu adjunkta podjąłem dalej tę pracę, a to najpierw co do uporządkowania ksiąg innych, rozkategoryzowania ich, oznaczenia charakteru i t. d. Zacząłem od ksiąg grodzkich krakowskich. Praca nad nimi była już dawniej zaczęta, ale nie została ukończoną; musiałem więc na nowo ją całą przeprowadzić. Cały ten dział ksiąg otrzymał też nową numerację, jedną ogólną, obok tego zaś poszczególne niektóre działy, najważniejsze, jeszcze drugą, w czem trzymałem się wzoru dawnego (mian. księgi relacji miały osobne numery, które zachowałem). Podobnie uporządkowałem inne księgi, jak ziemskie i t. d. z lat 1765—1810, sądu wyższego prawa niemieckiego i t. d. I te również dostały nową numerację, po naukowem ich uporządkowaniu i rozdzieleniu. Nieco inaczej trzeba było postąpić z księgami, które do archiwum zostały przeniesione ze Lwowa. Tu trzeba było zachować ze względu na indeksy numerację dawną (rozciągnąłem ją tylko także na fascykuły, które miały osobną numerację); nie można też było rozbijać nieuporządkowanych ksiąg, ze względu na indeksy, jak i na często fatalny ich stan. Stąd w katalogu numery ksiąg poszczególnych działów nieraz nie następują po sobie. Pomagali mi w tej pracy aplikanci pp.: Czapllicki, Długopolski i Kaniowski, oraz adjunkci: dr. Franciszek Bardel, a zwłaszcza dr. Franciszek Bujak, któremu za chętną koleżeńską pomoc i za uwagi, w tej sprawie udzielane, serdecznie dziękuję. Ostatecznie zostały w ten sposób uporządkowane wszystkie księgi i ujęte w następujące działy, które mają każdy dla siebie osobną numerację:

I. *Terrestria Cracoviensia*, obejmuje księgi ziemskie krakowskie, proszowskie, lełowskie, ksiąskie do połowy XVII wieku, księgi sądów wiecowych, in curia, sejmowych, kapturowych, ultimae instantiae, komisarzkich, podkomorskich, konfederacyjnych z r. 1673.

II. *Terrestria Cracoviensia Nova*; obejmuje księgi sądów: ziemskiego krakowskiego 1765—1792, proszowskiego, ksiąskiego i lełowskiego 1765—1766, ziemiańskiego 1792, konfederacyjnego 1792—1793, kancelaryi ziemskiej 1792—1796, ces.-król. sądu ziemskiego 1796—1797, ces.-król. kancelaryi ziemskiej 1796—1810.

III. *Terrestria Biecensia*; obejmuje księgi ziemskie bieckie.

IV. *Terrestria Czchoviensia*; obejmuje księgi ziemskie czchowskie.

V. *Castrensia Cracoviensia*; obejmuje księgi grodzkie krakowskie, z wyjątkiem protokołów przysięg podatkowych.

VI. *Castrensia Biecensia*; obejmuje księgi grodzkie bieckie, księgi bieckiego sądu leńskiego i zapiski sądu starościńskiego bieckiego (dla spraw miejskich).

VII. *Castrensia Sandecensia*; obejmuje księgi grodzkie sądeckie, oraz sądu leńskiego sądeckiego.

VIII. *Terrestria Zatoriensia*; obejmuje księgi ziemiańskie ławnicze zatorskie i oświęcimskie, ziemskie zatorskie i kapturowe zatorskie.

IX. *Castrensia Osviecimensia*; obejmuje księgi grodzkie oświęcimskie i księgi sądów skarbowych oświęcimskich.

X. *Terrestria Pilznensia*; obejmuje księgi ziemskie pilzneńskie, z wyjątkiem niektórych ksiąg suscepty pilzneńskiej z XVIII wieku.

XI. *Castrensia Pilznensia*; obejmuje księgi grodzkie pilzneńskie i niektóre księgi suscepty ziemskiej pilzneńskiej z XVIII wieku.

XII. *Teutonica et magna procuratio*; obejmuje księgi sądu wyższego prawa niemieckiego na zamku krakowskim, sądu sześciu miast, sądu ordynaryjnego i apelacyjnego wydziału krakowskiego, oraz sądów wielkorządowych.

XIII *Varia*; obejmuje księgi sądu podkomorzego jako starosty wielickiego, starościńskiego bocheńskiego, wojewodzińskiego żydowskiego, księgi przysięg podatkowych krakowskich, rejestra poborowe, oraz *diversa*.

XIV. *Acta tribunalis appellationum pro Galicia occidentali*; obejmuje pozostałe w archiwum fascykuły trybunału apelacyjnego z czasów rządów austriackich w Galicyi zachodniej.

W katalogu oczywiście zostały ułożone księgi systematycznie, więc bez względu na to, do jakiego działu zostały w archiwum zaliczone (jeśli w nieodpowiednim znajdują się działy), oraz bez względu na porządek ich następstwa według numerów inwentarza. W razie, jeśli w jedną księgę są wpisywane (lub razem zostały oprawne, choć w odrębnych były wpisane poszytach) wpisy, do różnych działów należące, są podane z osobna w tychże działach pod datami lat, do których należą. Nawias, obejmujący numer tomu, oznacza, iż tylko część tomu należy do tego działu. Za zgodą ówczesnego dyrektora archiwum ś. p. prof. Franciszka Piekosińskiego przygotowałem też ten katalog do druku.

Obok tej pracy, mającej na celu uporządkowanie archiwum, zinwentaryzowanie (z wciągnięciem w to także ksiąg ze Lwowa przywiezionych) i przygotowanie katalogu, w ostatnich kilku latach prowadzono także inną pracę, mającą za zadanie ułatwienie korzystania dla celów nauki z zasobów archiwum, a to przez sporządzenie repertorium ważniejszych aktów. Na kartkach éwiartkowych wypisuje się rejestra aktów, mających jakiegokolwiek większe znaczenie dla historii. A więc nie uwzględnia się jednorodnych aktów, n. p. z działu inskrypcyi, plenipotencyi, oblat pozwów i t. d.; mają one jako

takie znaczenie tylko dla osób, które w nich występują, i dla nich, o ile jeszcze nie ma, trzeba będzie sporządzić następnie indeksy. Wypisuje się zaś wszystkie akta dotyczące się n. p. sejmów i sejmików, żydów, miast i t. d., zwracając zwłaszcza uwagę na oblaty, bo te najwięcej takiego materiału zawierają. Kartek tych jest już koło 20.000. Do repertorium przegląda się oczywiście księgę za księgą. Pracę rozpoczęto przedewszystkiem od ksiąg zawierających oblaty, a więc od działu relacji i fascykułów, i te działy przeglądnięto prawie wszystkie. Za lat 2—3 zostaną w ten sposób przeglądnięte wszystkie bez wyjątku księgi. Będzie to ogromne ułatwienie, jakim już dziś jest, dla pracy naukowej, gdyż oszczędzi żmudnych poszukiwań za każdą kwestyą z osobna, poszukiwań, które nigdy nie mogą dać tej pewności wyczerpania materiału, jaką zapewni repertorium. Po jego ukończeniu trzeba będzie wrócić do przerwanej pracy nad indeksami.

Kończąc, chcę złożyć podziękowanie tym, którzy do wykończenia katalogu i ogłoszenia drukiem dopomogli, więc Świątelnemu Gronu Konserwatorów dla Galicyi zachodniej za przyjęcie katalogu do »Teki«, oraz urzędnikom archiwum aktów dawnych miasta Krakowa za ułatwienia w korzystaniu z tego archiwum, gdzie się znachodzi cały szereg ksiąg, uzupełniających działę krajowego archiwum, a zwłaszcza dyrektorowi tegoż archiwum Prof. Dr. Stanisławowi Krzyżanowskiemu, który podjął się uprzejmie przeglądu katalogu w druku i niejedną ceną mi podał uwagę.

WYKAZ SYGNATUR.

- Terr. Crac. = *Terrestria Cracoviensia.*
- Terr. Crac. Nova = *Terrestria Cracoviensia Nova.*
- Terr. Biec. = *Terrestria Biecensia.*
- Terr. Czchov. = *Terrestria Czchoviensia.*
- Succam. = *Succameralia (w Terr. Crac.).*
- Castr. Crac. = *Castrensia Cracoviensia.*
- Rel. Castr. Crac. = *Relationes Castrenses Cracovienses.*
- Decr. off. = *Decreta officii castris Cracoviensis.*
- Decr. iud. = *Decreta iudicii castris Cracoviensis.*
- Prot. = *Prothocolla.*
- Plen. = *Plenipotentiae castris Cracoviensis.*
- Man. = *Manifestationes castris Cracoviensis.*
- Rel. laud. Crac. = *Relationes, oblatæ laudorum Cracoviensium.*
- Castr. Biec. = *Castrensia Biecensia.*
- Castr. Sand. = *Castrensia Sandecensia.*
- Terr. Zator. = *Terrestria Zatoriensia.*
- Castr. Osv. = *Castrensia Osviecimensia.*
- Terr. Pilsn. = *Terrestria Pilsnensia.*
- Castr. Pilsn. = *Castrensia Pilsnensia.*
- Teut. = *Teutonica et acta magnæ procurationis.*
- Varia = *Varia.*
- Trib. = *Acta tribunalis appellationum pro Gallicia occidentali.*

VIII. PIECZĘCIE. — OPRAWY. — PISMO.

I. Pieczęcie. Nie może być rzeczą tego katalogu dokładnie rozbiierać kwestyę pieczęci, używanych przez sądy powyżej omówione, zwłaszcza że i materyał do tego przeważnie znachodzi się nie w archiwum, lecz poza niem. Pieczęcie przywieszano bowiem na aktach, które wychodziły z sądów, więc nie zostawały w archiwum. Jeśli obecnie akta, opatrzone pieczęciami, znachodzą się w archiwum, to albo dostały się do niego w ten sposób, że przygotowane do wydania stronie nie zostały przez nią odebrane, albo też że jako »copia parata« zostały wręczone (więc z zasady z pieczęcią innego sądu lub władzy). Tłoki zaś się nie zachowały w archiwum. Sądzę jednak, że przynajmniej kilka słów dodać o tej kwestyi jest rzeczą konieczną dla dopełnienia obrazu działalności tych sądów.

O ile chodzi o sądy ziemskie, to co do kwestyi zaopatrywania aktów z nich wychodzących w pieczęci odróżnić należy dwie tychże grupy: pozwy i wszystkie inne akta (poświadczenia czynności prawnych, dokonanych przed sądem n. p. rezygnacyi dóbr i t. d., wyroki, później od XVI w. wogóle ekstrakty). Te drugie, do ustania sądów ziemskich w wieku XVII, wychodzą pod pieczęciami sędziego i podsędka. Nie są to więc pieczęcie sądu, lecz prywatne pieczęcie sędziego i podsędka, przedstawiające herby ich, w późniejszym czasie (od drugiej połowy wieku XVI) z napisem w otoku, wskazującym osobę i jej stanowisko. Pierwsza grupa aktów, pozwy, wychodzi pod pieczęcią sądu. Już w XV wieku¹⁾, a tak było i w XIV bezwątpienia, na pozwach, wychodzących z sądu ziemskiego krakowskiego, znachodzi się, bez względu o który powiat chodzi, pieczęć z herbem ziemi krakowskiej, który stanowi orzeł biały. Orzeł biały pozostaje też stale na pieczęci ziemskiej (*sigillum terrestre*); dodawano mu następnie litery: S. T. = *sigillum terrestre*, lub S. T. P. C. = *sigillum terrestre palatinatus Cracoviensis*. Jako przykłady podaję (ob. na tablicy 1 fig. 1 i 2) jedną pieczęć taką z drugiej połowy XVI wieku (przy aktach z r. 1569, 1587), drugą z drugiej połowy XVII wieku (przy akcie z roku 1674). Opis tych pieczęci ob. A. Chmiel: *Materyały sfragistyczne. w Wiadomościach numizmatyczno-archeologicznych t. V, szp. 58—61.*

Kiedy wreszcie wskrzeszono od r. 1765 sąd ziemski województwa krakowskiego, używa on jednej pieczęci już na wszystkich aktach bez wyjątku, a więc tak na pozwach, jak na wyrokach i t. d. Z okresu 1765—1792 jest pieczęci używanych kilka (doliczyłem się pięciu) tego samego typu. Są one znacznie większe, niż dawniejsze pieczęcie ziemskie, z napisem w otoku. Podaję jedną taką pieczęć (ob. tablicę 1 fig. 3). Pieczęć ta²⁾, wyciśnięta na kawałku papieru za pomocą laku do aktu przymoco-

¹⁾ Zniszczoną taką pieczęć, bardzo drobnych rozmiarów, na której można jednak dopatrzeć się orzełka, ma pozew z XV wieku, wśród dokumentów, pozostałych po ś. p. prof. Piekosińskim, złożonych obecnie w depozycie Akademii Umiejętności.

²⁾ Przed sprawieniem tej pieczęci używa sąd małej owalnej pieczęci (26 mm,

wanego, owalna, nieco spłaszczona, wys. 49 mm, szer. 45 mm, przedstawia orła zwróconego w prawo, z koroną na głowie. W otoku, który odgraniczają dwie obwódki, napis: + SIGILLUM TERRESTRE PALATINATVS CRACOVIENSIS A. D. 1766. Data wskazuje, kiedy pieczęć sporządzono. Inną pieczęć podobną, ob. A. Chmiel: Pieczęcie ziemskie i trybunału koronnego, Wiadomości numizmatyczno-archeologiczne t. III szp. 289.

Co dotąd powiedziano o użyciu pieczęci przez sąd ziemski, to dotyczy się także w pełni sądów wiecowych, królewskich i sejmowych. Akta z tych sądów wychodzą albo pod pieczęcią sędziego i podsędka, albo, jeśli chodzi o pozwy, pod pieczęcią ziemską. Podobnie było zapewne także co do aktów, wychodzących z sądów *ultima instantiae* z r. 1563 i 1574.

Pieczęć ziemską, t. j. używaną przez sąd ziemski jako swoją, przyjęły także ostatecznie i sądy kapturowe. W dwóch pierwszych bezkrólewskich, po Zygmuncie Auguście i Henryku, opierają się one o starostów, i jak to w drugim bezkrólewiu uchwała sejmiku proszowskiego z 16 lipca 1574¹⁾ wyraźnie postanowiła, starostowie wydają pozwy na te sądy. Bezwątpienia więc pozywali pod swojemi starościńskimi pieczęciami. W trzecim bezkrólewiu sejmik proszowski z 9 maja 1587 r., zgodnie z postanowieniami konfederacji warszawskiej z 7 marca 1587 r., nakazał pozywać pod membraną ziemską albo grodzką²⁾ przed jeden już na całe województwo sąd kapturowy. Niema i tu, jak poprzednio, mowy, jaka ma być pieczęć użyta na pozwie, jednak tak samo można wnosić, iż pieczęć była grodzką lub ziemską. Na pozwach oryginalnych znajduje się rzeczywiście pieczęć ziemską krakowską³⁾. Wiadomości te odnoszą się jednak tylko do pieczęci, które kładziono na pozwach. Jakich używano pieczęci na wyrokach i ekstraktach, nie wiemy. Kwestya ta przedstawia się już zupełnie jasno i wyraźnie w następnych bezkrólewskich, a to dzięki ordynacyom, uchwalanym przez sądy kapturowe po ich zebraniu się, które pod tym względem wyraźnie zawierają postanowienia. Ordynacya z roku 1632⁴⁾ mówi tylko o wyrokach: *decreta iudicii praesentis sub sigillis iudicii terrestri Cracoviensis ... extradentur*, ordynacya zaś z r. 1648⁵⁾ przepisuje używanie pieczęci ziemskiej czyli pieczęci sądu ziemskiego tak na pozwach, jak i na innych aktach: *vigore citationum in membranis sigillo terrestri Cracoviensi obsignatis extraditarum — actus iudiciales sub sigillo iudicii terrestri Cracoviensis ... extradentur*. Jeszcze jaśniej brzmią postanowienia ordynacyi sądów kapturowych z r. 1668⁶⁾: *citationes in mem-*

---

24 mm), podobnej do pieczęci z wieku XVII; ob. pozew z 28 listopada 1766 r. w fascykule aktów ziemskich w archiwum miejskiem Krakowa. Z tegoż fascykułu użyta pieczęć reprodukowana (z datą 1766) z aktu z 20 czerwca 1775 r.

1) Rel. Castr. Crac. t. 2, str. 352–360.

2) Vol. leg. II, 1069. Por. Chmiel Adam: Materiały sfragistyczne. Wiadomości numizmatyczno-archeologiczne, t. V, szp. 58 i n. (nr. ogólny zeszytu 57).

3) Chmiel j. w.

4) Terr. Crac. t. 130 str. 1 i n.

5) Terr. Crac. t. 136 str. 1 i n.

6) Terr. Crac. t. 139 str. 1 i n.

fig. 1.

fig. 2.

fig. 3.

fig. 5.

fig. 4.

fig. 6.

fig. 7.

fig. 8.

fig. 9.

fig. 10.

branis sigillis palatinatus Cracoviensis consignatis extradi debent..., decreta iudicii praesentis et alii actus iudiciales sub sigillis iudicii terrestres Cracoviensis... extradentur. Ordynacye z r. 1674, 1696 i 1764¹⁾ mówią też, że pozwy, jak i wogóle akta, mają być pieczętowane pieczęcią ziemską krakowską (sigillo terrestri Cracoviensi, sigillo palatinatus non adulterino). Używa więc sąd kapturowy z zasady od czwartego bezkrólewia począwszy jako swej pieczęci — pieczęci ziemskiej województwa krakowskiego, będącej pieczęcią sądu ziemskiego krakowskiego, mimo że funkcyje pisarza w niektórych bezkrólewjach pełni nie pisarz ziemski, lecz grodzki. Taksamo też i sąd konfederacyjny z r. 1673, wzorujący się na sądach kapturowych, pieczęć ziemską w ordynacyi swej²⁾ przepisał jako właściwą zarówno dla pozwów, jak dekretów i wogóle aktów z tego sądu wychodzących.

Sąd ziemiański, powołany do życia w r. 1792, sprawia sobie nową pieczęć, której używa na wszystkich aktach bez wyjątku. Pieczęć ta, wy-ciskana³⁾, wys. 52 mm., szer. 47 mm., z obwódką perłową, przedstawia także orła z koroną w prawo zwróconego i z datą 1792 r., umieszczoną po bokach orła. W otoku, idącym w dwóch rzędach, napis: † PIECZEĆ WOIEWODZTWA KRAKOWSKIEGO POWIATOW KRAKOWSKIEGO | PROSZOWSKIEGO Y XIESTWA SIEWIERSKIEGO: (ob. tablica 1 fig. 4).

Po przywróceniu sądu ziemskiego używa on podobnej pieczęci, także z orłem, tylko że napis w otoku brzmi już po polsku: pieczęć ziemstwa krakowskiego⁴⁾.

Także sąd ziemski czchowski używał pieczęci z orłem polskim. Zatrzymał ją i pod rządami austriackimi; trybunał lwowski jednak mandatem z 21 października 1775 r.⁵⁾ zgał to, i nakazał wprowadzenie pieczęci z dwugłowym orłem austriackim.

Inaczej przedstawia się sprawa, o ile chodzi o pieczęcie sądów grodzkich. Sąd grodzki nie ma właściwej sobie pieczęci, jak sąd ziemski. Pieczęć, której używa sąd grodzki (później zarówno jako iudicium i jako officium), to właściwie prywatna pieczęć starosty, który w danej chwili urząd piastuje. Zasada to od XIV wieku we wszystkich sądach grodzkich województwa krakowskiego; pieczęcią starosty⁶⁾ opatrują tak pozwy, jak wyroki i poświadczenia czynności przed grodem dokonanych, czy później

---

¹⁾ Terr. Crac. t. 141 str. 1 i n., t. 145 str. 1 i n., t. 144 c., str. 1 i n.; ordynacyi z r. 1733 brak.

²⁾ Terr. Crac. t. 140 str. 1 i n.

³⁾ Reprodukowana pieczęć wzięta z aktu z 28 lutego 1792 r. w fascykule aktów ziemskich w archiwum miejskim Krakowa.

⁴⁾ Znachodzi się np. w Terr. Crac. Nova t. 66 str. 2068, t. 67 str. 1538; ob. także Chmiel, Wiadomości j. w. t. III szp. 289.

⁵⁾ Terr. Crac. t. 109, pod datą.

⁶⁾ Ob. zapiskę u Helcla, Starodawne prawa polskiego pomniki t. II nr. 4201 (r. 1478): sigillum vetus magnifici domini Iacobi de Dambno palatini Sandomiriensis

ekstrakty. Pieczęć ta przedstawia do wieku XVI herb starosty, niekiedy z pierwszemi literami imienia jego i nazwiska; w XVII i XVIII wieku staje się bardziej ozdobną, większą, w otoku podaje pełne imię i nazwisko starosty z jego tytułami¹⁾. Jestto więc pieczęć prywatna starosty. W końcu XVI i początkach XVII wieku spotyka się na aktach, wychodzących z grodów województwa krakowskiego, inne pieczęci. Podaję przykładowo reprodukcye dwóch takich pieczęci. Pierwsza (ob. tabl. 1 fig. 5), okrągła, 28 mm. średnicy, przedstawia w polu na tarczy herb Radwan, w otoku napis: SIGILLUM · CRACOVIE · CASTRENSE ·: (reprodukcya z odcisku pieczęci na akcie z 28 września 1600 r., Castr. Osv. t. 237, str. 1222). Ma ona więc cechę pieczęci już urzędowej, grodzkiej, jak to wskazuje napis w otoku. Jednakże herb Radwan oraz litery po bokach hełmu, z prawej zapewne N, z lewej D Z, wskazują na osobę starosty: Mikołaja Zebrzydowskiego (t. j. Nicolaus de Zebrzydowice). Podobny charakter ma i druga pieczęć reprodukowana (ob. tabl. 1 fig. 6), z tegoż pochodząca czasu, grodu oświęcimskiego. Jestto również pieczęć owalna, 29 mm. średnicy, z napisem w otoku: SIGILLUM · CASTRENSE · OSVIECIMEN, oraz z herbem Korczak w polu (starostą był Mikołaj Komorowski; reprodukcya zrobiona z odcisku pieczęci na akcie z 14 czerwca 1600 r. w Castr. Osv. t. 237 str. 1097). Dążność ta jednak nie doprowadziła do rezultatu; już w pierwszych dziesiątkach lat XVII zanikają pieczęcie tego typu; wracają na wszystkich aktach grodzkich wyciski pieczęci prywatnych starostów. Dopiero w końcu XVIII wieku nastąpiła zmiana, mianowicie gród krakowski zaczyna używać pieczęci innego typu; w polu znajduje się orzeł taki, jak na pieczęci ziemskiej, a więc jako herb województwa, a pod nim dopiero mały herb starosty, zaś w otoku napis: sigillum castrense capitaneale Cracoviense²⁾. Brak większej liczby aktów uniemożliwia na razie stwierdzenie, kiedy tego herbu zaczął używać gród krakowski; w każdym razie nie wcześniej jak w końcu XVIII stulecia. Inne grody dostały urzędową swoją pieczęć dopiero za rządów austriackich (ob. tabl. 1 fig. 7); we wszystkich grodach wtedy taka sama, tylko zmienia się napis w otoku.

Inne sądy używają najczęściej pieczęci tego typu, co grody, tj. osobistej pieczęci tego, który stoi na czele sądu. Tak sąd wielkorządowy

---

et capitanei Cracoviensis negligencia notarii perditum erat, et novum sigillum laboratum, quo litere ex actis sigillande sunt.

¹⁾ Głównie na podstawie faszkułów krajowego archiwum (repertoryum objęło także i wykaz pieczęci), oraz faszkułów aktów grodzkich w archiwum miejskiem Krakowa.

²⁾ Odciski na akcie z 7 lutego 1763 r. w Castr. Osv. t. 227, str. 437, oraz na akcie z 20 stycznia 1773 r. w faszkułe aktów grodzkich w archiwum miejskiem Krakowa. Ponieważ to ekstrakty, więc mogły być wydane znacznie później nawet. Na późniejszych datą aktach jeszcze ciągle pojawiają się pieczęcie dawnego typu, tak że datę sporządzenia tej trzeba cofnąć bardzo silnie ku końcowi XVIII wieku.

używa pieczęci wielkorządcy¹⁾, sąd podkomorski pieczęci podkomorzego. Sąd żydowski wojewodziński używa pieczęci wojewody, ale także np. w latach 1621 i 1622²⁾ innej, już mającej cechy urzędowe, bo z napisem w otoku: sigillum officii palatinalis Cracoviensis; mały zasób znanych mi aktów tego sądu nie dopuszcza dokładniejszego rozpatrzenia tej kwestyi. Na aktach wychodzących z sądów komisarskich (wyrokach) kładą swoje pieczęcie wszyscy komisarze³⁾. Toż pod osobistemi bezwąt- pienia pieczęciami starostów wychodziły akta z sądów starościńskich jako apelacyjnych dla miast.

Swoje urzędowe pieczęcie mają sądy prawa niemieckiego. Sąd wyższy prawa niemieckiego na zamku krakowskim początkowo używa pieczęci, przedstawiającej orła piastowskiego z koroną na głowie, dziobem w prawo zwróconego. Taka pieczęć wisi przy dokumencie tego sądu z r. 1358. Opis jej i reprodukcję ob. Piekosiński Fr.: Pieczęcie polskie polskie wieków średnich str. 245 nr. 446. Ale jeszcze za czasów Kazimierza W. dostaje ten sąd inną pieczęć, przedstawiającą głowę królewską z dwiema koronami, jedną na głowie, drugą wywróconą na szyi; z korony na głowie wybiegają dwa rogi. Opis i reprodukcję ob. Piekosiński j. w. str. 248 nr. 457.

Inwentarz z r. 1590⁴⁾ mówi, iż w sądzie przechowują się dwie pieczęcie czyli tłoki: sigilla officii duo, maius et minus. Do tych pieczęci trzeba by odnieść tę wzmiankę; przeciw temu jednak przemawiać może odróżnienie tłoków jako maius i minus, gdyż pieczęcie te są zupełnie tej samej wielkości.

Inwentarz z r. 1608⁵⁾ obok tych dwóch tłoków (określonych jako stare: sigilla officii duo antiqua maius et minus) mówi jeszcze o trzecim: item tertium sigillum maius his duobus antiquis. Tę wzmiankę odnieść należy bez żadnej wątpliwości do tłoku, który do dziś się zachował⁶⁾. Jestto tłok mosiężny, do laku, okrągły, średnicy 48 mm. Przedstawia on również, jak druga z tych pieczęci starych, głowę męską z wąsami i brodą i długimi włosami w splotach, z koroną na głowie, z której wychodzą rogi, i drugą na szyi, odwróconą; w koło biegnie obwódka z 14 łuków, w których — z wyjątkiem górnego i dolnego — gwiazdki. Przestrzeń między głową, bardzo silnie rżniętą, a obwódką wypełnia lekki ornament roślinny. W otoku w obwódkach gładkich napis: + SIGILLV · IVRIS SVPREMI TEVTONICI CASTRI CRACOVIE. Trzon tłoka (34 mm. wysoki) nosi napis, w trzech rzędach idący: + ANNO 1594 | * CONFECTVM PER SE-

---

1) Na licznych aktach w fascykule aktów wielkorządowych w archiwum miejskiem Krakowa.

2) Ob. fascykul aktów grodzkich w archiwum miejskiem Krakowa.

3) Ob. np. w tymże fascykule pod r. 1580.

4) Teut. t. 15 str. 603—604.

5) Teut. t. 48 str. 2—3.

6) Przechowywany w archiwum miejskiem, nr. muzealny 394; dostał się tamże z daru Akademii Umiejętności.

BASTIANVM CYRVS | ADVOCATVM EIVSDEM OFFICY. Tłok został sporządzony w r. 1594, musiał więc być w użyciu w r. 1608, kiedy spisywano inwentarz; pieczęć rzeczywiście większa od poprzednich (ob. reprodukcję z odcisku z tłoku, tabl. 1. fig. 8).

Inwentarz z r. 1628 ¹⁾ mówi już o czterech tłokach, które są w sądzie: sigilla officii duo antiqua maius et minus, idem alia duo recentiora. Tym czwartym jest zapewne tłok, dotąd przechowany ²⁾, mosiężny okrągły, średnicy 28 mm., z mosiężną obrączką i gałką z drzewa, przedstawiający również w obwódce z łuków (18-tu, z gwiazdkami w środku) taką głowę jak wyżej podano. Napis w otoku w obwódkach perełkowych brzmi: ADVOCATVS & SCABINI I. S. R. T. P. M. A. C., tj. advocatus et scabini iuris supremi regalis teutonici provincialis magdeburgiensis arcis Cracoviensis. Ta więc pieczęć powstała między rokiem 1608 a 1628 (ob. reprodukcję z odcisku tłoku, tabl. 1 fig. 9).

Ostatnią wreszcie pieczęcią, której tłok (do laku) również się do dziś zachował ³⁾ jest pieczęć, sporządzona widocznie w drugiej połowie XVIII wieku; wtedy używają jej często jako ozdoby na okładkach ksiąg tego sądu ⁴⁾. Przedstawia taką głowę jak poprzednie, w 14 łukach z gwiazdkami, z napisem w otoku w obwódkach perełkowych: SIGILLVM · IVRIS · SVPREMI · TEVTONICI · CASTRI · CRACOVIE. Średnica tłoku 47 mm., rączka żelazna (ob. reprodukcję ⁵⁾ tabl. 1 fig. 10). Tak więc może być, że to są wogóle wszystkie pieczęcie, jakie ten sąd używał.

Co się tyczy sądu sześciu miast, to akta z tego sądu wychodzące pierwotnie opatrywane były sześcioma pieczęciami tychże miast. Dopiero w roku 1543 czy 1544 sporządzono dla tego sądu pieczęć osobną. Tej pieczęci używał sąd i w XVII wieku, zdaje się innej późniejszej nie miał. Opis jej, reprodukcję i dokładniejsze wiadomości o tej kwestyi ob. Chmiel A.: Pieczęć sądu komisarskiego sześciu miast, Wiadomości numizmatyczno-archeologiczne t. III, szp. 337—347 i t. IV, szp. 112—113.

O pieczęciach innych sądów brak wiadomości.

Klisze do tabl. 1. fig. 1 i 2 zawdzięczam uprzejmości redakcyi Wiadomości numizmatyczno-archeologicznych, oraz archiwaryusza p. Adama Chmiela, który także zwrócił moją uwagę na tłoki pieczęci sądu wyższego.

II. Oprawy. Praktyka kancelaryjna sądów była taką, iż wpisy wciążano do luźnych poszytów, które składały się z niewielkiej ilości kart, kilku zwykle, a dopiero kiedy się nazbierała większa ilość zapisanych poszytów, tworzone z nich księgę, i ewentualnie oprawiano. Dość takich

¹⁾ Teut. t. 18 str. 759; taksamo i w późniejszych inwentarzach, o których ob. wyżej str. 101 i 102.

²⁾ W archiwum miejskiem Krakowa, nr. muzealny 395.

³⁾ W archiwum miejskiem Krakowa, nr. muzealny 396.

⁴⁾ Najlepiej wybita na okładce Teut. t. 27, z lat 1739—1768; oprawazapewne jest późniejsza.

⁵⁾ Reprodukcya z okładki Teut. t. 27, na stronie odwrotnej.

lužnych poszytów zachowało się i do dziś, nieoprawionych (np. w dziale dekretów officii i iudicii grodu krakowskiego); w XVII i XVIII wieku miały one papierowe okładki, na których oznaczano tymczasowo liczbami, jaki był ich porządek. Zwykle poszyty z lat kilku (jednego działu) tworzyły księgę; w grodzie krakowskim w XVII i XVIII wieku w zasadzie w indukcji poszyty z jednego roku razem łączono jako jedną księgę, bez względu na jej wielkość; stąd olbrzymie tomy np. relacji grodzkich, liczące nieraz i po więcej niż 3.000 stron.

Oprawianie ksiąg dopiero w XVI wieku przyjmuje się jako zasada. Temu, że ksiąg w wiekach średnich często nie oprawiano, przypisać należy w dużej mierze, że z tego okresu są księgi tak poniszczone. Tak np. nawet księgi ziemskie krakowskie z wieków średnich nie były oprawiane, i dopiero w drugiej ćwierci XVI stulecia ówczesny pisarz ziemi krakowskiej Jan Ocieski¹⁾ dał je oprawić własnym kosztem. Ale zdarza się i w XV wieku, że księgi oprawiają (np. grodzkie krakowskie, sądu wyższego prawa niemieckiego na zamku krakowskim). Oprawiano je w pergamin, często w ten sposób, iż z jednej strony okładkę pergaminową dawano znacznie szerszą, tak by ją można było zawinąć na drugą stronę. Format ksiąg średniowiecznych wszystkich — to t. zw. dutka (folio fracto).

Od XVI wieku widać zmiany. Zaczyna zanikać kształt dutki odnośnie do ksiąg indukty i wkrótce ginie w tych księgach zupełnie. Utrzymuje się, choć nie wyłącznie, przy protokołach (tak np. w księgach grodzkich krakowskich format ten mają protokoły inskrypcji i relacji, ale nie protokoły dekretów), a prawie bez wyjątku przy regestrach. W miejsce duktek wchodzi od XVI wieku w użycie format folio, który w końcu XVIII wieku ostatecznie prawie wyłącznie jest używany. Od XVI wieku też księgi oprawiają już z zasady. Kwestyę opraw można rozjaśnić dokładniej głównie na podstawie ksiąg grodzkich krakowskich, oraz ksiąg sądów wyższych prawa niemieckiego w zamku krakowskim. Oprawy tych ksiąg przechowały się stosunkowo najlepiej. Księgi ziemskie krakowskie, proszowskie, ksiąskie i lelowskie bardzo zostały zniszczone przez ubiegłe wieki. Niewiele wśród nich opraw współczesnych; o ile chodzi o czas do połowy XVII wieku, w przeważnej mierze mają oprawy, dane im dopiero przy ich porządkowaniu po utworzeniu już krajowego archiwum. Księgi zaś znów, które dopiero z archiwum bernardyńskiego ze Lwowa w r. 1897 przewieziono do Krakowa, dziś noszą w przeważnej mierze — z bardzo nielicznymi wyjątkami — oprawy, dane im po ściągnięciu ich do Lwowa w końcu XVIII wieku, zdaje się bez żadnego względu na wartość poprzednich opraw, które niszczone, o ile nie były

---

¹⁾ Według zapiski współczesnej (bez daty) na karcie luźnej, dodanej na końcu Terr. Crac. t. 88 str. 875: Ioannes de Ocieschin et in Wrzampia haeres notarius terrae Cracoviensis studens inservire commodo totius nobilitatis terrae huius inscriptiones denique, quas libris actorum credere solent, tutiores et durabiliores reddere, acta haec antea nunquam introligari solita prior propriis impensis ligari curavit etc.

jeszcze zupełnie dobrze zachowane. Inne działy (jak np. księgi wielkorządowe) bądź że nie były otaczane dawniej taką opieką jak np. grodzkie, bądź że są nieliczne, nie dają podstaw do uwag. Na podstawie więc zwłaszcza ksiąg grodzkich krakowskich i sądu niemieckiego prawa wyższego na zamku krakowskim możemy stwierdzić, iż najwięcej staranności w sprawie ksiąg okazywał wiek XVI. Wszystkie księgi ważniejsze (indukta) oprawiano w skórę miękką, lub też naciąganą na deski, które później dopiero zostały zastąpione przez podkładkę z sklejonych silnie papierów. Oprawy pergaminowe, choć jeszcze się pojawiają, to jednak rzadko w księgach głównych (np. w księgach ziemskich krakowskich), częściej w księgach drugorzędного znaczenia (np. protokoły grodzkie krakowskie). Oprawy w skórę są zawsze ozdobne, z wyciskami. Przeciąga się ten stan rzeczy jeszcze i w wiek XVII; częste w tym wieku okucia, których mniej w wieku XVI. Już jednak w XVII, a zwłaszcza w XVIII wieku zmniejsza się staranność w oprawianiu ksiąg; wiele ksiąg, choć oprawnych w skórę, to jednak bez żadnych ozdób (nawet np. indukta inskrypcyj krakowskich, wszystkie księgi sądu ziemskiego z XVIII wieku). Oprawa ma coraz więcej znaczenie praktyczne; wzgląd estetyczny, tak silny w XVI stuleciu, zamiera. Wielu ksiąg, mających podrzędne znaczenie w praktyce (protokoły, po przepisaniu ich w indukę, rejestra) nawet wcale nieoprawiano.

Tak się przedstawia kwestya opraw ksiąg. Nie jest rzeczą katalogu rozbierać dokładnie poszczególne oprawy i je opisywać. Jedyne dla przykładu więc podaję reprodukcję kilku z ksiąg, bądź typowych, bądź też odróżniających się pewną większą okazałością.

1. Oprawa ze skóry z *Castrensia Cracoviensia* t. 52¹⁾ (ob. tabl. 4). Dobrze zachowana okładka przednia obecnie naklejoną jest na nową okładkę księgi. Wys. 33 cm., szer. 21 cm. Górną część okładki zajmuje ładnie ułożony złożony napis majuskułą renesansową: ACTA · CASTRI · CRAC. · TEM | PORE · CAPITANEATVS · MAGCI | DOI · D. PETRI · KMITA · COMI | TIS IN VISNICZE · PALAT · ET | CAPIT CRAC · GNALIS · RE | GNI · POLONIE · SVPREMI | MARSCHALCI · SCZEPVSIEN | PREMISLIEN · COLEN · QVE | CAPIT · ETC · AD ANNV · | DOMINI 1537 CONTINVANT · ; w części dolnej ozdobny złożony herb starosty Kmity. Tego rodzaju układ przedniej okładki jest typowy dla opraw ksiąg grodzkich krakowskich z pierwszej połowy XVI wieku.

2. Oprawa z księgi *Castrensia Cracoviensia* t. 175²⁾ (reprodukcya okładki przedniej ob. tabl. 6). Wys. 34^{1/2} cm., szer. 21^{1/2}. Na okładce (skórzanej, na desce) przedniej w górnej części napis złożony majuskułą renesansową (ale czcionki mniejsze, niż w poprzedniej okładce): ACTA · INSCRIPTIONVM | CASTRENSIS · CAPITAN | CRACOVIENSIS · TEMPO | RE CAPITANEATVS · IL | LVSTRIS · ET MAGNIFITI · DOMINI · DOMINI · NICO | LAI · ZEBRZYDOWSKI · DE | ZEBRZYDOVICE · PALA | TINI ·

¹⁾ Księga z lat 1537—1538.

²⁾ Księga inskrypcyj z r. 1602.

ET GENERALIS: | CRACOVIENSIS · SNIATENSIS · QVE: ETC. CAPITA | ANNI · DOMINI · | 1602; w części dolnej herb bardzo ozdobny złożony starosty Zebrzydowskiego z napisem w otoku: NICOLAVS ZEBRZIDOWSKI A ZEBRZIDOWICE PALAT · ET GENE · CRACO · SNIATINQVE ETC. CAPIT. Wokoło przedniej okładki biegnie obramienie, złożone z drobnych prostokątów, w których przedstawieni są święci. Na tylnej okładce również w okół obramienie z wyobrażeniami świętych. w środku winieta, odpowiadająca herbowi, przedstawiająca jakby pień drzewa z krzyżem nad nim, i z biegnącą w otoku sentencją: FRVSTRA VIVIT | QVI NEMINI PRODEST. Bronzowe narożniki i klamry podnoszą ozdobność oprawy. Oprawy tego typu zwykłe są w drugiej połowie XVI i pierwszej XVII stulecia; zamiast wyobrażeń świętych, spotyka się także w obramieniach wizerunki królów polskich.

3. Oprawa z *Castrensia Cracoviensia* t. 992¹⁾ (reprodukcja okładki przedniej ob. tabl. 7). Wys. 34 $\frac{1}{2}$ cm., szer. 21 cm. Całą ozdobą okładki (skórzanej, na desce) jest olbrzymiej wielkości herb starosty, który w koło otaczają również złote litery (czytać je należy od lewej do prawej strony): C G C I N Z E T P S D E W M I N M M S P S R G M P C C C C, tj. Carolus Gonsaga comes in Żywiec et Pieskowa Skala de Wielopolskie marchio in Mirow Myszkowski supremus praefectus stabuli regni, generalis Minoris Polonie, castris Cracoviensibus capitaneus. Na okładce tylnej znajduje się mniejszy herb (Ogończyk), również złożony, otoczony literami R D E B S N C C C tj. Romanus de Bogusławice Sierakowski notarius capitanealis castrensium Cracoviensium. Z brązu klamry, w charakterze baroku.

Taki typ okładki (tylko herb i litery w około) charakterystyczny dla opraw ozdobnych z drugiej połowy XVII, a zwłaszcza z XVIII stulecia. Częste też w tym czasie okucia i klamry z brązu.

4. Oprawa księgi sądu leńskiego sądeckiego z *Castrensia Sandecensia* t. 237²⁾; wys. 32, szer. 11 $\frac{1}{2}$, rozłożonej księgi 25 cm. (reprodukcję rozłożonej księgi ob. tabl. 11). Ozdobność oprawy polega na wzorach ornamentacyjnych. Podaję reprodukcję tej oprawy jako (nie typowy) okaz opraw z poza Krakowa; nie ulega wątpliwości, że to robota miejscowych rzemieślników (sądeckich). Oprawa pochodzi z XVI wieku.

5. Oprawa księgi sądu wyższego prawa niemieckiego na zamku krakowskim, z *Teut. t. 7*³⁾; wys. 33 cm., szer. przedniej okładki 18, rozwiniętej księgi 51 cm. (reprodukcję rozłożonej księgi ob. tabl. 9). Ozdobność księgi polega na wzorach ornamentacyjnych, jednakich na obu okładkach, przedniej i tylnej. Rysunek ma charakter jeszcze gotycki. U góry przedniej strony napis: REGISTRUM, majuskułą gotycką wybito. Okładka tylna dłuższa, tak, że ją można zawinąć na przednią. Do zamykania służyły paski skórzane, z których zachował się tylko środkowy.

¹⁾ Tj. *decreta officii* t. 231; księga z r. 1732.

²⁾ Księga z lat 1516—1578; ob. wyżej str. 105.

³⁾ Księga z lat 1509—1523.

6. Oprawa książki tegoż sądu, Teut. t. 10¹⁾. Wys. 31 cm., szer. 21 (przedniej okładki), rozłożonej książki 59 cm. (reprodukcję rozłożonej książki ob. tabl. 10). Na przedniej okładce od góry napis złożony majuskułą renesansową: ACTA IVDICY IVRIS IVRIS SVPRIMI | CASTRI CRAC COM | PARATA A · D · 1523. Tu więc wyraźnie podany rok oprawy. Pod napisem dwa rozgraniczone pola, w górnym złożony herb Polski, t. j. orzeł Zygmontowski (z literą S), w dolnym herb Litwy. Tylna okładka, obok jednego dużego pola, przedstawia cztery mniejsze. Wszystkie wypełnione ornamentacyjnymi ozdobami. Obie te książki należą do najozdobniejszych (nie typowych oczywiście), jakie się przechowują w archiwum. Dalej ozdobność ksiąg sądowych nie szła.

Podanie podobizn ksiąg zwalnia mnie od dokładniejszego ich opisu. Reprodukcje są podane w zmniejszeniu. W wyborze okładek (jak i pieczęci i inicjałów) do reprodukcji przyszedł mi z uprzejmą pomocą prezes Grona Konserwatorów Dr. Stanisław Tomkowicz.

III. Pismo. Książki biegną w najważniejszych i najlepiej utrzymanych działach od końca XIV lub początków XV stulecia do końca XVIII wieku. Można więc na nich dokładnie studyować rozwój pisma, Nieraz równocześnie występuje w księgach kilka rąk, które je prowadzą, w XVI wieku niejednokrotnie dość silnie co do charakteru od siebie odbiegających. Na ogół są książki pisane wcale starannie,

zwłaszcza indukta. Gorzej przedstawia się pismo w protokołach, pobieżnie pisanych. Najmniej wogóle staranne są wpisy z XVII wieku, na ogół z książek najgorzej pisane książki wielkorządowe. Podaję jako wzory pisma z XIV—XVI wieku reprodukcję ustępów:

1) z r. 1398²⁾ z książki ziemskiej krakowskiej Terr. Crac. t. 2 str. 184 (tabl. 2, od góry);

2) z r. 1465 i 1466³⁾ z książki ziemskiej lełowskiej Terr. Crac. t. 315 str. 102 (tabl. 2, od dołu);

3) z r. 1507⁴⁾ z książki grodzkiej krakowskiej Castr. Crac. t. 29 p. 1372 (tabl. 3);

¹⁾ Księga z lat 1523—1538.

²⁾ Nagłówek wiecu krakowskiego z 30 września 1398 i pierwszy wpis; ob. Ulanowski: Starodawne prawa pol. pomn. t. VIII str. 577.

³⁾ Zapiska o rozbięciu roczków krakowskich z 2 maja 1465 r., oraz nagłówek roczków krakowskich z 3 marca 1466, które sądziły także i sprawy powiatu lełowskiego; ob. wyżej str. 7 i 15, i Kutrzeba: Sądy, część I str. 297.

⁴⁾ Zapiska z 24 stycznia 1507 r. o wyborze i koronacji króla Aleksandra i początek zapisek z 26 stycznia 1507 r.; por. Helcel, t. II str. 958.

4) z r. 1572¹⁾ z księgi relacji grodzkich krakowskich (tekst polski) Rel. Castr. Crac. t. 1 str. 45 (tabl. 5);

5) z r. 1524²⁾ z księgi grodzkiej bieckiej Castr. Biec. t. 6, str. 325 tablica 9).

Reprodukcyje podane są w naturalnej wielkości.

W rysunki, jakie po księgach innych sądów nieraz się spotyka, księgi w archiwum przechowywane nie są bogate. Wyjątkowo znajdzie się jakiś większy rysunek n. p. w Terr. Crac. t. 255 str. 981, mało interesujący, lub też w drugiej połowie XVIII wieku rysunki (staranne, nawet ładne) herbów przy sposobności oblaty dokumentów nobilitacyjnych. Także inicjały na ogół są rzadkie. Za ostatnich Jagiellonów nieraz się zdarza, iż kaligraficznie wypisują pierwsze litery w poczynającej się księdze. Ozdobniejsze inicjały znachodzą się jedynie w księgach z czasów Zygmunta III. Kilka (pięć) z nich zostało użytych w katalogu. Na str. 3 podany inicjał z r. 1599 z Castr. Crac. t. 814 (Decr. off. t. 53) str. 1; na str. 108 inicjał z r. 1599 z Castr. Crac. t. 166 str. 1; tu zaś podają inicjały dwa: pierwszy z r. 1598 z Castr. Crac. t. 1043 (Decr. iud. t. 19) str. 785, i drugi z r. 1609 z Castr. Crac. t. 188 str. 1. Na końcu katalogu znachodzi się inicjał z r. 1599 z księgi Castr. Crac. t. 1043 (Decr. iud. t. 19) str. 795.

---

¹⁾ Początek kapturu po śmierci Zygmunta Augusta z 19 lipca 1572 r., wpisany do ksiąg 21 lipca 1572 r., ob. Vol. leg. II, 840.

²⁾ Początek wpisów z dnia 5 kwietnia 1524 r.

1872

CONSIGNATIO ACTORUM.

ACTA TERRESTRIA

PALATINATUS CRACOVIENSIS.

Terr. Crac.	Annorum	Acta terrestria Cracoviensia. Inscriptiones.	Pag.
1	1388—1390, 1396	Inscriptiones et decreta terminorum terrestrium districtuum Cracoviensis, Proszoviensis, Xianznensis et Lelo- viensis, colloquialium et in curia regis	212+8
2	1397—1399	» »	318
3	1399—1403	Inscriptiones et decreta terminorum terrestrium districtus Cracoviensis, col- loquialium et in curia regis	603
4	1404—1405	» »	318
5	1407—1414	» »	466
6	1415—1420	» »	628
7	1421—1424	» »	442
8	1425—1428	Inscriptiones et decreta terminorum terrestrium districtus Cracoviensis et in curia regis	438
9	1429—1432	» »	319
10	1432—1435	» »	380
(11)	1436	» »	} 590
(11)	1436—1441	Inscriptiones et decreta terminorum terrestrium districtus Cracoviensis	
12	1442—1446	» »	432
13	1447—1450	» »	434
14	1451—1457	» »	380
15	1457—1462 1462—1475	» » Vide: Decreta terminorum terrestrium districtus Cracoviensis	420
(17)	1462—1466	Inscriptiones et decreta terminorum terrestrium districtus Cracoviensis	1—356
(17)	1466	Inscriptiones et decreta terminorum terrestrium districtuum Cracoviensis, Proszoviensis, Xianznensis et Lelo- viensis	356—404
(17)	1466—1469	Inscriptiones et decreta terminorum terrestrium districtuum Cracoviensis et Proszoviensis	404—659
(17)	1469	Inscriptiones et decreta terminorum terrestrium districtus Cracoviensis	659—674
18	1470—1480	» »	398
20	1480—1488	» »	478
21	1489—1500	» »	490

Terr. Crac.	Annorum	Terrestria Cracoviensia	Pag.
86	1589	Inscriptiones et decreta terminorum terrestrium districtus Cracoviensis et conventionalium	524
87	1589	» »	1178
88	1590	» »	876
89	1590	» »	1078
90	1590—1591	» »	844
91	1591	» »	1040
92	1592—1593	» »	1044
93	1593	» »	1084
94	1594	» »	1060
95	1594	» »	1042
96	1594	» »	934
97	1595	» »	660
98	1595	» »	996
99	1595	» »	1004
100	1596	» »	846
101	1596	» »	608
102	1597	» »	988
103	1597—1598	» »	1662
104	1598	» »	928
105	1599	» »	1590
106	1600	» »	900
107	1602	» »	920
108	1602—1603	» »	884
109	1603	» »	1034
110	1603	» »	792
111	1604	» »	1402
112	1604	» »	822
113	1605	» »	824
114	1608	» »	800
115	1608—1609	» »	964
116	1610	» »	1108
117	1611	» »	902
118	1611—1612	» »	1328
119	1612—1613	» »	1488
120	1614—1615	» »	2084
121	1616	» »	1090
122	1617	» »	795
123	1617—1618	» »	1308
124	1619—1620	» »	1128
125	1620—1621	» »	1512
126	1621—1622	» »	1404
127	1623—1625	» »	1176
128	1627	» »	328
129	1628—1633	» »	2296
131	1634—1636	» »	1464
132	1637—1639	» »	127
133	1640—1642	» »	1952
134	1643—1646	» »	2350

Terr. Crac.	Annorum	Terrestria Cracoviensia	Pag.
135	1646—1647	Inscriptiones et decreta terminorum terrestrium districtus Cracoviensis et conventionalium	980
(136)	1649	» »	1269—1440
137	1653—1662	Inscriptiones et decreta terminorum terrestrium districtus Cracoviensis	818
138	1664—1665	» »	746
417	divers. ann.	Fragmenta protocolli terminorum dis- trictuum Cracov. Proszov. et Xianz.	—
418	»	Fragmenta actorum terrestrium pa- latinatus Cracoviensis	—
419	»	»	—
420	»	»	—
Decreta.			
	usque ad a. 1462	Vide: Inscriptiones terminorum ter- restrium districtus Cracoviensis	
(16)	1462—1525	» »	
(16)	1462—1466	Decreta et inscriptiones terminorum terrestrium districtus Cracoviensis	1—319
(16)	1466	Decreta et inscriptiones terminorum terrestrium districtuum Cracoviensis, Proszoviensis, Xianznensis et Lelo- viensis	319—366
(16)	1466—1469	Decreta et inscriptiones terminorum terrestrium districtuum Cracoviensis et Proszoviensis	367—552
(16)	1469—1475	Decreta et inscriptiones terminorum terrestrium districtus Cracoviensis	552—686
19	1476—1500	» »	428
22	1501—1522	» »	372
47	1525—1533	Decreta terminorum terrestrium dis- trictus Cracoviensis	532
48	1528—1534	» »	632
49	1534—1536	» »	536
50	1534—1540	» »	614
50	1537—1541	» »	678
52	1541—1544	» »	706
53	1541—1545	» »	616
54	1548—1550	» »	530
55	1550—1551	» »	922
56	1551—1554	» »	1172
57	1556—1557	» »	1120
58	1557	» »	600
59	1558—1560	» »	1528
60	1561—1562	» »	1210
(61)	1563—1565	» »	} 1084
(61)	1565	Decreta terminorum terrestrium dis- trictus Cracoviensis et colloquialium	

Terr. Crac.	Annorum	Terrestria Cracoviensia	Pag.
62	1566	Decreta terminorum terrestrium districtus Cracoviensis et colloquialium	1702
63	1566—1568	» »	1712
64	1568—1569	» »	1260
65	1570	» »	1384
66	1571	» »	1226
67	1575	» »	604
68	1575	» »	1320
69	1576—1577	Decreta terminorum terrestrium districtus Cracoviensis, colloquialium et conventionalium	1930
	1578—1665	Vide: Inscriptiones terminorum terrestrium districtus Cracoviensis	
	diversorum annorum	Fragmenta; vide: Inscriptiones terminorum terrestrium districtus Cracoviensis	
Regestra causarum.			
(362a)	1653, 1654, 1658, 1661, 1662	Regestra causarum terminorum terrestrium districtus Cracoviensis	—
C o p i a e.			
(363)	1397—1398	Inscriptiones et decreta terminorum terrestrium districtuum Cracoviensis, Proszoviensis, Xianznensis et Leloviensis, colloquialium et in curia regis	326
(363)	1399—1403	Inscriptiones et decreta terminorum terrestrium districtus Cracoviensis, colloquialium et in curia regis	
364	1404—1419	» »	626
(365)	1420—1425	» »	
(365)	1425—1437	Inscriptiones et decreta terminorum terrestrium districtus Cracoviensis et in curia	692
(365)	1437—1442	Inscriptiones et decreta terminorum terrestrium districtus Cracoviensis	
366	1442—1459	» »	726
367	1462—1481	» »	758
368	1483—1512	» »	876
369	1511—1518	» »	622
370	1519—1527	» »	602
<p>Nota. Indices existunt ad omnes libros usque ad a. 1430, necnon ad tomos 28—46 (inscriptiones annorum 1528—1577), 57—69 (decreta annorum 1556—1577), 70—136 (inscriptiones et decreta ann. 1577—1649).</p>			

Terr. Crac. Nova	Annorum	Terrestria Cracoviensia	Pag.
Inscriptiones.			
(7)	1765—1769	Inscriptiones et relationes (protocollon et inducta) districtuum Cracoviensis, Proszoviensis, Xianznensis et Leloviensis	1—320, 829—2590
(8)	1770	» »	} 2245
(8)	1771	Inscriptiones et relationes (protocollon, inducta et copiae)	
(8)	1772	Inscriptiones et relationes (protocollon et copiae)	
9	1772—1773	» »	1138
10	1774	Inscriptiones (protocollon)	586
11	1775 - 1776	» »	844
12	1777—1780	» »	978
13	1781—1785	» »	1092
14	1786—1787	» »	975
15	1788—1792	» »	1327
16	1777—1779	Inscriptiones (protocollon signatae papyri)	604
17	1780—1785	» »	736
18	1786—1787	» »	acta 157
19	1788—1792	» »	acta 265
Relationes.			
	1765—1773	Vide: Inscriptiones	
20	1773	Relationes (protocollon et copiae)	1882
21	1774	» »	1556
22	1775	» »	1320
23	1776	» »	1330
24	1777	» »	1420
25	1778	» »	1300
26	1779	» »	1218
27	1780	» »	1112
28	1781	» »	2120
29	1782	» »	1462
30	1783	» »	1508
31	1784	» »	1066
32	1785	» »	1876
33	1786	» »	1012
34	1787	» »	2482
35	1788	» »	1852
36	1789	» »	1508
37	1790	» »	2364
38	1791	» »	3278
104	1767—1780	Relationes positarum citationum (terminarius)	202
111	1780—1792	» »	474

Terr. Crac. Nova	Annorum	Terrestria Cracoviensia	Pag.
39	1767—1768	Relationes positarum citationum (copiae).	1427
40	1769—1776	» »	932
41	1777—1778	» »	2097
42	1779—1780	» »	1614
43	1781—1782	» »	1524
44	1783	» »	946
45	1784	» »	1742
46	1785	» »	1840
47	1786	» »	1928
48	1787	» »	1808
49	1788	» »	1714
50	1789—1790	» »	2446
51	1790—1792	» »	2185
Decreta.			
(1)	1765—1769	Decreta (protocollon et inducta) districtuum Cracoviensis, Proszoviensis, Xianznensis et Leloviensis	1784
(1)	1777—1781	Decreta (protocollon) districtuum Cracoviensis, Proszoviensis, Xianznensis et Leloviensis	
2	1781—1784	» »	648
3	1785	» »	378
4	1785—1786	» »	790
5	1787—1788	» »	1018
6	1788—1792	» »	1726
52	1767—1789	Condemnationes (protocollon)	1800
52a	1766—1792	Inquisitiones et interrogatoriae (fasciculus)	1058
Regestra causarum.			
94	1765	Regestrum causarum simplicium districtus Cracoviensis	—
95	1765	Regestrum causarum simplicium districtus Proszoviensis	—
96	1765	Regestrum causarum simplicium districtus Xianznensis	—
97	1765	Regestrum causarum simplicium districtus Leloviensis	—
105	1767—1768	Regestrum causarum simplicium districtuum Cracoviensis, Proszoviensis, Xianznensis et Leloviensis	—
107	1768—1769	» »	—
109	1777—1779	» »	—

Terr. Crac. Nova	Annorum	Terrestria Cracoviensia	Pag.
112	1780--1783	Regestrum causarum simplicium districtuum Cracoviensis, Proszoviensis, Xianznensis et Leloviensis	—
113	1784—1785	» »	—
116	1786—1787	» »	—
117	1787—1788	» »	—
118	1789	» »	—
120	1790—1791	» »	—
121	1791—1792	» »	—
98	1765	Regestrum causarum ex aresto districtus Cracoviensis	—
99	1765—1766	Regestrum causarum ex aresto districtus Proszoviensis	—
100	1765—1766	Regestrum causarum ex aresto districtus Leloviensis	—
101	1765	Regestrum causarum ex aresto districtus Xianznensis	—
106	1767—1768	Regestrum causarum ex aresto districtuum Cracoviensis, Proszoviensis, Xianznensis et Leloviensis	—
102	1765—1768	Regestrum causarum poenaliu sine beneficio aresti totius palatinatus	—
(108)	1769, 1777—1789	Regestrum causarum poenaliu districtuum Cracoviensis, Proszoviensis, Xianznensis et Leloviensis	—
(119)	1789—1792	» »	—
103	1766—1768	Regestrum causarum conservatarum totius palatinatus Cracoviensis	—
110	1778—1789	Regestrum causarum cambialiu districtuum Cracoviensis, Proszoviensis, Xianznensis et Leloviensis	—
(108)	1781—1791	Regestrum causarum terminorum tactorum districtuum Cracoviensis, Proszoviensis, Xianznensis et Leloviensis	—
(119)	1792	» »	—
114	1785—1790	Regestrum executionum processus districtuum Cracoviensis, Proszoviensis, Xianznensis et Leloviensis	—
115	1785—1792	Regestrum causarum remissarum districtuum Cracoviensis, Proszoviensis, Xianznensis et Leloviensis	—
Nota. Indices existunt ad tomos 1—38 (inscriptiones, relationes, decreta).			

Terr. Crac.	Annorum	Acta terrestria Proszoviensia.	Pag.
		Inscriptiones.	
	usque ad a. 1399	Vide: Terrestria Cracoviensia: Inscriptiones	
193	1409—1416	Inscriptiones et decreta terminorum districtuum Proszoviensis et Xianz- nensis	364
194	1416—1420	» »	322
195	1420—1426	» »	418
196	1427—1430	» »	364
(197)	1430—1437	» »	736
(197)	1437—1438	Inscriptiones et decreta terminorum districtus Proszoviensis	
198	1441—1448	» »	486+8
199	1449—1459	» »	298
(200)	1459—1465	» »	1—341
	1466—1469	Vide: Terrestria Cracoviensia: Inscriptiones, Decreta	
	1469—1528	Vide: Terrestria Proszoviensia: Decreta	
(200)	1469—1470	Inscriptiones et decreta terminorum districtus Proszoviensis	341—376
201	1470—1483	» »	476
202	1484—1493	» »	480
203	1494—1508	» »	496
205	1508—1518	» »	496
206	1518—1529	» »	308
218	1528—1545	Inscriptiones terminorum districtus Proszoviensis	782
219	1546—1562	» »	902
220	1566—1568	Inscriptiones et decreta terminorum districtus Proszoviensis	710
221	1568	» »	678
222	1570	» »	652
223	1571—1575	» »	1066
224	1576—1577	» »	632
225	1577—1579	» »	602
226	1579—1580	» »	550
227	1583—1585	» »	1634
228	1585—1588	» »	1280
229	1589—1590	» »	1278
230	1591—1593	» »	992
231	1593—1594	» »	1024
232	1594—1595	» »	888
233	1596	» »	556
234	1597	» »	762
235	1598	» »	890
236	1599—1602	» »	952
237	1603	» »	776
238	1604—1605	» »	912

Terr. Crac.	Annorum	Terrestria Proszoviensia	Pag.
239	1606	Inscriptiones et decreta terminorum districtus Proszoviensis	438
240	1608	» »	664
241	1609—1610	» »	380
242	1611—1613	» »	1376
243	1614—1616	» »	1390
244	1617—1618	» »	628
245	1619—1620	» »	768
246	1621—1622	» »	760
247	1624—1627	» »	786
248	1628—1629	» »	592
249	1631—1633	» »	586
250	1634—1636	» »	700
251	1637—1639	» »	856
252	1640—1644	» »	1654
253	1644—1646	» »	1408
254	1647	» »	614
255	1654—1673	» »	1180
	saec. XVI—XVII	Fragmenta: vide: Terrestria Cracoviensia, fragmenta	
		Decreta.	
	usque ad a. 1399	Vide: Terrestria Cracoviensia, Inscriptiones	
	1409—1465	Vide: Terrestria Proszoviensia, Inscriptiones	
	1466—1469	Vide: Terrestria Cracoviensia, Inscriptiones, Decreta	
	1469—1529	Vide: Terrestria Proszoviensia, Inscriptiones	
204	1469—1508	Decreta et inscriptiones districtus Proszoviensis	548
207	1513—1528	» »	210
209	1529—1540	Decreta terminorum districtus Proszoviensis	580
208	1529—1543	» »	514
211	1540—1549	» »	664
210	1544—1549	» »	348
212	1549—1552	» »	618
213	1552—1557	» »	542
217	1554—1566	» »	656
214	1557	» »	562
215	1558—1559	» »	460
216	1559—1561	» »	644
	1566—1673	Vide: Terrestria Proszoviensia, Inscriptiones	
		Copiae.	
	usque ad a. 1399	Vide: Terrestria Cracoviensia, Copiae	

Terr. Crac.	Annorum	Terrestria Xianznensia	Pag.
376	1409—1437	Inscriptiones et decreta terminorum districtuum Proszoviensis et Xianznensis Regestra causarum.	734
(362a)	1647 1765—1792	Regestra causarum districtus Proszoviensis Vide: Terrestria Cracoviensia: Inscriptiones, Relationes, Decreta, Regestra causarum Nota. Indices desunt.	—
Acta terrestria Xianznensia.			
Inscriptiones.			
	usque ad a. 1399	Vide: Terrestria Cracoviensia, Inscriptiones	
	1409—1437	Vide: Terrestria Proszoviensia, Inscriptiones	
256	1437—1444	Inscriptiones et decreta terminorum districtus Xianznensis	374
257	1444—1450	» »	424
258	1451—1464	» »	442
260	1464—1475	» »	400
	1464—1527 1466	Vide: Terrestria Xianznensia, Decreta Vide: Terrestria Cracoviensia, Inscriptiones, Decreta	
262	1476—1486	Inscriptiones et decreta terminorum districtus Xianznensis	330
		» »	
263	1488—1499	» »	488
264	1500—1512	» »	384
266	1514—1520	» »	508
267	1520—1526	» »	256
279	1528—1539	Inscriptiones terminorum districtus Xianznensis	792
		» »	
280	1540—1549	» »	592
281	1550—1556	» »	998
282	1558—1568	» »	938
283	1568	Inscriptiones et decreta terminorum districtus Xianznensis	1108
		» »	
284	1570—1571	» »	862
285	1574—1576	» »	796
286	1577—1579	» »	1404
287	1578—1580	» »	1138

Terr. Crac.	Annorum	Terrestria Xianznensia	Pag.
288	1583—1584	Inscriptiones et decreta terminorum districtus Xianznensis	1648
289	1585—1588	» »	1648
290	1589—1591	» »	2466
291	1592—1594	» »	1710
292	1594—1595	» »	1572
293	1596—1597	» »	1446
294	1597—1598	» »	742
295	1599	» »	976
296	1600—1602	» »	483
297	1602—1604	» »	2246
298	1604—1606	» »	1200
299	1608—1610	» »	1532
300	1611—1613	» »	1974
301	1613—1615	» »	988
302	1616—1617	» »	1400
303	1617—1618	» »	1006
304	1619—1621	» »	1258
305	1622—1627	» »	896
306	1628—1633	» »	992
307	1634—1639	» »	1570
308	1640—1646	» »	2118
309	1646—1647	» »	916
310	1654, 1658, 1664, 1665, 1673 saec. XVI et XVII	Fragmenta protocolli et regestrorum vide: Terrestria Cracov., fragmenta	424
Decreta.			
	usque ad a. 1399	Vide: Terrestria Cracoviensia, Inscip- tiones	
	1409—1437	Vide: Terrestria Proszov., Inscriptiones	
	1437—1526	Vide: Terrestria Xianz., Inscriptiones	
	1466	Vide: Terrestria Cracoviensia, Decreta, Inscriptiones	
259	1464—1466	Decreta et inscriptiones terminorum districtus Xianznensis	172
261	1476—1513	» »	466
265	1514—1527	» »	300
269	1527—1534	Decreta terminorum districtus Xianz- nensis	510
268	1528—1534	» »	454
270	1535—1542	» »	642
271	1535—1544	» »	662
272	1545—1547	» »	588
273	1548—1549	» »	560
274	1549—1550	» »	664
275	1551	» »	494
276	1552	» »	472

Crac. Terr.	Annorum	Terrestria Leloviensia	Pag.
277 278	1557 1558—1567 1568—1673	Decreta terminorum districtus Xianz. » » Vide: Terrestria Xiansnensia, Inscip- tiones	838 1834
	usque ad a. 1399 1409—1437 1437—1450	Copiae. Vide: Terrestria Cracoviensia, Copiae Vide: Terrestria Proszoviensia, Copiae Inscriptiones et decreta terminorum districtus Xianznensis	468
	1765—1792	Vide: Terrestria Cracoviensia: Inscip- tiones Relationes, Decreta, Regestra causarum	
Nota: Indices desunt.			
Acta Terrestria Leloviensia. Inscriptiones et Decreta.			
311	usque ad a. 1399 1406—1407	Vide: Terrestria Cracoviensia, Inscip- tiones Inscriptiones et decreta districtus Le- loviensis	124
312	1411—1435	» »	512
313	1436—1448	» »	388+4
(314)	1449—1462	» »	1—34
	1462—1558 1466	Vide: Terrestria Leloviensia, Decreta Vide: Terrestria Cracoviensia, Inscip- tiones, Decreta	
(314)	1469—1478	Inscriptiones et decreta districtus Le- loviensis	234—325
316	1479—1513	» »	370
317	1514—1530	» »	488
318	1531—1536	» »	440
320	1536—1544	» »	548
322	1545—1551	» »	648
323	1549—1551	» »	—
325	1554—1563	» »	922
327	1561—1567	» »	1092
328	1568	» »	750
329	1570—1575	» »	1006
330	1577	» »	654
330a	1578	» »	556
331	1579—1583	» »	1024
332	1581, 1583	» »	974
333	1584—1585	» »	1120
334	1586	» »	698

Terr. Crac.	Annorum	Terrestria Leloviensia	Pag.
335	1588—1589	Inscriptiones et decreta districtus Leloviensis	776
336	1590—1591	» »	1584
337	1592—1594	» »	1298
338	1594—1595	» »	896
339	1596—1598	» »	1620
340	1598—1599	» »	1200
341	1601—1603	» »	1242
342	1604	» »	1092
343	1605—1606	» »	642
344	1608	» »	436
345	1609—1610	» »	1000
346	1611—1612	» »	852
347	1613—1614	» »	930
348	1615—1616	» »	1380
349	1617—1618	» »	914
350	1619—1620	» »	696
351	1621—1622	» »	720
352	1624—1627	» »	724
353	1628—1633	» »	1358
354	1634—1636	» »	740
355	1637—1638	» »	954
356	1639	» »	586
357	1640—1641	» »	830
358	1642—1643	» »	1310
359	1644	» »	1104
360	1645	» »	504
361	1646—1647	» »	462
362	1658, 1664 saec. XVI—XVII	» » Fragmenta, vide: Terrestria Cracoviensia, fragmenta	1378
Decreta.			
	usque ad a. 1399	Vide: Terrestria Cracoviensia, Inscriptiones	
315	1406—1558 1462—1470 1466	Vide: Terrestria Lelov., Inscriptiones Decreta et inscriptiones terminorum districtus Leloviensis Vide: Terrestria Cracoviensia, Decreta, Inscriptiones	434
319	1479—1536	Decreta et inscriptiones terminorum districtus Leloviensis	368
321	1536—1541	» »	312
324	1551	» »	756
326	1556—1558 1558—1664	» » Vide: Terrestria Lelov., Inscriptiones	710
Copiae.			
	usque ad a. 1399	Vide: Terrestria Cracoviensia, Copiae	

Terr. Crac.	Annorum	Terrestria Biecensia	Pag.
(378)	1421—1448	Inscriptiones et decreta terminorum districtus Leloviensis	49—374
Regestra causarum.			
(362a)	1658	Regestrum causarum districtus Leloviensis	—
	1765—1787	Vide: Terrestria Cracoviensia, Inscriptiones, Relationes, Decreta, Regestra causarum	
	1787—1792	Vide: Terrestria Cracoviensia, Decreta, Regestra causarum Nota. Indices desunt.	
Terr. Biec.	Acta terrestria Biecensia.		
Inscriptiones.			
1a	1411—1432	Inscriptiones et decreta terminorum districtus Biecensis	282
1	1436—1465 1466	» » Vide: Terrestria Cracoviensia, Inscriptiones, Decreta	274
2	1466—1476 1477—1493	Vide: Terrestria Czchoviensia Inscriptiones terminorum districtus Biecensis	280
4	1494—1514	» »	328
5	1516—1523	» »	262
6	1523—1533	» »	604
8	1528—1536	» »	410
7	1533—1546	» »	408
9	1537—1545	» »	346
13	1546—1554	» »	512
14	1556—1566	» »	523—1292
16	1568—1577	» »	613
20	1578	Inscriptiones et decreta terminorum districtus Biecensis	217
21	1579—1580	» »	419—1112
22	1580—1583	» »	1113—1470
23	1583—1584	» »	914
24	1585—1590	» »	915—2018
25	1591—1593	» »	1226
26	1594—1596	» »	1227—2333
27	1598—1601	» »	1177
28	1602—1604	» »	1179—2386
29	1604—1610	» »	2387—3420

Terr. Biec.	Annorum	Terrestria Biecensia	Pag.
30	1611—1617	Inscriptiones et decreta terminorum districtus Biecensis	1604
31	1619—1624	» »	906
32	1628—1631	» »	540
33	1634—1639	» »	897
34	1641—1644	» »	1092
35	1646—1647	» »	469
35a	1658, 1664	» » fragm.	—
—————			
36	1765—1766	Inscriptiones et decreta terminorum districtus Biecensis	136
	1766—1780	Vide: Terrestria Czchoviensia, Inscriptiones, Relationes	
	1780—1784	Vide: Terrestria Czchov., Relationes	
Decreta.			
	1411—1465 1466	Vide: Terrestria Biec., Inscriptiones Vide: Terrestria Cracoviensia, Decreta, Inscriptiones	
	1466—1476	Vide: Terrestria Czchoviensia	
3	1477—1534	Decreta terminorum districtus Biec.	418
10	1535—1543	» »	419—892
11	1545—1549	» »	476
12	1550—1554	» »	477—972
15	1556—1558	» »	522
17	1561—1566	» »	518
18	1568—1571	» »	1039—1720
19	1575—1577	» »	418
	1578—1647		
	1765—1766	Vide: Terrestria Biec., Inscriptiones	
	1766—1784	Vide: Terrestria Biec., Inscriptiones Vide: Terrestria Czchoviensia, Decreta, Regestra causarum	
Copiae,			
Terr. Crac. (378)	1412—1430	Inscriptiones et decreta terminorum districtus Biecensis, fragmenta	(1—48)
Nota. Indices existunt ad omnes tomos exceptis 1a et 35a.			
—————			
Terr. Czchov.		Acta terrestria Czchoviensia. Inscriptiones et Decreta.	
1	1399—1410	Inscriptiones et decreta terminorum districtus Czchoviensis	372

Terr. Czechov.	Annorum	Terrestria Czehoviensia	Pag.
2	1411—1423	Inscriptiones et decreta terminorum districtus Czehoviensis	386
3	1424—1448	» »	294
(4)	1448—1465 1466	» » Vide: Terrestria Cracoviensia, Inscriptiones, Decreta	1--331
(4)	1466—1476	Inscriptiones et decreta terminorum districtuum Czehoviensis et Biēcensis	331—514
5a	1476—1528	Decreta terminorum districtus Czehoviensis	376
5	1477—1493	Inscriptiones terminorum districtus Czehoviensis	326
7	1494—1511	» »	353
8	1511—1516	» »	278
9	1516—1528	» »	546
10	1529—1539	» »	742
10a	1529—1539	Decreta terminorum districtus Czehoviensis	534
12	1530—1546	Inscriptiones et decreta terminorum districtus Czehoviensis	712
13	1541—1546	» »	737
11	1546—1549	» »	736
14	1549—1554	» »	524
14a	1550—1554	» »	744
6	1550... 1599	» » fragm.	312
15	1556	» »	716
16	1557—1558	» »	882
(17)	1557—1558	» »	1—40, 247—690
(18)	1558	» »	} 1690
(18)	1561,	» »	
	1565—1568		
(17)	1565—1566	» »	41—126, 691—818
(19)	1566—1568	» »	1—492
20	1568, 1571, 1575	» »	1486
31	1575—1577	» »	642
(19)	1577	» »	493—504
21	1577	» »	999
(17)	1577	» »	819—942
22	1578—1579	» »	984
(19)	1579	» »	504—516
23	1580—1583	» »	1112
24	1583—1584	» »	616
25	1583—1584	» »	934
26	1584—1585	» »	1298
27	1586—1589	» »	1804
28	1591—1592	» »	2274
(19)	1592	» »	517—524

Terr. Czchov.	Annorum	Terrestria Cracoviensia	Pag.	
29	1593—1595	Inscriptiones et decreta terminorum districtus Czchoviensis	1916	
(19)	1594	» »	525—544	
(19)	1596—1599	» »	545—816	
30	1597—1599	» »	2156	
(17)	1598	» »	943—1628	
(19)	1601—1604	» »	817—1224	
(54)	1602	» »	1—540	
53	1602—1604	» »	1158	
55	1604—1606	» »	1398	
(19)	1608—1610	» »	1225—1516	
(54)	1610	» »	541—666	
56	1611—1612	» »	1356	
(54)	1615	» »	667—782	
(19)	1616	» »	1517—1560	
33	1616—1617	» »	1200	
34	1517	» »	466	
(59a)	1618	» »	1—72	
(54)	1619, 1620, 1622	» »	783—2066	
32	1624—1627	» »	446	
57	1628—1629	» »	1004	
35	1631	» »	1023	
(36)	1633	» »	1—228	
37	1634, 1636—1639	» »	1544	
58	1641—1643	» »	1284	
(36)	1644	» »	229—514	
59	1646—1647	» »	1674	
(59b)	1658	» »	1707—1902	
(59a)	1664	» »	73—384	
(59b)	1664	» »	1903—2090	
Inscriptiones.				
38	1773—1776	Inscriptiones (inducta) districtuum Czchoviensis et Biicensis	1394	
39	1777—1779	» »	1062	
(40)	1765—1766	Inscriptiones et relationes (protocol- lon) districtus Czchoviensis	} 73	
(40)	1766—1769	Inscriptiones (protocollon) districtuum Czchoviensis et Biicensis		
Terr. Crac. Nova (7)	1767	» »	321—828	
Terr. Czchov.	41	1773—1777	Inscriptiones (protocollon) districtuum Czchoviensis et Biicensis	638
	42	1777—1780	» »	296

Terr. Czechov.	Annorum	Terrestria Czchoviensia	Pag.
Relationes.			
43	1773	Relationes (inducta) districtuum Czchoviensis et Bieicensis	1216
44	1774	» »	1054
45	1774	» »	2106
46	1775	» »	2008
47	1776	» »	1223
48	1779	» »	860
	1765—1769	Relationes (protocollon) districtus Czchoviensis, vide: Inscriptiones (protocollon)	
49	1773—1777	Relationes (protocollon) districtuum Czchoviensis et Bieicensis	746
50	1777—1780	» »	282
51	1781—1784	» »	134
76	1773—1783	Plenipotentiae (protocollon) districtuum Czchoviensis et Bieicensis	533
91	1773—1774	Relationes (copiae inductae) districtuum Czchoviensis et Bieicensis	2692
92	1775—1779	» »	2028
79	1773	Relationes (copiae non inductae) districtuum Czchoviensis et Bieicensis	963
80	1773—1774	» »	647
81	1775	» »	639
82	1776	» »	374
83	1777	» »	672
84	1778	» »	680
85	1779	» »	645
86	1779	» »	442
87	1780	» »	600
88	1781	» »	344
89	1782	» »	392
90	1783	» »	449
108	1773—1783	Mandata a variis subselliis ad iudicium Czchoviense (fasciculus)	—
109	1773—1783	» »	—
Decreta.			
(60)	1765—1766	Decreta (inducta) districtus Czchoviensis	} 773
(60)	1766—1769, 1773	Decreta (inducta) districtuum Czchoviensis et Bieicensis	
61	1773—1774	» »	1320
62	1774—1778	» »	522

Terr. Czchov.	Annorum	Terrestria Czchoviensia	Pag.
(63)	1765—1766	Decreta (protocollon) districtus Czchoviensis	} 743
(63)	1766—1769	Decreta (protocollon) districtuum Czchoviensis et Bieicensis	
64	1773	» »	760
65	1774—1777	» »	975
66	1779	» »	502
67	1779	» »	358
68	1779	» »	412
69	1780	» »	616
70	1780	» »	372
75	1780	» »	408
71	1781	» »	248
72	1781—1782	» »	542
74	1783—1784	» »	282
94	1765—1775	Inquisitiones districtuum Czchoviensis et Bieicensis (fasciculus)	
95	1779—1783	Scripta causalia (fasciculus)	acta 105
96	»	» »	156
97	»	» »	160
98	»	» »	173
99	»	» »	169
100	»	» »	164
101	»	» »	170
102	»	» »	162
103	»	» »	142
104	»	» »	136
105	»	» »	165
106	»	» »	155
107	1782	Libelli pro edendo nobilitatis attestato (fasciculus)	113
52	1772—1783	Series relationum communicatorum scriptorum partium causalium	pag. 90
73	1782—1783	Prothocollon exhibitorum	—
Regestra causarum,			
(77)	1764—1766	Regestra causarum districtus Czchov.	} 1316
(77)	1766—1779	Regestra causarum districtuum Czchoviensis et Bieicensis	
78	1780—1783	» »	1010
Fragmenta,			
93	XVIII saeculi	Fragmenta actorum Czchoviensium (fasciculus)	—
Nota. Indices existunt ad omnes tomos exceptis 5a, 10a, 14a, 59a, 59b, 93—109.			

Terr. Crac.	Annorum	Acta colloquialia Cracoviensia.	Pag.
Inscriptiones.			
		Vide: Terrestria Cracoviensia, Inscriptiones	
146	usque ad a. 1424 1425—1485	Inscriptiones et decreta iudiciorum colloquialium	758
147	1447—1512	» »	482
(148)	1512—1540	» »	1—164
	1544—1578	Vide: Terrestria Cracoviensia, Inscriptiones	
Decreta.			
		Vide: Terrestria Cracoviensia, Inscriptiones	
	usque ad a. 1424 de a. 1425—1540	Vide: Inscriptiones iudiciorum col- loquialium	
(148)	1544—1551	Decreta iudiciorum colloquialium	164—950
149	1558—1561	» »	1144
	1565—1569	Vide: Terrestria Cracoviensia, Decreta	
Nota. Existit index ad acta de annis 1425—1430 necnon ad t. 149 (decreta annorum 1558—1561).			
Acta iudiciorum Cracoviensium in curia et in conventione.			
Inscriptiones.			
		Vide: Terrestria Cracoviensia, Inscriptiones	
150	usque ad a. 1436 1436—1449	Inscriptiones et decreta iudiciorum in curia et in conventione	350
151	1450—1454	» »	246
152	1461—1473	» »	376
153	1487—1500	» »	322
154	1501—1509	» »	554
155	1510—1511	» »	554
156	1512—1515	» »	466
157	1518	» »	436
158	1518	» »	458
159	1519—1521	» »	614
160	1523	» »	396
161	1524—1525	» »	624
162	1527	» »	500
188	1530—1537	Inscriptiones iudiciorum in curia et in conventione	744
187	1530—1540	» »	764
190	1538—1547	» »	
189	1542—1551	» »	976

Terr. Crac.	Annorum	Acta in curia et conventione	Pag.
191	1553	Inscriptiones iudiciorum in curia et in conventione	564
	1576—1649	Vide: Terrestria Cracoviensia, Inscriptiones	
		Decreta.	
	usque ad a. 1436	Vide: Terrestria Cracoviensia, Inscriptiones	
	1436—1527	Vide: Inscriptiones iudiciorum in curia et in conventione	
163	1530—1531	Decreta iudiciorum in curia et in conventione	606
164	1532	» »	352
165	1537—1539	» »	623
166	1537—1539	» »	718
167	1539	» »	706
169	1540	» »	556
168	1540—1543	» »	348
170	1542	» »	228
171	1543	» »	470
172	1543	» »	460
173	1543	» »	440
174	1543	» »	510
175	1544—1545	» »	376
176	1544—1545	» »	478
177	1545	» »	604
178	1545	» »	540
180	1546	» »	522
179	1546—1547	» »	374
181	1546—1547	» »	812
182	1547—1551	» »	636
183	1549	» »	730
184	1551	» »	878
185	1553	» »	1202
	1576	Vide: Terrestria Cracoviensia, Decreta	
	1595—1649	Vide: Terrestria Cracoviensia, Inscriptiones	
		Copiae.	
	usque ad a. 1437	Vide: Terrestria Cracoviensia, Copiae	
372	1437—1490	Inscriptiones et decreta iudiciorum in curia	578
373	1494—1514	» »	898
374	1515—1527	» »	704
375	1527—1550	» »	986
		Nota. Indices existunt ad tomos 185 (decreta anni 1553), 187—191 (in- scriptiones annorum 1530—1553).	

Castr. Crac.	Annorum	Castrensia Cracoviensia	Pag.	Castr. Crac.	Annorum	Castrensia Cracoviensia	Pag.
62	1545	Acta castrensia (inducta)	997	107	1572	Inscriptio- nes, Rela- tiones, De- creta officii	1750
63	1545—1547	»	1460				
64	1546—1548	»	1698	108	1572—1573	Inscriptio- nes	1446
65	1547—1550	»	1580			(inducta)	
66	1549—1550	»	1684			»	1568
67	1550—1551	»	1786	109	1573—1574	»	1016
68	1551—1552	»	1751	110	1574	»	1654
69	1552—1553	»	1685	111	1574—1576	»	1330
70	1553—1554	»	1948	112	1574—1577	»	1513
71	1553—1555	»	1946	113	1575—1577	»	1506
72	1554—1556	»	1974	114	1576	»	1492
73	1555—1557	»	1962	115	1577	»	900
74	1556—1560	»	1956	116	1577	»	1834
75	1557	»	930	117	1578	»	1744
76	1557—1558	»	1916	118	1578	»	1670
77	1558—1559	»	1934	119	1579	»	1516
78	1559—1560	»	1882	120	1579	»	2114
79	1559—1561	»	988	121	1580	»	1692
80	1560—1561	»	1000	122	1580	»	2080
81	1560—1561	»	986	123	1581	»	1828
82	1561—1562	»	1096	124	1581	»	1730
83	1561—1562	»	1212	125	1582	»	1172
84	1561—1562	»	1159	126	1582	»	656
85	1562—1563	Inscriptio- nes, Rela- tiones, De- creta officii	1788	127	1582	»	fol. 643
				128	1583	»	fol. 713
86	1562—1564	»	1972	129	1583	»	pag. 1259
87	1563—1565	»	992			»	1296
89	1563—1565	»	1190	130	1584	»	1306
89	1564—1565	»	1666	131	1584	»	1378
90	1565—1566	»	1536	132	1585	»	1888
91	1565—1567	»	1218	133	1585	»	1484
92	1566—1567	»	1162	134	1585—1586	»	1678
93	1567—1569	»	1332	135	1586	»	1808
94	1567—1568	»	968	136	1587	»	1682
95	1567—1571	»	946	137	1588	»	1193
96	1567—1568	»	966	138	1588	»	2023
97	1568—1569	»	1840	139	1589	»	1966
98	1568—1570	»	2012	140	1589	»	1398
99	1568—1571	»	1346	141	1590	»	1476
100	1569—1570	»	1238	142	1590	»	1668
101	1570	»	1304	143	1590	»	1792
102	1570	»	369	144	1591	»	1716
103	1571	»	1588	145	1591	»	2036
104	1571—1572	»	1562	146	1591—1592	»	1520
105	1571	»	1443	147	1592	»	
106	1571—1573	»	1540	148	1593	»	

Summa antequam conuenerit
 dicitur pauli paxia sempiterna
 pūaps dīgta dūo dīgta dūo
 In legem pūaps est pūaps
 Et rōde dūo (ozonatus) 1721

fua hōra pūaps fū
 conuenerit dūo pauli

cōuenerit hōra pūaps
 dūo pūaps dūo pūaps
 hōra pūaps dūo pūaps

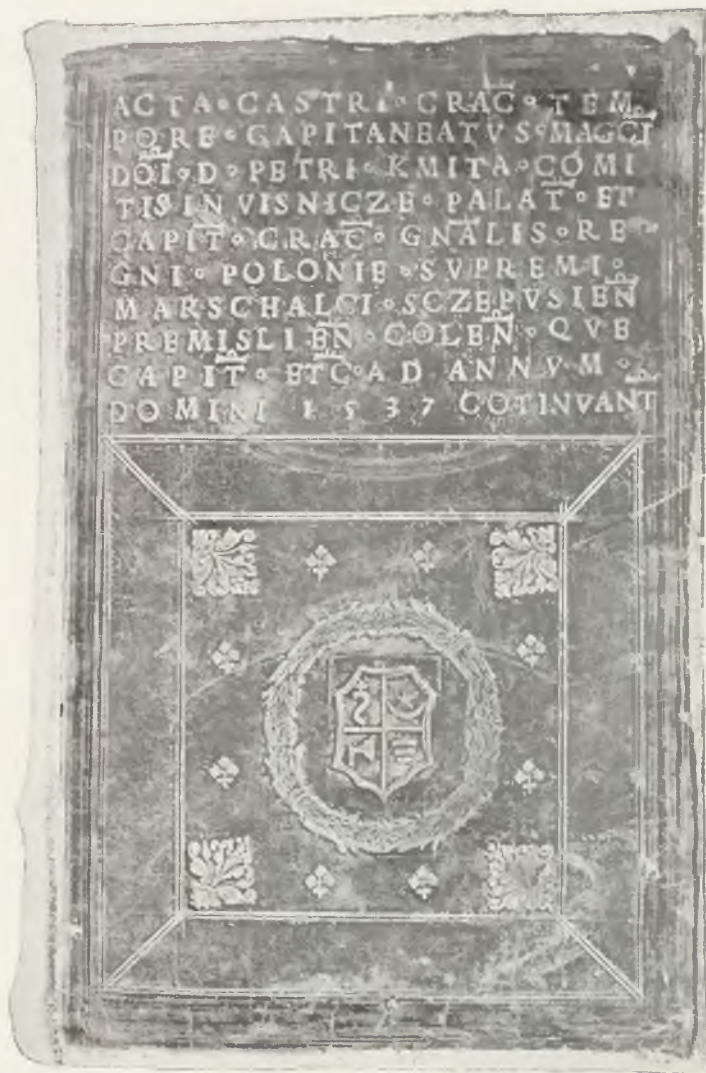
Pismo z r. 1507 z księgi grodzkiej krakowskiej.

Castr. Crac.	Annorum	Castrensia Cracoviensia	Pag.	Castr. Crac.	Annorum	Castrensia Cracoviensia	Pag.
149	1593	Inscriptio- nes (i n d u c t a)	1732	197	1613	Inscriptio- nes (i n d u c t a)	1886
150	1593	»	2166	198	1613	»	2300
151	1594	»	1514	199	1614	»	2190
152	1594	»	1616	200	1614	»	2245
153	1594	»	1361	201	1615	»	2120
154	1595	»	1684	202	1615	»	2040
155	1595	»	1708	203	1615	»	1531
156	1595	»	1908	204	1616	»	2674
157	1596	»	1802	205	1616	»	2636
158	1596	»	1754	206	1617	»	2370
159	1596	»	1330	207	1617	»	2150
160	1597	»	1874	208	1617	»	2394
161	1597	»	1496	209	1618	»	2728
162	1597	»	1188	210	1618	»	2772
163	1598	»	1896	211	1618—1619	»	2284
164	1598	»	1712	212	1619	»	2484
165	1598	»	1562	213	1619	»	1878
166	1599	»	1908	214	1620	»	2268
167	1599	»	1120	215	1620	»	2598
168	1599—1600	»	1448	216	1621	»	3090
169	1600	»	1580	217	1621—1622	»	2632
170	1600	»	1544	218	1622	»	2589
171	1601	»	1798	219	1623	»	2970
172	1601	»	1610	220	1623—1624	»	2594
173	1602	»	1802	221	1624	»	2812
174	1602	»	1714	222	1625	»	2568
175	1602	»	1286	223	1625—1626	»	2776
176	1603	»	1912	224	1626	»	3100
177	1603	»	2012	225	1626	»	
178	1603	»	1848	226	1626	»	2822
179	1604	»	2074	227	1627	»	2908
180	1604	»	2022	228	1628	»	2430
181	1604	»	1210	229	1628—1629	»	2416
182	1605	»	2226	230	1629	»	1856
183	1605	»	2072	231	1630	»	2146
184	1606	»	2082	232	1630	»	2162
185	1606	»	1554	233	1631	»	1914
186	1607	»	2074	234	1631	»	2218
187	1608	»	1930	235	1632	»	1624
188	1609	»	1918	236	1632	»	1213
189	1609	»	1484	237	1633	»	2028
190	1609	»	1384	238	1633	»	1532
191	1610	»	2364	239	1634	»	1916
192	1610	»	2088	240	1634—1635	»	1946
193	1611	»	2052	241	1635	»	2082
194	1611	»	1666	242	1635—1636	»	2062
195	1612	»	2500	243	1636	»	2066
196	1612	»	2230	244	1636—1637	»	2246

Castr. Crae.	Annorum	Castrensia Cracoviensia	Pag.	Castr. Crae.	Annorum	Castrensia Cracoviensia	Pag.
245	1637	Inscriptio- nes (inducta)	2077	293	1669	Inscriptio- nes (inducta)	2120
246	1638	»	1604	294	1669	»	2551
247	1638	»	1792	295	1670	»	3560
248	1639	»	1952	296	1670	»	
249	1639	»	2000	297	1671	»	3104
250	1640	»	1752	298	1671	»	
251	1640	»	1822	299	1672	»	2918
252	1640	»	1846	300	1673	»	3210
253	1641	»	1846	301	1674	»	3112
254	1642	»	2008	302	1675	»	2348
255	1642—1643	»	1832	303	1675	»	1704
256	1643	»	1950	304	1676	»	3236
257	1643	»	1836	305	1676	»	2630
258	1644	»	1990	306	1677	»	3688
259	1644	»	1800	307	1677	»	
260	1645	»	1880	308	1677—1678	»	2752
261	1645	»	1960	309	1679	»	2832
262	1646	»	1964	310	1679	»	
263	1646	»	1728	311	1680	»	3392
264	1647	»	2180	312	1680	»	
265	1647	»	2280	313	1681	»	3832
266	1648	»	1969	314	1681	»	
267	1648	»	1730	315	1682	»	3313
268	1649	»	1996	316	1683	»	2616
269	1649	»	1880	317	1684	»	3814
270	1650	»	1958	318	1684	»	
271	1650	»	1520	319	1685	»	3442
272	1651	»	1766	320	1686	»	3182
273	1651	»	1688	321	1687	»	2752
274	1652	»	1613	322	1687	»	
275	1653	»	2590	323	1688	»	1543
276	1654	»	3054	324	1689	»	2611
277	1655	»	3166	325	1690	»	2719
278	1657—1658	»	1610	326	1691	»	2854
279	1658—1659	»	2031	327	1691	»	
280	1660	»	1395	328	1692	»	3370
281	1661	»	2060	329	1693	»	3724
282	1662	»	1728	330	1693	»	
283	1663	»	2556	331	1694	»	3388
284	1663	»		332	1605	»	3638
285	1664	»	3550	333	1695	»	
286	1664	»		334	1696	»	3111
287	1665	»	3050	335	1696	»	
288	1665	»		336	1697	»	2570
289	1666	»	3116	337	1698	»	3008
290	1667	»	3142	338	1699	»	4179
291	1667	»		339	1700	»	2964
292	1668	»	3339	340	1701	»	3336

Oprawa księgi grodzkiej krakowskiej (inskrypeye) z lat 1537—1538.

Castr. Crac.	Annorum	Castrensia Cracoviensia	Pag.	Castr. Crac.	Annorum	Castrensia Cracoviensia	Pag.	
341	1702	Inscriptio- nes (i n d u c t a)	2350	389	1749	Inscriptio- nes (i n d u c t a)	2806	
342	1702—1703	»	2350	390	1750	»	2796	
343	1704	»	2418	391	1751	»	2784	
344	1704	»		392	1752	»	2686	
345	1705	»	1624	393	1753	»	2434	
346	1706	»	1482	394	1754	»	2550	
347	1707	»	708	395	1755	»	2364	
348	1709	»	1560	396	1756	»	1925	
349	1710	»	2026	397	1757	»	2784	
350	1711	»	2296	398	1758	»	2921	
351	1712	»	2211	399	1759	»	2343	
352	1713	»	1685	400	1760	»	2968	
353	1713	»	1240	401	1761	»	2723	
354	1714	»	2377	402	1762	»	2530	
355	1715—1716	»	2019	403	1763	»	2886	
356	1717	»	2255	404	1764—1765	»	4409	
357	1718	»	2867	405		1766	»	2168
358	1719	»	2704					
359	1720	»	1730					
360	1721	»	2654					
361	1722	»	3072			Inscriptio- nes et relaciones (protocol- lon)		
362	1722	»						
363	1723	»	2442					
364	1724	»	2458					
365	1725	»	3098					
366	1726	»	3452	1105	1535		»	—
367	1727	»	3286	1106	1536		»	—
368	1727	»			1107		1540	»
369	1728	»	2868	1108	1541		»	—
370	1729	»	2786	1109	1542		»	—
371	1730	»	2228	1110	1543	»	—	
372	1731	»	2385	1111	1544	»	—	
373	1732	»	2173	1112	1546	»	—	
374	1733	»	1905	1113	1547	»	—	
375	1734—1735	»	2226	1114	1548	»	—	
376	1736	»	2754	1115	1549	»	—	
377	1737	»	2155	1116	1550	»	—	
378	1738	»	2607	1117	1551	»	—	
379	1739	»	2304	1118	1552	»	—	
380	1740	»	2899	1119	1553	»	—	
381	1741	»	3161	1120	1553—1554	»	—	
382	1742	»	2769	1121		1555	»	—
383	1743	»	3200	1122	1556	»	—	
384	1744	»	2629	1123	1556	»	—	
385	1745	»	3430	1124	1557	»	—	
386	1746	»	3010	1125	1558	»	—	
387	1747	»	2517	1126	1559	»	—	
388	1748	»	2502	1127	1560	»	—	

Castr. Crac.	Annorum	Castrensia Cracoviensia	Pag.	Castr. Crac.	Annorum	Castrensia Cracoviensia	Pag.
1128	1560—1561	Inscriptio- nes et relationes (protocol- lon)	—	1171	1606	Inscriptio- nes (pro- tocolon)	—
				1172	1607	»	—
				1173	1608	»	—
1129	1561—1562	»	—	1174	1609	»	—
1130	1563	»	—	1175	1610	»	—
1131	1564	»	—	1176	1611	»	—
1132	1565	»	—	1177	1612	»	—
1133	1565	»	—	1178	1613	»	—
1134	1565—1566	»	—	1179	1614	»	—
1135	1567	»	—	1180	1615	»	—
1136	1567	»	—	1181	1616	»	—
1137	1568	»	—	1182	1617	»	—
1138	1569	»	—	1183	1618	»	—
(1139)	1569—1572	»	—	1184	1619	»	—
1140	1570	»	—	1185	1620	»	—
1141	1570—1571	»	—	1186	1627—1628	»	—
1142	1571	»	—	1187	1628	»	—
(1139)	1572—1574	Inscriptio- nes (pro- tocolon)	—	1188	1629	»	—
				1189	1630	»	—
				1190	1631—1632	»	—
1143	1573	»	—	1191	1632	»	—
1144	1573—1575	»	—	1192	1633	»	—
1145	1576—1577	»	—	1193	1634	»	—
1146	1578	»	—	1194	1635	»	—
1147	1579	»	—	1195	1636	»	—
1148	1580	»	—	1196	1637	»	—
1149	1581—1582	»	—	1197	1638	»	—
1150	1582	»	—	1198	1639	»	—
1151	1582—1583	»	—	1199	1640	»	—
1152	1585—1586	»	—	1200	1641	»	—
1153	1585—1586	»	—	1201	1642	»	—
1154	1587—1589	»	—	1202	1643—1644	»	—
1155	1589—1591	»	—	1203	1645	»	—
1156	1591	»	—	1204	1646	»	—
1157	1592	»	—	1205	1647	»	—
1158	1593	»	—	1206	1648	»	—
1159	1594	»	—	1207	1649	»	—
1160	1595	»	—	1208	1650	»	—
1161	1596	»	—	1209	1651	»	—
1162	1597	»	—	1210	1652—1653	»	—
1163	1598	»	—	1211	1654—1655	»	—
1164	1599	»	—	1212	1657—1659	»	—
1165	1600	»	—	1213	1660—1661	»	—
1166	1601—1602	»	—	1214	1662	»	—
1167	1602	»	—	1215	1664	»	—
1168	1603	»	—	1216	1665	»	—
1169	1604	»	—	1217	1666	»	—
1170	1605	»	—	1218	1667	»	—

Daj mi ja tsem przypadkiem smierci Pana a kroki naszego
 prawa wsztak wstali, a ko jaducej pogrobie do bimb a spokojnym
 ludzom biez niemoga, dze jego telko sa, j bingajz postanawiane,
 Atomem dly a wstetegny ludzie, gdi nad soba kazami niebaga,
 swego swowolensstwa wzywaz si wafy. pseto miy tak dmsom
 jako j swiegi, wyzanz psetkow naffis to postanowienie,
 ktorem takis dhis a swowolens zezgy bronily / y obmishawiaz

Pismo z r. 1572 z księgi grodzkiej krakowskiej.

Castr. Crac.	Annorum	Castrensia Cracoviensia	Pag.	Castr. Crac.	Annorum	Castrensia Cracoviensia	Pag.
1219	1668	Inscriptio- nes (pro- tocollon)	—	1266	1725	Inscriptio- nes (pro- tocollon)	975
1220	1669	»	—	1267	1726	»	985
1221	1670	»	—	1268	1727	»	814
1222	1671	»	—	1269	1728	»	745
1223	1672	»	—	1270	1729	»	754
1224	1673	»	—	1271	1730	»	668
1225	1674—1675	»	—	1272	1731	»	689
1226	1675	»	—	1273	1732	»	696
1227	1676	»	—	1274	1733	»	513
1228	1677—1678	»	—	1275	1734—1735	»	532
1229	1679	»	—	1276	1736	»	734
1230	1680	»	—	1277	1737	»	629
1231	1681	»	—	1278	1738	»	775
1232	1682	»	—	1279	1739	»	605
1233	1683	»	—	1280	1740	»	801
1234	1684	»	—	1281	1741	»	854
1235	1685	»	—	1282	1742	»	876
1236	1686	»	—	1283	1743	»	870
1237	1687	»	—	1284	1744	»	732
1238	1688—1689	»	—	1285	1745	»	845
1239	1690	»	—	1286	1746	»	849
1240	1691	»	—	1287	1747	»	791
1241	1692	»	—	1288	1748	»	717
1242	1693	»	—	1289	1749	»	822
1243	1694	»	—	1290	1750	»	1022
1244	1695	»	—	1291	1751	»	1048
1245	1696	»	—	1292	1752	»	1342
1246	1697	»	—	1293	1753	»	890
1247	1698	»	—	1294	1754	»	836
1248	1699	»	—	1295	1755	»	953
1249	1700	»	—	1296	1756	»	815
1250	1701	»	—	1297	1757	»	1140
1251	1702	»	—	1298	1758	»	1212
1252	1703	»	—	1299	1759	»	1038
1253	1704	»	—	1300	1760	»	1169
1254	1705—1707	»	—	1301	1761	»	1116
1255	1709—1710	»	—	1302	1762	»	1044
1256	1711	»	—	1303	1763	»	1338
1257	1712	»	—	1304	1764	»	824
1258	1713	»	—	1305	1765	»	1069
1259	1714—1716	»	—	1306	1766	»	965
1260	1717—1718	»	—	410	1767	»	808
1261	1719—1720	»	593+	411	1768	»	433
			583	412	1769—1772	»	540
1262	1721	»	741	413	1773	»	230
1263	1722	»	737	414	1774	»	473
1264	1723	»	862	415	1775	»	344
1265	1724	»	929	416	1776	»	612

Castr. Crac.	Annorum	Castrensia Cracoviensia	Pag.
417	1777	Inscriptiones (protocollon)	504
419	1778	» »	349
422	1779	» »	477
423	1780	» »	440
425	1781	» »	413
426	1782	» »	457
428	1783	» »	489
429	1784	» »	597
431	1785	» »	654
432	1786	» »	429
434	1787	» »	359
435	1788	» »	355
437	1789	» »	333
(440)	1789—1792 ¹⁾	» »	1—18
439	1790	» »	270
(440)	1791—1792	» »	19—277
418	1777	Inscriptiones (protocollon signatae papyri)	156
420	1778	» »	206
421	1779	» »	184
424	1780—1781	» »	361
427	1782—1783	» »	427
430	1784—1785	» »	540
433	1786—1787	» »	331
436	1788	» »	150
(438)	1789—1792	» »	1—432
406	1592—1595	Inscriptiones (copiae inductae)	—
407	1596—1598	» »	—
408	1599—1602	» »	—
409	1602—1607	» »	—
		Relationes.	
	usque ad a. 1572	Rel. Castr. Crac.	
506	1572—1574	1	Vide: Inscriptiones (inducta) 1368
507	1574—1575	2	Relationes et decreta officii (inducta) 1561
508	1575—1576	3	Relationes (inducta) » » 1644
509	1577	4	» » 1996
510	1578	5	» » 2055
511	1579	6	» » 1980

¹⁾ Protocollon quietationum ex re thesauri regni de summis spiritualitatis extracordonalis.

Castr. Crac.	Annorum	Rel. Castr. Crac.	Castrensia Cracoviensia	Pag.
512	1580—1581	7	Relationes (inducta)	1940
513	1581—1582	8	» »	1926
514	1582—1583	9	» »	1926
515	1584	10	» »	1682
516	1585	11	» »	1481
517	1585—1586	12	» »	2188
518	1587—1588	13	» »	1886
519	1588—1589	14	» »	1921
520	1589—1590	15	» »	1906
521	1590	16	» »	1317
522	1591	17	» »	1344
523	1591—1592	18	» »	1842
524	1593	19	» »	2752
525	1594	20	» »	2718
526	1595	21	» »	1874
527	1595—1596	22	» »	2000
528	1596	23	» »	1320
529	1597	24	» »	2140
530	1598	25	» »	2246
531	1599	26	» »	1906
532	1600	27	» »	1986
533	1601	28	» »	1270
534	1602	29	» »	2954
535	1603	30	» »	2196
536	1604	31	» »	2178
537	1605	32	» »	2012
538	1606	33	» »	2018
539	1607—1608	34	» »	2254
540	1609	35	» »	2488
541	1610	36	» »	1962
542	1611	37	» »	1606
543	1612	38	» »	2222
544	1613	39	» »	2388
545	1614	40	» »	2740
546	1615	41	» »	2308
547	1616	42	» »	2652
548	1617	43	» »	3231
549	1618	44	» »	2714
550	1619—1620	45	» »	4102
551	1621	46	» »	2032
552	1621—1622	47	» »	2104
553	1623	48	» »	2060
554	1624	49	» »	1473
555	1625	50	» »	1772
556	1626	51	» »	2114
557	1627—1628	52	» »	2706
558	1628—1629	53	» »	2525
559	1630	54	» »	2059
560	1631	55	» »	1764
561	1631—1632	56	» »	1765

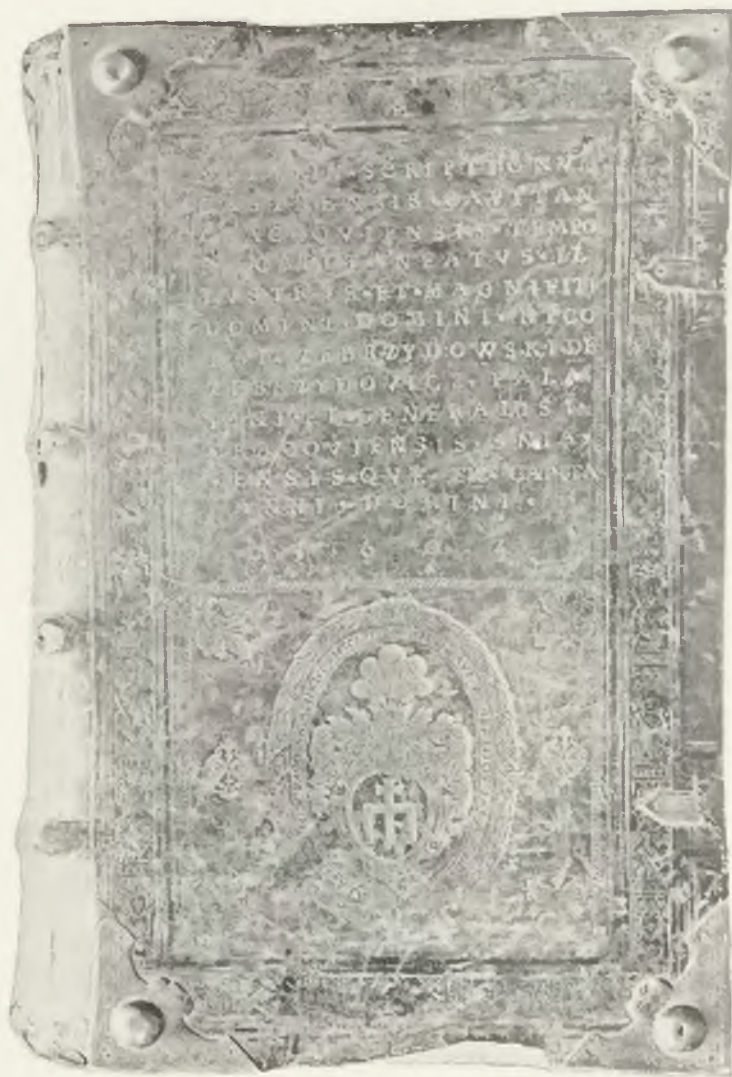
Castr. Crac.	Annorum	Rel. Castr. Crac	Castrensia Cracoviensia	Pag.
562	1633	57	Relationes (inducta)	2300
563	1634	58	» »	2127
564	1635	59	» »	2534
565	1636	60	» »	2416
566	1637	61	» »	2312
567	1638	62	» »	2666
568	1639	63	» »	2098
569	1639—1640	64	» »	1956
570	1640	65	» »	2030
571	1641	66	» »	2084
572	1641—1642	67	» »	1892
573	1642	68	» »	1833
574	1643	69	» »	2728
575	1644	70	» »	2594
576	1645	71	» »	2302
577	1646	72	» »	2874
578	1647	73	» »	2166
579	1647—1648	74	» »	2100
580	1648—1649	75	» »	2282
581	1649	76	» »	2446
582	1650	77	» »	1986
583	1650	78	» »	1758
584	1651	79	» »	2154
585	1651—1652	80	» »	2124
586	1653	81	» »	1685
587	1653—1654	82	» »	1881
588	1654—1655	83	» »	1540
589	1657—1658	84	» »	1796
590	1658	85	» »	1152
591	1659	86	» »	2530
592	1660	87 A	» »	} 3004
593	1660	87 B	» »	
594	1661	88	» »	2819
595	1662	89	» »	1505
596	1663	90	» »	2835
597	1664	91 A	» »	} 2931
598	1664	91 B	» »	
599	1665	92 A	» »	} 3496
600	1665	92 B	» »	
601	1666	93 A	» »	} 3000
602	1666	93 B	» »	
603	1667	94	» »	2137
604	1668	95 A	» »	} 2634
605	1668	95 B	» »	
606	1669	96	» »	2711
607	1670	97 A	» »	} 2969
608	1670	97 B	» »	
609	1671	98 A	» »	} 2942
610	1671	98 B	» »	
611	1672	99	» »	2633

Castr. Crac.	Annorum	Rel. Castr. Crac	Castrensia Cracoviensia	Pag.
612	1673	100 A	Relationes (inducta)	} 2962
613	1673	100 B	» »	
614	1674	101 A	» »	1373
615	1675	101 B	» »	1338
616	1676	102	» «	2296
617	1676	103	» »	2071
618	1677	104	» »	2892
619	1678	105	» »	1883
620	1679	106	» »	2218
621	1680	107 A	» »	} 2952
622	1680	107 B	» »	
623	1681	108 A	» »	} 3159
624	1681	108 B	» »	
625	1682	109 A	» »	} 2581
626	1682	109 B	» »	
627	1683	110 A	» »	} 2738
628	1683	110 B	» »	
629	1684	111	» »	2152
630	1685	112	» »	2185
631	1686	113	» »	1969
632	1687	114	» »	1668
633	1688	115	» »	1647
634	1689	116	» »	1571
635	1690	117	» »	2165
636	1691	118	» »	2086
637	1692	119	» »	2261
638	1693	120	» »	2364
639	1694	121	» »	1982
640	1695	122	» »	2463
641	1696	123	» »	2128
642	1697	124	» »	2303
643	1698	125 A	» »	} 3432
644	1698	125 B	» »	
645	1699	126	» »	3384
646	1700	127 A	» »	} 3337
647	1700	127 B	» »	
648	1701	128	» »	3661
649	1702	129	» »	1972
650	1703	130	» »	2500
651	1704	131	» »	2512
652	1705	132	» »	938+2066
653	1705 ¹⁾	132 A	» »	478
654	1707—1709	133	» »	1488+1244
655	1710	134	» »	2416
656	1711	135 A	» »	} 3975
657	1711	135 B	» »	
Varia 66	1711 ²⁾		» »	314

¹⁾ Acta commissarialia Forbessiana cum creditoribus et debitoribus 1699—1705.

²⁾ Lustracya soltysów w województwie krakowskiem będących w r. 1711 odbyta.

Castr. Crac.	Annorum	Rel. Castr. Crac.	Castrensia Cracoviensia	Pag.
658	1712	136 A	Relationes (inducta)	3016
659	1713	136 B	» »	870
660	1713	137	» »	2125
661	1714	138 A	» »	} 4126
662	1714	138 B	» »	
663	1715	139 A	» »	2368
664	1716	139 B	» »	1812
665	1717	140	» »	2930
666	1718	141 A	» »	} 3818
667	1718	141 B	» »	
668	1719	142	» »	3522
669	1720	143	» »	3482
670	1721	144 A	» »	} 4406
671	1721	144 B	» »	
672	1722	145	» »	2937
673	1722	146	» »	1205
674	1723	147	» »	3640
675	1724	148 A	» »	} 3348
676	1724	148 B	» »	
677	1725	149	» »	3328
678	1726	150	» »	3910
679	1727	151 A	» »	} 4020
680	1727	151 B	» »	
681	1728	152 A	» »	} 4244
682	1728	152 B	» »	
683	1729	153	» »	3730
684	1730	154	» »	3618
685	1731	155	» »	3638
686	1732	156	» »	3312
687	1733	157	» »	2351
688	1734	158	» »	1756
689	1735	159	» »	2394
690	1736	160	» »	4168
691	1737	161	» »	3934
692	1738	162	» »	2814
693	1739	163 A	» »	} 4137
694	1739	163 B	» »	
695	1740	164	» »	3713
696	1741	165 A	» »	} 4064
697	1741	165 B	» »	
698	1742	166	» »	2232
699	1742	167	» »	1902
700	1743	168	» »	2596
701	1743	169	» »	2486
702	1744	170	» »	2276
703	1744	171	» »	1919
704	1745	172	» »	2450
705	1745	173	» »	2770
706	1746	174	» »	2302
707	1746	175	» »	2032

Oprawa książki grodzkiej krakowskiej (inskrypecje) z r. 1602.

Castr. Crac.	Annorum	Rel. Castr. Crac.	Castrensia Cracoviensia	Pag.
708	1747	176	Relationes (inducta)	1943
709	1747	177	» »	1495
710	1748	178	» »	3832
711	1749	179	» »	2174
712	1749	180	» »	2193
713	1750	181	» »	3382
714	1751	182	» »	3970
715	1752	183	» »	2032
716	1762	184	» »	1878
717	1753	185	» »	4098
718	1754	186	» »	3664
719	1755	187	» »	3196
720	1756	188	» »	1792
721	1756	189	» »	1970
722	1757	190	» »	3291
723	1758	191	» »	3608
724	1759	192	» »	3089
725	1760	193	» »	3834
726	1761	194	» »	2910
727	1762	195	» »	3092
728	1763	196	» »	2759
729	1764	197	» »	2906
730	1765	198	» »	3818
731	1766	199	» »	3496
732	1767	200	» »	3562
733	1768	201	» »	2095
733a	1768 ¹⁾	201 A	» »	352+42
734	1769	202	» »	1638
735	1770—1772	203	» »	1692
736	1773	204	» »	1372
737	1774	205	» »	2738
738	1775	206	» »	2737
739	1775—1776	207	» »	3989
740	1777	208	» »	4199
741	1778	209	» »	2502
742	1779	210	» »	3022
743	1780	211	» »	3164
744	1781	212	» »	2916
745	1782	213	» »	2750
746	1783	214	» »	2891
747	1784	215 A	» »	} 3674
748	1784	215 B	» »	
749	1785	216	» »	3276
750	1786	217	» »	2555
751	1787	218 A	» »	} 3734
752	1787	218 B	» »	
753	1788	219	» »	2608

¹⁾ Konstytucye sejmu 1768 r. (impressae).

Castr. Crac.	Annorum	Rel. Castr. Crac.	Castrensia Cracoviensia	Pag.
754	1789	220 A	Relationes (inducta)	} 3318 2214 2391
755	1789	220 B	» »	
756	1790	221	» »	
757	1791—1792	222	» »	
		Laudorum libri		
759	1642—1669	1	Relationes, oblatae laudorum Cracoviensium	606
760	1669—1692	2	» »	660
761	1702...1788	3	» »	500
	usque ad a.		Vide: Inscriptiones (protocollon)	
	1572		Relationes (protocollon)	—
1307	1572		» »	—
1308	1574		» »	—
1309	1576		» »	—
1310	1577		» »	—
1311	1580		» »	—
1312	1581		» »	—
1313	1582		» »	—
1314	1583		» »	—
1315	1584		» »	—
1316	1585—1586		» »	—
1317	1588		» »	—
1318	1589		» »	—
1319	1590		» »	—
1320	1590		» »	—
1321	1591		» »	—
1322	1591		» »	—
1323	1592		» »	—
1324	1593		» »	—
1325	1594		» »	—
1326	1596		» »	—
1327	1597		» »	—
1328	1598		» »	—
1329	1600		» »	—
1330	1601		» »	—
1331	1602		» »	—
1332	1603		» »	—
1333	1604		» »	—
1334	1605		» »	—
1335	1606		» »	—
1336	1607		» »	—
1337	1608		» »	—
1338	1609		» »	—
1339	1610		» »	—
1340	1611		» »	—
1341	1612		» »	—

Castr. Crac.	Annorum	Castrensia Cracoviensia	Pag.	Castr. Crac.	Annorum	Castrensia Cracoviensia	Pag.
1342	1613	Relationes (protocolon)	—	1390	1684—1685	Relationes (protocolon)	—
1343	1614	»	—	1391	1686—1687	»	—
1344	1615	»	—	1392	1688—1691	»	—
1345	1616	»	—	1393	1692—1694	»	—
1346	1617	»	—	1394	1698—1700	»	—
1347	1618	»	—	1395	1701—1703	»	—
1348	1619	»	—	1396	1704—1708	»	—
1349	1620	»	—	1397	1709—1712	»	—
1350	1621	»	—	1398	1713—1717	»	—
1351	1622	»	—	1399	1722—1723	»	—
1352	1623	»	—	1400	1724	»	—
1353	1625	»	—	1401	1725	»	—
1354	1626	»	—	1402	1725	»	—
1355	1628—1629	»	—	1403	1727	»	—
1356	1630	»	—	1404	1728	»	—
1357	1631	»	—	1405	1729	»	—
1358	1632	»	—	1406	1730	»	—
1359	1633	»	—	1407	1731	»	—
1360	1634	»	—	1408	1732	»	—
1361	1635	»	—	1409	1733	»	—
1362	1636	»	—	1410	1734—1735	»	—
1363	1637	»	—	1411	1736	»	—
1364	1638	»	—	1412	1737	»	—
1365	1639	»	—	1413	1738	»	—
1366	1640	»	—	1414	1739	»	—
1367	1641	»	—	1415	1740	»	—
1368	1642	»	—	1416	1741	»	—
1369	1643	»	—	1417	1742	»	—
1370	1644	»	—	1418	1743	»	—
1371	1645	»	—	1419	1744	»	—
1372	1646	»	—	1420	1745	»	—
1373	1648	»	—	1421	1746	»	—
1374	1649	»	—	1422	1747	»	—
1375	1650	»	—	1423	1748	»	—
1376	1651	»	—	1424	1749	»	—
1377	1652—1653	»	—	1425	1750	»	—
1378	1654—1655	»	—	1426	1751	»	—
1379	1657—1658	»	—	1427	1752	»	—
1380	1658	»	—	1428	1753	»	—
1381	1660—1661	»	—	1429	1754	»	—
1382	1662—1664	»	—	1430	1755	»	—
1383	1665	»	—	1431	1756	»	—
1384	1665—1668	»	—	1432	1757	»	—
1385	1669—1672	»	—	1433	1758	»	—
1386	1671—1673	»	—	1434	1759	»	—
1387	1673—1676	»	—	1435	1760	»	—
1388	1677—1680	»	—	1436	1761	»	—
1389	1681—1683	»	—	1437	1762	»	—

Castr. Crac.	Annorum	Castrensia Cracoviensia		Pag.
1438	1763	Relationes (protocollon)		—
1439	1764	»	»	—
1440	1765	»	»	—
1441	1766	»	»	—
1442	1767	»	»	—
1443	1768	»	»	—
1444	1769—1772	»	»	—
1445	1773—1774	»	»	—
1446	1779	»	»	—
1447	1780	»	»	—
1448	1781	»	»	—
1449	1782	»	»	—
1450	1783	»	»	—
1451	1784	»	»	—
1452	1785	»	»	—
1453	1786	»	»	—
1454	1787	»	»	—
1455	1788	»	»	—
1456	1789	»	»	—
1457	1790	»	»	—
1458	1791—1792	»	»	—
		Plen. Crac.		
449	1628—1637	1	Plenipotentie (protocollon)	952
450	1637—1641	2	»	534
451	1641—1643	3	»	380
452	1643—1646	4	»	484
453	1647—1650	5	»	456
454	1654—1660	6	»	581
455	1661—1665	7	»	530
456	1665—1669	8	»	519
457	1669—1675	9	»	600
458	1675—1679	10	»	572
459	1680—1687	11	»	921
460	1687—1692	12	»	573
461	1692—1697	13	»	668
462	1698—1701	14	»	466
463	1701—1709	15	»	530
464	1709—1712	16	»	460
465	1712—1715	17	»	488
466	1715—1721	18	»	1046
467	1721—1724	19	»	733
468	1724—1726	20	»	826
469	1726—1731	21	»	1136
470	1731—1736	22	»	847
471	1737—1740	23	»	796
472	1740—1745	24	»	1522
473	1745—1750	25	»	1215

Castr. Crac.	Annorum	Plen. Crac.	Castrensia Cracoviensia	Pag.
474	1750—1754	26	Plenipotentie (protocollon)	1552
475	1754—1758	27	»	1482
476	1758—1766	28	»	2230
477	1766—1777	29	»	2295
478	1777—1786	30	»	2046
479	1787—1792	31	»	1022
		Man. Crac.		
480	1661—1663	1	Manifestationes (protocollon)	662
481	1663—1666	2	»	859
482	1666—1668	3	»	593
483	1668—1669	4	»	633
484	1670—1671	5	»	790
485	1671—1673	6	»	690
486	1673—1675	7	»	509
487	1675—1677	8	»	642
488	1677—1679	9	»	868
489	1680—1682	10	»	1066
490	1682—1685	11	»	924
491	1685—1687	12	»	714
492	1687—1690	13	»	734
493	1690—1692	14	»	882
494	1692—1695	15	»	758
495	1695—1698	16	»	730
496	1698—1700	17	»	586
497	1700—1703	18	»	630
498	1704—1709	19	»	622
499	1710—1717	20	»	872
500	1717—1722	21	»	708
501	1722—1731	22	»	920
502	1731—1745	23	»	1668
503	1745—1753	24	»	838
504	1753—1767	25	»	2442
505	1767—1792	26	»	1849
Varia				
17	1662		Iuramenta in causis contributionis (pogłowne)	648
18	1662—1663		Iuramenta in causis contributionis (po- dymne)	180—94
(19)	1672—1677		Iuramenta in causis contributionis (contributiones palatinales)	139—404
20	1674—1677		Iuramenta in causis contributionis (po- głowne)	396
21	1695		Iuramenta in causis contributionis (subsidiū charitativum)	238
22	1711		Iuramenta in causis contributionis (szelężne)	24

Varia	Annorum	Castrensia Cracoviensia	Pag
23a	saec. XVIII	Iuramenta in causis contributio- nis (fragmenta)	393
(19)	1667—1678	Abiurationes in causis con- tributionum	1—137
23	1679—1777	» »	590
Castr. Crac. 442	1675—1694	Protocollon privatum seu transactionum	436
443	1695—1722	» »	422
444	1722—1739	» »	901
445	1739—1748	» »	888
446	1748—1763	» »	1186
(447)	1763—1791	» »	1—348
448	1766—1767	Protocollon transactio- num per varios creditores in rem iudaeorum seniorum terrestrium palatinatum Cra- coviensis et Sandomiriensis subsecutarum	119
1459	1713—1719	Relationes positarum ci- tationum (protocollon)	—
1460	1719—1723	» »	—
1461	1723—1727	» »	—
1462	1727—1732	» »	—
1463	1732—1744	» »	—
1464	1755...1775	» »	—
1465	1776	» »	—
1466	1777	» »	—
1467	1778—1780	» »	—
1468	1781—1783	» »	—
1103	1788—1791	» (copiae)	—
1104	1791—1792	» »	—
Acta ex verbalibus que- rellis.			
53	1537—1573	Acta in causis cautionum fide- iussoriarum, incarceratorum, pig- norum, rerum mobilium, equo- rum, peccorum arestatorum fa- cionatorumque et quae diiudicari consueverant ex verbalibus que- rellis	907

Castr. Crac.	Annorum	Decr. iud.	Castrensia Cracoviensia	Pag.
			Decreta iudicii.	
	usque ad a. 1562		Vide: Inscriptiones (inducta)	
1025	1562—1566	1	Decreta iudicii (inducta)	1780
1026	1567—1568	2	» »	1380
1027	1568—1574	3	» »	1430
1028	1574—1577	4	» »	1498
1029	1577—1578	5	» »	1600
1030	1579—1581	6	» »	1550
1031	1581—1582	7	» »	1254
1032	1582—1583	8	» »	1854
1033	1584	9	» »	602
1034	1585—1586	10	» »	1680
1035	1586	11	» »	1690
1036	1588—1589	12	» »	1918
1037	1590—1591	13	» »	2770
1038	1592—1593	14	» »	2644
1039	1593—1594	15	» »	2112
1040	1595	16	» »	2118
1041	1595—1596	17	» »	2158
1042	1596—1597	18	» »	2266
1043	1598—1599	19	» »	2254
1044	1599—1601	20	» »	1892
1045	1601—1602	21	» »	2770
1046	1603	22	» »	2626
1047	1604—1605	23	» »	2666
1048	1605—1609	24	» »	2350
1049	1609—1610	25	» »	1887
1050	1610	26	» »	1518
1051	1610—1611	27	» »	2592
1052	1612	28	» »	1898
1053	1612—1614	29	» »	2016
1054	1614	30	» »	1722
1055	1614—1615	31	» »	1966
1056	1615	32	» »	2106
1057	1616—1617	33	» »	2314
1058	1617	34	» »	1286
1059	1618—1619	35	» »	1886
1060	1619—1620	36	» »	2924
1061	1621—1622	37	» »	2285
1062	1622—1625	38	» »	1604
1063	1625—1628	39	» »	1784
1064	1630—1633	40	» » defecta	—
1065	1635—1636	41	» »	2656
1066	1636—1639	42	» »	2196
1067	1640—1641	43	» »	1954
1068	1642—1643	44	» »	2260
1069	1644—1648	45	» »	2587
1070	1650—1659	46	» »	2104

Castr. Crac.	Annorum	Decr. iud.	Castrensia Cracoviensia	Pag.
1071	1661—1663	47	Decreta iudicii (inducta) fragm.	—
1072	1664—1667, 1671	48	» » » »	—
			Decreta officii.	
	usque ad a. 1572	Decr. officii	Vide: Inscriptiones (inducta)	
	1572—1574		Vide: Relationes (inducta)	
762	1574—1575	1	Decreta officii (inducta)	1767
763	1575—1576	2	» »	2456
764	1577	3	» »	1800
765	1577	4	» »	1626
766	1578	5	» »	1614
767	1578	6	» »	1720
768	1578	7	» »	1616
769	1579	8	» »	1730
770	1579	9	» »	2058
771	1580	10	» »	2632
772	1580—1581	11	» »	1742
773	1581	12	» »	2038
774	1582	13	» »	1640
775	1582	14	» »	1190
776	1582	15	» »	1973
777	1582—1583	16	» »	2032
778	1583	17	» »	2140
779	1584	18	» »	2060
780	1584	19	» »	1809
781	1585	20	» »	1452
782	1585	21	» »	1372
783	1585—1586	22	» »	1672
784	1586	23	» »	1708
785	1586	24	» »	1953
786	1588	25	» »	1896
787	1588	26	» »	1890
788	1589	27	» »	2238
789	1589	28	» »	2258
790	1589—1590	29	» »	2000
791	1590	30	» »	1948
792	1590	31	» »	1944
793	1591	32	» »	1890
794	1591	33	» »	2680
795	1592	34	» »	1624
796	1592—1599	35	» » ¹⁾	600
797	1592	36	» »	1648
798	1593	37	» »	1646
799	1593	38	» »	2038
800	1593	39	» »	1758
801	1593	40	» »	2174
802	1594	41	» »	2104

¹⁾ Causae officii instigatoris ratione contributionis.

Castr. Crac.	Annorum	Decr. officii	Castrensia Cracoviensia	Pag.
803	1594	42	Decreta officii (i n d u c t a)	2144
804	1594	43	» »	1934
805	1595	44	» »	1728
806	1595	45	» »	1648
807	1595	46	» »	1624
808	1596	47	» »	2238
809	1596	48	» »	2396
810	1597	49	» »	1782
811	1597	50	» »	1984
812	1598	51	» »	2292
813	1598	52	» »	2172
814	1599	53	» »	2438
815	1599	54	» »	2268
816	1600	55	» »	2272
817	1600	56	» »	2174
818	1601	57	» »	1666
819	1601	58	» »	1594
820	1602	59	» »	2502
821	1602	60	» »	2374
822	1602	61	» »	3146
823	1608	62	» »	2154
824	1603	63	» »	2094
825	1603	64	» »	2108
826	1604	65	» »	2522
827	1604	66	» »	2358
828	1604	67	» »	2706
829	1605	68	» »	2498
830	1605	69	» »	2364
831	1605 — 1606	70	» »	2646
832	1606	71	» »	1602
833	1607	72	» »	1844
834	1608	73	» »	1808
835	1608	74	» »	2050
836	1609	75	» »	2362
837	1609	76	» »	2424
838	1610	77	» »	2608
839	1610	78	» »	2686
840	1611	79	» »	2058
841	1611	80	» »	1908
842	1612	81	» »	2406
843	1612	82	» »	2790
844	1613	83	» »	1884
845	1613	84	» »	2167
846	1614	85	» »	2278
847	1614	86	» »	2360
848	1614	87	» »	2392
849	1615	88	» »	2372
850	1615	89	» »	2272
851	1615	90	» »	2106
852	1616	91	» »	2382

Castr. Crac.	Annorum	Decr. officii	Castrensia Cracoviensia	Pag.
853	1616	92	Decreta officii (inducta)	2134
854	1616	93	» »	1234
855	1617	94	» »	1314
856	1617	95	» »	1315—2784
857	1617	96	» »	2785—4776
858	1618	97	» »	1906
859	1618	98	» »	1907—3346
860	1618	99	» »	3347—5054
861	1619	100	» »	3072
862	1619	101	» »	3073—5222
863	1619	102	» »	5223—7560
864	1620	103	» »	2870
865	1621	104	» » defect.	—
866	1622	105	» »	2568
867	1622	106	» » defect.	—
868	1623—1624	107	» » »	—
869	1625	108	» » »	—
870	1626	109	» »	1630
871	1626	110	» »	1562
872	1627—1628	111	» » fragm.	—
873	1628—1629	112	» »	2278
874	1629	113	» »	2272
875	1629—1630	114	» »	1980
876	1630—1631	115	» »	2330
877	1631	116	» »	2038
878	1631	117	» »	1872
879	1631	118	» » fragm.	—
880	1632—1633	119	» » defect.	1722
881	1633	120	» »	1164
882	1634	121	» »	1994
883	1634—1635	122	» »	1910
884	1635	123	» »	2084
885	1635—1636	124	» »	2074
886	1636	125	» »	2004
887	1636	126	» »	1962
888	1636—1637	127	» »	1978
889	1637	128	» »	1866
890	1637—1638	129	» »	1986
891	1638	130	» »	1932
892	1638	131	» »	1856
893	1639	132	» »	1998
894	1639	133	» »	2200
895	1640	134	» »	2072
896	1640	135	» »	2204
897	1640—1641	136	» »	2202
898	1641	137	» »	2366
899	1641—1642	138	» »	2260
900	1642	139	» »	2780
901	1642—1643	140	» »	2641
902	1643	141	» »	2196

Oprawa książki grodzkiej krakowskiej (decreta officii) z r. 1732.

Castr. Crac.	Annorum	Decr. officii	Castrensia Cracoviensia	Pag.
903	1643	142	Decreta officii (i n d u c t a)	2128
904	1644	143	» »	2120
905	1644	144	» »	2038
906	1644 — 1645	145	» »	1692
907	1645	146	» »	2100
908	1645	147	» »	1946
909	1646	148	» »	2082
910	1646	149	» »	1986
911	1647	150	» »	1988
912	1647	151	» »	2088
913	1647	152	» »	2018
914	1648	153	» »	2178
915	1649	154	» »	2512
916	1649	155	» »	2270
917	1650	156	» » defect.	—
918	1650	157	» » »	—
919	1650	158	» » »	—
920	1651	159	» »	1904
921	1651	160	» »	1905—3842
922	1652—1653	161	» » fragm.	—
923	1657—1658	162	» »	2582
924	1658	163	» »	1224
925	1658	164	» » defect.	1272
926	1659	165	» »	1436
927	1659	166	» »	1437—3158
928	1660	167	» »	1284
929	1660	168	» »	1285—2952
930	1661	169	» »	1612
931	1661	170	» »	1613—3062
932	1662	171	» » defect.	—
933	1665	172	» »	2896
934	1665—1666	173	» »	2680
935	1666	174	» »	2372
936	1667	175	» »	1106
937	1667	176	» »	2166
(938)	1668—1669	177	» »	3064
(938)	1670, 1672	177	» » fragm.	—
939	1671	178	» »	2324
940	1673	179	» »	2612
941	1676	180	» »	2615
942	1677—1678	181	» »	2360
943	1679	182	» »	2292
944	1680	183	» »	3137
945	1681	184	» »	3470
946	1682	185	» »	2528
947	1683—1684	186	» »	2729
948	1684	187	» »	1926
949	1685	188	» »	2682
950	1686	189	» »	1896
951	1687	190	» »	2026

Castr. Crac.	Annorum	Decr. officii	Castrensia Cracoviensia	Pag.
952	1688	191	Decreta officii (i n d u c t a)	2008
953	1689	192	» »	1899
954	1690	193	» »	2712
955	1691	194	» »	3092
956	1692	195	» »	2850
957	1693	196	» »	3286
958	1694	197	» »	3427
959	1695	198	» »	4229
960	1696—1698	199	» »	2493
961	1699	200	» »	2691
962	1700	201	» »	2628
963	1701	202	» »	2642
964	1702	203	» »	1202
965	1703	204	» »	2897
966	1706—1709	205	» »	1291
967	1710	206	» »	—
968	1711	207	» »	1354
969	1712	208	» »	3062
970	1713	209	» »	1756
971	1713	210	» »	1476
972	1714	211	» »	4016
973	1715	212	» »	4515
974	1717	213	» »	3652
975	1718	214	» »	3090
976	1718	215	» »	3337
977	1719	216	» »	3036
978	1719	217	» »	2367
979	1720	218	» »	4821
980	1721	219	» »	6006
981	1722	220	» »	4517
982	1723	221	» »	1467
983	1723	222	» »	1163
984	1724	223	» »	1594
985	1725	224	» »	1648
986	1726	225	» »	1498
987	1727	226	» »	1273
988	1728	227	» »	994
989	1729	228	» »	2606
990	1730—1731	229	» »	1989
991	1731—1732	230	» »	2443
992	1732	231	» »	1309
993	1733—1736	232	» »	1906
994	1737	233	» »	1976
995	1738—1739	234	» »	2030
996	1739—1740	235	» »	1754+1723
997	1741	236	» »	2019
998	1742	237	» »	1980
999	1743	238	» »	2016
1000	1744	239	» »	1700
1001	1745	240	» »	1871

Castr. Crac.	Annorum	Decr. officii	Castrensia Cracoviensia	Pag.
1002	1746	241	Decreta officii (inducta)	1867
1003	1747	242	» »	1555
1004	1748—1749	243	» »	1721+1282
1005	1750	244	» »	1574
1006	1751	245	» »	2068
1007	1752	246	» »	1457
1008	1753	247	» »	1612
1009	1754	248	» »	1722
1010	1755	249	» »	2902
1011	1756	250	» »	3139
1012	1757	251	» »	3512
1013	1758	252	» »	3432
1014	1759	253	» »	2769
1015	1760	254	» »	1714
1016	1761	255	» »	1329
1017	1762	256	» » defect.	—
1018	1763	257	» »	1295
1019	1765—1766	258	» »	2992
1020	1767—1769	259	» »	1321
1021	1773—1775	260	» »	2280
1022	1776—1777	261	» »	2286
1023	1778—1780	262	» »	2908
1024	1781—1783	263	» »	1337
1024a	1783...1789	264	» » fragm.	—
1101	1599—1602		Acta causarum crimin- alium contra maleficos	
1102	1666—1691		Acta confessatorum	
1102	1784—1789 saec. XVIII		Inquisitiones	
		Prot. decr. off.		
1073	1610—1627	1	Decreta officii (protocollon)	1642
1074	1629—1639	2	» »	1830
1075	1639—1640	3	» »	556
1076	1640—1650	4	» »	2702
1077	1650—1660	5	» »	1286
1078	1664—1671	6	» » defect.	24+404
1079	1704—1719	7	» »	1759
1080	1719—1723	8	» »	908
1081	1723—1728	9	» »	1166
1082	1729—1731	10	» »	492
1083	1731—1733	11	» »	360
1084	1736—1738	12	» »	626
1085	1739—1744	13	» »	1095
1086	1745—1750	14	» »	1200
1087	1751—1754	15	» »	1330
1088	1755—1758	16	» »	1742

Castr. Crac.	Annorum	Prot. decr. off.	Castrensia Cracoviensia	Pag.
1089	1759—1760	17	Decreta officii (protocollon)	1055
1090	1761—1762	18	» »	914
1091	1763—1769	19	» »	2326
	1773—1774			
1092	1775—1783	20	» »	2481
1093	1783—1786	21	» »	1034
1094	1787—1791	22	» »	1121
1095	1710—1791	23	Protocollon causarum termino- rum tactorum	492
1096	1711—1768	24	Protocollon causarum privata- rum	631
1097	1722—1791	25	Protocollon causarum incarce- ratorum	746
(1098)	1718—1724	26	Protocollon causarum fisci	1—47
	1742—1765			
(1098)	1737—1738	26	Protocollon causarum exem- tionum	109—121
(1098)	1738	26	Protocollon querellarum recen- tium criminum	63—108
1099	1775—1783	27	Protocollon causarum remis- sarum	120
1100	1785—1791	28	Protocollon decretorum execu- tionum	483
Regestra causarum.				
1469	1579—1581		Regestrum causarum	—
1470	1606—1608		» »	—
1471	1614—1615		» »	—
1472	1616		» »	—
1473	1646—1647		» »	—
(1474)	1650—1651,		Regestrum causarum simplicium	—
	1653		civilium (iudicii)	
(1474)	1651		Regestrum causarum arestatarum criminalium (iudicii)	—
1475	1652		Regestrum causarum privatarum	—
(1474)	1653		Regestrum causarum simplicium criminalium (iudicii)	—
1476	1661		Regestrum causarum querellarum	—
1477	1663		» » »	—
1478	1664		» » »	—

Castr. Crac.	Annorum	Castrensia Cracoviensia	Pag.
1479	1666—1667	Regestrum causarum querellarum	—
1480	1667—1670	» » »	—
1481	1670	» » »	—
1482	1672	» » »	—
1483	1674	» » »	—
1484	1677	» » »	—
1485	1679—1680	» » »	—
1486	1680—1681	» » »	—
1487	1681—1683	» » »	—
1488	1683—1685	» » »	—
1489	1683—1686	» » »	—
1490	1685	» » »	—
1491	1685—1686	» » »	—
1492	1686	» » »	—
1493	1687—1688	» » »	—
1494	1689—1690	» » »	—
1495	1690	» » »	—
1496	1690—1692	» » »	—
1497	1691—1692	» » »	—
1498	1692	» » »	—
1499	1693	» » »	—
1500	1693—1694	Regestrum causarum terminorum tactorum	—
1501	1694	Regestrum causarum	—
1502	1695	» » »	—
1503	1695	» » »	—
1504	1696	» » »	—
1505	1698	» » querellarum	—
1506	1698—1699	» » »	—
1507	1699	» » »	—
1508	1699	» » »	—
1509	1700	» » »	—
1510	1701	» » »	—
1511	1702	Regestrum causarum terminorum tactorum	—
1512	1702	Regestrum causarum	—
1513	1702	» » querellarum	—
1514	1703	» » »	—
1515	1703	» » »	—
1516	1704—1705	» » »	—
1517	1706	» » »	—
1518	1707	» » »	—
1519	1709	» » »	—
1520	1710	» » »	—
1521	1711	» » »	—
1522	1712	» » »	—
1523	1712	» » »	—
1524	1712	» » ex aresto	—
1525	1713	» » »	—
1526	1713—1714	» » »	—

Castr. Crac.	Annorum	Castrensia Cracoviensia	Pag.
(1527)	1713—1717	Regestrum causarum terminorum tactorum	—
(1527)	1713	Regestrum causarum	—
1528	1714	» »	—
1529	1715	» » ex aresto	—
1530	1715—1716	» » querellarum	—
1531	1717	» » iniuriatorum	—
1532	1717—1718	» »	—
1533	1717—1718	» » ex aresto	—
1534	1718	Regestrum causarum fisci, querella- rum, terminorum tactorum	—
1535	1718	Regestrum causarum ex aresto	—
1536	1718	» » querellarum	—
1537	1718	Regestrum causarum terminorum tactorum	—
1538	1719	Regestrum causarum	—
1539	1719	» »	—
1540	1719	» »	—
1541	1719—1721	» » ex aresto	—
1542	1721—1722	» » querellarum	—
1543	1721—1722	» » »	—
1544	1722	» » ex aresto	—
1545	1722	» » querellarum	—
1546	1722—1723	» » »	—
1547	1723	» »	—
1548	1723	» » ex aresto	—
1549	1724—1725	» » querellarum	—
1550	1724—1738	» »	—
1551	1725	» »	—
1552	1726	» »	—
1553	1726—1727	» » »	—
1554	1727—1728	» » »	—
1555	1728	» » ex aresto	—
1556	1728—1729	» » querellarum	—
1557	1729	» »	—
1558	1730	» » »	—
1559	1730	» »	—
1560	1731	» »	—
1561	1731	» »	—
1562	1732	» »	—
1563	1732	» » »	—
1564	1733	» » ex aresto	—
1565	1733	» » querellarum	—
1566	1733	» »	—
1567	1736	» » incarceratorum	—
1568	1737	» »	—
1569	1737	» »	—
1570	1738	Regestrum causarum minus querel- larum	—
1571	1738	Regestrum causarum	—

Castr. Crac.	Annorum	Castrensia Cracoviensia	Pag.
1572	1738	Regestrum causarum	—
1573	1739	» » querellarum	—
1574	1739 — 1740	» »	—
1576	1740—1741	» » ex aresto	—
(1577)	1740—1742	» »	—
(1577)	1740—1742	» »	—
1578	1741	» »	—
1579	1743	» » »	—
(1580)	1743—1754	Regestrum causarum resp. poenarum iudicii	—
(1580)	1743 — 1754	Regestrum causarum	—
1581	1745	» » querellarum	—
1582	1745	» »	—
1583	1745	Regestrum causarum terminorum factorum	—
1584	1745	Regestrum causarum querellarum	—
1585	1745—1746	» » »	—
1586	1747—1748	» » »	—
1587	1748	» » »	—
1588	1748—1750	» » ex aresto	—
1589	1749—1750	» » querellarum	—
1590	1751	» »	—
1591	1751—1753	» » ex aresto	—
1592	1751—1753	» » querellarum	—
(1593)	1751—1768	» » incarceratorum	—
(1593)	1751—1768	» » »	—
1594	1753	» »	—
1595	1753	» » querellarum	—
1596	1753—1754	» » ex aresto	—
1597	1755	» »	—
1598	1755	» »	—
1599	1755	» »	—
1601	1756	» »	—
1602	1756	» »	—
(1603)	1756—1768	Regestrum causarum terminorum factorum	—
(1603)	1756—1768	Regestrum causarum ex aresto	—
1604	1758	» »	—
1605	1758	» »	—
1606	1759	» »	—
1607	1760	» »	—
1608	1760 — 1761	» »	—
1609	1762	» »	—
1610	1762	» »	—
1611	1765	» »	—
1612	1765	» »	—
1613	1766	» »	—
1614	1769	» » querellarum	—
1615	1769	» » »	—
1616	1769, 1773	» »	—

Castr. Crac.	Annorum	Castrensia Cracoviensia	Pag.
1617	1773—1788	Regestrum causarum incarceratorum	—
1618	1774—1775	» »	—
(1628)	1775—1791	» » remissionum	—
1619	1775	» »	—
1620	1776—1777	» »	—
1621	1777—1778	» »	—
1622	1778—1780	» »	—
(1623)	1779	» » querellarum	—
1624	1780—1792	» » poenalium	—
1625	1781—1782	» » iudiciale	—
(1626)	1783—1785	» »	—
(1626)	1783	» »	—
(1623)	1785	Regestrum causarum terminorum tactorum	—
1627	1785—1788	Regestrum causarum	—
(1628)	1785—1791	» » executionum	—
1629	1789—1791	» » incarceratorum	—
1630	1788—1791	» » vicecapitaneale	—
Summarii.			
1575	1739—1754	Regestrum causarum inducendarum	—
1600	1755—1774	» » »	—
Dissoluta.			
1631	saec. XVI—XVIII	Castrensia Cracoviensia (dissoluta)	—
<p>Nota. Indices existunt ad acta de annis 1418—1430, ad tomos 367—405 (inducta inscriptionum de a. 1727—1766), 410—440 (protocolla inscriptionum de a. 1767—1792, protocolla signatae papyri de a. 1777—1792), 731—757 (inducta relationum 1766—1792), 759—761 (lauda 1642—1788).</p>			
Castr. Sand.		Acta Castrensia Sandecensia.	
		Inscriptiones.	
1	1516—1526	Acta castrensia (inducta)	390
2	1526—1538	» »	732
3	1538—1545	» »	568
4	1545—1550	» »	950
5	1550—1552	» »	554
6	1552—1555	Inscriptiones, relationes et decreta officii (inducta)	762
7	1555—1558	» »	909

Castr. Sand.	Annorum	Castrensia Sandecensia	Pag.
8	1558—1561	Inscriptiones, relationes et decreta officii (i n d u c t a)	964
9	1561—1564	Inscriptiones, relationes, decreta iudicii et officii (i n d u c t a)	992
10	1564—1567	» »	998
11	1567—1568	» »	928
12	1568—1570	» »	986
13	1570—1572	» »	976
14	1572—1573	» »	938
15	1573—1574	» »	965
16	1574—1577	Inscriptiones (i n d u c t a)	1338
17	1577—1580	» »	1294
18	1580—1582	» »	1626
19	1582—1584	» »	1170
20	1585—1586	Inscriptiones et relationes (i n d u c t a)	1280
21	1586—1590	» »	1910
22	1590—1592	Inscriptiones (i n d u c t a)	1870
23	1593—1595	» »	1786
24	1596—1597	» »	1402
25	1598—1599	» »	1220
26	1599—1600	» »	1347
27	1600—1602	» »	1535
28	1602—1603	» »	1217
29	1604—1605	» »	2190
30	1606—1607	» »	1714
31	1608—1609	» »	2182
32	1610—1611	» »	2030
33	1612—1613	» »	2295
34	1614—1615	» »	1690
35	1615—1616	» »	1734
36	1617	» »	1630
37	1618—1619	» »	1754
38	1619—1620	» »	1804
39	1621—1622	» »	1996
40	1623	» »	1420
41	1624—1625	» »	1786
42	1625—1626	» »	1670
43	1627—1628	» »	1866
44	1628—1630	» »	2274
45	1631—1632	» »	2268
46	1633—1634	» »	2112
47	1635—1636	» »	1810
48	1637—1638	» »	2078
49	1639—1640	» »	2194
50	1641—1643	» »	2756
51	1644—1646	» »	2076
52	1646—1648	» »	1736
53	1649—1650	» »	1440
54	1651—1653	» »	1944
55	1653—1658	» »	1954

Castr. Sand.	Annorum	Castrensia Sandecensia	Pag.
56	1659—1662	Inscriptiones (inducta)	1840
57	1663—1667	» »	1676
58	1668—1671	» »	1556
59	1672—1675	» »	1250
60	1676—1678	» »	1640
61	1679—1681	» »	1402
62	1682—1683	» »	1008
63	1684—1685	» »	1496
64	1686	» »	1010
65	1687	» »	892
66	1688—1689	» »	863—1940
67	1690—1692	» »	1514
68	1693—1696	» »	1342
	1697—1698, 1704,		
69	1716—1717, 1719, 1720, 1723	» »	1002
70	1725—1726	» »	1316
71	1727—1728	» »	1296
72	1729—1730	» »	1190
73	1731—1732	» »	928
74	1738—1739	» »	1132
(75)	1740, 1746	» »	1—328
76	1747	» »	1192
(75)	1748	» »	329—980
77	1749	» »	1184
(78)	1750—1751	» »	1—116
79	1754	» »	1306
(78)	1755—1757, 1765—1766	» »	117—488
80	1767	» »	1310
(78)	1768	» »	489—1631
81	1769—1771	» »	910
	1612—1613, 1619,		
82	1628—1630, 1676—1679	Inscriptiones (protocollon)	682
83	1680—1684	» »	582
84	1685—1689	» »	486
85	1690—1694	» »	610
86	1695—1700	» »	702
87	1700—1706	» »	584
88	1706—1713	» »	585—1264
89	1713—1718	» »	526
90	1719—1722	» »	696
91	1723—1724	» »	476

Castr. Sand.	Annorum	Castrensia Sandecensia	Pag.
92	1724—1727	Inscriptiones (protocollon)	520
93	1727—1730	» »	592
94	1730—1732	» »	524
95	1732—1737	» »	58
96	1737—1744	» »	1132
97	1744—1748	» »	926
98	1748—1751	» »	708
99	1751—1754	» »	910
100	1754—1758	» »	920
101	1759—1761	» »	921—1568
102	1762—1764	» »	464
103	1765—1767	» »	465—1100
104	1768—1775	» »	1030
105	1776—1780	» »	1031—1745
Relationes.			
	usque ad a. 1574	Vide: Inscriptiones (inducta)	
239	1574—1577	Relationes, decreta iudicii et officii (inducta)	1328
240	1577—1580	Relationes et decreta officii (inducta)	1258
241	1580—1582	» »	1640
243	1582—1584	» »	472
244	1584	» »	1444
	1585—1590	Vide: Inscriptiones (inducta)	
106	1590—1595	Relationes (inducta)	2416
107	1595—1597	» »	1096
108	1598—1600	» »	1192
109	1601—1603	» »	2048
110	1604—1607	» »	2152
111	1608—1610	» »	1540
112	1611—1613	» »	1786
113	1614—1616	» »	1880
114	1617—1619	» »	2060
115	1620—1623	» »	1882
116	1623—1625	» »	1924
117	1626—1629	» »	2526
118	1629—1631	» »	1872
119	1632—1634	» »	1868
120	1635—1637	» »	1524
121	1637—1639	» »	1684
122	1640—1642	» »	1854
123	1643—1646	» »	2258
124	1646—1649	» »	1986
125	1650—1652	» »	2022
126	1653—1654	» »	1642
127	1655—1658	» »	1898
128	1659—1661	» »	2236
129	1662—1664	» »	1664

Castr. Sand.	Annorum	Castrensia Sandecensia	Pag.
130	1665—1667	Relationes (inducta)	1630
131	1667—1670	»	2228
132	1671—1673	»	2064
133	1674—1676	»	1280
134	1677—1678	»	1920
135	1679—1680	»	1974
136	1681—1682	»	1766
137	1682—1684	»	2012
138	1685—1686	»	2042
139	1687—1688	»	2124
140	1689—1690	»	1784
141	1691—1692	»	1052
142	1693—1694	»	1370
143	1695—1698	»	1392
144	1699	»	1012
145	1700—1703	»	1516
146	1704—1706	»	1536
(147)	1707, 1714	»	1—412
148	1715—1716	»	2118
(147)	1717—1719	»	413—1336
149	1720—1721	»	1234
150	1723—1724	»	1750
151	1725—1726	»	2850
152	1727—1728	»	2718
153	1729	»	1382
154	1730	»	1540
155	1731	»	1334
156	1732	»	1265
157	1733—1735	»	2390
158	1736	»	1458
159	1737	»	1664
160	1738	»	1368
(161)	1739	»	1—1200
162	1740	»	1278
(161)	1742—1744	»	1200—1968
163	1745	»	2120
(164)	1746	»	1—1224
165	1747	»	2120
166	1748	»	2070
167	1749	»	1317
168	1749	»	1342
169	1750	»	2291
(164)	1751	»	1229—1894
170	1753	»	1562
171	1754	»	1766
172	1755	»	1622
173	1756	»	1879
174	1757	»	2564
175	1758—1760	»	2390
176	1761—1762	»	2336

Castr. Sand.	Annorum	Castrensia Sandecensia	Pag.
177	1763	Relationes (inducta)	2152
178	1764	» »	1896
179	1765	» »	1254
189	1766 ¹⁾	» »	232
180	1767	» »	1966
181	1767	» »	1776
182	1768	» »	2626
183	1769—1770	» »	1684
184	1771—1772	» »	1476
185	1773	» »	2110
186	1774	» »	946
(187)	1775	» »	1—144
188	1776—1778	» »	1814
(187)	1779—1781	» »	145—416
332	1764—1766	Relationes, oblatae constitutio- num et confoederationum	600
333	1768	» »	394
191	1600...1689	Relationes (protocollon) fragm.	268
192	1677—1680	» »	562
193	1681—1684	» »	1266
228	1683—1687	» »	376
194	1684—1686	» »	446
195	1687—1689	» »	447—1058
196	1689—1693	» »	612
197	1694—1698	» »	613—1062
198	1698—1703	» »	528
199	1703—1711	» »	940
200	1711—1718	» »	1260
201	1718	» »	146
202	1719—1722	» »	674
203	1723—1725	» »	478
204	1725—1727	» »	572
205	1728—1731	» »	712
206	1731—1736	» »	546
207	1736—1738	» »	558
208	1738—1739	» »	446
209	1740—1742	» »	890
210	1742—1743	» »	426
211	1744—1755	» »	870
212	1745—1748	» »	642
213	1748—1751	» »	706
214	1751—1752	» »	472

¹⁾ Lustracja w województwie krakowskim w powiatach: sandeckim, czchowskim, szczyrzyckim i bieckim... w roku 1765 ułożona i uregulowana.

Castr. Sand.	Annorum	Castrensia Sandecensia	Pag.
215	1753—1754	Relationes (protocollon)	473—886
216	1755—1757	» »	568
217	1758—1760	» »	569—936
218	1760—1761	» »	937—1370
219	1762—1763	» »	414
220	1764—1765	» »	415—838
221	1766—1767	» »	839—1493
222	1768—1769	» »	462
223	1770—1773	» »	463—960
224	1774—1776	» »	961—1386
225	1777—1784	» »	1387—1940
228	1683—1692	Manifestationes (protocollon)	376
229	1693—1698	» »	351
230	1699—1709	» »	470
231	1700—1718	» »	348
232	1719—1723	» »	144
233	1724—1728	» »	138
234	1729—1739	» »	210
235	1740—1751	» »	206
236	1752—1769	» »	159
309	1692—1712	Plenipotentiae (protocollon)	478
310	1712—1724	» »	478—1170
311	1724—1729	» »	428
312	1729—1736	» »	298
313	1736—1742	» »	465
314	1743—1749	» »	466
315	1749—1756	» »	908
316	1756—1762	» »	347
317	1762—1766	» »	168
318	1766—1773	» »	494
319	1774—1777	» »	670
320	1777—1784	» »	671—893
321	1674—1720	Relationes positarum citationum (protocollon)	1053
226	1727—1746	» »	404
227	1747—1778	» »	303
190	1629	Iuramenta super fumalia (protocollon)	366

Castr. Sand.	Annorum	Castrensia Sandecensia	Pag.	Castr. Sand.	Annorum	Castrensia Sandecensia	Pag.
336	1689—1690	Relationes (copiae)	37+	383	1759—1760	Relationes (copiae)	578
337	1691—1692	»	19	384	1761	»	433
338	1693—1694	»	66	385	1761	»	608
339	1699—1703	»	55	386	1762	»	580+
340	1703	»	773				25
341	1704—1706	»	79	387	1763	»	541
342	1707	»	44	388	1765	»	685
343	1708	»	113	389	1765	»	393
344	1709	»	193	390	1766	»	831
345	1710	»	182	391	1766	»	505
346	1711	»	253	392	1767	»	562
347	1712	»	463	393	1768	»	496
348	1713	»	462	394	1769	»	101
349	1714	»	370	395	1770—1771	»	205
350	1715—1716	»	476	396	1772	»	460
351	1717	»	126	397	1773	»	241
352	1718	»	594	398	1773	»	521
353	1719	»	632	399	1774	»	410
354	1720	»	565	400	1774	»	487
355	1721	»	467	401	1775	»	747
356	1722	»	748	402	1776—1778	»	718
357	1723	»	863	403	1779—1784	»	498
358	1724	»	460				
359	1725—1728	»	689	404	XVII saec.	»	438
360	1729—1731	»	742		1647, 1658,		
361	1732—1735	»	885	405	1662—1690	»	2570
362	1736	»	216	406	1691—1695	»	1950
363	1737	»	345	407	1696—1698	»	1990
364	1738	»	405	408	1699—1704	»	1980
365	1739	»	488	409	1705—1715	»	2106
366	1740	»	337	410	1715—1720	»	2112
367	1741	»	236	411	1721—1725	»	2492
368	1742	»	858	412	1726—1727	»	2212
369	1743	»	658	413	1728—1729	»	2332
370	1744	»	715	414	1730—1731	»	2368
371	1745	»	1048	415	1732—1733	»	2394
372	1746	»	507	416	1734—1736	»	1932
373	1747	»	601	417	1737—1738	»	2692
374	1748—1749	»	381	418	1739—1740	»	2458
375	1750—1751	»	444	419	1745—1746	»	2432
376	1751	»	858	420	1747—1748	»	3092
377	1752	»	857	421	1749—1750	»	3662
378	1753—1754	»	914	422	1751—1754	»	3140
379	1755	»	957	423	1755—1756	»	2384
380	1756	»	412	424	1757—1760	»	2594
381	1757	»	452	425	1761—1763	»	3006
			747	426	1764—1766	»	2302
			acta	427	1767—1768	»	3268
382	1758—1760	»	2402	428	1769—1771	»	1468

Castr. Sand.	Annorum	Castrensia Sandecensia	Pag.
429	1772—1773	Relationes (copiae)	2020
430	1776—1778	» »	2480
433	1764—1774	Metricarum oblatae	1152
434	1764—1774	» »	2136
Decreta iudicii.			
	usque ad a. 1552	Vide: Inscriptiones (inducta)	
238	1552—1561	Decreta iudicii (inducta)	352
	1561—1574	Vide: Inscriptiones (inducta)	
	1574—1577	Vide: Relationes (inducta)	
242	1577—1584	Decreta iudicii (inducta)	472
245	1585—1586	Decreta iudicii et officii (inducta)	1016
246	1586—1590	» »	1147
247	1590—1591	» »	1561
248	1592—1593	» »	1512
249	1594—1595	» »	1188
252	1595—1600	Decreta iudicii (inducta)	1170
254	1601—1604	» »	1836
257	1604—1613	» »	1626
261	1614—1616	» »	2022
263	1617—1620	» »	794
265	1620—1626	» »	1630
269	1627—1637	» »	2152
272	1637—1646	» »	1222
275	1646—1665	» »	1538
(280)	1666—1673	» »	1—140
Decreta officii.			
	usque ad a. 1574	Vide: Inscriptiones (inducta)	
	1574—1584	Vide: Relationes (inducta)	
	1585—1595	Vide: Decreta iudicii (inducta)	
250	1595—1597	Decreta officii (inducta)	1827
251	1598—1599	» »	1272
253	1600—1602	» »	1538
255	1602—1603	» »	1262
256	1604—1607	» »	2732
258	1608—1610	» »	1794
259	1611—1613	» »	1760
260	1614—1615	» »	1670
262	1617—1618	» »	1832
264	1619—1620	» »	1170
266	1621—1623	» »	1950
267	1624—1626	» »	1822
268	1627—1631	» »	2606

Castr. Sand.	Annorum	Castrensia Sandecensia	Pag.
270	1631—1637	Decreta officii (inducta)	2670
271	1637—1640	" "	1834
273	1641—1646	" "	2760
274	1646—1649	" "	1784
276	1650—1653	" "	2242
277	1654—1658	" "	1852
278	1659—1663	" "	2072
279	1663—1670	" "	1442
281	1670—1673	" "	1382
(280)	1676—1678	" "	149—1356
282	1676—1682	" "	2295
283	1679—1687	" "	1394
284	1682—1686	" "	2111
285	1688—1690	" "	1232
286	1691—1693	" "	1446
287	1694—1600	" "	1202
	1701.		
288	1705—1706, 1709, 1713—1717	" "	1260
289	1718—1721	" "	1252
(280)	1722—1730	" "	1—888
	1732,		
291	1736—1740	" "	1575
(290)	1738	" "	893—912
292	1741—1747	" "	1023
(290)	1746—1748, 1752, 1755.	" "	913—1182
293	1758—1759, 1774—1776	" "	1130
308	1778—1783	" (novae formae)	1333
			acta
435	1778—1779	Scripta partium causalia (fasciculus)	1—195
436	1779	" "	197—370
437	1779	" "	371—650
438	1779—1780	" "	651—873
439	1780	" "	874—1138
440	1780—1781	" "	1139—1430
441	1781	" "	1432—1748
442	1781—1782	" "	1749—1983
443	1782—1783	" "	1984—2202
444	1783	" "	2203—2278
431	1733—1760	Inquisitiones (fasciculus)	272
432	1761—1778, saec. XVIII	" "	321

Castr. Sand.	Annorum	Castrensia Sandecensia	Pag.
294	1676—1681	Decreta officii (protocollon)	450
295	1715—1720	» »	252
296	1721—1724	» »	287
297	1724—1725	» »	117
298	1727—1732	» »	218
299	1736—1740	» »	359
300	1741—1746	» »	700
301	1746—1748	» »	228
302	1749—1755	» »	348
303	1755—1761	» »	712
304	1761—1763	» »	396
305	1765—1768	» »	446
306	1771—1778	» »	760
307	1721—1777	Decreta officii in iudiciis terminorum tactorum (protocollon)	336
331	1782—1783	Protocollon deducendae nobilitatis	53
445	1782	Libelli cum documentis pro edendo nobilitatis attestato (fasciculus)	1—78
446	1782	» »	79—154
448	1773—1784	Mandata a variis subselliis ad officium castrense Sandecense emanata (fasciculus)	226
447	1781—1784	» »	235
449	1778—1784	Conceptus relationum, remonstratio- num et variarum notarum (fasciculus)	—
450	1778—1784	Varii actus officiales officii castrensis Sandecensis (fasciculus)	—
451	1779—1784	Reversalia partium super variis intimatis et decretis ab officio castrensi Sandecensi emanatis (fasciculus)	—
Regestra causarum.			
322	1676—1694	Regestrum causarum	pag. 1368
323	1676—1722	» »	2386
324	1698—1743	» »	2528
325	1718—1771	» »	812
326	1723—1745	» »	1686
327	1744—1765	» »	2426
328	1746—1759	» »	2294

Castr. Sand.	Annorum	Castrensia Sandecensia	Pag.
329	1760—1768	Regestrum causarum	1595
330	1766—1778	» »	1330
335	1778—1783	» »	391
Nota. Indices existunt ad omnes to- mos, exceptis t. 335, 431—451.			

Castr. Biec.		Acta Castrensia Biecensia. Inscriptiones.	
		Acta castrensia (inducta)	42+202
4	1437—1438.		
	1493—1496		
5	1511—1518	» »	546
6	1518—1533	» »	990
9	1533—1540	» »	970
10	1540—1543	» »	1024
11	1543—1547	» »	1136
7	1547—1549	» »	600
12	1549—1555	» »	1872
13	1555—1558	» »	1322
14	1558—1560	» »	864
15	1561—1567	Inscriptiones et relationes (inducta)	667
16	1567—1568	» »	51—310
(17)	1569—1572	» »	118—545
18	1572—1574	» »	528
19	1574—1577	» »	529—1045
20	1577—1578	» »	486
21	1578—1579	» »	487—1047
22	1579—1581	» »	758
23	1581—1582	» »	482
24	1583—1584	» »	483—1257
25	1584—1586	» »	670
26	1586—1588	» »	671—1275
27	1588—1589	» »	1526
28	1590—1591	» »	1750
29	1592—1594	» »	1652
30	1594—1596	» »	1528
31	1596—1597	» »	868
32	1597—1598	» »	1486
33	1598—1599	» »	810
34	1600—1601	» »	1188
35	1601—1603	» »	1650
36	1603—1604	» »	1588
37	1605—1606	» »	1500
38	1607—1608	» »	1818
39	1609—1610	» »	1662
40	1611—1613	» »	1986
(41)	1613—1614	» »	1722
(41)	1614—1615	Inscriptiones (inducta)	1722

Castr. Biec.	Annorum	Castrensia Biecensia	Pag.
42	1616—1617	Inscriptiones (i n d u c t a)	816
43	1617—1619	» »	1964
44	1619—1621	» »	1862
45	1622—1623	» »	1134
46	1624—1625	» »	1376
47	1626—1627	» »	1268
48	1628—1630	» »	2168
49	1631—1632	» »	1234
50	1633—1635	» »	1682
51	1636—1638	» »	1703
52	1639—1640	» »	973
53	1641—1642	» »	948
54	1643—1645	» »	1638
55	1646—1647	» »	1094
56	1648—1649	» »	1800
57	1650—1651	» »	1106
58	1652—1653	» »	2181
59	1654—1658	» »	1858
60	1659—1660	» »	1084
61	1661—1663	» »	1078
62	1664	» »	1676
63	1665—1666	» »	1228
64	1667—1668	» »	1314
65	1669—1670	» »	970
66	1671—1672	» »	1814
67	1673—1674	» »	1436
68	1675—1677	» »	1858
69	1678—1679	» »	1134
70	1680—1682	» »	1568
71	1683—1684	» »	1196
72	1685	» »	1864
73	1686—1687	» »	1416
74	1688	» »	416
75	1689	» »	524
76	1690—1691	» »	1368
77	1692—1693	» »	1557
78	1694—1695	» »	1390
79	1696—1697	» »	1060
80	1698—1700	» »	1314
81	1701—1704	» »	1746
82	1705	» »	432
83	1706	» »	368
84	1707—1713	» »	1428
85	1717—1718	» »	1452
86	1719—1720	» »	2763
87	1722—1723	» »	762
88	1729—1731	» »	602
89	1734—1735	» »	516
90	1736	» »	438
91	1737	» »	528

Actū in Bjerz fezia tercia post domi:
tam Conductus pasche 1524

Veniens psonate in pzeabiz Nicolauß Katsay de subrebio Bieren (szony offi:
rio Caspar Bjerz) pnblicis ac libere recognovimus quia dehis informacione
Liberay Nobili Stamplao Banpalotay die dante ipso die fosi fandi Joadi:
mis pcepisse am pteit in totay latta byjala et in archana vincta mille
et in totay vithay in pona et parce Gustofy Nicolau Cobylechski. et
Ene dabyszka venter recognovimus quod jmo pntore vony. et
Candry inkommissioy Ldmittent

Pismo z r. 1524 z księgi grodzkiej bieckiej.

Castr. Biec.	Annorum	Castrensia Biecensia	Pag.
92	1738	Inscriptiones (inducta)	828
93	1739	»	676
94	1740—1741	»	1234
95	1742	»	647
96	1743	»	386
97	1744—1745	»	970
98	1747	»	971—1506
99	1748	»	656
100	1749	»	774
101	1750	»	594
167	saec. XVI—XVIII	Fragmenta inscriptionum et relationum	220
104	1571—1581	Inscriptiones et relationes (protocollon)	554
105	1581—1584	»	562
106	1584—1587	»	516
107	1588—1590	»	580
108	1591—1592	»	827
109	1593—1594	»	608
110	1595	»	386
111	1596—1597	»	554
112	1598—1599	»	648
113	1601—1602	»	678
114	1603—1604	»	1320
115	1605—1606	»	1321—1872
116	1607—1608	»	1873—2419
117	1609—1610	»	314
118	1611—1617	Inscriptiones (protocollon)	443
119	1618—1619	»	750
120	1620—1623	»	926
121	1624—1625	»	1209—1562
122	1626—1627	»	107—435
123	1628—1630	»	797—1602
124	1631—1632	»	368
125	1633—1635	»	468
126	1636—1638	»	842
127	1639—1642	»	490
128	1643—1645	»	491—926
129	1646—1649	»	927—1376
130	1650—1653	»	522
131	1654—1658	»	387—811
132	1659—1661	»	265
133	1661—1665	»	785—1200
134	1666—1668	»	312
135	1669—1672	»	312—706
136	1673—1676	»	707—1192
137	1677—1679	»	1193—1514

Castr. Biec.	Annorum	Castrensia Biecensia	Pag.
138	1680—1682	Inscriptiones (protocollon)	298
139	1683—1685	»	360
140	1686—1689	»	463
141	1690—1693	»	1050—1604
142	1694—1699	»	1605—2230
143	1700—1704	»	474
144	1705—1709	»	475—1188
145	1710—1712	»	458
146	1713—1716	»	512
147	1717—1718	»	313—870
148	1719—1721	»	871—1286
149	1722	»	216
150	1723—1724	»	217—544
151	1725—1726	»	545—934
152	1727—1728	»	381
153	1729—1731	»	383—798
154	1731—1735	»	799—1410
155	1736—1738	»	416
156	1739—1741	»	417—858
157	1742—1744	»	859—1136
158	1744—1747	»	416
159	1748—1750	»	417—760
160	1751—1753	»	761—1239
161	1754—1756	»	426
162	1757—1759	»	282
163	1760—1763	»	709—1264
164	1764—1770	»	544
165	1771—1774	»	408
166	1775—1780	»	540
Relationes.			
	usque ad a. 1561	Vide: Inscriptiones (inducta)	
(17)	1561—1564	Protestationes	1—118
	1561—1613	Vide: Inscriptiones (inducta)	
168	1614—1616	Relationes (inducta)	1162
169	1617—1618	»	974
170	1619—1621	»	1506
171	1622—1624	»	1482
172	1625—1626	»	976
173	1627—1628	»	1214
174	1629—1630	»	950
175	1630—1631	»	1548
176	1632—1633	»	1492
177	1634	»	1493—2444
178	1635—1636	»	1510
179	1637—1638	»	1294
180	1639—1640	»	829—2128
181	1641—1643	»	2284

Castr. Biec.	Annorum	Castrensia Biecensia	Pag.
182	1644—1646	Relationes (inducta)	2010
183	1647—1649	» »	1762
184	1650—1652	» »	1896
185	1653	» »	916
186	1654—1655	» »	917—2318
187	1656—1658	» »	1426
188	1659	» »	942
189	1660	» »	943—1686
190	1661—1662	» »	948
191	1663	» »	949—1902
192	1664—1665	» »	1510
193	1666—1667	» »	1288
194	1668—1669	» »	1424
195	1670—1671	» »	1324
196	1672	» »	816
197	1673	» »	817—1840
198	1674—1675	» »	1650
199	1676	» »	850
200	1677—1678	» »	851—2112
201	1679	» »	762
202	1680	» »	346
203	1681—1682	» »	1524
204	1683	» »	992
205	1684	» »	993—1880
206	1685	» »	480
207	1685	» »	966
208	1686	» »	340
209	1687	» »	314
210	1689	» »	720
211	1691	» »	1116
212	1692	» »	1411
213	1693	» »	1078
214	1694	» »	978
215	1695	» »	1140
216	1696	» »	942
217	1697	» »	962
218	1698	» »	542
219	1699	» »	800
220	1700	» »	1286
221	1701	» »	1263
222	1702	» »	982
223	1703	» »	1265—2560
224	1704	» »	1266
225	1705	» »	716
226	1706	» »	802
227	1707	» »	558
228	1708—1712	» »	1136
229	1717	» »	1528
230	1717	» »	1529—3018
231	1718	» »	1278

Castr. Biec.	Annorum	Castrensia Biecensia	Pag.
232	1718	Relationes (inducta)	1279—2962
233	1719	»	1158
234	1719	»	1158—2458
235	1720	»	1428
236	1721	»	1429—2554
237	1722	»	712
238	1723	»	916
239	1729	»	420
240	1730	»	1462
241	1731	»	1191
242	1732	»	1186
243	1733	»	1022
244	1734	»	948
245	1735	»	1001
246	1736	»	1470
247	1737	»	1471—2784
248	1738	»	1372
249	1739	»	826
250	1739	»	827—1652
251	1740	»	1700
252	1741	»	2030
253	1742	»	1406
254	1743	»	1394
255	1744	»	883
256	1745	»	1026
257	1746	»	854
258	1747	»	1548
259	1748	»	1540
260	1749	»	1550
261	1750	»	1402
262	1751	»	1214
263	1752	»	1422
264	1753	»	672
265	1754	»	1056
266	1755	»	1057—1820
267	1758	»	1040
268	1759	»	1041—1966
269	1760	»	476
270	1761	»	860
271	1762	»	610
272	1765	»	1046
273	1766	»	575
274	1768—1769	»	1678
275	1770—1771	»	242
276	1774	»	1547
277	1777	»	1360
278	1778	»	1146
279	1779	»	1354
280	1780	»	968
281	1781—1782	»	1320

Castr. Biec.	Annorum	Castrensia Biecensia	Pag.
167	sacc. XVI - XVIII	Fragmenta inscriptionum et relationum	220
282	1614—1616	Relationes (protocollon)	200
283	1617—1620	» »	408
284	1621—1625	» »	516
285	1626—1629	» »	694
286	1630—1632	» »	668
287	1633—1634	» »	1 1—144 1595—1854
288	1635—1638	» »	579
289	1638—1640	» »	202
290	1641—1643	» »	694
291	1644—1646	» »	695—1042
292	1647—1649	» »	294
293	1650—1652	» »	1341—1624
294	1653—1655	» »	368
295	1656—1660	» »	438
296	1661—1665	» »	1511
297	1666—1669	» »	1323—1662
298	1670—1673	» »	454
299	1674—1676	» »	316
300	1677—1679	» »	767—1092
301	1680—1682	» »	344
302	1683—1685	» »	406
303	1686—1687	» »	302
304	1688—1689	» »	303—660
305	1690—1691	» »	661—1042
306	1691—1693	» »	436
307	1694—1696	» »	1479—2016
308	1697—1699	» »	2017—2420
309	1700—1701	» »	386
310	1702	» »	387—604
311	1703—1704	» »	1032
313	1705—1707	» »	500
314	1707—1709	» »	501—1038
315	1710	» »	1039—1354
316	1711—1712	» »	1355
317	1713—1714	» »	528
318	1715—1716	» »	529—1030
319	1717	» »	332
320	1718	» »	331—676
321	1719	» »	677—994
322	1720—1721	» »	336
323	1722—1723	» »	464
324	1724—1725	» »	498
325	1726	» »	256
326	1727—1728	» »	475

Castr. Bicc.	Annorum	Castrensia Biccensia	Pag.
327	1729—1730	Relationes (protocollon)	477—896
328	1730—1732	»	897—1240
329	1733—1735	»	1247—1830
330	1736—1737	»	324
331	1738—1739	»	375—662
332	1739—1740	»	663—1064
333	1741—1743	»	1065—1620
334	1744—1746	»	400
335	1746—1749	»	401—764
336	1749—1752	»	765—1166
337	1753	»	1167—1306
338	1754—1755	»	300
339	1756—1759	»	299—728
340	1759—1762	»	819—1228
341	1762—1765	»	1229—1680
342	1766—1767	»	424
343	1768—1771	»	425—812
344	1772—1774	»	813
345	1774—1776	»	356
346	1777—1779	»	357—784
347	1780—1783	»	785—1092
420	1636—1655	Plenipotentiae (protocollon)	456
421	1660—1691	»	448
422	1691—1708	»	474
423	1710—1717	»	582
424	1718—1726	»	783
425	1727—1732	»	440
426	1733—1740	»	436
427	1741—1752	»	579
428	1753—1783	»	302
348	1710—1740	Manifestationes (protocollon)	554
312	1705—1735	Relationes positarum citatio- num (protocollon)	449
349	1736—1754	»	652
	1765—1773	»	
493	1779—1783	»	202
			acta
350	1680—1681	Relationes (copiae)	250+403
	1683—1685		
351	1686	»	218
352	1687	»	307

Castr. Biec.	Annorum	Castrensia Biccensia	Acta
353	1688	Relationes (copiae)	363
354	1689—1691	" "	72+338+
	1694—1696		
355	1700—1701	" "	304
356	1702	" "	128
357	1703—1704	" "	284
358	1705—1706	" "	66+148
359	1705—1720	" "	1606
360	1707	" "	276
361	1708	" "	581
362	1709	" "	368
363	1710	" "	663
364	1711—1712	" "	444+581
365	1713—1714	" "	1220
366	1715	" "	574
367	1716	" "	554
368	1720—1721	" "	390
369	1722—1723	" "	996
370	1724	" "	474
371	1725	" "	474—994
372	1726	" "	386
373	1727—1728	" "	886
374	1729	" "	350
375	1730	" "	224
376	1731—1735	" "	127+54+18
377	1736—1740	" "	149+192+
			124+107
378	1741—1745	" "	119+155+
			214+302
379	1746,	" "	223+118+
	1753—1755		436
380	1756—1762	" "	474+102+
381	1763—1765	" "	98+37+90
			555+20
382	1767	" "	295+464
383	1769—1772	" "	439
384	1772—1773	" "	814
385	1775—1776	" "	850+90
	1782—1783		
386	1721—1735	" "	1607—3340
387	1736—1739	" "	858
388	1740—1744	" "	1197
389	1745—1748	" "	950
390	1749—1759	" "	1768
391	1760—1771	" "	947
392	1772—1773	" "	616
			Pag.
393	1620...1682	" "	1442
394	1683—1685	" "	1538

Castr. Biec.	Annorum	Castrensia Bieicensia	Pag.
395	1686—1692	Relationes (copiae)	2666
396	1693,		
	1695—1697	» »	2204
397	1698—1700	» »	2078
398	1701—1703	» »	345—3164
399	1704—1707	» »	2800
400	1708—1717	» »	2734
401	1718	» »	1786
402	1719—1727	» »	2526
403	1729—1732	» »	2703
404	1733—1735	» »	2250
405	1736—1737	» »	1922
406	1738—1739	» »	1922
407	1740—1741	» »	2340
408	1742—1744	» »	2246
409	1745—1748	» »	2770
410	1749—1751	» »	2202
411	1752—1753	» »	2190
412	1757—1761	» »	2188
413	1762—1767	» »	2034
414	1768—1770	» »	1656
415	1774	» »	1254
416	1774—1778	» »	659
417	1777	» »	1054
418	1778—1779	» »	1670
419	1780—1782	» »	1390
Decreta officii et iudicii.			
	usque ad a. 1560	Vide: Inscriptiones	
429	1561—1572	Decreta officii et iudicii (inducta)	662
430	1572—1580	» »	1063
431	1580—1582	» »	670
432	1583—1584	» »	1270
433	1584—1585	» »	364
434	1585—1588	» »	528
435	1589—1591	» »	1018
436	1591—1592	» »	1312
437	1592—1595	» »	1788
438	1596—1597	» »	1004
439	1597—1599	» »	868
440	1599—1603	» »	1684
441	1604—1606	» »	1484
442	1606—1608	» »	1016
443	1608—1609	» »	2156
444	1609—1611	» »	1256
445	1612—1613	» »	1058
446	1614—1615	» »	1358
447	1615—1617	» »	1134

Castr. Bicc.	Annorum	Castrensia Biccensia	Pag.
448	1618—1619	Decreta officii et iudicii (inducta)	876
449	1620—1621	" "	877—2030
450	1622—1624	" "	1524
451	1624—1625	" "	1108
452	1626—1627	" "	775
453	1628	" "	772
454	1629—1630	" "	1208
455	1631	" "	984
456	1633—1634	" "	985—1496
457	1634—1635	" "	1316
458	1636—1637	" "	1284
459	1637—1639	" "	1184
460	1639—1640	" "	1126
461	1641	" "	902
462	1641—1642	" "	1180
463	1643—1644	" "	1308
464	1645—1646	" "	838
465	1647—1648	" "	839—1787
466	1649—1650	" "	1026
467	1651—1652	" "	772
468	1653	" "	1040
469	1654	" "	590
470	1655—1656	" "	591—1258
471	1658—1659	" "	1084
472	1660	" "	1085
473	1661—1663	" "	39—1097
474	1664	" "	1088
475	1667—1671	" "	1174
476	1673	" "	744
477	1676—1677	" "	822
478	1678—1679	" "	718
479	1681—1682	" "	1170
480	1683—1684	" "	722
481	1685—1688	" "	723—1660
482	1682—1695	Decreta officii et iudicii (protocollo)	490
483	1696—1699	" "	250
484	1701—1706	" "	712
485	1710—1721	" "	464
486	1722—1737	" "	447
487	1738—1742	" "	437
488	1743—1747	" "	436
489	1748—1756	" "	264
490	1756—1758	" "	174
491	1761—1763	" "	536
492	1765—1778	" "	348
492	1779—1783	" (novae formae)	348

Castr. Bicc.	Annorum	Castrensia Biccensia	Pag.
505	1778—1779	Protocollo sessionum cum scriptis partium causalibus	1516
506	1779—1780	» »	1610
507	1780—1781	» »	1432
508	1781—1783	» »	1442
504	1778—1783	Scripta partium causalia (fasciculus)	1150 +436
503	1780—1783	Inquisitiones (fasciculus)	270
509	1778—1783	Variae notae (fasciculus)	—
Regestra causarum.			
494	1601—1703	Regestra causarum	635
495	1699—1729	» »	1404
496	1718—1722	» »	1084
497	1722—1729	» »	682
498	1730—1747	» »	2997
	1750	» »	
499	1752—1778	» »	1658
(500)	1774—1783	» »	1—172
Fragmenta.			
501	saec. XVII et XVIII	Fragmenta diversorum actorum	962
502	saec. XVIII	» »	—
102	saec. XVII	» »	962
103	saec. XVIII	» »	962—1744
(500)	1774—1783	» »	181—389
Nota. Indices existunt ad omnes to- mos, exceptis 500—509.			

ACTA IUDICIORUM

PALATINATUS CRACOVIENSIS EXCEPTIS TERRESTRIBUS ET CASTRENSIBUS.

Terr. Crac.	Annorum	Acta succamerarialia.	Pag.
406	1538 - 1592	1. Acta succamerarialia palatinatus Cracoviensis	483
407	1564 - 1578	2. » » »	391
408	1570 - 1583	3. » » »	341
409	1583 - 1603	4. Acta succamerarialia districtus Czchoviensis et Biēcensis	371
410	1596 - 1616	5. Acta succamerarialia districtus Cracoviensis et Proszoviensis	781
411	1625 - 1635	6. » » »	387
412	1625 - 1636	7. Acta succamerarialia districtus Leloviensis	215
413	1720 - 1725	8. Acta succamerarialia palatinatus Cracoviensis	373
414	1720 - 1725, 1759	9. » » »	502
415	1785 - 1791	10. » » »	832
		Nota. Existunt indices ad omnes tomos.	
		Acta iudiciorum commissarialium.	
416	1498 - 1536	Acta iudiciorum commissarialium	898
		Nota. Index deest.	
		Acta capturalia Cracoviensia.	
130	1632 - 1633	Inscriptiones et decreta (inducta)	1304
(136)	1648 - 1649	» » »	
139	1668 - 1669	» » »	1480
141	1674 - 1675	» » »	1102
142	1675	» » »	1070
144	1675	» » »	560
143	1675 - 1676	» » »	1154
144a	1675 - 1676	» » (prot.) fragm.	28

Terr. Crac.	Annorum	Acta capturalia Cracoviensia	Pag.
145	1696—1697	Inscriptiones et decreta (inducta)	1066
145a	1697	Protocollon decretorum	36
145b	1733	Protocollon inquisitionum	172
145c	1764	Inscriptiones et decreta (inducta)	873
390	1674	Regestrum causarum iudicii capturalis	—
391	1674	Regestrum causarum arianismi mere incarceratorum simplicium	—
392	1675	Regestrum causarum fisci	—
393	1696	Regestrum causarum	—
394	1696—1698	» »	—
395	1733	Regestrum causarum conservatarum simplicium	—
396	1764	Regestrum causarum simplicium	—
397	1764	Regestrum causarum terminorum tactorum simplicium	—
398	1764	Regestrum causarum terminorum tactorum ex aresto	—
399	1764	Regestrum causarum ex limitationi- bus, remissionibus et conservati- bus, ex aresto	—
400	1764	Regestrum causarum fisci simplicium	—
401	1764	Regestrum causarum fisci ex aresto	—
402	1764	Regestrum causarum poenalium	—
403	1764	Regestrum causarum terminorum tac- torum ex directo mandato iudicii atque incarceratorum in carceribus degentium sine beneficio aresti	—
404	1764	Regestrum causarum expulsionum simplicium	—
405	1764	Regestrum causarum expulsionum ex aresto	—
<p>Nota. Indices existunt ad tomos 139, 141—143, 145 (inscriptiones et de- creta annorum 1668—1669, 1674— 1676, 1696—1697).</p>			
<p>Acta iudiciorum ultimae instantiae 1563, 1575.</p>			
192	1563	Inscriptiones iudicii ultimae instantiae	1178
186	1563	Decreta iudicii ultimae instantiae	796
45	1575	Inscriptiones iudicii ultimae instantiae	1056
46	1575	Decreta iudicii ultimae instantiae	1720
<p>Nota. Indices existunt ad tomos 186 et 192 (acta iudicii anni 1563).</p>			

Terr. Crac.	Annorum	Acta iudicii confoederationis 1673.	Pag.
140	1675	Inscriptiones et decreta Nota. Existit index.	1324
Varia		Acta palatinalia iudaica Cracoviensia.	
(10)	1620—1622	Acta inscriptionum, pignorum et relationum	1775—2243
(10)	1623—1626	Acta inscriptionum, quietationum et protestationum	2245—2648
11	1631—1641	» »	1842
(12)	1642—1649	» »	1—1670
(10)	1623—1626	Acta pignorum	2649—2724
(10)	1623—1625	Acta plenipotentiarum	2729—2811
(10)	1620—1626	Decreta officii palatinalis	1—1655
(10)	1622—1626	Decreta iudicii palatinalis	1657—1766
(12)	1642—1647	» »	1675—2109
		Nota. Indices desunt.	
		Acta iudiciorum fisci palatinatus Cracoviensis.	
13	1665—1672	Acta iudiciorum fisci (inducta)	1001
14	1697—1716	» » » (protocollon)	450
15	1671—1673	Regestrum causarum fisci	—
(16)	1711—1716	» » » simplex	—
(16)	1711—1716	» » » ex aresto	—
		Nota. Indices desunt.	
		Regestra fiscalia.	
24	1628	Regestrum contributionis pobor dictae districtus Xianznensis et Leloviensis	165
25	1628	Regestrum contributionis pobor dictae districtus Xianznensis	75
26	1652	Regestrum contributionis pobor dictae districtus Cracoviensis	126

Varia	Annorum	Regestra fiscalia	Pag.
27	1652	Regestrum contributionis pobor dictae districtus Ciriciensis	72
28	1653	Regestrum contributionis pobor dictae vigore laudi palatinatus Cracoviensis	656
29	1668	Regestrum contributionis pobor dictae districtus Leloviensis	80
30	1668	Regestrum contributionis pobor dictae districtus Biecensis	88
31	1668	Regestrum contributionis pobor dictae districtus Xianznensis et Biecensis	62
32	1669	Regestrum contributionis pobor dictae districtus Proszoviensis	76
33	1669	Regestrum contributionis pobor dictae districtus Proszoviensis	66
34	1669	Regestrum contributionis pobor dictae districtus Xianznensis	64
35	1669	Regestrum contributionis pobor dictae districtus Biecensis	62
36	1671—1672	Regestrum contributionis szeleżne dictae, vigore laudi palatinatus Cracoviensis, districtus Cracoviensis et Ciriciensis	502
37	1673	Regestrum contributionis pobor dictae districtus Cracoviensis	126
38	1673	Regestrum contributionis pobor dictae districtus Ciriciensis	66
39	1673	Regestrum contributionis pobor dictae districtus Xianznensis	66
40	1673	Regestrum contributionis pobor dictae districtus Leloviensis	64
41	1673 (?)	Regestrum contributionis agrariae	340
42	1682	Regestrum contributionis districtuum Cracoviensis, Ciriciensis, Proszoviensis, Xianznensis, Sandecensis et Biecensis	414
43	1684	Regestrum contributionis pobor et podymne districtus Xianznensis	100
44	1688	Regestrum contributionis pobor dictae districtus Cracoviensis	68
45	1688	Regestrum contributionis podymne wojewódzkie dictae districtus Xianznensis	14
46	1688	Regestrum contributionis pobor dictae districtus Xianznensis	46
47	1689	» »	56
48	1712	Regestrum contributionum pobor et podymne dictarum palatinatus Cracoviensis	400
49	saec. XVII	Regestrum contributionis pobor dictae palatinatus Cracoviensis	138

Varia	Annorum	Regestra fiscalia	Pag.
50	saec. XVII	Regestrum contributionis pobor dictae palatinatus Cracoviensis	94
51	»	Regestrum contributionis pobor dictae districtus Cracoviensis	92
52	»	Regestrum contributionis pobor dictae districtus Proszoviensis	24
53	»	Regestrum contributionis pobor dictae districtus Xianznensis	64
54	saec. XVII vel XVIII.	» »	72
55	»	Regestrum contributionis pobor dictae districtus Leloviensis	93
56	saec. XVII	» »	68
57	»	» »	84
58	»	Regestrum contributionis pobor dictae districtuum Biecensis, Sandecensis et Czchoviensis	188
59	»	Regestrum contributionis pobor dictae districtus Sandecensis	62
60	»	Regestri contributionum — dissoluta	152
Nota. Indices desunt.			

ACTA IUDICIORUM CRACOVIENSIIUM

DE ANNIS 1792—1810.

Terr. Crac. Nova	Annorum	Księgi sądu ziemiańskiego	Pag.
		powiatów krakowskiego i pro- szowskiego oraz księstwa sie- wierskiego 1792 r.	
(55)	1792	Inskrypcye (protokoł)	1—523
(58)	1792	» (protokoł signatae papyri)	acta 87
(59)	1792	Relacye (indukta)	1—2012
(57)	1792	» (protokoł)	1—376
59a	1792	» (kopie)	1610
(56)	1792	Relacye kładzionych pozwów (proto- koł i kopie)	1—794
(57)	1792	Plenipotencye (protokoł)	455—736
53	1792	Dekreta	234
54	1792	Dekreta z trybunału lubelskiego	313
127	1792	Protokoł przytomności sądu	8
(57)	1792	Akcesy do konfederacyi targowickiej (protokoł)	782—832
122	1792	Rejestr ordynaryjny spraw cywilnych	—
123	1792	» »	—
126	1792	» »	—
124	1792	Regestr spraw kryminalnych	—
125	1792	Regestr taktowy i ekspulsyjny spraw uczynkowych	—
128	1792	Regestr egzekucyi procesów	—
		Nota. Indices existunt ad tomos 55, 57, 58.	
		Księgi sądu konfederacyjnego 1792—1793.	
61	1792—1793	Zeznania pozwów, zażalenia i oblaty (inducta)	1556
(63)	1792—1793	Zeznania pozwów, zażalenia i oblaty (protokoł)	18—75
63a	1792—1793	Zeznania pozwów, zażalenia i oblaty (kopie)	1—15
(63)	1792—1793	Plenipotencye, zeznania i kwity (prot.)	254

Terr. Crac. N.	Annorum	Księgi sądu konfederacyjnego 1792—1793	Pag. •
62 60	1792—1793 1792	Dekreta i rezolucye (protokoł) Aksesy do konfederacyi targowickiej (protokoł)	254 46
130 131 132	1792—1793 1792 1792—1793	Regestr egzekucyi procesów Regestr ekspulsyjny Regestr taktowy spraw uczynkowych i kryminalnych	— — —
133 134	1792 1792	Regestr ukaranych Regestr directi mandati	— —
Nota. Indices desunt.			
Acta castrensia Cracoviensia 1792—1796.			
(441)	1772—1796	Inscriptiones (protocollon)	1—144
(438)	1792—1795	Inscriptiones (protocollon signatae papyri)	433—480
758 (441)	1792—1794 1794—1796	Relationes (inducta) » »	1483 338—453
(441)	1792—1796	Relationes (protocollon)	145—337
(441)	1792—1796	Plenipotentiae (protocollon)	454—546
(447)	1792—1795	Protocollon privatum	348—357
Nota. Indices existunt ad tomos 438, 441, 758.			
Acta terrestria Cracoviensia 1792—1796.			
(55) 64	1792 1793—1796	Inscriptiones (protocollon) » »	524—594 956 acta
(58)	1793—1796	Inscriptiones (protocollon signatae papyri)	88—285
(59) 66 67 (57)	1792 1793—1794 1795—1796 1792	Relationes (inducta) » » » » (protocollon)	pag. 2017—2367 2076 2048 387—450

Terr. Crac. N.	Annorum	Terrestria Cracoviensia 1792—1796	Pag.
(65)	1793—1796	Relationes (protocollon)	1 - 698
67a	1793—1796	» (copiae)	2390
(57)	1792	Plenipotentiae (protocollon)	747—783
(65)	1793—1796	» »	705—1106
(56)	1793—1794	Relationes positarum citationum (protocollon et copiae)	795 - 955
(57)	1792	Accessiones ad confoederationem Targovicensem	787 - 832
67b	1795	Permissiones prussicae ad oblatuanda acta	acta 193
		Nota. Indices existunt ad tomos 55, 57—59, 64—67.	
Acta ces.-reg. iudicii terrestris Cracoviensis 1796—1797.			
(68)	1796—1797	Decreta (protocollon)	Cartae 1—281
93	1796—1797	Protocollon causarum	330
(68)	1796—1797	Executiones (protocollon)	283—299
69	1796—1797	Relationes positarum citationum (protocollon)	1884
70	1796—1797	Decreta normalia tribunalis apellationum pro Galicia occidentali	688
71	1796—1797	Notae requisitionales	431
(129)	1796—1797	Regestrum attestationis praesentium iudicum	1—32
135	1796	Regestrum causarum ordinarium	—
136	1796—1797	» » »	—
(129)	1796	» » poenaliu	—
Nota. Indices desunt.			
Acta ces.-reg. cancellariae terrestris Cracoviensis 1796—1810.			
72	1796	Transactiones perpetuae	345
73	1797	» »	853
74	1798	» »	913
75	1799	» »	864
76	1800	» »	994
77	1801	» »	1150

Terr. Crac. Nova	Annorum	Acta cancellariae terr. Crac. 1796-1810	Pag.
78	1802	Transactiones perpetuae	1312
79	1803	» »	972
80	1804	» »	892
81	1805	» »	990
82	1806	» »	714
83	1807	» »	768
84	1808	» »	1144
85	1809—1810	» »	1392
86	1796	Transactiones temporaneae	253
87	1797—1798	» »	807
88	1799—1808	» »	844
89	1809—1810	» »	90
90	1796	Plenipotentiae	145
91	1797—1808	»	876
92	1809—1810	»	62
Nota. Indices existant ad tomos 72—89 (Transactiones perpetuae, Transactiones temporaneae).			
Trib. appel.		Acta iudicii appellationum Galiciae Occidentalis	Acta
1	1798—1810	Successionalia (fasciculus)	1—20
2	» »	» »	21—60
3	» »	» »	61—100
4	» »	» »	101—140
5	» »	» »	141—180
6	» »	» »	181—220
7	» »	» »	221—240
8	» »	» »	241—280
9	» »	» »	281—320
10	» »	» »	321—381
11	» »	» »	382—418
12	» »	» »	419—458
13	» »	» »	459—499
14	» »	» »	500—540
15	» »	» »	541—580
16	» »	» »	581—640
17	» »	» »	641—680
18	» »	» »	681—740
19	» »	» »	741—780
20	» »	» »	781—840

Trib. appel.	Annorum	Acta iudicii appellationum	Acta
21	1798—1810	Successionalia (fasciculus)	841—900
22	» »	» »	901—960
23	» »	» »	961—1040
24	» »	» »	1041—1100
25	» »	» »	1101—1180
26	» »	» »	1181—1256
27	1796—1809	Fundationalia (fasciculus)	1—58
28	1797—1809	» »	72—141
29	1801—1810	» »	142—220
30	1803—1810	» »	221—303
31	1796—1803	Divortialia (fasciculus)	1—40
32	1799—1810	» »	41—104
33	1809—1810	Civilia (fasciculus)	6921—6998
34	1797—1802	Cridaria (fasciculus)	—
Nota. Indices desunt.			

ACTA IUDICIALIA

DUCATUUM ZATORIENSIS ET OSWIECIMENSIS NECNON
DISTRICTUS PILSNENSIS.

Terr. Zator.	Annorum	Acta scabinalia Zatoriensia et Oswiecimensia.	Pag.
(13)	1440—1557	Acta scabinalia terrestria Oswieci- mensia	1—303
(12)	1440—1557	Acta scabinalia terrestria Oswieci- mensia (copiae)	1—185
•			
(14) 11	1490—1527 1531—1562	Acta scabinalia terrestria Zatoriensia » »	1—166 219
(12)	1490—1562	Acta scabinalia terrestria Zatoriensia (copiae)	186—659
Nota. Indices existunt ad omnes tomos.			
Acta terrestria Zatoriensia.			
Inscriptiones.			
1	1565—1575	Inscriptiones (inducta)	922
2	1577—1585	» »	999
3	{1585—1589, 1592—1596	» »	1063
4	1601—1602	» »	1514
5	1622—1646	» »	652
(6)	1647—1648	» »	1—371
7	1565...1596	Inscriptiones (protocollon)	489
8	{1600—1616 1621...1647	» »	491—874
9	1601...1615	Relationes positarum citationum (terminarius)	131
Decreta.			
(14)	1565—1568	Decreta (inducta)	167—1106
(13)	1566...1575	» »	313—712

Terr. Zator.	Annorum	Terrestria Zatoriensia	Pag.
15	1568—1570	Decreta (inducta)	1076
16	1571—1578	» »	1445
(13)	1578	» »	713—806
17	1579—1583	» »	1236
18	1583—1584	» »	1082
19	1584—1585	» »	2287
(13)	1586	» »	807—998
20	1586—1593	» »	1636
21	1593—1594	» »	1276
22	1594—1596	» »	662
23	1601—1603	» »	1516
24	1604—1606	» »	1536
25	1608—1610	» »	1302
26	1611	» »	1202
27	1612—1613	» »	788
28	1614—1615	» »	968
29	1616—1617	» »	1656
30	1622—1623	» »	1500
31	1624	» »	702
32	1629	» »	1303
33	1633...1640	» »	2201
34	1641—1642	» »	1092
35	1643—1646	» »	1871
36	1647—1648	» »	1186
37	1650. 1652	» »	1300
(6)	1653	» »	405—719
Regestra causarum.			
40	1601...1646	Regestra causarum	506
—————			
38	1766—1778	Inscriptiones (protocollon)	549
39	1765—1783	Relationes (protocollon)	124
44	1765—1778	Relationes (copiae non inductae)	432—1330
43	1765—1783	» »	431
Castr. Osv.	160	Plenipotentiae (protocollon)	pag. 71
Terr. Zator.	38	Decreta (protocollon)	549
41	1765—1768	Regestra causarum	131
42	1773—1778	» »	423

Nota. Indices existunt ad omnes tomos.

Castr. Osv.	Annorum	Acta Castrensia Osviecimensia.	Pag.
		Inscriptiones.	
47	1564—1575	Inscriptiones, relationes, decreta iudicii et decreta officii (inducta)	954
45	1564—1576	» »	945
(48)	1575—1577	» »	1—303
(46)	1576—1577	» »	1—128
(49)	1578—1583	Inscriptiones et relationes (inducta)	1—845
51	1583—1586	» »	972
52	1586—1589	» »	1214
54	1589—1595	Inscriptiones (inducta)	1392
(49)	1595—1596	» »	845—954
(121)	1596—1598	» »	1165—1609
1	1598—1607	» »	1106
2	1607—1608	» »	727
(4)	1608—1616	» »	1—1238
(5)	1616—1618	» »	1—856
3	1618—1622	» »	1696
6	1623—1626	» »	1526
7	1627—1630	» »	1527—3060
8	1631—1636	» »	2048
9	1636—1640	» »	1355
10	1641—1646	» »	1506
(11)	1646—1647	» »	1—566
(12)	1649	» »	217—478
(11)	1650—1653	» »	575—1382
14	1653—1655	» »	692
(5)	1656—1657	» » fragm.	857—904
13	1657—1659	» »	564
16	1662—1665	» »	1037—1988
18	1666—1670	» »	443—1234
19	1670—1678	» »	1384
20	1678—1684	» »	1385
21	1684—1688	» »	1210
22	1689—1693	» »	1211—2248
23	1694—1697	» »	600
24	1698—1702	» »	1278
25	1703—1713	» »	926
26	1714—1726	» »	1508
27	1726—1732	» »	834
28	1732—1739,	» »	1488
	1744—1745,	» »	
	1750—1753	» »	
29	1580...1599	Inscriptiones (protocollon) fragm.	194
30	1589—1593	» »	204
31	1594—1615	» »	885
32	1616—1623	» »	898
(33)	1620...1641	» » fragm.	1—121
34	1623—1630	» »	716

Castr. Osv.	Annorum	Castrensia Osvicimensia	Pag.
35	1631—1640	Inscriptiones (protocollon)	922
36	1641—1647	» »	497
37	1648—1665	» »	970
38	1666—1682	» »	744
(39)	1682—1685	» »	1—100
40	1685—1711	» »	972
41	1712—1732	» »	860+30
42	1733—1755	» »	680
43	1757—1771	» »	558
44	1772—1780	» »	490
Relationes.			
	1564—1589	Vide: Inscriptiones (inducta)	
X 119	1589—1592	Relationes (inducta)	1506
55	1593—1597	» »	1788
(121)	1597—1598	» »	445—1164
56	1598—1601	» »	1196
57	1602—1606	» »	1430
(58)	1606—1607	» »	1—203
59	1608—1610	» »	1016
60	1610—1612	» »	1996
(58)	1613—1614	» »	204—690
61	1614—1616	» »	1180
62	1616—1617	» »	1181—2334
(58)	1618	» » fragm.	691—714
63	1618—1619	» »	588
64	1619—1620	» »	589—1292
(65)	1633—1634	» »	191—912
66	1635—1638	» »	1060
67	1641, 1644—1645	» »	1211
68	1646—1647	» »	1213—2192
(12)	1648—1649	» »	491—1242
69	1650	» »	532
70	1651	» »	532—800
71	1652	» »	800—1068
72	1653	» »	1069—1266
73	1656—1657, 1659	» »	444
74	1662—1665	» »	1654
75	1666—1667	» »	1178
76	1668—1670	» »	1179—2172
77	1670—1673	» »	1488
79	1676—1679	» »	903—1888
80	1676—1680	» » fragm.	1889—2685
81	1681—1682	» »	1023
82	1683—1688	» »	2768
84	1689—1694	» »	1892
85	1695—1699	» »	1336

Castr. Osv.	Annorum	Castrensia Osvicimensia	Pag.
86	1703—1705	Relationes (inducta)	784
87	1720—1724	»	1498
88	1725—1727	»	1064
89	1727—1729	»	1616
90	1730—1731	»	1324
91	1732—1734	»	2330
92	1735—1736	»	1094
93	1737—1739	»	1074—2514
(94)	1741, 1743	»	1—868
95	1750—1752	»	1590
96	1753—1758	»	1938
(94)	1762	»	869—909
97	1763—1765	»	1065
(94)	1766—1767	»	917—1310
98	1598—1607	Relationes (protocollon)	706
99	1607—1612	»	612
100	1612—1616	»	561
101	1616—1622	»	1104
102	1622—1627	»	630
103	1628—1634	»	852
104	1635—1637	»	414
105	1638—1640	»	415—829
106	{1641—1642	»	570
	{1644—1647		
107	1642...1698	»	548
108	1648—1663	»	804
109	1676—1682	»	84
110	1682—1694	»	446
111	1695—1711	»	1012
112	1711—1731	»	630
113	1732—1745	»	538
114	1746—1755	»	374
115	1757—1773	»	627
116	1774—1784	»	354
78	1676—1680	Relationes positarum citationum (inducta)	902
163	1676—1777	Relationes positarum citationum (protocollon)	778
117	1778—1783	Relationes positarum citationum (seriare)	69
83	1684—1712	Manifestationes (protocollon)	844

Castr. Osv.	Annorum	Castrensia Oświęcimensia	Pag.
158	1634—1647	Plenipotentiae (protocollon)	281
(33)	1649...1740	» » fragm.	121—1320
(39)	1682—1686	» »	101—140
159	1740—1784	» »	935
(65)	1629	Iuramenta in causis contributionum (protocollon)	1—188
			Acta
171	1608—1611	Relationes (copiae)	47
172	1618—1622	» »	52
173	1623—1627	» »	212
174	1628—1635	» »	121
175	1635—1638	» »	230
176	1650—1655	» »	229
177	1656—1665	» »	974
178	1676—1679	» »	321
179	1700	» »	245
180	1701	» »	234
181	1702	» »	188
182	1703—1704	» »	557
183	1705	» »	118
184	1706	» »	306
185	1707	» »	298
186	1708—1709	» »	610
187	1711	» »	477
188	1713	» »	347
189	1714—1715	» »	931
190	1716—1717	» »	857
191	1718—1719	» »	690
192	1720—1724	» »	1071
193	1725—1726	» »	241
194	1727	» »	142
195	1728	» »	153
196	1729	» »	177
197	1730—1731	» »	174
198	1732—1734	» »	839
199	1735	» »	150
200	1736	» »	392
201	1737	» »	394
202	1738	» »	407
203	1739	» »	520
204	1740	» »	319
205	1741	» »	405
206	1742	» »	439
207	1743	» »	447
208	1744	» »	395

Castr. Osv.	Annorum	Castrensia Osviecimensia	Acta
209	1745	Relationes (copiae)	312
210	1746	» »	345
211	1747	» »	346—682
212	1748	» »	683—934
213	1749	» »	935—1416
214	1752	» »	132
215	1753—1755	» »	792
216	1759	» »	396
217	1760	» »	322
218	1761	» »	320
219	1762	» »	275
220	1766	» »	393
221	1767	» »	299
222	1768	» »	211
223	1769	» »	163
224	1770	» »	164
225	1771—1772	» »	63
226	1772	» »	175
227	1773	» »	437
228	1774—1775	» »	636
229	1776—1777	» »	792
230	1778—1779	» »	441
235	1778—1783	» »	439
231	1780—1784	» »	393
232	1782	» »	106
233	1783	» »	96
234	1784	» »	21
236	ex variis annis	» »	—
			Pag.
237	1503—1599	» »	1294
240	1601—1614	» »	2356
241	1615—1640	» »	4070
242	1641—1648	» »	3034
243	1659—1666	» »	3020
244	1667—1672	» »	3530
245	1673—1674	» »	2024
246	1675—1680	» »	3548
247	1681—1683	» »	2912
248	1684—1686	» »	2626
249	1687—1689	» »	2234
250	1690	» »	1106
251	1691—1694	» »	3098
252	1695—1698	» »	2846
253	1699—1704	» »	3612
254	1705—1712	» »	5368
255	1713—1716	» »	1906
256	1717—1720	» »	2710
257	1721—1724	» »	3074
258	1725—1727	» »	5000

Castr. Osv.	Annorum	Castrensia Osveicimensia	Pag.
259	1729—1745	Relationes (copiae)	1928
260	1750—1758	» »	3930
261	1761—1778	» »	1794
262	saec. XVI—XVII	» »	1712
239	»	» » ¹⁾	3888
Decreta iudicii.			
	usque ad a. 1577	Vide: Inscriptiones (inducta)	
50	1578—1583	Decreta iudicii et officii (inducta)	769
123	1583—1585	» »	964
124	1585—1588	» »	1016
(46)	1589—1593	Decreta iudicii (inducta)	130—758
(121)	1593—1598	» »	1—444
(125)	1598—1600	» »	321—568
(127)	1600—1603	» »	1—201
(132)	1603—1615	» »	1731—2386
137	1614—1620	» »	2439
133	1621—1531	» »	2387—3362
(134)	1631—1640	» »	{3363—3458 3553—4160
(141)	1641—1647	» »	1—504
(12)	1649	» »	1—68
(141)	1650—1653	» »	513—1087
(15)	1662	» »	1—34
(17)	1666—1667	» »	1—117
(132)	1671, 1676	» »	1093—1291
Decreta officii.			
	usque ad a. 1577	Vide: Inscriptiones (inducta)	
	1578—1588	Vide: Decreta iudicii (inducta)	
(48)	1589	Decreta officii (inducta)	305—766
53	1589—1591	» »	978
120	1591—1593	» »	1692
(125)	1591—1604	» » ²⁾	1—318
122	1593—1598	» »	2072
(125)	1598—1601	» »	569—1379
126	1601—1606	» »	21—1392
(127)	1605—1611	» »	202—452
(128)	1607—1611	» »	665—1470
(128)	1607—1610, 1616	» » ²⁾	453—664
(136)	1611—1613	» »	} 1483
(136)	1613...1622	» » fragm.	

¹⁾ In eodem fasciculo metrices de annis 1764—1770.

²⁾ Causae contributionum.

Castr. Osv.	Annorum	Castrensia Osviecimensia	Pag.
135	1614—1618	Decreta officii (i n d u c t a)	1286
(4)	1616—1617	» » fragm.	1239—1266
139	1618—1623	» »	1400
138	1623—1632	» »	1770
129	1633—1636	» »	882
(134)	1634	» » fragm.	3459—3554
130	1636—1639	» »	883—1693
140	1639—1648	» »	1878
(12)	1649	» »	73—207
(131)	1650—1655	» »	1—1015
(131)	1651—1652	» » ¹⁾	1021—1092
(132)	1658	» »	1367—1623
(15)	1662—1664	» »	35—1036
(17)	1666—1668	» »	119—441
142	1670—1673, 1676—1678	» »	1360
143	1682	» »	968
144	1683—1701	» »	1935
147	1703—1704	» »	1052
148	1705—1713	» »	1052—2126
149	1715—1730	» »	1680
(145)	1722...1743	» » fragm.	205—850
(146)	1744—1766	» » »	{ 851—1650 1691—1714
150	1619...1733	Decreta officii (p r o t o c o l l o n)	514
151	1733, 1737—1739	» »	121
152	1741—1749	» »	323
153	1749—1751	» »	281
154	1752...1761	» »	444
155	1762—1767	» »	180
156	1772—1783	» »	532
157	1778—1784	» »	483
118	1782	Protocollon legitimationum nobilium	49
Regestra causarum.			
161	1633—1772	Regestra causarum	724
162	1666—1706	» »	1037
164	1708—1728	» »	934
165	1728—1732	» »	799
166	1743—1767	» »	1264
167	1772—1783	» »	703

¹⁾ Causae contributionum.

Castr. Osv.	Annorum	Castrensia Oswiecimensia	Pag.
Fragmenta.			
168	saec. XVI—XVIII	Fragmenta ex variis annis	—
169	»	»	—
170	»	»	—
Nota. Indices existunt ad omnes tomos exceptis 168—170.			
Terr. Zator.		Acta capturalia Zatoriensia.	
(6)	1648	Acta capturalia	381—401
Nota. Index existit.			
Castr. Osv.		Acta iudiciorum fisci ducatum Zatoriensis et Oswiecimensis.	
(132)	1699	Acta iudiciorum fisci	1293—1366
(146)	1700—1701	»	1651—1690
(145)	1701—1702	»	1—72
Nota. Indices existunt ad omnes tomos.			
Terr. Pilsn.		Acta terrestria Pilsnensia.	
18	saec. XV et XVI	Terrestria Pilsnensia	fragm. 748
20	»	»	» 772
21	»	»	» 718
22	»	»	» 724
23	»	»	» 336
24	»	»	» 550
34	»	»	» 631
25	saec. XV—XVII	»	» 360
3	1436—1532	»	» 846
(1)	saec. XV	»	» div. pag.
(2)	»	»	» 916
(2)	saec. XVI	»	» 1074
26	»	»	» 780
75	»	»	» 512
29	saec. XVI et XVII	»	» 1055
32	»	»	» 722
35	»	»	» 700
36	»	»	» 730
37	»	»	»

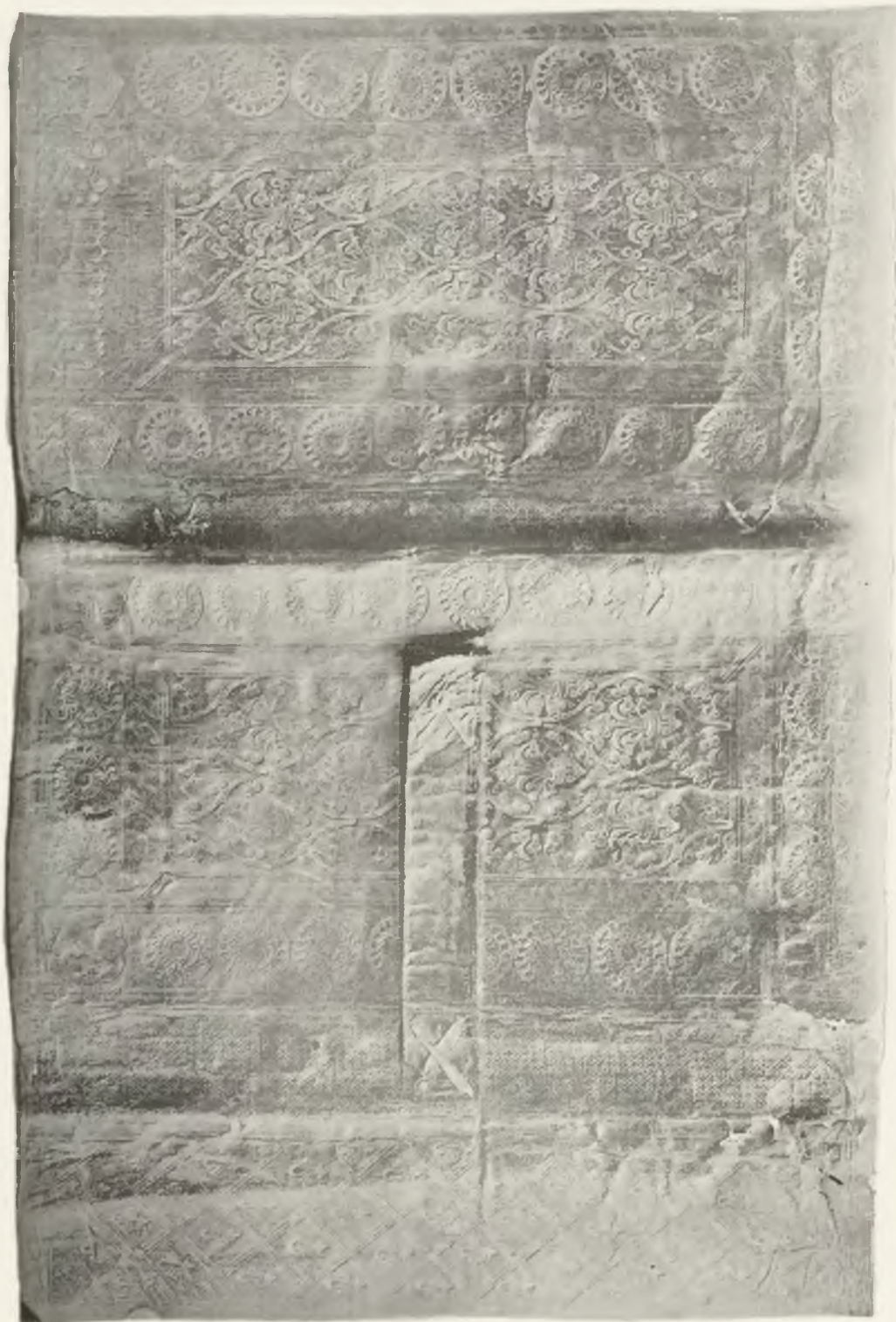

Terr. Pilsn.	Annorum	Terrestria Pilsnensia	Pag.
76	saec. XVI et XVII	Terrestria Pilsnensia fragmenta	584
(1)	»	» » »	div. pag.
27	1530—1539	» » (decreta)	758
28	1531...1550	» » »	716
4	1532—1545	» » »	880
39	1540—1550	» » (decreta)	894
5	1544...1562 1569	» » (inscriptiones)	798
40	1551—1561	» » (decreta)	628
41	1560—1568	» » »	680
42	1562—1571	» » »	630—1258
6	1565—1576	» » (inscriptiones)	784
7	1566—1578	» » »	900
43	1568—1570	» » (decreta)	568
44	1570—1571	» » »	552
45	1575—1577	» » »	897
46	1575—1578	» » »	510
8	1578—1585	» » (inscriptiones)	944
47	1578—1579	» » (decreta)	762
9	1578—1585	» » (inscriptiones)	934
48	1580	» » (decreta)	1060
49	1580—1585	» » »	778
50	1581	» » »	452
10	1585—1590	» » (inscriptiones)	984
51	1586	» » (decreta)	678
52	1586	» » »	752
53	1586—1589	» » »	850
11	1586—1590	» » (inscriptiones)	936
54	1588—1589	» » (decreta)	698
55	1590—1591	» » »	880
12	1590—1597	» » (inscriptiones)	1062
13	1591—1599	» » »	1270
56	1592	» » (decreta)	617
57	1593—1594	» » »	841
58	1594—1595	» » »	516
59	1594—1604	» » »	1082
60	1595	» » »	799
61	1595—1599	» » »	948
77	1596—1597	» » »	944
62	1597	» » »	998
63	1599	» » »	834
64	1599	» » »	784
14	1599—1613	» » (inscriptiones)	954
65	1600...1641	» » (decreta)	711
66	1601—1603	» » »	850
15	1601—1613	» » (inscriptiones)	606
67	1603—1604	» » (decreta)	530
68	1604	» » »	780
78	1605—1609	» » »	1344

Terr. Pilsn.	Annorum	Terrestria Pilsnensia	Pag.
79	1609—1612	Terrestria Pilsnensia (decreta)	1306
31	1615—1631	» » (inscriptiones)	1754
(1)	1618—1631	» » (protocollon inscriptionum)	2—412
81	1620—1627	» » (decreta)	1382
82	1627—1631	» » »	1554
83	1638—1639	» » »	1332
84	1643—1663	» » »	808
85	1665	» » »	986
80	saec. XVII	» » (fragmenta)	1084
69	»	» » »	1092
38	»	» » »	766
30	»	» » »	836
19	»	» » »	834
Inscriptiones.			
Castr. Pilsn.			
1	1765—1773	Inscriptiones (protocollon)	616
Terr. Pilsn.			
16	1773—1775	» »	330
17	1776—1780	» »	860
Relationes et oblatae.			
Castr. Pilsn.			
2	1765—1773	Oblatae (protocollon)	178
Terr. Pilsn.			
70	1773—1782	» »	224
	1782—1784	Vide: Relationes (protocollon)	
Castr. Pilsn.			Acta
9	1765—1766	Oblatae (copiae)	184
10	1767—1768	» »	116
11	1769—1770	» »	149
12	1771—1772	» »	224+268
Terr. Pilsn.			
106	1773	» »	349
107	1774	» »	346
108	1775	» »	266
109	1776	» »	259
110	1777	» »	309
111	1778	» »	320
112	1779	» »	314
113	1780	» »	286
114	1781—1782	» »	542—631
	1782—1784	Vide: Relationes (copiae)	

Castr. Pilsn.	Annorum	Terrestria Pilsnensia	Pag.
3	1765—1768	Relationes (protocollon)	518
4	1768—1773	» »	468
Terr. Pilsn.			
71	1773—1774	» »	466
72	1775—1779	» »	466—1098
(73)	1779—1782	» »	} 1098—1563
(73)	1782—1784	Relationes et oblatæ (protocollon)	
Castr. Pilsn.			
6	1765—1773	Plenipotentiaæ (protocollon)	252
Terr. Pilsn.			
95	1773—1783	» »	704
74	1778—1784	Protocollon præmonitionum, intro- missionum et causarum recognitarum relationum	328
Castr. Pilsn.			Acta
13	1765—1767	Relationes (copiæ)	2135
14	1768—1773	» »	1340
Terr. Pilsn.			
115	1773	» »	1204
116	1774	» »	1273
117	1775	» »	706
118	1776	» »	708—1189
119	1777	» »	1191—1671
120	1778	» »	1672—2100
(121)	1779—1782	» »	} 1232
(121)	1782—1784	Relationes et oblatæ (copiæ)	
Decreta.			
86	1766, 1773—1774	Decreta (protocollon)	440
94	1778—1780	» (manuale antiquæ formæ)	63
87	1779—1783	» (manuale novæ formæ)	626
88	1778—1779	Protocollon sessionum	626
89	1779	» »	629—1104
90	1779	» »	484
91	1780	» »	485—1232
92	1781	» »	510
93	1782—1783	» »	511—1090
122	1778—1783	Inquisitiones (fasciculus)	Acta 75

Terr. Pilsn.	Annorum	Terrestria Pilsnensia	Pag.
123	1778—1783	Scripta partium causalia (fasciculus)	1352
124	1778—1783	» »	1532
126	1778—1783	» »	1422
127	1778—1783	» »	1620
128	1778—1783	» »	2242
129	1778—1783	» »	1736
98	1778—1783	Notae supplices ac resolutiones pro intromissionibus permissis (protocollon)	357
99	1778—1783	» » (fasciculus)	742
130	1782—1783	Libelli pro edendo nobilitatis attestato (fasciculus)	Acta 142
131	1775—1779	Mandata a variis subselliis (fasciculus)	Pag. 680
132	1780	» »	606
133	1781	» »	562
134	1782	» »	884
135	1783—1784	» »	582
(101)	1780—1784	Connotatio relationum ad supremum iustitiae tribunal	120—131
136	1773—1783	Notae et requisitiones (fasciculus)	282
125	1778—1783	Varia acta (fasciculus)	—
Regestra causarum.			
96	1766. 1773—1774	Regestra causarum	625
(101)	1775. 1778—1779	» »	132—223
97	1779—1783	» »	207
100	sine annis	» »	112
105	1773—1774	Regestra poenalium	9
(101)	1778—1784	Regestra causarum a supremo tribu- nali Leopoliensi deventarum	1—119
Nota. Indices existunt ad omnes to- mos exceptis 98—101, 105, 114, 122—136.			
Castr. Pilsn.		Acta castrensia Pilsnensia.	
5	1766—1768	Decreta (protocollon)	254
7	1766—1768	Regestra causarum	212
8	1766—1768	» »	396
Nota. Indices existunt ad omnes tomos.			

Oprawa księgi sądu wyższego prawa niemieckiego na zamku krakowskim z lat 1509—1523.

ACTA IUDICIORUM

IURIS TEUTONICI, MAGNAE PROCURATIONIS NECNON
CAPITANEALIA. VARIA.

Teut.	Annorum	Acta iuris supremi Magdeburgensis in arce Cracoviensi.	Pag.
		Acta.	
		Acta (inducta)	
1	1392—1416		716
1a	1416—1431	» »	369
3	1451—1471	» »	480
4	1471—1486	» »	204
6	1486—1509	» »	440
7	1509—1523	» »	400
10	1523—1538	» »	465
12	1538—1567	» »	666
15	1567—1599	» »	952
18	1600—1641	» »	1212
(23)	1641—1650	» »	1—944
24	1650—1675	Acta et decreta (inducta)	1166
25	1676—1697	» »	1303
26	1698—1717	» »	862
		Decreta.	
		Decreta (inducta)	
1	1449—1481		550
5	1481—1511	» »	456
8	1511—1532	» »	360
11	1532—1539	» »	348
13	1551—1565	» »	1286
14	1566—1576	» »	968
16	1577—1589	» »	915
17	1589—1603	» »	1520
19	1603—1612	» »	1613
20	1613—1621	» »	1170
21	1621—1630	» »	1097
22	1630—1640	» »	1483
(23)	1641—1650	» »	1—177
	1650—1717	Vide: Acta (inducta)	
		Acta advocati.	
9	1516—1582	Acta advocati iuris supremi	660

Teut.	Annorum	Acta iuris supremi castri Crac.	Pag.
Protocolla actorum.			
44	1590—1602	Acta (protocollon)	388
(56)	1603—1607	» »	1159—1306
48	1608—1638		591
53	1638—1650		350
54	1650—1658	Acta et decreta (protocollon)	210
(55)	1660—1666, 1671—1677	» »	1—334
(56)	saec. XVII et XVIII	» » fragm.	{ 1—1152 1307—1491
57	1700—1703	» »	342
26a	1702—1707, 1711—1717, 1722	» »	119
	1749—1752, 1761—1776	» »	11—278
28	1751—1759	» »	65
(29)	1769—1777	» »	1—138
(27)	1739—1749	Protocollon sessionum	1—8
30	1777—1789	Inscriptiones, transactiones perpetuae (protocollon)	176
31	1790—1791 1792—1794	» »	119
	1779—1791 1792—1794	Quietationes de pretio bonorum (pro- tocollon signatae papyri)	Acta 26—11
35	1777—1788	Transactiones, oblatae, invadiationes bonorum (protocollon)	Pag. 279
36	1788—1791 1792—1793	» »	51
	1777—1782	Manifestationes (protocollon)	138—186
33	1782—1791, 1792—1793	» »	140
	1723—1737	Relationes ministerialium (proto- collon)	61
32	1777—1791, 1793	» »	46
	Protocolla decretorum.		
41	1571—1576	Decreta (protocollon)	542
42	1582—1585	» »	339
43	1590—1597	» »	558
45	1598—1604	» »	562

Oprawa księgi sądu wyższego prawa niemieckiego na zamku krakowskiem z lat 1523--1538.

Teut.	Annorum	Acta iuris supremi castr. Crac.	Pag.
46	1605—1608	Decreta (protocollon)	267
47	1608—1614	» »	638
49	1614—1619	» »	510
50	1619—1622	» »	286
51	1622—1624	» »	287
52	1631—1632	» »	52
(55)	1632—1637	» »	335—552
	saec. XVII et XVIII	Vide: Acta (protocollon)	
	1749...1776	» »	
Nota. Indices desunt.			
		Akta sądu apelacyjnego i kryminalnego ordynaryjnego wydziału krak. 1791—1792, 1794.	
37	1791—1792	Protokoł spraw cywilnych	66
(40)	1791—1792	Protokoł spraw kryminalnych	1—66
39	1794	» »	23
38	1791—1792	Protokoł i kopie zeznań pozwów	132
(40)	{ 1791—1792, 1794	Regestr spraw kryminalnych	1—16
Nota. Indices desunt.			
		Acta iudicii sex civitatum.	
58	1552—1574	Acta iudicii commissariorum sex civitatum	247
59	1574—1645	» »	834
60	1645—1725	» »	355
Nota. Indices desunt.			
Castr. Biec.		Acta iuris supremi castr. Biecensis.	
1	1379—1404	Acta et decreta iuris supremi magdeburgensis castr. Biecensis	110
2	1410—1448	» »	400
3	1446—1491	» »	401—800
(8)	1518—1556	» »	1—130
Nota. Indices existunt ad omnes tomos.			

Castr. Sand.	Annorum	Acta iuris scultetialis feodalis curiae Sandecensis.	Pag.
237	1516—1578	Inscriptiones et decreta iuris scultetialis feodalis curiae regalis Sandecensis	163
		Nota. Index existit	
Teut.	Acta iudicii magnae procurationis in arce Cracoviensi.		
		Acta.	
61	1549—1553	Acta et decreta (inducta)	479
62	1549, 1553—1556	» »	434
63	1556—1559	» »	474
64	1559—1562	» »	512
65	1562—1564	» »	324
66	1567—1574	» »	452
67	1580—1583	» »	408
68	1584—1591	» »	812
69	1592—1616	» »	804
71	1647—1652	Acta (inducta)	1530
73	1666—1684	» »	978
75	1685—1696	» »	1234
77	1697—1726	» »	1880
78	1738—1745	Acta et decreta (inducta)	571
79	1745—1753	» »	1262
80	1754—1764	» »	870
81	1767—1771	» »	294
82	1779—1783	» »	570
		Decreta.	
70	1549—1616	Vide: Acta (inducta)	
72	1623—1645	Decreta (inducta)	1490
74	1665—1682	» »	806
76	1682—1696	» »	1048
76	1697—1720	» »	768
76	1738—1771	Vide: Acta (inducta)	
		Protocolla actorum.	
94	1665—1701	Acta (protocollon)	2029
96	1701—1732	» »	2034
98	1733—1737	» »	366
99	1737—1740	Acta et decreta (protocollon)	322
100	1748—1750	» »	260
101	1750—1754	» »	450
102	1754—1756	» »	382
103	1756—1758	» »	352

Teut.	Annorum	Acta magnae procurationis Crac.	Acta
104	1758—1762	Acta et decreta (protocollon)	516
105	1762—1765	» »	552
107	1766—1767	» »	274
108	1767—1770	» »	280
109	1770—1774	» »	450
110	1774—1780	» »	
(111)	1777—1783	Inscriptiones (protocollon)	135—367
(83)	1784—1788	» »	1—134
(111)	1777—1784	Transactiones (protocollon)	1—133
84	1786—1787	» »	888
86	1788—1790	» »	101
(91)	1789—1790	» »	1—67
(83)	1783—1788	Oblatae (protocollon)	1—318
(91)	1789—1990	» »	1—257
89	1788—1790	Manifestationes (protocollon)	164
(92)	1789—1792	» »	1—24
(92)	1789—1793	Plenipotentiae (protocollon)	1—31
90	1788—1789	Liquidationes (protocollon)	44
(111)	1777—1781	Relationes positarum citationum (protocollon)	1—133
(113)	1781—1784	» »	1—133
(114)	1784—1788	» »	1—218
87	1788—1789	» »	321
93	1790—1791	» »	195
Protocolla decretorum.			
95	1683—1731	Decreta (protocollon)	2154
97	1731—1738	» »	
	1738—1783	Vide: Acta (protocollon)	
106	1762—1777	Decreta (protocollon)	188
(113)	1781—1784	» »	1—149
116	1787—1793	» »	884
(114)	1788—1790	» »	1—116
85	1788—1790	» »	261
112	1780—1785	Decreta ex appellatione (protocollon)	459
115	1785—1788	» »	328
Varia (65)	1786—1787	» »	1—39
Teut. 88	1788—1789	Inquisitiones (protocollon)	39

Teut.	Annorum	Acta magnae procurationis Crac.	Pag.
Regestra.			
117	1661—1669	Terminarius	—
118	1669—1674	» »	—
119	1681—1685	» »	—
120	1686—1697	» »	—
121	1697—1699	» »	—
122	1701—1704	» »	—
123	1705—1711	» »	—
124	1712—1714	» »	—
125	1715—1716	» »	—
126	1717—1720	» »	—
127	1721—1726	» »	—
128	1727—1733	» »	—
129	1733—1736	» »	—
130	1736—1740	» »	—
131	1740—1742	» »	—
132	1742—1743	» »	—
133	1744—1746	» »	—
134	1746—1750	» »	—
Summarii.			
137	1738—1783	Promptuarium decretorum et variorum transactionum	94
Fragmenta.			
135	ex variis annis	Fragmenta	2164
136	»	» »	322
(55)	»	» »	553—581
Nota. Indices desunt.			
Varia		Acta iudicii succamerarii Cracov. appell. a decretis civitatis Vieliciensis.	
1	1579—1591	Acta appellationum Vieliciensium	286
2	1698	» »	2149
3	saec. XVIII	» » (protoc.)	432
4	1720—1736	» »	920
5	1721—1736	» »	152
6	1753—1764	» »	152
6	1766—1772	» »	325
Nota. Indices desunt.			
		Acta iudicii capitanei Bochnensis appell. a decretis civitatis Bochnensis.	
7	1753—1762	Acta appellationum Bochnensium	232
8	1762—1770	» »	186
9	1770—1772	» »	48
Nota Indices desunt.			

Oprawa księgi sądu leńskiego sądeckiego z lat 1516–1578.

Castr. Biec	Annorum	Acta iudicii capitanei Biecensis appellationum a decretis civitatis Biecensis.	Pag.
(8)	1589—1598	Acta appellationum Biecensium Nota. Index existit.	199—213
Terr. Pilsn.		Varia.	
33	1330—1596	Copiarum privilegiorum documentorum aliorumque actorum quae ad familiam dominorum Gorsecy necnon ad bona Dembica spectant.	368
Varia 68	1353—1749	Tymbarku miasta JKMei przywileje i dekreta (kopiarcz dokumentów sporządzony zapewne w roku 1749, oraz dwa akta oryginalne z r. 1749).	42
79	1418—1452, 1548,	Acta consularia oppidi Leloviensis (fragmenta).	236 + diss.
80	1587—1598, 1451—1454, 1481—1543,	Acta scabinalia oppidi Leloviensis (fragmenta).	698 + diss.
81	1562—1563, 1592—1593	Acta distributorum et perceptorum necnon exactionum oppidi Leloviensis (fragmenta).	616
78	1482—1538	Acta distributorum et perceptorum necnon exactionum oppidi Leloviensis (fragmenta).	612
88	1421—1789, 1409—1711	Variarum notarum variorumque extractus ex actis iudicialibus palatinatus Cracoviensis deprompti, minoris momenti.	—
(89)	1512—1600	Registra diversarum exactionum oppidi Wielki Książ (fragmenta).	—
(89)	1543—1618	Acta commissariorum Regiae Maiestatis in civitate Biecz villisque regalibus circa Biecz sitis peracta (maxima parte laesa et putrefacta).	—
(89)	1506...1646	Fragmenta actorum iudicialium oppidi Wielki Książ (maxima parte laesa et putrefacta).	—
87	1518—1550	Acta commissariorum Regiae Maiestatis in civitate Biecz villisque regalibus circa Biecz sitis peracta (maxima parte laesa et putrefacta).	172
90	1538	Constitutiones per illustrem ac magnificum dominum Petrum Kmytha comitem in Vysznycze palatinum et capitaneum generalem Cracoviensem ac regni Poloniae summum mar-	8

Varia	Annorum	Varia	Pag.
		szalkum necnon Scepusiensem Premisliensem Colensemque capitaneum etc. ad palatinatum Cracoviensem (taxa). Cf. B. Ulanowski, Sprawozdania Komisji językowej Akademii Umiejętności t. III.	
62	1539—1602	Acta montana zupparum Vieliciensium. Connotatio laborum, revisionum, documentorum pro zuppis editorum etc. (initium deest).	2—224
83	1580—1782	Copiae privilegiorum, extractus variaque acta oppidorum: Biecz (4) de a. 1765, Gródek (1, iudaei) de a. 1684, Krosno (5) de a. 1585, 1593, 1596, 1607, 1680, Oświęcim (5) de a. 1658, 1674, 1728, 1766, 1767, Potylicz (1) de a. 1758, Przeworsk (2) de a. 1597, 1633, Sądowa Wisznia (19) de a. 1664, 1720, 1723, 1758, 1760, 1761. 1765, 1767, 1768, 1770, 1771, 1773, 1779, Zator (2) de a. 1595, 1608, Żywiec (12) de a. 1580, 1597, 1653, 1664 1669, 1700, 1701. 1702; arma depicta cuiusdam oppidi; copia lustrationis capitaneatus Kamionka Strumiłowa anni 1765; privilegium de a. 1767 ad bona Ochotnica et Babińce capitaneatus Czorstinensis spectans; inventarium bonorum dominii Czorstinensis de a. 1782; acta (4) Michaelem Rzewuski concernentia de annis 1727, 1759, 1770 (fasciculus).	360
93	1595—1821	Akta oryginalne i kopie aktów do historii Podhala (fascykuł) 1. Pozwolenie królewskie na lokację Rogoźnika z 26 lipca 1595 r. 2. Wyrok królewskiego sądu w sprawie między starostą nowotarskim a poddanymi o użytkowanie lasów z 20 kwietnia 1630 r. 3. Lustracja starostwa nowotarskiego z 1660 r. 4. Przywilej królewski dla Zakopanego z 11 grudnia 1670 r. 5. Przywilej na sołectwo w Szaflarach z 12 marca 1676 r. 6, 7. Przywilej w sprawie cesyi sołectwa w Groniu z 8 sierpnia 1699 r.; 20, 21 do tegoż sołectwa z 10 lipca 1766 r. 9, 10. Akta do Nowego Targu w sprawie pożarów z r. 1713 i 1719. 11, 12. Przywilej na wybraniectwo w Białym Dunajcu z 24 listopada 1722 r. 15, 16, 17, 19 akta do folwarku Zubskiego z r. 1763; 18 do folwarku ustupskiego z r. 1763; akta dotyczące 8. polanki Mała Łąka z r. 1701, 13. hali Ornak z r. 1748, 14. polany Kiera z r. 1753, 22. polanki Staselówki z r. 1789, 24. polany Stawy z roku 1796, 23, 25—31. polany Bondówka	31

Varia	Annorum	Varia	Pag.
Castr. Osv. (132)	1601—1604	(Bandówka, Bundowce) z lat [1788], 1820, 1821. Akta urzędu zwierzchniego starosciń- skiego zamku oświęcimskiego.	1627—1730
Varia 92	circa 1626	Fragmenta rachunków gospodarczych starostwa malborskiego a może i sta- rostw sąsiednich.	—
64	1674—1727	Diversa acta documentaque ad zuppas Cracovienses spectantia (fasciculus).	584
(61)	1676	Tariffa seu dispartimentum cohorti hastatae illustrissimi Czartoryski pro- cancellarii magni ducatus Lithuaniae serviens (extractus oblatae ex actis castrensibus Cracoviensibus).	1—8
(61)	1676	Tariffa seu dispartimentum cohorti hastatae illustris et magnifici Chomen- towski palatini Masoviae campestris exercituum regni ducis serviens (ex- tractus oblatae ex actis castrensibus Cracoviensibus).	9—15
(61)	1676	Tariffa seu dispartimentum cohorti loricatae illustris et magnifici referen- darii regni serviens (extractus oblatae ex actis castrensibus Cracoviensibus).	16—19
(61)	1676	Assignatio cohorti loricatae illustris et magnifici Potocki referendarii re- gni serviens (extractus ex actis castren- sibus Cracoviensibus).	20—22
(61)	1676	Assignatio cohorti loricatae illustris et magnifici Potocki referendarii re- gni serviens (extractus ex actis ca- strensibus Cracoviensibus).	23—24
71	1691	Controversiae causarum selectiorum iuris Adami a Zydowo Zydowski, de- scriptae per Christopherum de Siar- czane Gory Rynth anno domini 1691 (tractatus iuris polonici).	1051
63	1699	Commissia w zuppach wielickich i bo- cheńskich za szczęśliwego panowania najjaśniejszego króla JMci Augusta wtórego książęcia saskiego dziedzic- znego i elektora dnia ósmego mie- siąca października zaczęta i tegoż miesiąca w roku pańskim 1699 skoń- czona.	43
69	1699—1710	Liber seu compendium damnorum per varios exercitus regni Poloniae bonis palatinatus Cracoviensis ab anno domini 1699 usque ad annum 1710 exclusive illatorum ac summarum ex-	498

Varia	Annorum	Varia	Pag.
		actarum, per me Nicolaum Korwin Pawłowski subdelegatum iuratum palatinatus Cracoviensis ex mente palatinatus partim in monasterio Hebdomiensi partim ex actis castrensibus capitanealibus Cracoviensibus connotatum anno domini 1711.	
70	1699—1710	» »	192
Castr. Osv. (145)	1718	Acta commissarialia tribunalis thesauri regni Radomiensis.	73—200
Varia 75	1725	Dekret kondescenzoryalny exdywizoryalny spadkobierców Mikołaja Herburta, wydany in fundo bonorum opidi Kupin przez sąd ziemski podolski, urząd grodzki grabowiecki i podkomorski podolski (kopia ekstraktu z ksiąg grodzkich łuckich).	101
67	1728—1761	Acta consularia officiique totius Scavinensis per utrumque fundata inscriptionum, quietationum.	454
77	1736—1794	Varii extractus ex actis magnae procurationis arcis Cracoviensis necnon consularibus Cracoviensibus.	348
76	1739, 1744	4 extractus ex actis castrensibus Cracoviensibus deprompti, bona negotiaque Iohannis a Dembiany Dembinski pincernae palatinatus Cracoviensis concernentia.	100
74	1760	Dekret oczewisty exdywisorski między Jaśnie WW. IchM. Panami Chodkiewiczem, Sapiehami, Krasińskimi i Dembińskim ferowany 1760.	96
73	1773—1774	Liber baptisatorum in ecclesiis decanatus Novi Montis (Nowagóra).	265
91	1777—1788	Extractus relationum positarum citationum ex actis terrestribus Cracoviensibus (fasciculus).	634
72	1783—1810	Documenta super nonnulla bona regni Poloniae (acta documentaque diversa, cum indice).	632
(65)	1786—1788	Księga porządku ustanowionego w mieście Olkuszku do dóbr stołowych JK Meci należących.	1—51
82	circa 1786	Consignationes privilegiorum civitatum et oppidorum: Biecz, Brody, Ciężkowice, Dembowiec, Gliniany, Horodenka, Janów seu Zalesie, Kalwarya,	576

Varia	Annorum	Varia	Pag.
94	1790—1795	<p>Kołaczyce, Krościenko. Leżajsk, Mar- kopol, Mikulińce, Mrzygłód seu Ty- rawa Solna, Nowe Kutry, Olchowiec, Oświęcim, Pilzno, Piwniczna Szyja, Potok, Potylicz, Pruchnik, Przemyśl, Przeworsk, Rzochów. Sanok, Sądowa Wisznia, Sniatyn, Stara Sól, Stryj, Urbaniec seu Lutowiska, Wadowice, Zbaraż, Żółkiew, Żywiec (fasciculus). Pamiętnik czyli wpisanie różnych go- spodarskich rozporządzeń jako to kon- traktów, ludzi służbę czyniących, or- dynaryuszów wraz z przyłączonym registrem rzeczy różnych i sprzętów, jakie tylko gdzie mogą się znajdować JW. Ksawerego Drzewieckiego kom- misyi porządkowej cywilno-wojskowej województwa wołyńskiego powiatu krzemienieckiego komisarza spisany dnia 12 miesiąca uwietnia 1790 roku w Tetylkowcach.</p> <p>Str. 1—23 rachunki gospodarcze z lat 1791— 1792; str. 25—95 odpisy różnych rozporzą- dzeń władz rosyjskich dla gubernii wołyń- skiej z lat 1793—1795.</p>	98
84	1808—1812	<p>Akta różne, głównie projekty ustaw i opinie co do prac ustawodawczych z czasów Księstwa Warszawskiego.</p> <p>Raport radzie generalnej czyli rozbiór po- danych na piśmie zdań względem władzy konfederacyi generalnej (A. Linowskiego). Projekt do dekretu o edukacyi. Uwagi nad projektem do dekretu o edukacyi. Opinia względem edukacyi publicznej (A. Linowskie- go). — Przepisy dotyczące się organizacyi oraz atrybucyów władz sądowniczych i osób do składu sądownictwa należących, 23 maja 1808. Opinia względem projektu organizacyi sądownictwa i względem zapytań królews- kich, 28 maja 1808 (Łubieńskiego, Osińskiego, Brodowskiego). Uwagi nad pismem pod tytułem objaśnienia projektu organizacyi są- downictwa podanym. Dwa wypisy z proto- kolu sekretaryatu stanu w tejże sprawie, z 5 maja i 14 lipca 1808. Obserwacye kon- fidencyonalne (w tejże sprawie). — Opinia o organizacyi sądownictwa kryminalnego. Tymczasowa organizacya sądownictwa kry- minalnego. Przedstawienie prokuratora kró- lewskiego przy kassacyjnym sądzie wzglę- dem wątpliwości, które tyczą się głównej zasady rekursów kassacyjnych oraz arty- kułu 102-go organizacyi sądu kassacyjnego. — 4 projekty do urzãdzenia władz. O stosun- kach ministrów z królem i radą (projekt).</p>	354

Varia	Annorum	Varia	Pag.
		Uwagi o ministerstwach. Organizacya komisyi (projekt). — Król do rady stanu 10 lipca 1808 o organizacyi sejmików. Trzy pisma rady stanu do króla o konstytucyi, cenzurze, organizacyi gwardyi narodowej (projekty). Opinia o wojskowości. Instructions pour messieurs les députés. Zdanie względem proponowanej pożyczki 12 mil. fr. L'exposé de mr. Serra resident de France. Observations sur l'exposé de mr. Serra resident de France. — Kataster powiatu kieleckiego.	
85	1817	Konsygnacya aktów grodzkich krakowskich przez W. Jana Ryńskiego konserwatora hipotek województwa krakowskiego oddanych a przez urodz. Kaspra Tropa ustanowionego akt dawnych grodzkich i ziemskich województwa krakowskiego archiwistę odebranych i przez tegoż samego spisanych.	192
(86)	1818	Konsygnacya aktów ziemskich województwa krakowskiego to jest powiatów proszowskiego, xiążkiego, lelowskiego i krakowskiego przez W. Jana Ryńskiego konserwatora hipotek tegoż województwa krakowskiego oddanych a przez ur. Kaspra Tropa ustanowionego akt dawnych grodzkich i ziemskich województwa krakowskiego archiwistę odebranych i przez niego samego spisanych.	1—104, 114
(86)	1818	Konsygnacya aktów sądowych byłego cesarsko-królewskiego appellacyjnego trybunału niegdy Gallicyi Zachodniej w archiwum głównem krakowskiem będących sporządzona.	105—113
95	saec. XVI—XVIII	Diversa fragmenta minoris momenti.	—

DIPLOMATA.

Nr. 1. 1418 vel 1419, in Jedlna.

Instrumentum notariale in causa, quae inter Nicolaum archiepiscopum Gnesnensem ex una et Petrum Bolestae ecclesiae collegiatae sanctae Mariae Lanciensi praepositum ex altera partibus de certis iniuriis et gravibus accusationibus eidem archiepiscopo per Petrum Bolestae obiectis coram rege, episcopis baronibusque vertebatur.

Archetypum membranaceum, maxima parte laesum et laceratum.

Nr. 2. 1461 4 iulii (sabbato infra octavas Visitationis beatae Mariae virginis), in Gorzicze.

Stanislaus Liganza haeres de Przechslaw nobili Iacobo sartori de Pyaszkw advocatiam in Przechslaw pro triginta marcis vendit, iuraque et servitia advocati necnon civium de eodem Przechslaw enucleat.

Archetypum membranaceum $58\frac{1}{2} \times 28$ cm. Sigillum et funiculi desiderantur. Ex dono domini Vladislai Kierst.

Nr. 3. 1468 15 iulii, in Colo.

Litterae regis Poloniae, quibus papae Petrum Golambek de Zamyechow canonicum Leopoliensem notarium et capellanum suum ad episcopum Camenecensem promovendum commendat.

Archetypum membranaceum (forsan minuta), cuius pars inferior abscisa.

Nr. 4. 1548 24 ianuarii, Cracoviae.

Petrus Miskowski custos Kielczensis canonicus vicariusque in spiritualibus generalis Cracoviensis transsumit in forma instrumenti notarialis aliud instrumentum notariale Cracoviae anno 1547 vel 1548 confectum, testamentum Foelicis Klayski in Irzmanowicze plebani in se continens.

Archetypum membranaceum, cuius pars dextra desideratur, vitiatum. Sigillum deest.

Nr. 5. 1549 1 maii (feria quarta post dominicam Conductus Paschae proxima), in castro Cracoviensi.

Decretum Petri Kmita comitis in Visznicze palatini et capitanei Cracoviensis litem de summa quadringentorum florenorum, quas nob. Christophorus Zabawski nob. Annae Kosmirowska se solvere obligavit, dirimens.

Archetypum membranaceum 54 × 58 cm., in parte vitiatum. Sigillum desideratur.

Nr. 6. 1551, in Nova Civitate Korczyn.

Decretum Andreae Gnoynski de Gnoynik capitanei Novae Civitatis Korczyn litem inter Ioannem Nyegoschowski de Marzenczin tenutarium, actorem, et Ioannem Cackowski de Cackkowicze haerodem et in Pyeczyenyegi tenutarium, citatum, de vadio 100 florenorum dirimens.

Archetypum membranaceum, cuius pars desideratur. Sigillum deest.

Nr. 7. 1691 9 stycznia, w Nowogródku.

Odpis aktu z ksiąg sądowych trybunału w Nowogródku, dotyczący rodziny Gogolów (po rusku).

Ex dono domini Czoborowski. Duae chartae, vitiauae.

Nr. 8. 1737 22 stycznia w Dreźnie.

August III Adama Krasińskiego cześnika ciechanowskiego generała majora infanteryi w wojsku W. X. Lit. mianuje generałem majorem przy regimencie dragonii konnej królewicza Fryderyka w wojsku W. X. Lit. w miejsce zmarłego Józefa Ogińskiego wojewody trockiego.

Archetypum papyreum; sigillum minus lithuanicum impressum. Ex dono domini Czoborowski.

Nr. 9. 1780 1 grudnia w Warszawie.

Stanisław August daje żądany abszeyt Kazimierzowi Kościusce podchorążemu pułku pieszego piątego wojska W. X. Lit. szefostwa generała inspektora Grabowskiego i nadaje mu rangę chorążką.

Archetypum papyreum, in parte laesum; sigillum maius lituanicum impressum. Ex dono domini Czoborowski.

Nr. 10. 1811 15 listopada w konwencie miechowskim.

Tomasz Nowiński św. teologii doktor, zakonu kanoników regularnych stróżów grobu Chrystusowego generał, proboszcz infułat

miechowski, przyjmuje Jana Kantego Przybylskiego porucznika do społeczeństwa stróżów grobu Chrystusowego i w księgę społeczeństwa go wpisuje.

Archetypum papyreum (formula typis impressa); sigillum impressum. Ex dono domini Venceslai Przybylski.

INDEKS.

A.

Abjuraty podatkowe 42, 174.
Abraham Władysław, aplikant archiwum krajowego w Krakowie 116.
Acta, ob. akta.
Actuarii 11.
Adjunkci archiwum krajowego 115.
Akademia Umiejętności w Krakowie 115, 117, 121, 125.
Akcesy do konfederacyi targowickiej 80, 82, 83, 214, 215.
Akta urzędu grodu krakowskiego 34—36; grodu sądeckiego 54—55. Ob. dekreta urzędu.
Akta sądu, ob. dekreta sądu.
Akta sądu wyższego prawa niemieckiego na zamku krakowskim; indukta 99, 100, 102, 233; protokoł 100, 102, 234.
Akta sądu wielkorządowego w Krakowie; protokoł i indukta 105, 236—237.
Aleksander król 130.
Ankwicz Jan Kanty, zastępca sędziego ziemskiego zatorskiego 88.
Apelacya, ob. sądy, trybunały.
Aplikanci kancelaryi ziemskiej krakowskiej 85; archiwum krajowego 115, 116.
Archiwa, ob. przechowywanie ksiąg.
Archiwa ksiąg grodzkich i ziemskich 3—4, 108—109.
Archiwum ksiąg ziemskich w Krakowie 25—28, 65; w Czchowie 28—29.
Archiwum ksiąg grodzkich w Krakowie 48—49, 71, 74; w Bieczu 62—63; w Sączu 59—60.
Archiwum ksiąg grodzkich i ziemskich w Krakowie 108—110; za rządów Księstwa Warszawskiego 110—111; za rządów Królestwa Polskiego 111—113; jako własność rządu austriackiego 113—115; krajowe 3—4, 93, 96, 102—104, 106, 107, 115—120.
Archiwum aktów grodzkich i ziemskich we Lwowie, t. zw. bernardyńskie 4, 11, 29, 30, 68, 93, 96, 114, 116—119, 127; kieleckie 19.
Archiwum główne w Warszawie 3, 12, 13, 19, 109; wileńskie 3—4; kijowskie 3—4.

Archiwum miejskie w Krakowie (t. zw. akt dawnych) 73, 102—104, 106, 107, 112, 122—126; senackie wolnego miasta Krakowa 112—113.
Archiwum nieświeckie Radziwiłłów 103.
Archiwalia gmin miejskich oddawane w depozyt do archiwum krajowego w Krakowie 116.
Artykuły grodzkie 31.
August II 241.
August III 110, 246.
Austria zajmuje Galicyę 9, 10, 53, 60, 77, 87, 94, 110; obejmuje archiwum aktów grodzkich i ziemskich w Krakowie 111, 113; oddaje je Galicyi 114—115.

B.

Babińce wieś 240.
Babraj J., aplikant archiwum krajowego w Krakowie 116.
Balzer Oswald 3, 5, 10, 21, 23, 32, 33, 36, 38, 43, 44, 45, 47; aplikant archiwum krajowego w Krakowie 116.
Bandówka ob. Bondówka.
Bandtkie J. W. 3, 24, 25.
Bard Franciszek, aplikant archiwum krajowego w Krakowie 116, adjunkt tegoż archiwum 116, 118.
Bąkowski Klemens, aplikant archiwum krajowego w Krakowie 116.
Bech Maciej, pisarz grodzki krakowski 50.
Bentkowski Feliks 3.
Biały Dunajec, wybraniectwo 240.
Biblioteka Jagiellońska 103.
Biecz; powiat 7—9; sąd ziemski 7—9; gród 60; księgi ziemskie 12—15, 17—18, 149—150; księgi grodzkie 60—62, 197—208; sąd leński (wyższy) 104—105; księgi tego sądu 105, 235; sąd starosty jako apelacyjny dla spraw miejskich 106—107; księgi tego sądu 107, 239; miasto 63, 239; przywileje miasta 240; konsygnacya przywilejów miasta 242; zamek 62; ratusz 104.
Bieliński Stanisław, marszałek sejmiku grodzieńskiego 76.
Błoniński Piotr, sędzia grodzki sądecki 52.
Bobrzyński Michał 25, 70, 117; dyre-

ktor archiwum krajowego w Krakowie 115, 116.
 Bochnia miasto 103; sąd starosty bocheńskiego i księgi tego sądu 106—107; żupy 241.
 Bondówka (Bandówka, Bundowce) polana 240.
 Boner Stanisław, starosta biecki i czchowski 62.
 Borzyszkowski Wojciech, pisarz grodzki krakowski 34, 49, 50.
 Bostel F. 87, 89.
 Brigido hr., gubernator Galicji 12.
 Brodowski 243.
 Brody; konsygnacya przywilejów 242.
 Brzeziński Sebastian, pisarz grodzki krakowski 36, 48, 50.
 Bujak Franciszek, adjunkt archiwum krajowego w Krakowie 116, 118.
 Bukowski Franciszek Ossorya 75.
 Bundowce, ob. Bondówka.
 Burczyński, sędzia ziemski zatorski 87—88.
 Burzyński Piotr 4.
 Byszczanowski Henryk, adjunkt archiwum aktów grodzkich i ziemskich w Krakowie 112.

C.

Charzewski, adjunkt archiwum aktów grodzkich i ziemskich w Krakowie 112.
 Chmiel Adam 121—123, 126.
 Chodkiewicz 242.
 Chomentowski, wojewoda mazowiecki 241.
 Chomętowski Tobiasz, podstarości sądecki i sędzia biecki grodzki 52.
 Christie Jan, wójt sądu wyższego prawa niemieckiego na zamku krakowskim 101.
 Chrzastowicz Jan, pisarz podkomorzego krakowskiego 64, 67, 72.
 Chrzastowiczowa Regina, wdowa po Janie 64, 72.
 Chudziński Stanisław, woźny generał krakowski 33.
 Chwałibóg, zastępca sędziego ziemskiego zatorskiego 87, 88.
 Ciężkowice miasteczko; konsygnacya przywilejów 242.
 Copiae, ob. kopie.
 Cortini Rudolf, wójt sądu wyższego prawa niemieckiego na zamku krakowskim 101.
 Cyrus Sebastian, wójt sądu wyższego prawa niemieckiego na zamku krakowskim 101, 126.
 Czaplicki Stanisław, aplikant archiwum krajowego w Krakowie 116, 118.
 Czapski Andrzej, podkomorzy krakowski 66.
 Czartoryski, podkomorzy krakowski 67.
 Czartoryski, podkanclerzy litewski 241.
 Czchów; powiat 7—9; sąd ziemski 10—12, 52; księgi sądu ziemskiego 12—15, 18, 19, 23—24, 150—154; zamek 28—29; kościół 27; archiwum 28—29.

Czermak W. 32.
 Czirikowski Stanisław z Wojsławic, podkomorzy krakowski 66.
 Czoborowski 246.
 Czopowe 74.
 Czorsztyn; inwentarz starostwa 240.
 Czuczynski Al., aplikant krajowego archiwum w Krakowie 116.

D.

de Dambno Jakób, wojewoda sandomierski i starosta krakowski 123, 124.
 Deklaracye podatkowe 73.
 Dekreta sądów ziemskich: krakowskie 15, 16, 18, 19, 24, 79, 83, 135—139, 141, 214, 216; proszowskie 15, 18, 135—136, 139, 143—145; ksiąskie 15, 18, 135—136, 139, 145—147; lelowskie 15, 18, 135—136, 139, 147—149; bieckie 15, 18, 149—150; czchowskie 15, 18, 24, 150—154; pilzneńskie 95, 96, 228—231; zatorskie 89, 90, 219—220.
 Dekreta urzędu (decreta officii): grodu krakowskiego 35—37, 43, 50, 51, 158, 164, 176—181 (inducta), 181—182 (protokoł); grodu bieckiego 60—62, 197, 206—207 (inducta), 207 (protokoł); grodu sądeckiego 55—58, 186—187, 189, 194—195 (inducta), 196 (protokoł); grodu oświęcimskiego 90, 92, 221, 226—227 (inducta), 227 (protokoł); grodu pilzneńskiego 96, 232.
 Dekreta sądu (decreta iudicii): grodu krakowskiego 34—37, 50, 52, 157—158, 175—176; grodu bieckiego 60, 62, 197, 206—207; grodu sądeckiego 54—57, 186, 189, 194; grodu oświęcimskiego 90, 92, 221, 226.
 Dekreta sądów: królewskiego, assessorzkiego i sejmowego 16, 135—139, 155—156; sądu wiecowego krakowskiego 16, 135—136, 138—139, 155; ultimae instantiae 71, 210; kapturowych 209—210; żydowskiego wojewodzińskiego 72, 211; (i rezolucyje) konfederacyi targowickiej 81, 215; wyższego prawa niemieckiego na zamku krakowskim 99, 100, 102, 233 (inducta), 234—235 (protokoł); wielkorządowego krakowskiego 105, 106, 236—237 (inducta i protokoł).
 Dembica miasteczko; przywileje 239.
 Dembinski 242.
 Dembinski Jan z Dembian, cześnik krakowski 242.
 Dembowiec miasteczko; konsygnacya przywilejów 242.
 Depozyta archiwum krajowego w Krakowie 116.
 Długopolski E., aplikant archiwum krajowego w Krakowie 116, 118.
 Dłuski Mikołaj, pisarz lub sędzia żydowskiego wojewody krakowskiego 72.
 Dokumenty, będące własnością archiwum krajowego w Krakowie 107, 245—247.

Dokumenty miast różnych 240; Tymbarku 239, Dembicy 239, Wielkiego Książa 239, Nowego Targu 240.
 Droba L., aplikant archiwum krajowego w Krakowie 116.
 Drozdowski Wojciech, pisarz grodzki krakowski 51.
 Drzewiecki Ksawery, komisarz cywilno-wojskowy 243.
 Duchowne summy 164.
 Dudik B. 4.
 Dunajec ob. Biały Dunajec.
 Dunajewski 115.
 Dyrektorzy archiwów krajowych w Galicyi 115.
 Dziennik podawczy 24.

E.

Egzekucya 31, 32, 53, 216; protokoł 83, 182, 216; ob. regestr egzekucyi.
 Egzempcy; protokoł dekretów 44, 182.
 Ekielski 3, 4, 110, 114.
 Ekshibita 154.

F.

Falkowski Walenty, pisarz grodzki biecki 60.
 Fascykuly kopii (copiarum inductarum, non inductarum) ob. inskrypcye, relacye, inkwizycye.
 Federowicz K., aplikant archiwum krajowego w Krakowie 116.
 Feintuch Marcin 68; aplikant archiwum krajowego w Krakowie 116.
 Finkel L. 3.
 Firlej Jan 33.
 Fora nobilium 11, 54, 78.
 Forbes, mieszczanin krakowski 37, 167.
 Fryderyk królewicz 246.
 Fundacyjnych spraw akta 218.

G.

Gaisruck hr. 77.
 Gajceki Jakób, pisarz grodzki sądecki 57.
 Galeczka, ławnik sądu wyższego prawa niemieckiego na zamku krakowskim 101.
 Galicya Zachodnia; trybunał apelacyjny 78, 83, 84, 244; akta trybunału 115, 217—218.
 Gliniany miasteczko; konsygnacya przywilejów 242.
 Gnojeński Andrzej z Gnojnika starosta korczyński 246.
 Gogolowie 246.
 Gołabek Piotr z Zamiechowa, kanonik lwowski 245.
 Gorbaczewskij N. 3.
 Gorsey 239.
 Grabowiec; urząd grodzki 242.
 Grabowski, generał inspektor wojska litewskiego 246.
 Grodek miasteczko; przywileje miejskie 240.
 Grody: krakowski 31—34, 76—79; bie-

cki 60; sądecki 52—54; oświęcimski 87; pilzneński 94; korczyński 94; ob. księgi.
 Groń wieś 240.
 Gruzewski B. 10, 11.

H.

Haigenwälder Leopold, archiwista aktów grodzkich i ziemskich w Krakowie 113, 114.
 Harnancour hr. 77.
 Hebdów; klasztor 242.
 Helcel A. Z. 12, 14, 16, 29, 72, 123, 130.
 Henryk król 122.
 Herb jakiegoś miasta 240.
 Herb ziemi krakowskiej 121—123.
 Herby sędziów, starostów, podstarostów, na pieczęciach sądowych 121—125, na oprawach 128—129.
 Herbert Mikołaj 242.
 Hipoteczny urząd sądu krajowego w Krakowie 115.
 Horodenka miasteczko; konsygnacya przywilejów 242.
 Hube Romuald 12, 14.
 Hoym 83.

I.

Incarcerati; protokoł dekretów 43, 182; ob. registra
 Indeksy ksiąg archiwum krajowego w Krakowie 113, 116—118.
 Indukta ob. inskrypcye, relacye, relacye kładzonych pozwów, dekreta urzędu grodzkiego, dekreta sądu grodzkiego.
 Ingrossacyjna księga 84.
 Inicyały 3, 108, 130—131, 247.
 Inkwizycye sądów ziemskich: krakowskiego 19, 141; czchowskiego 24, 154; pilzneńskiego 96, 231.
 Inkwizycye sądów grodzkich: krakowskiego 35, 37—38, 181; sądeckiego 55, 58, 195; bieckiego 62, 208.
 Inkwizycye: sądu wojewodzińskiego żydowskiego krakowskiego 72; sądu apelacyjnego i ordynaryjnego kryminalnego 101, 235; wielkorządowego krakowskiego 106, 237.
 Inskrypcye sądów ziemskich: krakowskie 15, 16, 21—23, 83, 135—140, 214—215; proszowskie 15, 18, 135—136, 139, 143—145; ksiąskie 15, 18, 135—136, 139, 145—147; lelowskie 15, 18, 135—136, 139, 147—149; bieckie 15, 18, 149—150; czchowskie 15, 18, 23, 150—152; zatorskie 89, 219—220; pilzneńskie 95, 228—230.
 Inskrypcye grodzkie: krakowskie 32, 35—37, 39, 40, 43—45, 50, 52, 157—161 (indukta), 161—164 (protokoł), 164 (kopie), 215; bieckie 60—62, 197—199 (inducta), 199—209 (protokoł); sądeckie 55—57, 186—188 (indukta), 188—189 (protokoł); oświęcimskie 90—91, 221 (indukta), 221—222 (protokoł).

Inskrypcye sądów: królewskiego, asesorskiego i sejmowego 16, 135—139, 155—156; wicewojewódzkiego krakowskiego 16, 135—136, 139, 155; ulimac instantiae 71, 210; ziemiańskiego krakowskiego 80, 215; wojewódzkiego żydowskiego krakowskiego 72, 211; wyższego prawa niemieckiego na zamku krakowskim 100, 234; sądu wielkorządowego krakowskiego 106, 237.

Inskrypcye signatae papyri: sądu ziemskiego krakowskiego 23, 83, 85, 140, 215; sądu ziemiańskiego krakowskiego 80, 214; grodu krakowskiego 35, 40, 82, 164, 215.

Instygator sądu grodzkiego 32, 35; sądu wojewódzkiego żydowskiego 71; księgi spraw grodu krakowskiego (causa contributionum) 35, 37, 176; grodu oświęcimskiego 226—227.

Interrogatorya 141; ob. inkwizycye.

Inwentarze ksiąg ziemskich, królewskich i wicewojewództwa krakowskiego 21, 27—30, 66, 70, 73, 81, 84, 86, 108, 244; grodzkich krakowskich 38, 40, 45, 46, 48—52, 68, 70, 71, 86, 108, 244; ziemskich zatorskich 93; grodzkich sądeckich 56, 57, 59, 60; podkomorskich krakowskich 66, 67; sądu wyższego prawa niemieckiego na zamku krakowskim 100—103, 125, 126; archiwum krajowego w Krakowie 117, 119; aktów trybunału apelacyjnego Galicyi zachodniej 244; ksiąg miejskich krakowskich 103, 104.

Inwentarz starostwa czorsztyńskiego 240; ob. lustracye.

J.

Jakub z Piasków wójt przeclawski 245.

Jakubowski Jan, pisarz grodzki krakowski 50.

Jakubowski Walenty, pisarz grodzki krakowski 48.

Janów miasteczko; konsygnacya przywilejów 242.

Jędrzejowicz Dawid 86.

Język polski w sądach 79, 80, 89; w archiwum krajowym w Krakowie 114.

Jordan Michał z Zakliczyna, podkomorzny krakowski 64.

K.

Kaczkowski Jan, dziedzic Kaczkowic, tenentaryusz Pieczynięgów 246.

Kalwarya miasteczko; konsygnacya przywilejów 242.

Kamieniec; biskupstwo 245.

Kamionka Strumiłowa; lustracya starostwa 240.

Kancelarya ziemska krakowska 75—79, 110; sądu ziemiańskiego krakowskiego 75; ziemska lelowska 76; grodzka krakowska 32—33; sądów

kapturowych 70; sądu konfederacyi targowickiej 76.

Kaniowski St., aplikant archiwum krajowego w Krakowie 116, 118.

Katalogi archiwów aktów grodzkich i ziemskich 3—4.

Katalogi bibliotek 4.

Kataster powiatu kieleckiego 244.

Kazimierz miasto 103—105.

Kazimierz (Wielki) król polski 97, 102, 103, 125.

Kazimierz (Jagiellończyk) król polski 245.

Kielce miasteczko 86, 112, 113; kataster powiatu 244.

Kiera polana 240.

Kierst Władysław 245.

Klajski Feliks, pleban w Irzmanowicach 245.

Kleczeński Franciszek Maurycy, komornik ziemski pilzneński 94.

Kleparz miasto 105.

z Kleparza Floryan, pisarz grodzki krakowski 49.

Kliczkowski Piotr, pisarz grodzki krakowski 56.

Kmita Piotr, wojewoda i starosta krakowski, marszałek wielki koronny 128, 239, 246.

Kniaziołucki Zbigniew, adjunkt archiwum krajowego w Krakowie 115, 116, 118.

Kochański Łukasz, pisarz ziemski krakowski 26, 30.

Kołączyce miasteczko; konsygnacya przywilejów 243.

Komisarskie sądy ob. sądy.

Komisye: ad regulanda acta w Galicyi zachodniej 110, 117; dla urządzenia sądownictwa w Galicyi zachodniej 78; rządowa przychodów i skarbu Królestwa kongresowego 113; sprawiedliwości 113.

Komornicy ziemscy 7, 11, 25, 76, 77; podkomorzego 63; dla Zatora i Oświęcimia 63.

Komorowski Mikołaj, starosta oświęcimski 124.

Komorowski St., aplikant archiwum krajowego w Krakowie 116.

Kondemnacye ziemskie krakowskie 19, 141.

Kondescenzye 32.

Konfederacye: gołabska 71, 211; barska 9; targowicka 75—77, 80, 82, 83, 98, 109, 214, 215; ob. oblaty.

Konfessaty 38, 181; por. inkwizycye.

Konstytucye z lat: 1496 — 25, 48; 1511 — 9; 1519 — 31; 1538 — 25; 1563 — 71; 1578 — 33; 1587 — 122; 1589 — 32; 1598 — 53; 1607 — 93; 1631 — 64, 66, 95; 1647 — 25; 1654 — 74; 1655 — 73, 74; 1662 — 73; 1677 — 74; 1717 — 46, 73; 1764 — 58, 93, 94; 1766 — 9, 28; 1768 — 20, 33, 37, 47, 107, 169; 1775 — 20, 39; 1776 — 39; 1784 — 47; 1791 — 98, 101, 104,

- 106; 3 maja 1791 — 80, 82, 98; 1792 — 9, 34, 75, 108; 1793 — 76, 77, 78, 109.
- Konstytucji zbiory 55, 56.
- Konsygnacye przywilejów miejskich 242, 243.
- Kopie ksiąg ziemskich województwa krakowskiego, wiecowych, królewskich 17, 18, 139, 144—145, 147, 148—149, 150, 155, 156; ziemskich ławniczych zatorskich i oświęcimskich 89, 219; ziemskich pilzneńskich 95, 228.
- Kopie (copiae inductae, non inductae), ob. inskrypcye, relacye, relacye kładzionych pozwów, oblaty.
- Korczyn 94; sejmik 7.
- Korytowski Augustyn 110.
- Korytowski Stanisław, regent ksiąg podkomorskich krakowskich 65.
- Korytowski sukcesorowie 113.
- Kosmiowska Anna 246.
- Koszycki miasteczko 105.
- Kościuszkę; powstanie 99.
- Kościuszkę Kazimierz, podchorąży wojska W. X. Lit. 246.
- Kowalikowski Tomasz, pisarz ziemski sandomierski 95.
- Kraków powiat 7—9, 75; sąd ziemski 7—10, 77; kancelarya ziemska, suscepta 9, 109; księgi ziemskie 12—15, 17—19, 21—23, 77, 82—85, 135—142, 215—217; wiec 7, 9—10; księgi wiecowe 16—17, 155; sąd królewski, asesorski, sejmowy 10; księgi tych sądów 16—17, 155—156; gród 31—34, 76—79; księgi grodzkie 34—47, 82, 157—186, 215; sąd ziemiański 9, 75; księgi sądu ziemiańskiego 79—81, 214; sąd podkomorski 63; księgi podkomorskie 63—64, 66—68, 209; sąd kapturowy 63; księgi sądu kapturowego 69—70, 209—210; sądy ultimae instantiae 70—71; księgi tych sądów 71, 210; sądy komissarskie 68; księgi sądów komissarskich 68, 209; sąd konfederacyi gołąbskiej 70—71; księgi tego sądu 71, 211; sąd konfederacyi targowickiej 76; księgi tego sądu 81—82, 214—215; sądy skarbowe 73; księgi tych sądów 73—74, 211; sąd wojewodziński żydowski 71; księgi tego sądu 71—73, 211; sąd wyższy prawa niemieckiego na zamku krakowskim 97—99; księgi tego sądu 99—101, 233—235; sąd sześciu miast 103—104; księgi tego sądu 104, 235; sąd apelacyjny i kryminalny ordynaryjny 98—99; księgi tego sądu 85—86, 235; sąd wielkorządowy 105; księgi tego sądu 105—106, 236—238; trybunał apelacyjny Galicyi zachodniej 78, 83, 84, 244; księgi tego sądu 115, 217—218; trybunał apelacyjny wolnego miasta 113; trybunał I-ej instancyi 84, 85, 86, 112, 113; zamek 25, 28, 48, 101, 103, 110; ratusz 101—104; kościół św. Marka 64—66; ścieśle niezależne wolne miasto 111—113.
- Kraśniński Adam cześnik ciechanowski, generał major wojska W. Ks. Lit. 246.
- Kraśnińscy 242.
- Krodner Kasper, susceptant grodzki sądecki 59.
- Królestwo kongresowe właścicielem archiwum aktów grodzkich i ziemskich w Krakowie 86, 111—114.
- Kromer 32.
- Krościenko miasteczko; konsygnacya przywilejów 243.
- Krosno miasto; przywileje 240.
- Kryminalne sprawy 38; ob. inkwizycyę; protokoł recentium criminum 44, 182; ob. registra.
- Krzysik Fr., aplikant archiwum krajowego w Krakowie 116.
- Krzyżanowski St. 103, 120; aplikant archiwum krajowego w Krakowie 116.
- Książ; powiat 7—9, 75; sąd ziemski 7—9; księgi ziemskie 12—15, 17—18, 145—147; księgi i akta miejskie 239.
- Księgi ziemskie: krakowskie 12—15, 17—19, 21—23, 77, 82—85, 135—142, 215—217; proszowskie 12—15, 17—18, 143—145; książę 12—15, 17—18, 145—147; łelowskie 12—15, 17—19, 109, 147—149; bieckie 12—15, 17—18, 149—150; czchowskie 12—15, 18, 19, 23—24, 150—154; zatorskie i oświęcimskie ławnicze 89, 219; zatorskie 89—90, 219—220; pilzneńskie 95—96, 228—232. Ob. przechowywanie ksiąg.
- Księgi grodzkie: krakowskie 34—47, 82, 157—186, 215; sądeckie 54—59, 186—197; bieckie 60—62, 197—208; oświęcimskie 90—93, 221—228; pilzneńskie 96, 232; trembowelskie 11; luckie 242.
- Księgi sądów: królewskich, asesorskich, sejmowych 16—17, 155—156; wiecowych krakowskich 16—17, 155; podkomorskich krakowskich 63—64, 66—68, 209; ziemiańskich krakowskich 79—81, 214; krakowskich ultimae instantiae 71, 210; komissarskich 68, 209, 239; kapturowych krakowskich 69—70, 209—210; kapturowych zatorskich 93—228; konfederacyi gołąbskiej 71, 211; konfederacyi targowickiej 81—82, 214—215; wojewodzińskich żydowskich 71—73, 211; skarbowych krakowskich 73—74, 211; skarbowych zatorskich 93, 228; trybunału apelacyjnego Galicyi zachodniej 115, 217—218; siewierskich 108—109; trybunału radomskiego 242.
- Księgi sądów: wyższego prawa niemieckiego na zamku krakowskim 99—101, 233—235; sześciu miast 104, 235; leńskiego (wyższego) bieckiego 105, 235; leńskiego sądeckiego 105, 236; sądu apelacyjnego i ordynaryjnego kryminalnego wydziału krakowskiego 85—86, 235; starościńskich apelacyjnych od miast: podkomorskiego wielickiego 107, 115, 238, bo-

cheńskiego 107, 238; bieckiego 107, 239; wielkorządowego krakowskiego 105—106, 236—238; zwierzchniego oświęcimskiego 241.

Księgi miejskie ob. Lelów, Olkusz, Skawina.

Kulczyński Fr., aplikant krajowego archiwum w Krakowie 116.

Kupin miasteczko 242.

Kutrzeba St. 7—9, 17, 31, 52, 60, 63, 65, 68—71, 75, 76, 87, 93, 94, 105, 130; adjunkt archiwum krajowego w Krakowie 116.

Kuty Nowe miasteczko; konsygnacya przywilejów 243.

Kwity de pretio honorum 39, 100, 234.

L.

Lauda krakowskie 37, 170; ob. sejmiki

Lelów miasteczko 77; powiat 7—9, 75; sąd ziemski 7—9; suscepta ziemska 9; księgi ziemskie 12—15, 17—19, 109, 147—149; księgi miejskie 239.

Leżajsk miasteczko; konsygnacya przywilejów 243.

Leżenie ksiąg 21.

Ligęza Stanisław, dziedzic Przeclawia 245.

Likwidacye sądu wielkorządowego krakowskiego 106, 237.

Linowski A. 243.

Louis Wawel Józef 10, 78.

Lubomirski Stanisław, starosta sądecki 53.

Ludwik, król polski i węgierski 60.

Lustracye: starostwa Kamionki Strumiłowej 240; starostwa nowotarskiego 240; sołectw województwa krakowskiego 167; w powiatach: sądeckim, czehowskim, szczyrzyckim i bieckim 191; por. inventarze.

Lutosławski Marcin, pisarz grodzki sądecki 52, 56, 60.

Lutowiska miasteczko; konsygnacya przywilejów 243.

Lwów ob. archiwum t. zw. bernardyńskie, trybunał lwowski, tabuła, sąd najwyższy gubernatorski.

Ł.

Łapka z Łapanowa Zygmunt, vicesgerens sądecki 53.

Łączyński Jan, pisarz grodzki krakowski 50.

Łętowski Stanisław, podkomorzy krakowski 65.

Łobaczewski W., aplikant archiwum krajowego w Krakowie 116.

Łubiński 243.

Łuszczyński Bogdan, adjunkt archiwum aktów grodzkich i ziemskich w Krakowie 114, 117.

M.

Magdeburg; ortyle 97.

Makarewicz J., aplikant archiwum krajowego w Krakowie 116.

Malborg; rachunki starostwa 241.

Mała Łąka polanka 240.

Mandata: ziemskie czehowskie 24, 153; ziemskie pilzneńskie 96, 232; grodzkie sądeckie 55, 59, 196.

Manifestacye: grodzkie krakowskie 35, 41, 173; grodzkie bieckie 61—62, 204; grodzkie sądeckie 55—58, 192; grodzkie oświęcimskie 91, 223; sądu wyższego prawa niemieckiego na zamku krakowskim 100—101, 234; sądu wielkorządowego krakowskiego 106, 237.

Manualy 19, 44, 81, 96.

Markopol miasteczko; konsygnacya przywilejów 243.

Maternowski aplikant krajowego archiwum w Krakowie 116.

Marya Teresa cesarzowa 10, 94.

Mąkowski, podpisek ziemski krakowski, subdelegat grodzki krakowski, regent ksiąg podkomorskich krakowskich 65—68, 110, 117.

Mąkolskiego sukcesorowie 113.

Metryka koronna litewska 3.

Metryki: w księgach grodzkich 55, 58, 194, 226; Nowej Góry 242.

Mężyk z Putniowie Stanisław, starosta sądecki 52.

Miączyński, komisarz rosyjski 111, 112.

Michał, pisarz ziemski krakowski 29.

Michałowski, podkomorzy krakowski 66.

Miechów; konwent 246—247.

Mikołaj, arcybiskup gnieźnieński 245.

Mikołaj doktor, z Wieliczki 107.

Mikołaj, pisarz ziemski krakowski 14.

Mikrot, aplikant archiwum krajowego w Krakowie 116.

Mikulince miasteczko; konsygnacya przywilejów 243.

Mitschka Michał, adjunkt archiwum aktów grodzkich i ziemskich w Krakowie 113, 114.

Modelski Stanisław, susceptant ziemski krakowski 110.

Modus manipulandi ob. ordynacya.

Moscovitae 63.

Mrzygłód miasteczko; konsygnacya przywilejów 243.

Musiałowicz Wincenty, archiwista archiwum aktów grodzkich i ziemskich w Krakowie 112—114.

Myszkowski Karol, starosta krakowski, 129.

Myszkowski Piotr, kustosz kielecki, wikary generalny krakowski 245.

Myszkowski Stanisław, wojewoda krakowski 72.

N.

- Nidecki Andrzej, pisarz sądów i aktów konfederacyi targowickiej województwa krakowskiego 76.
 Nidecki Józef 65.
 Nieborski Jakób, pisarz grodzki sądecki 56.
 Niegoszowski Jan, tenutaryusz z Marzęcina 246.
 Nieśwież; archiwum Radziwiłłów 103.
 Nieszawski statut 9, 24.
 Normalia 84, 216.
 Nowa Góra; metryki 242.
 Nowiński Tomasz, dr teologii, general Bożogrobców, proboszcz miechowski 246.
 Nowogrodzki trybunał 246.
 Nowy Targ 240; lustracya starostwa 240.

O.

- Obdukcye 57; ob. manifestacye.
 Oblaty: ziemskie pilzneńskie 95—96, 230; sądu wielkorządowego krakowskiego 106, 237; laudów grodu krakowskiego 37, 170; konstytucyi i konfederacyi grodu sądeckiego 56, 191.
 Ochotnica wieś 240.
 Ocieski Jan, pisarz ziemski krakowski 127.
 Ogiński Józef, wojewoda trocki 246.
 Olichowiec miasteczko; konsygnacya przywilejów 243.
 Olkusz 103; księga porządku 242.
 Olszewski August, adjunkt archiwum aktów grodzkich i ziemskich w Krakowie 112.
 Oprawca 31, 32.
 Oprawy ksiąg 49, 66, 126—130.
 Ordynacya żup wielickich 107.
 Ordynacya stemplowa 23, 39, 40, 100.
 Ordynacye: sądu ziemskiego krakowskiego 78; kancelaryi ziemskiej krakowskiej 79; sądu ziemskiego krakowskiego 75, 81; grodzkie krakowskie 33, 46—49; grodzka sądecka 52; sądów kapturowych krakowskich 69, 70, 88, 122; sądu konfederacyi targowickiej 76, 81—82; sądów ziemskich i grodzkich z r. 1778 (modus manipulandi) 11, 12, 24, 54, 87.
 Ornak hala 240.
 Ortyle 97, 99.
 Ostiński 243.
 Ostrowski 21.
 Oświęcim: sąd ziemski ławniczy 86—87; gród 87; księgi ziemskie ławnicze 89, 219; księgi grodzkie 90—93, 221—228; księgi urzędu starościńskiego zwierzchniego 241; przywileje miejskie 240; konsygnacya przywilejów miejskich 243.

P.

- Palcowski Gabryel, wojski oświęcimski 89.

- Pawiński Adolf 25, 42, 73, 74.
 Pawłowski Korwin Mikołaj 242.
 Pawłowski Krzysztof z Lipy, pisarz grodzki biecki 21.
 Pergen hr. 10, 94.
 Pieczęcie: sądu ziemskiego krakowskiego, wiecowego, królewskiego, asseissorskiego, sejmowego 121—123; sądu ziemskiego czchowskiego 123; sędziego i podsędka ziemskich 121; grodzkie 123, 124; starostów 122—124; sądu ziemskiego 123; sądu podkomorskiego 125; sądów komitarskich 125; sądów kapturowych 122—123; sądu konfederacyi gołubskiej (ziemska) 71, 123; sądu wojewodzkiego żydowskiego 125; sądu wyższego prawa niemieckiego na zamku krakowskim 125—126; sądu sześciu miast 126; sądu wielkorządowego 124—125; sądów starościńskich apelacyjnych dla miast 125.
 Piekosiński Fr. 97, 103, 121, 125; dyrektor archiwum krajowego w Krakowie 116, 118, 119.
 Pietruski, członek wydziału krajowego we Lwowie 115.
 Pillera zbiór 10, 12.
 Pilzno; powiat 93; sądy 93—95; księgi ziemskie 95—96, 228—232; księgi sądu grodzkiego 96, 232; konsygnacya przywilejów miejskich 243.
 Piotr, syn Bolesły, prepozyt łączycy 245.
 Pisarze: ziemski krakowski 7—11, 16, 24, 25, 27, 70, 71, 77; grodzki krakowski 31, 33, 48, 70, 71; grodzki biecki 60; grodzki sądecki 53, 54; aktowy sądów ziemskich 108; podkomorski 63, 64; żydowski wojewodzkiego 71, 72.
 Pisarzowski Adam, sędzia ziemski zatorski 87, 88.
 Pisarzowski Jan, sędzia ziemski zatorski 89.
 Pismo (wzory) 130—131.
 Piwniczna Szyja miasteczko; konsygnacya przywilejów 243.
 Plenipotencye ziemskie: krakowskie 83, 85, 216, 217; czchowskie 24, 153; zatorskie 90, 220; pilzneńskie 96, 231.
 Plenipotencye grodzkie: krakowskie 41, 53, 82, 172—173, 215; bieckie 61, 62, 204, sądeckie 55, 57, 58, 192; oświęcimskie 91, 224.
 Plenipotencye: sądu ziemskiego 80, 214; sądu konfederacyi targowickiej 82, 214; sądu wojewodzkiego żydowskiego 72, 73, 211; sądu wielkorządowego krakowskiego 106, 237.
 Pobór 74, 211—213.
 Podatki 73, 173—174; wojewódzkie 42, 74, 173, 212.
 Podhale 240—241.
 Podkomorzy 107; ob. sąd, księgi, Podole.
 Podlewski, poseł na sejm krajowy we Lwowie 114.

- Podole; urząd podkomorski 242.
 Podpisek grodzki krakowski 33.
 Podsedek ziemski krakowski 7—11, 16, 25, 27; żydowski 71, 72.
 Podstarości krakowski 31; sądecki 53, 54; biecki 60.
 Podymne 42, 92, 173, 192, 212.
 Pogłównne 42, 74, 173.
 Ponikło adjunkt archiwum aktów grodzkich i ziemskich w Krakowie 114.
 Pospolite ruszenie 68.
 Potocki Szczęsny 75.
 Potocki Mieczysław konserwator 114.
 Potocki referendarz koronny 241.
 Potok miasteczko; konsygnacya przywilejów 243.
 Potylicz miasteczko; przywileje miejskie 240; konsygnacya przywilejów 243.
 Powiaty ziemskie województwa krakowskiego 7—9, 12—16, 18, 31, 52, 211—213.
 Promptuarze 116, 238.
 Proszowice: powiat 7—9, 75; sąd ziemski 7—9, 77; kancelarya ziemska 109; miasteczko 105; księgi ziemskie 12—15, 17—18, 143—145; ob. sejmik województwa krakowskiego.
 Protestacye grodzkie bieckie 60, 200; ob. relacye, manifestacye.
 Protokoly: ziemskie województwa krakowskiego 16, 18, 138, 146; ziemskie zatorskie 89, 90; sesyi grodu wyższego prawa niemieckiego na zamku krakowskim 100, 234; privatum grodu krakowskiego 35, 41, 174, 215; transactionum iudaeorum grodu krakowskiego 35, 174; ob. zresztą inskrypcye, relacye, plenipotencye, manifestacye, przysięgi, dekreta, likwidacye, oblaty.
 Provizorya 31, 32.
 Pruchnik miasteczko; konsygnacya przywilejów 243.
 Prusacy zajmują Kraków 77, 99.
 Przechowywanie ksiąg ziemskich województwa krakowskiego 24—29, 109, 110; ziemskich czchowskich 28—29, 59, 116; ziemskich zatorskich 93, 116; ziemskich i grodzkich pilźnieńskich 96, 116; grodzkich krakowskich 47—49, 109, 110; grodzkich sądeckich 59—60, 116; grodzkich bieckich 62—63, 116; grodzkich oświęcimskich 93, 116; podkomorskich 64—66, 109; sądów kapturowych 70, 109; sądów komiarskich 68; sądów ultimae instantiae 71; sądów konfederacyjnych 71; sądów skarbowych 74; żydowskich wojewodzińskich 72; trybunału apelacyjnego Galicyi zachodniej 114; sądu wyższego prawa niemieckiego na zamku krakowskim 101—102, 115; sądu sześciu miast 104, 115; sądu apelacyjnego i kryminalnego ordynaryjnego wydziału krakowskiego 102; sądu wielkorządowego krakowskiego 106, 115; sądów starościńskich apelacyjnych dla miast 107, 115.
 Przecław miasteczko 245.
 Przemyśl; konsygnacya przywilejów miejskich 243.
 Przerębski Hieronim, podsedek zatorski 89.
 Przeworsk miasteczko; przywileje miejskie 240; konsygnacya przywilejów 243.
 Przybylski Jan Kanty porucznik 247.
 Przybylski Waclaw 247.
 Przyłuski 32.
 Przysięgi podatkowe: grodu krakowskiego 35, 41—43, 173—174; grodu sądeckiego 55, 57, 192; grodu oświęcimskiego 92, 224.
 Ptaszycki 14.

R.

- Rada nieustająca 39, 45, 47, 77, 109.
 Radom; trybunał 242.
 Radoński Jan, pisarz grodzki krakowski 36, 50.
 Rakoczy 51.
 Raptularze 44.
 Recessy od konstytucyi 3-go maja (i akcesy do konfederacyi targowickiej) 80, 82, 83, 214, 216.
 Regenci: kancelaryi ziemskiej czchowskiej 11; ksiąg ziemskich (archiwów) 27—28; aktowy sądu ziemiańskiego 108; kancelaryi sądu ziemskiego 77, 109; grodzki krakowski 33; grodzki sądecki 53.
 Regestra podatkowe 74, 211—213.
 Regestra ksiąg ob. inwentarze.
 Regestra ziemskie: krakowskie 16, 18—21, 84, 139, 141—142, 149, 216; proszowskie 16, 18—19, 145; lelowskie 16, 18—19, 149; ksiąskie 16, 18—19, 147; bieckie 18—19, 150, 154; czchowskie 18—19, 23, 154; zatorskie 90, 219; pilźnieńskie 96, 232.
 Regestra grodzkie: krakowskie 44—47 (sądu i urzędu), 52, 182—186; sądeckie 59, 196—197; bieckie 62, 208; oświęcimskie 92, 227; pilźnieńskie 96, 232.
 Regestra: sądu ziemiańskiego 81, 214; sądów kapturowych 69, 210; sądu konfederacyi targowickiej 81—82, 214—215; sądów skarbowych krakowskich 74, 211; sądu wojewodzińskiego krakowskiego 72.
 Regestra sądu wyższego prawa niemieckiego na zamku krakowskim 100; sądu wielkorządowego 106, 238; sądu podkomorzego jako starosty wielickiego 107.
 Regestra caesarum: simplex, ex simplici, ordinarii processus, ordynaryjny, caesarum privatarum, iudiciale 18, 20, 45, 46, 69, 70, 74, 81, 84, 90, 106, 107,

- 141—142, 182—186, 214, 216; minus 46, 184; vicecapitaneale 47, 186; ex aresto 18, 20, 46, 47, 69, 70, 74, 90, 107, 142, 182—185, 210, 211; taktowy, terminorum tactorum, 20, 46, 47, 69, 70, 81, 82, 106, 142, 183—186, 210, 214, 215; poenalium 18, 20, 46, 47, 70, 81, 84, 96, 142, 185—186, 210, 216, 232; spraw kryminalnych 81, 101, 182, 214, 215, 235; reentium criminum 46; ukaranych 82, 215; incarcerationum 21, 46, 47, 84, 106, 184—186, 210; egzekucyi procesów 21, 47, 81, 82, 84, 106, 142, 186, 214, 215; fisci 46, 69, 74, 184, 210, 211; iuramentorum 90; ex remissione 20, 47, 81, 106, 142, 186, 210, 232; ex conservacione 19, 20, 70, 142, 210; ex limitatione 46, 70, 210; directi mandati 82, 210, 215; expulzyjny 70, 82, 210, 214, 215; ex appellacione 106; (iniuriatorum) dla spraw dysydenckich 20, 46, 47, 184; arianismi 70, 210; dla spraw wekslowych (causarum cambialium) 20, 21, 81, 142.
- Regulam in archiwalny 114, 115, 117.
- Rekwizycye 84, 96, 216, 232.
- Relacye: ziemskie krakowskie 23, 83, 140 (indukta, protokół, kopie); ziemskie czchowskie 23, 152, 153 (protokół i kopie), 215—216; ziemskie zatorskie 90, 220; ziemskie pilzneńskie 95, 231; ziemiańskie krakowskie 80, 214; grodzkie krakowskie 35—37, 39, 40—43, 50—52, 82, 157—158, 164—170 (indukta), 161—162, 170—172 (protokół), 215; grodzkie sądeckie 60—62, 186—187, 189—191 (indukta), 191—192 (protokół), grodzkie bieckie 55—58, 197, 200—203 (indukta), 199, 203—204 (protokół), 204—206 (kopie); grodzkie oświęcimskie 90—92, 221, 222—223 (indukta), 223 (protokół), 224—226 (kopie); ob. tranzakcy.
- Relacye kładzionych pozwów: ziemskie krakowskie 22, 83, 140—141; ziemskie zatorskie 90, 219; ziemskie pilzneńskie 95, 96; grodzkie krakowskie 35, 41, 45, 174 (protokół i kopie); grodzkie sądeckie 55, 57, 58, 192 (protokół); grodzkie bieckie 61, 62, 204 (protokół); grodzkie oświęcimskie 91, 223 (indukta i protokół); sądu ziemiańskiego krakowskiego 80, 214; sądu konfederacyi targowickiej 81, 214; sądu wyższego prawa niemieckiego na zamku krakowskim 100, 101, 234; sądu apelacyjnego i ordynaryjnego kryminalnego wydziału krakowskiego 101, 235; sądu wielkorządowego krakowskiego 106, 237.
- Remissye; protokół dekretów 44, 182; ob. registra.
- Repertoryum archiwum krajowego w Krakowie 119—120.
- Rewizye (rewizorowie): ksiąg ziemskich województwa krakowskiego 26—27, 29; ksiąg grodzkich krakowskich 51; ksiąg podkomorskich 64—65; archiwum aktów grodzkich i ziemskich w Krakowie 113; por. inwentarze.
- Rogoyski Józef, pisarz ziemski zatorski 88.
- Rogoźnik wieś 240.
- Roki sądu grodzkiego, ob. sąd grodzki.
- Roki urzędu grodzkiego, ob. urząd grodzki.
- Rosner Ignacy, aplikant archiwum krajowego w Krakowie 116.
- Rosya; rozporządzenia dla gubernii wołyńskiej 243.
- Rottermundt Andrzej, pisarz podkomorzego krakowskiego 66—68.
- Rozwodowe sprawy 218.
- Rudowski Nikodem, regent ksiąg ziemskich krakowskich 75, 84, 85, 108, 109.
- Rusinowski Jan, pisarz grodzki sądecki 57, 60.
- Russocki pisarz grodzki krakowski 110.
- Rylski Seibor Jan, konserwator hipotek województwa krakowskiego 110, 112, 244.
- Rynth Krzysztof de Siarozane Góry 241.
- Rzewuski Michał 240.
- Rzochów w miasteczko; konsygnacya przywilejów 243.

S.

- Sandomierz; województwo 64, 66.
- Sanok miasto; konsygnacya przywilejów 243.
- Sapiehowie 242;
- Sącz; powiat 7—9; dystrykt 11; gród 52—54; księgi grodzkie 54—59, 186—197; miasto 103.
- Sądowa Wisznia miasteczko; przywileje 240; konsygnacya przywilejów 243.
- Sądy: ziemski krakowski 7—9, 75—78; ziemski czchowski 10—12, 52; wicowcy krakowski 9—10; królewski 10; asesorski 10, 103; sejmowy 10; ziemski zatorski 87—88; ziemski pilzneński 93—95; ziemski ławniczy zatorski i oświęcimski 86—87; grodzkie ob. grody, urząd, sąd; ziemiański krakowski 9, 75, 108—109; ziemiański lelowski 75; podkomorski krakowski 63; ultimae instantiae 70—71; kapturowy krakowski 68—69; kapturowy zatorski 69, 88; konfederacyi gołubskiej 70—71; konfederacyi targowickiej 76; komisarские 68; skarbowe krakowskie 73; skarbowe zatorskie 88; wojewodzianski żydowski krakowski 71; wyższy prawa niemieckiego na zamku krakowskim 97—99; sześciu miast 103—104; apelacyjny i ordynaryjny kryminalny wydziału krakowskiego 98—99; leński sądecki 105; leński (wyższy) biecki 104—105; wiel-

- korządowy krakowski 106; starościńskie apelacyjne dla miast Wieliczki, Bochni, Biecza 106—107; najwyższy gubernatorski we Lwowie 11; apelacyjny wolnego miasta Krakowa 86; krajowy w Krakowie 113; apelacyjny warszawski 86, ob. trybunały, fora nobilium.
- S**cripta partium causalia: ziemskie czchowskie 24, 154; ziemskie pilzneńskie 96, 232; grodzkie bieckie 62, 208; grodzkie sądeckie 55, 59, 195.
- S**chönbrunn: pokój 78.
- S**ejm Galicji i Lodomerji we Lwowie 114.
- S**ejmiki: województwa krakowskiego (w Proszowicach) 1574 r. — 122; 1575 r. — 71; 1638 r. — 17; 1655 r. — 73; 1658 r. — 73; 1662 r. — 73; 1668 r. — 25; 1672 r. — 71; 1681 r. — 51; 1690 r. — 25; 1714 r. — 8; 1733 r. — 8; 1748 r. — 27, 64; 1763 r. — 64, 65; 1765 r. — 9, 64, 65; 1792 r. — 75, 76; (w Żarnowcu) 1794 r. — 77, 109; księstw zatorskiego i oświęcimskiego (w Zatorze) 1638 r. — 89; 1648 r. — 88; 1658 r. — 88; 1765 — 87; województwa sandomierskiego (w Opatowie) 1765 r. — 94.
- S**ejmików województwa krakowskiego księgi (libri laudorum) 37, 170.
- S**entencyarze 44.
- S**erra rezydent francuski 244.
- S**eryarze 24, 116.
- S**ędzia ziemski ob. sądy ziemskie; grodzki ob. grody; żydowski 71—72; dystryktualny 11.
- S**iekierzyński aplikant archiwum krajowego w Krakowie 116.
- S**iemichowski Mikołaj, pisarz grodzki sądecki 54.
- S**ierakowski Mikołaj, sędzia grodzki krakowski 49.
- S**ierakowski Roman, pisarz grodzki krakowski 129.
- S**iewierz; sądy 75; księgi sądowe i ich przechowywanie 108—109.
- S**ilnicki Franciszek, komornik zatorski 88.
- S**karbowe sprawy (causae fisci); protokoł dekretów 43—44, 182; ob. sądy, księgi, rejestra.
- S**kawina miasteczko; księga miejska 242.
- S**korupka Wojciech, rejent ziemski żarnowski 109.
- S**łodkowski Stanisław, regent grodzki siewierski 108.
- S**łomniki miasteczko 105.
- S**mietanka Hieronim, podstarości i sędzia grodzki krakowski 51.
- S**obieski Wacław, aplikant archiwum krajowego w Krakowie 116.
- S**niatyn miasteczko; konsygnacja przywilejów 243.
- S**padkowe sprawy 218.
- S**tanisław August król polski 9, 28, 39, 246.
- Starostowie ob. grody, pieczęcie.
- Stara Sól miasteczko; konsygnacja przywilejów 243.
- Staselówka polana 240.
- Statuty: wielkopolski z r. 1488 — 25; ob. nieszwawski, warecki.
- Stawy polana 240.
- Stempel ob. ordynacja stemplowa.
- Stradom miasteczko 105.
- Stryj miasteczko; konsygnacja przywilejów 243.
- Subdelegaci: biecki grodzki 60; sądecki 53—54.
- Subsidium charitativum 42, 173.
- Summaryusz: grodzkie krakowskie 44, 116, 186; grodzkie bieckie 117.
- Supliki 232.
- Surrogator grodzki krakowski 31.
- Suscepta krakowska 9, 19, 21, 22; czchowska 9, 19; lelowska 19, 28, 75; pilzneńska 93—94; por. kancelarya.
- Susceptanci grodzcy krakowscy 33, 48, 49; grodzcy sądecy 53.
- Sygnatury działów archiwum krajowego 118—120.
- Szaflary wieś 240.
- Szelężne 42, 173, 212.
- Szeligowski Wojciech, pisarz sądu wyższego prawa niemieckiego na zamku krakowskim 101.
- Szembek Antoni Felicjan, podkomorzy krakowski 64.
- Szlachectwa wywody: ziemskie czchowskie 24, 154; ziemskie pilzneńskie 96, 232; grodzkie sądeckie 55, 58, 59, 196; grodzkie oświęcimskie 93, 227.
- Szujski Józef, poseł na sejm krajowy 115.
- Szydłowiecki Krzysztof, starosta krakowski 49.
- Szwedzi 51, 67.

T.

- Tabula krajowa 12, 23, 54, 57, 93, 95.
- Taksa wojewodzińska krakowska (cennik) 239.
- Tarnów; sąd ziemski 93.
- Taryfy podatkowe 42, 211—213.
- Taryfy wojskowe 241.
- Tatomir 4, 29.
- Terminarze 22, 39, 41, ob. zresztą protokoły.
- Termini tacti; protokoł dekretów 43, 182; ob. rejestra.
- Testamenty (złoczyńców) 38, 181.
- Tetylkowce wieś 243.
- Tłoki (do pieczęci) 121, 125, 126.
- Tomkiewicz Stanisław 26, 48, 130.
- Transakcyje 22, 23, 40, ob. zresztą inskrypcyje, relacye; ziemskie krakowskie wieczyste 85, 216—217, czasowe 85—217; żydowskie 41, 174; sądu wyższego prawa niemieckiego na zamku krakowskim 100, 234; sądu wielkorządowego krakowskiego 106, 237.

Tropp Kasper Trestka, archiwista archiwum aktów grodzkich i ziemskich w Krakowie 112, 113, 244.
 Trybunały: koronny (lubelski) 10, 79—80, 214; skarbowy (radomski) 242. litewski (nowogrodzki) 246; apelacyjny Galicji Zachodniej 78, 83, 84, 216, 244; lwowski 11, 12, 20, 24, 29, 54, 87, 88, 95, 96, 123, 232; apelacyjny wolnego miasta Krakowa 113; I instancyi wolnego miasta Krakowa 86; I instancyi departamentu krakowskiego 84, 85, I instancyi województwa krakowskiego 112, 113.
 Tymbark miasteczko; kopiarz przywilejów 239.
 Tyniec klasztor 67.
 Tyrawa Solna miasteczko; konsygnacja przywilejów 243.

U.

Ulanowski Bolesław 12, 13, 34, 130, 240; aplikant archiwum krajowego w Krakowie 116.
 Ulatowski Józef 27.
 Urbaniec miasteczko; konsygnacja przywilejów 243.
 Upadłości; akta 167, 218.
 Urbański komisarz do regulacji sądownictwa Galicji Zachodniej 84, 85.
 Urząd grodzki (w przeciwstawieniu do sądu grodzkiego) 31—34, 52; ob. zresztą grody; żydowski (w przeciwstawieniu do sądu) 71.
 Ustupski folwark 240.

W.

Wadowice miasteczko; konsygnacja przywilejów 243.
 Warcki statut 24.
 Warszawskie księstwo 78, 85, 86, 110, 243, 244.
 Warszawa; ob. archiwum główne, sąd apelacyjny.
 Wawel ob. zamek krakowski.
 Węgierski najazd 51.
 Wicesgerens: grodzki krakowski 31; grodzki sądecki 53, 54; grodzki biecki 60.
 Wiece krakowskie 7, 9—10, 71.
 Wieczność grodu krakowskiego 32; grodu sądeckiego i bieckiego 53, 60; oświęcimskiego 87.
 Wiedeński traktat z r. 1815 — 110.
 Wieliczka 103, 107; sąd starościński 106—107; żupy 240—241.
 Wielkorządy krakowskie (wielkorządcy) 26, 33, 242; ob. sąd, księgi.
 Wielgłowski Stanisław Kostka, miecznik krakowski 75.
 Wielopolski Karol Gonzaga, margrabia Myszkowski, starosta krakowski 33.
 Wierzbowski Teodor 12.

Wisła 94.
 Wisłoka rzeka 94.
 z Wiśnicza ob. Kmita.
 Wiśniowiecki Janusz, wojewoda krakowski 8.
 Władysław (Jagiełło) król polski 245.
 Włodzisław; sąd ziemski 7.
 Wodziecki Elias z Granowa, starosta krakowski 33.
 Wojewody atrybucye 48, 72.
 Wojewódzkie podatki 42, 74, 173, 212.
 Wojnicz; sąd ziemski 8.
 Wojsko: taryfy 241; szkody 241—242.
 Wokanda ob. rejestra.
 Wołyń; rozporządzenia władz rosyjskich 1793—1795 r. — 243.
 Woźni; nominacya 68.
 Wróblewski Stanisław, aplikant krajowego archiwum w Krakowie 116.
 Wszetećko R., aplikant krajowego archiwum w Krakowie 116.
 Wydział krajowy we Lwowie 114, 115.
 Wysocki Ferrerius, komisarz ad regulanda acta 110.

Z.

Zabawski Krzysztof 246.
 Zagrodzki J., aplikant archiwum krajowego w Krakowie 116.
 Zajączek namiestnik Królestwa Polskiego 111.
 Zakopane wieś 240.
 Zalesie miasteczko; konsygnacja przywilejów 242.
 Zamek: krakowski 25, 28, 48, 101, 103, 110; sądecki 59.
 z Zamiechowa ob. Gołąbek.
 Zamoyski Tomasz, starosta krakowski 33.
 Zapisy ob. inskrypcye.
 Zarzecki, umocowany od senatu wolnego miasta Krakowa 111.
 Zastawy żydowskie 72, 73, 211.
 Zator, sądy: ziemski ławniczy 86—87; ziemski 87—88; kapturowy 69, 88; skarbowy 88; księgi ziemskie ławnicze 89; księgi ziemskie 89—90, 219—220; sądu kapturowego 93, 228; sądu skarbowego 93, 228; przywileje miejskie 240.
 Zatorski, poseł na Sejm krajowy we Lwowie 115.
 Zawada Jan, pisarz grodzki krakowski 51.
 Zbaraż miasteczko; konsygnacja przywilejów 243.
 Zdanowski Stanisław, pisarz grodzki krakowski 51.
 Zehrzydowski Mikołaj, wojewoda i starosta krakowski 50, 124, 128.
 Zubski folwark 240.
 Zygmunt August, król polski 10, 68, 122, 131.

Zygmunt III, król polski 107, 131.
Zygmuntowski orzeł 130.

Ż.

Żarnowiec; sąd ziemski 7, 8, 77; kancelarya ziemska 109.
Żółkiew miasteczko; konsygnacya przywilejów 243.

Żupy 240—241.

Żydowski Adam; traktat o prawie polskiem 241.

Żydzi 71—72; w Gródku 240; ob. sąd, księgi, transakcyje, przysięgi.

Żywiec miasteczko; przywileje 240; konsygnacya przywilejów 243.

UZUPEŁNIENIA I SPROSTOWANIA.

W czasie druku katalogu odnalazło się jeszcze w archiwum trochę poszytów ksiąg, tak że można w kilku miejscach zestawienie ich uzupełnić. Również, mimo kilkakrotnej korekty, wkrađło się kilka omyłek do tekstu katalogu, zwłaszcza w cyfrach. Podaję tu więc wykaz tych uzupełnień i poprawek. — Katalogu depozytów, przechowywanych w archiwum krajowym, z przyczyn odemnie niezależnych — wbrew pierwotnemu zamiarowi — zamieścić tu nie mogłem.

Str. 4 wiersz 8 od dołu; po: Kraków r. — dodać: 1888.

Str. 29 wiersz 11 od dołu; zamiast: 1881 — powinno być; 1882.

Str. 32, 35, 36; znalazły się jeszcze luźne poszyty z decreta iudicii, sięgające od roku 1671; zostały włączone do Castr. Crac. t. 1072.

Str. 35, 45, 164; znalazły się jeszcze kopie inskrypcyi grodzkich krakowskich z lat 1589—1591, włączone obecnie do Castr. Crac. t. 406.

Str. 53, wiersz 3 od dołu; zamiast: regestrów — powinno być: regentów.

Str. 69, wiersz 16 od góry, po: kapturów — dodać: 1675—1676; wiersz 32 od góry, zamiast: indeksów — powinno być: regestrów.

Str. 77, wiersz 14 od góry, zamiast: 1792 — powinno być: 1794.

Str. 87, wiersz 17 i n. od góry, dodać: wieczność gród oświęcimski otrzymał w r. 1616 (Vol. leg. III, 288)

Str. 96, wiersz 14 od dołu, zamiast 1779 — powinno być 1773; wiersz 13 od dołu, zamiast: 1774, 1779 — powinno być 1775, 1778.

Str. 101 wiersz 2 od góry, zamiast: 1792 — powinno być: 1793; wiersz 14 od góry, po: kryminalnych — dodać: i 2) regestr spraw kryminalnych.

Str. 116 wiersz 6 od góry, zamiast: bieckie, czchowskie — powinno być: pilzneńskie (bieckie i czchowskie akta przeniesione zostały do archiwum w Krakowie w r. 1882); wiersz 16 od góry, zamiast: objął — powinno być: został.

Str. 139 skreślić cały wiersz 8 od góry: 68, 1575 i t. d.

Str. 147 wiersz 16 od góry (w nagłówku) skreślić: et decreta.

Str. 155 przed: noża — dodać:

C o p i a e.			
	usque ad a. 1424	Vide: Terrestria Cracoviensia. Copiae	
371	1425—1450	Inscriptiones et decreta iudiciorum collo- quialium (copiae)	356

Str. 157, szpalta druga, wiersz 15 od góry, zamiast: 58, 1555 — powinno być: 38, 1525.

Str. 158, szpalta pierwsza, wiersz 19 od dołu; zamiast 89 — powinno być: 88.

Str. 177, wiersz 22 od góry, zamiast: 1608 — powinno być: 1603.

Str. 181, wiersze 26—29 od góry, dodać w prawej kolumnie (pag.): 826, 268, 694.

Str. 191, skreślić wiersz 24 od dołu: 228, 1683 i t. d.; wiersz 6 od dołu zamiast: 1755 — powinno być: 1745.

Str. 210 wiersz 3 od dołu, zamiast: 46 — powinno być: 68, zamiast: *inctantiae* — *instantiae*, zamiast: 1720 — 1320.

Str. 214, wiersz 1 i 2 od dołu; przestawić cyfry: 1—15 i 254.

Str. 215, wiersz 14 od góry, zamiast: 1772 — powinno być: 1792.

Str. 220, wiersz 9 od dołu, zamiast: 38 — powinno być: 10, zamiast: 549 — 213.

Str. 226, wiersz 5 od góry, zamiast: 262 — powinno być: 238.

Str. 233, wiersz 16 od dołu, zamiast: 1 — powinno być: 2.

SPIS ROZDZIAŁÓW.

	Str.
Wstęp	3
I. Księgi ziemskie województwa krakowskiego (do r. 1792), wiecowe, oraz sądów królewskich i sejmowych	7
Sądy. Sąd ziemski województwa krakowskiego (do r. 1792) 7. Wiece 9. Sąd królewski i sejmowy 10. Sąd ziemski czchowski pod rządami austriackimi 10. Księgi. Księgi ziemskie województwa krakowskiego (powiatów: krakowskiego, proszowskiego, ksiąskiego, lelowskiego, bieckiego i czchowskiego) do XVII wieku 12. Księgi sądów wiecowych 16. Księgi sądów królewskich assessorskich i sejmowych 16. Kopie ksiąg ziemskich, wiecowych i królewskich 17. Księgi ziemskie województwa krakowskiego 1765—1766 18. Księgi ziemskie krakowskie 1766—1792. 19. Księgi ziemskie czchowskie 1766—1784. 23. Przechowywanie ksiąg ziemskich, wiecowych i królewskich. 24. Stan ksiąg 29.	
II. Księgi grodzkie województwa krakowskiego: krakowskie (do r. 1792), bieckie i sądeckie (do r. 1784)	31
Kraków: Sąd 31. Księgi 34. Przechowywanie ksiąg 47. Stan ksiąg 49. Sącz: Sąd 52. Księgi 54. Przechowywanie ksiąg 59. Stan ksiąg 60. Biecz: Sąd 60. Księgi 60. Przechowywanie i stan ksiąg 62.	
III. Księgi sądów: podkomorskiego, komisarskich, kapturowych, wyjątkowych (ultima instantiae 1563, 1575, konfederacyjnego 1673), wojewodzkiego żydowskiego, skarbowych. Regestra podatkowe	63
Księgi podkomorskie: Sąd 63. Księgi 63. Przechowywanie ksiąg 64. Stan ksiąg 66. Księgi sądów komisarskich 68. Księgi sądów kapturowych: Sąd 68. Księgi 69. Przechowywanie ksiąg 70. Księgi sądów wyjątkowych 70. Księgi wojewodzkiego żydowskiego: Sąd 71. Księgi 71. Księgi sądów skarbowych wojewódzkich: Sąd 73. Księgi 73. Regestra podatkowe 74.	
IV. Księgi krakowskie z lat 1792—1810: sądu ziemiańskiego (1792), konfederacyjnego (1792—1793), kancelaryi grodzkiej (1792—1796) i ziemskiej (1792—1796), ces.-król. sądu ziemskiego (1796—1797), ces.-król. kancelaryi ziemskiej (1796—1810), ces.-król. trybunału apelacyjnego (1796—1810)	75
Sądy 75. Księgi: sądu ziemiańskiego 79; sądów konfederacji targowickiej 81; kancelaryi grodzkiej 82; kancelaryi ziemskiej krakowskiej 82; ces.-król. sądu ziemskiego 83; ces.-król. kancelaryi ziemskiej 84; sądu apelacyjnego 85. Stan ksiąg 86.	

V. Księgi sądowe księstw zatorskiego i oświęcimskiego: ziemskie ławnicze zatorskie i oświęcimskie, ziemskie zatorskie, grodzkie oświęcimskie, kapturowe, sądów skarbowych. Księgi sądowe powiatu pilzneńskiego: ziemskie i grodzkie	86
Księstwa: zatorskie i oświęcimskie. Sądy 86. Księgi: ziemskie ławnicze zatorskie i oświęcimskie 89; ziemskie zatorskie 89; grodzkie oświęcimskie 90. Powiat pilzneński. Sądy 93. Księgi: ziemskie 95; grodzkie 96.	
VI. Księgi sądów prawa niemieckiego: wyższego na Zamku krakowskim; apelacyjnego i ordynaryjnego kryminalnego wydziału krakowskiego; sześciu miast; leńskiego bieckiego; leńskiego sądeckiego. Księgi sądów wielkorządowych. Księgi sądów starościńskich: wielickiego, bocheńskiego i bieckiego. Varia	97
Księgi sądu wyższego prawa niemieckiego na zamku krakowskim oraz apelacyjnego i ordynaryjnego kryminalnego wydziału krakowskiego: Sądy 97. Księgi 99. Przechowywanie ksiąg 101. Stan ksiąg 102. Księgi sądu sześciu miast: Sąd 103. Księgi 104. Przechowywanie ksiąg 104. Księgi sądu leńskiego bieckiego 104. Księgi sądu leńskiego sądeckiego 105. Księgi sądów wielkorządowych: Sąd 105. Księgi 105. Stan i przechowywanie ksiąg 106. Księgi sądów starościńskich: wielickiego, bocheńskiego i bieckiego. Sądy 106. Księgi 107. Varia 107. Dokumenty 107.	
VII. Archiwum aktów grodzkich i ziemskich	108
Wykaz sygnatur 120.	
VIII. Pieczęcie. — Oprawy. — Pismo	121
Pieczęcie 121. Oprawy 126. Pismo 130.	
<hr/>	
Consignatio actorum	133
Acta terrestria Cracoviensia	135
Inscriptiones 135. Decreta 138. Regestra causarum 139. Copiae 139. Inscriptiones 140. Relationes 140. Decreta 141. Regestra causarum 141.	
Acta terrestria Proszoviensia	143
» » Xianznensia	145
» » Leloviensia	147
» » Biecensia	149
» » Czehoviensia	150
Acta colloquialia Cracoviensia	155
Acta iudiciorum in curia et in convocacione	155
Acta castrensia Cracoviensia	157
Inscriptiones 157. Relationes 164. Acta ex verbalibus querellis 174. Decreta iudicii 175. Decreta officii 176. Regestra causarum 182. Summarii 186.	
Acta castrensia Sandecensia	186
Inscriptiones 186. Relationes 189. Decreta iudicii 194. Decreta officii 194. Regestra causarum 196.	
Acta castrensia Biecensia	197

	Str.
Inscriptiones 197. Relationes 200. Decreta officii et iudicii 206. Regestra causarum 208.	
Acta succamerarialia palatinatus Cracoviensis	209
» iudiciorum commissariorum	209
» capturalia Cracoviensia	209
» iudiciorum Cracoviensium ultimae instantiae 1563, 1575	210
» iudicii confoederationis Cracoviensis 1673	211
» palatinalia iudaica Cracoviensia	211
» iudiciorum fisci palatinatus Cracoviensis	211
Regestra fiscalia palatinatus Cracoviensis	211
Księgi sądu ziemiańskiego krakowskiego 1792	214
» » konfederacyjnego krakowskiego 1792—1793	214
Acta castrensia Cracoviensia 1792—1796	215
» terrestria Cracoviensia 1792—1796	215
» ces.-reg. iudicii terrestris Cracoviensis 1796—1797	216
» ces.-reg. cancellariae terrestris Cracoviensis 1796—1810	216
» iudicii appellationum Galiciae occidentalis	217
Acta scabinalia Zatoriensia et Osviecimensia	219
» terrestria Zatoriensia	219
» castrensia Osviecimensia	221
Inscriptiones 221. Relationes 222. Decreta iudicii 226. Decreta officii 226. Regestra causarum 227.	
Acta capturalia Zatoriensia	228
» iudiciorum fisci ducatum Zatoriensis et Osviecimensis	228
» terrestria Pilsnensia	229
» castrensia Pilsnensia	232
Acta iuris supremi Magdeburgensis in arce Cracoviensi	233
Akta sądu apelacyjnego i kryminalnego ordynaryjnego wydziału krakowskiego	235
Acta iudicii sex civitatum	235
» iuris supremi castris Biecensis	235
» » scultetialis feodalis curiae Sandecensis	236
» iudicii magnae procurationis arcis Cracoviensis	236
« » succamerarii Cracoviensis appellationum a decretis civi- tatis Vieliciensis	238
Acta iudicii capitanei Bochnensis appellationum a decretis civitatis Bochnensis	238
Acta iudicii capitanei Biecensis appellationum a decretis civitatis Biecensis	239
Varia	239
Diplomata	247
Indeks	249
Sprostowania i uzupełnienia	261

SPIS TABLIC.

- Tabl. I. Pieczęcie sądowe.
- » II. Pismo z r. 1398 z księgi ziemskiej krakowskiej. Pismo z r. 1465 i 1466 z księgi ziemskiej lełowskiej.
  - » III. Pismo z r. 1507 z księgi grodzkiej krakowskiej.
  - » IV. Oprawa księgi grodzkiej krakowskiej (inskrypcye) z lat 1537—1538.
  - » V. Pismo z r. 1572 z księgi grodzkiej krakowskiej.
  - » VI. Oprawa księgi grodzkiej krakowskiej (inskrypcye) z r. 1602.
  - » VII. Oprawa księgi grodzkiej krakowskiej (decreta officii) z r. 1732.
  - » VIII. Pismo z r. 1524 z księgi grodzkiej bieckiej.
  - » IX. Oprawa księgi sądu wyższego prawa niemieckiego na zamku krakowskim z lat 1509—1523.
  - » X. Oprawa księgi sądu wyższego prawa niemieckiego na zamku krakowskim z lat 1523—1538.
  - » XI. Oprawa księgi sądu leńskiego sądeckiego z lat 1516—1578.
-

Z PROTOKOŁÓW POSIEDZEŃ GRONA.

Posiedzenie 31 października 1905.

Przewodniczący: kons. Dr. Tomkiewicz.

Przewodniczący podał do wiadomości, że Wydział krajowy odmówił wnieść w Sejmie petycję Grona o subwencję na restaurację wieży strażniczej (donjon) w Rzemieniu. Ze względu na wielkie znaczenie tego zabytku, jedyne w naszym kraju, uchwaliło Grono zwrócić się do posła, p. Stefana Sękowskiego, o wniesienie sprawy tej subwencji w Sejmie.

Przewodniczący zawiadamia, że według zasiągniętych od członków Koła polskiego wiadomości sprawa loteryi państwowej na cele konserwatorskie odłożoną została na czas nieograniczony.

Sekretarz Grona zawiadamia, że Teką II cała już jest wydrukowana, a w najbliższym czasie rozpocznie się druk indeksu do niej, poczem zostanie wydana.

Kons. Dr. Tomkiewicz zdaje sprawę z restauracyi malowań ściennych w krużgankach klasztoru św. Katarzyny w Krakowie, przeprowadzonej kosztem Grona przez artystę-malarza p. Makarewicza. Wydatek wyniósł 1200 koron. Odczyszczono i utrwalono dwa wielkie obrazy, zajmujące każdy całą ścianę jednego przęsła sklepiennego. Jeden z nich przedstawia w grupie figuralnej św. Augustyna, nadającego regułę swoim mnichom i jest z końca XV w., drugi znacznie starszy: św. Biskupa, dwie sceny męczeństwa jakiejś świętej królowej i głowę Chrystusa na chuście Weroniki. Powiodło się nie tylko umocnić odpadający tynk, ale utrwalić zwiędnięte farby i przywrócić im niemal pierwotną żywość. Cały szereg obrazów na dalszych ścianach czeka na podobną akcyę ratunkową.

Kons. Tomkiewicz omawia sprawę restauracyi murów miejskich w Krakowie między bramą Floryańską a basztą pasamoników; nadmurowanie rozpoczęte po usunięciu nowszego krenelażu okazało się nieodpowiednie, dlatego konserwator wstrzymał roboty, które po przygotowaniu odpowiedniej cegły będą prowadzone dalej z wiosną.

Kor. Lepszy odbył podróże konserwatorskie do Tłuczani i Rytra. W Tłuczani przekonał się o groźnym stanie obrazu M. Boskiej z r. 1513; za zgodą zarządu parafii oddany został do restauracyi artyście-malarzowi

p. Wład. Pochwalskiemu. Restauracya prowadzona dobrze jest na ukończeniu.

Referent zbadał przy sposobności sam kościół farny i zabytki w nim pomieszczone i okazuje ich fotografie.

W Rytrze stan ruiny zamku, której fotografie okazuje referent, jest groźny. Szczególnie do przyspieszenia zniszczenia przyczyniają się letnicy, dla zabawy strącający z murów kamienie.

Uchwalono ogrodzić ruiny i zestawieć kosztorys ich ubezpieczenia, a następnie zwrócić się do właściciela i czynników miejscowych o subwencyę, przyznając także jej część z funduszków Grona.

Kor. Lepszy wnosi interpelacyę w sprawie przemiany Izby poselskiej na Wawelu na prywatne mieszkanie kierownika restauracyi p. Hendla. Izba poselska, jedna z budzących największą ciekawość na zamku, powinna być jak najwcześniej odrestaurowaną i przystęp do niej otwarty zwiedzającej publiczności.

Kons. Tomkowiec odpowiada, że Izbę poselską przeznaczył na mieszkanie kierownika restauracyi J.E. P. Marszałek kraju. Nadmienić trzeba, że wynalezienie innego lokalu na ten cel z różnych powodów natrafiło na nieprzełamane trudności. Z drugiej strony dla ciągłej kontroli stała obecność kierownika restauracyi na miejscu jest pożądaną, a nawet nieodzowną; Izba poselska zresztą dawno ogołocona była z całej niemal swej ozdoby; konserwator godząc się z konieczności na wybrany lokal, postarał się równocześnie o zapewnienie jak największego zabezpieczenia reszty dawnej dekoracyi, jak: fragmentów fresków i t. p. Rzeczywiście przy przeróbce nie dotknięto żadnej rzeczy będącej zabytkiem i wprost nieprawdziwymi są zarzuty ogłoszone w tej mierze w dziennikach.

Kor. Hendel wyjaśnia, że przedłożył Wydziałowi krajowemu plany przeróbki swojego mieszkania, z uwzględnieniem wszystkich artystycznych szczegółów i dawnych murów, których się nie tknięto i nawet przy zamieszkanu ani jednym gwoździem się nie uszkodziło. Restauracya całego zamku musi być równocześnie i systematycznie traktowana, dlatego w żadnym razie nie możnaby robót zacząć od Izby poselskiej — skoro zaś tylko wojskowość opróżni resztę zabudowań zamkowych, natychmiast kierownik przeniesie swoje biuro i mieszkanie do innego lokalu, nie mającego znaczenia historycznego. Plany przerobienia Izby poselskiej przemawiający okaże Grono.

Przy robotach nad kanałem celem doprowadzenia wodociągu odkopano pewną ilość fragmentów architektonicznych — należałoby w tym celu zbadać całe podwórze.

Grono uchwała zwiedzić zamek na Wawelu w najbliższym czasie.

Posiedzenie 21 listopada 1905.

Przewodniczący: kons. Dr. Tomkowiec.

Kons. K o p e r a przedkłada sprawozdanie z czynności w swoim okręgu.

W Rzeszowie zgodził się na zburzenie w bóżnicy galeryi dla kobiet

i zatwierdził w porozumieniu z kor. Hendlem plany nowej. W zamku tamże wieża jest zachowana; wieżyczki wykonano nieodpowiednio. Konserwator przedstawił tę sprawę Komisji centralnej.

W Boguchwale freski w kościele restaurował p. Kühn ze Lwowa — restauracja wypadła dobrze, tylko kolor dawny ciar'oscuro zmieniono na brunatny.

W Zwierniku konserwator zgodził się na zburzenie kościoła drewnianego, nie mającego większej wartości.

W Tyczynie konserwator przekonał się że artykuł dziennikarski o zamierzonym burzeniu wież nie ma żadnej podstawy. Wieże ładne i malownicze stoją po bokach fasady kościoła i są połączone arkadami. Ciekawy jest także drugi w Tyczynie kościół, drewniany z XVI w. — ksiądz proboszcz chce z dawnych obrazów i zabytków utworzyć muzeum na plebanii.

W Starym Wiśniczu potrzebna spieszna restauracja kościoła.

W Porąbce Uszewskiej ładny kościół drewniany z XVI w. zawiera wewnątrz ciekawe przykłady zastosowania układu renesansu do techniki drewnianej. Konserwator sprzeciwia się burzeniu tego kościoła. Konserwator przypomina dawną uchwałę Grona o subwencji na restaurację kaplicy Ligęzów w Bolesławiu.

W Gdowic konserwator był w zastępstwie kons. Odrzywolskiego. mylnie są wiadomości o pochodzeniu kościoła z XI w.; w krypcie na sklepieniu r. 1687 brano za r. 1087. Zachowały się: ciekawa kruchta, dzwon z XV w., pochodzący z kościoła Bernardynów w Krakowie. szafa ścienna na N. Sakrament (Sacramentssehrank) z kamienia sobolowskiego.

Kons. Stryjeński okazuje obraz Matki Boskiej z kościoła w Ołpinach — obraz jest w bardzo złym stanie, część jest z XVI w., dolne figury z XVII, kilka razy przerabiano szatę, podobno za Józefa II zdjęto srebrne blachy — na wniosek referenta uchwalono obraz zbadać w Muzeum Narodowym, czego podjął się kor. Lepszy.

Kons. Stryjeński okazuje dalej rzut poziomy kościoła parafialnego w Jasle i przedstawia sprawę zamierzonego jego przerobienia. Kościół powstał w XV w. składkami szlachty okolicznej i jest ciekawym zabytkiem. Parafia pragnie jego powiększenia; konserwator przedstawia w tym kierunku ewentualność utrzymania prezbiterium, przywrócenia w niem okien gotyckich, zburzenia nawy i zakrystyi i dobudowania nawy powiększonej — referent zapytuje o zdanie Grona.

Po ożywionej dyskusyi, w której zabierają głos pp. Lepszy, Kopera, Papée, Tomkowicz, Krzyżanowski i referent, uchwalono ze względu na wielką ważność zabytku oświadczyć się stanowczo za jego utrzymaniem.

Na wniosek kons. Stryjeńskiego uchwalono wyasygnować subwencję krajową 2000 kor. na restaurację kościoła OO. Franciszkanów w Krośnie.

Posiedzenie 19 grudnia 1905.

Przewodniczący: kons. Dr. Tomkowiez.

Kor. Kutrzeba przedłożył imieniem komitetu redakcyjnego Teki archiwalnej program wydawnictwa t. III, który obejmie katalog archiwum krajowego, depozytów w niem pomieszczonych w opracowaniu referenta, archiwalia m. Brzozowa (kor. Estreicher), m. Wadowie i Skawiny (prof. gimn. Klima), następny tom obejmie inwentaryzację archiwum kapitulnego krak. (kor. Chmiel), archiwów klasztornych krak. i archiwa prowincjonalne w miarę gromadzenia materiału.

Kor. Krzyżanowski podaje do wiadomości, że ks. kanonik Wądolny imieniem Kapituły katedralnej krak. gorliwie się stara o odpowiednie pomieszczenie archiwum i biblioteki kapitulnej, tak by uczynić je przystępne dla badań naukowych.

Sekretarz przedstawia protokoły z posiedzeń komitetu dla wydawnictwa Teki o Wawelu (na którą Sejm uchwalił fundusz 16.000 kor. i która ma zawierać zarys historii Zamku król., tudzież materiały pomocnicze do poznania jego przeszłości, oraz do jego przyszłej restauracji). Praca redakcji zmierzała do przygotowania materiału ilustracyjnego i archiwalnego. Pokazało się, że z Tek Prylińskiego przeważnie nie można wprost zdejmować fotografii, ale że trzeba je przerysować i dopiero następnie fotografować. Niespodziany koszt kopii rysunkowych obciążył znacznie budżet Teki — podobnie trzeba było przerysować niektóre plany Wawelu nadesłane z archiwów wojskowych; część ich dała się odfotografować.

Kons. Tomkowiez przeprowadził badania w sprawie planów i opisów zamku w archiwach wojskowych i poszukiwał w muzeach wiedeńskich i w zamku w Laxenburgu śladów zabytków pochodzących z Wawelu. Badania ostatnie wydały rezultat negatywny — w muzeach proveniencya wielu rzeczy nieznaną, w Laxenburgu nic odnośnego nie znaleziono. Pewna ilość głów z Izby poselskiej znajduje się w jednym z zagranicznych muzeów, gdzie poczyni się starania o ich fotografie, względnie odlewy.

Kor. Chmiel zbadał rachunki wielkorządowe z archiwum p. Pawła Popiela i część z archiwum książąt Czartoryskich, zarządził przepisanie kilku inwentarzy wielkorządowych. W rachunkach przepisanych znajduje się wiele szczegółów charakterystycznych pomocnych do oznaczenia sal zamku i ich przeznaczenia. Potrzeba jeszcze prowadzić badania od drugiej połowy XVI w. poczynając, w archiwum książąt Czartoryskich i innych bibliotekach. Badania w Suchej, a także w bibliotekach Królestwa Polskiego i Rosyi były dotąd niemożliwe. Rachunki wielkorządowe muszą być wydane w całości, inwentarze trzeba będzie skracać.

Kor. Chmiel poruszył kwestyę stosunku Teki o Wawelu do przyszłej monografii dokonanego dzieła restauracji; Wydział kraj. nałożył na kierownika restauracji p. Hendla obowiązek wypracowania tej ostatniej. Przemawiający wskazał na potrzebę zanotowania wszystkich odkryć, jakie się poczyni bez względu na to, czy restauracya będzie mogła je uwzględnić i uwidocznić czy nie.

Kor. Lepszy przypuszcza, że kierownik-architekt będzie prowadził szczegółowy dziennik restauracji i ten ogłosi.

Kor. Hendel oświadcza, że dziennik prowadzi, ale może on być tylko materiałem do monografii — przemawiający nie sądzi, by monografia przez niego bądź samodzielnie, bądź przy udziale historyka sztuki napisana, stała w sprzeczności z Teką Grona — przeciwnie sądzi, że będzie i powinna ona stanowić dalszy ciąg i tom Teki i w ten też sposób przedstawi rzecz Wydziałowi kraj.

Po dłuższej dyskusji nad sprawozdaniem komitetu i przyjęciu go do wiadomości, kons. Odrzywolski przedstawia wlokącą się od kilku lat sprawę kościoła poddominikańskiego w Oświęcimiu. Referent odczytuje protokół komisji rządowej z r. 1904, w obecności której ks. Manassero, rektor XX. Salezjanów, zobowiązał się piśmiennie nie przedsiębrać żadnych robót około będącego w dobrym stanie starego prezbiterium po stronie wschodniej i oktagonu zaczętego po stronie zachodniej. Mimo to XX. Salezianie, podobnie jak przedtem, nie szanują zupełnie ani własnych najformalniejszych zobowiązań, ani poleceń władz rządowych, wydanych na podstawie opinii nietylko jednego konserwatora, ale obu Gron krajowych i dążą bezwzględnie do zatarcia dawnych cech pięknego zabytku architektury gotyckiej. Niedawno znowu dopuszczono się nowego wandalizmu we wschodniej ścianie prezbiterium, w miejscu wielkiego ołtarza wybito drzwi i zaczęto robić tutaj portal przyszłego wejścia głównego — wbrew przyrzeczeniu własnemu i zakazowi władzy rządowej. Starostwo nałożyło grzywnę, przeciw której wniesiony został rekurs, a Namiestnictwo przed jego załatwieniem zażądało szczegółowej opinii Grona konserwatorów Galicyi zachodniej.

Po dłuższej dyskusji Grono uchwaliło jednomyślnie oświadczyć się najenergiczniej za przywróceniem dawnego stanu rzeczy w najlepiej dotąd zachowanym prezbiterium kościoła w Oświęcimiu i opinię swoją oddać konserwatorowi do przedstawienia jej Namiestnictwu — nadto stan rzeczy przedstawić publicznie w większym artykule dziennikarskim. Uznano zgodnie, że kościołowi należącemu do historii architektury w Polsce grozi zupełna ztrata cech historycznych, jeżeli dalej przekształcany będzie samowolnie i fantastycznie według projektu architekta cudzoziemca, któremu obcymi są nasze zabytki.

Na wniosek kor. Muczkońskiego proszono konserwatora krak., by zażądał od Magistratu krakowskiego przedstawienia projektu umieszczenia zegaru na wieży ratuszowej.

Na wniosek kons. Stryjeńskiego uchwalono przesyłać Komisji centralnej protokoły z posiedzeń Grona.

Posiedzenie 16 stycznia 1906.

Przewodniczący: kons. Dr. Tomkowicz.

Kons. Tomkowicz przedstawił sprawę umieszczenia zegaru na wieży ratuszowej. Ze względu na jej charakter użycie mlecznego szkła do tarczy wydaje się niewłaściwem.

Kons. Odrzywolski przedstawił sprawę konserwacji ruin zamku w Lanckoronie. Uchwalono zwrócić się z prośbą do właściciela J. C. Wysokości arcyksięcia Rainera o subwencję na ich utrzymanie.

Kor. Kutrzeba podał do wiadomości, że w archiwum krajowym złożyło m. Brzesko 13 dokumentów, zaś p. p. Miętusowie, potomkowie dawnych sołtysów z Cichego, 7 dokumentów.

Po zbadaniu ksiąg kasowych udzielono sekretarzowi absolutoryum za r. 1905.

Wybrano na rok 1906 przewodniczącym Grona kons. Dra Tomkowicza, zastępcą kor. Lepszego, sekretarzem kor. Krzyżanowskiego.

Posiedzenie 22 lutego 1906.

Przewodniczący: kons. Dr. Tomkowicz.

Kons. Tomkowicz podał do wiadomości, że wspólnie z dyr. Hendlem, jako kierownikami restauracji Zamku na Wawelu, poczynił kroki, aby przy rozpoczęciu burzenia przystawki nowszej u wieży Sandomierskiej, pozostającej dotąd w posiadaniu wojskowości, nie uszkodzono ani samej wieży, ani przytykających do niej reszt starych murów obronnych zamku.

Tenże w imieniu komisji wybranej z Grona konserwatorów oświadczył, że na radzie odbytej w Magistracie wspólnie z p. Żeleńskim, ofiarodawcą nowego zegaru na wieżę ratuszową w Krakowie zgodzono się w zasadzie na model tarczy według projektu prof. Odrzywolskiego. Model ten uwzględnia zarówno wymagania estetyki, jak i praktyczne, co do wyrazistości cyfr we dnie i w nocy. Zażądano jednak jeszcze pewnych zmian, po których dopiero ma nastąpić ostateczna decyzja.

W bibliotece hr. Branickich w Suchej odnalazł tenże konserwator fotografię Bajera Bramy Floryańskiej z r. 1858, która posłuży do dania pewnych wskazówek przy rozpoczętej restauracji murów miejskich w Krakowie.

Nowy właściciel Rytra, hr. Dominik Potocki, godzi się na poruszoną przez Grono konserwatorów myśl restauracji ruin zamczyska i oświadczył gotowość współdziałania w tej sprawie.

Kons. Dydyński nadesłał sprawozdanie o wykopaliskach odkrytych na zamku w Oświęcimiu. Przyjęto do wiadomości, a wniosek o przyznanie subwencji na restaurację wieży odstąpiono kons. Odrzywolskiemu.

Kons. Kopera przedstawia opłakany stan baszty obronnej w Czchowie — uchwalono zbadać budynek i udzielić potrzebnej subwencji na konserwację ruin w kwocie 300 kor.

Na wniosek kons. Koperę przyznano na restaurację ornatów w Dąbrowie subwencję 200 kor., a na wniosek kons. Tomkowicza na restaurację ornatów w kościele Bożego Ciała w Krakowie subwencję 150 kor.

Przewodniczący odczytał projekt pisma do dzienników, który przyjęto i ogłoszono¹⁾ w następującem brzmieniu:

¹⁾ »Czas« nr. 59 z r. 1906.

Kościół poddominikański w Oświęcimiu, z wyniosłego wzgórza nad Sołą panujący nad okoliczną równiną słaską, od lat przeszło stu pozbawiony dachu i opuszczony, stał do niedawna jako cenny zabytek architektury XIV w. w Polsce, podziwiany przez znawców i miłośników. Łuszczkiewicz publikował jego plany w »Zabytkach budownictwa« w Krakowskim, opisywał go z zapałem w »Przyjacielu sztuki kościelnej«. Wszyscy pragnęli, by mury te, w opustoszeniu swem piękne i wspaniałe, a stosunkowo niewiele przez czas nadwerżone, doczekały się lepszych czasów.

I zdawało się, że czasy te nadeszły.

Przed kilku laty ze składek okolicznych mieszkańców zebrano fundusz, zakupiono budynek od prywatnych właścicieli i oddano go zażukonem około wychowania młodzieży, z ludu pochodzącej, Zgromadzeniu XX. Salezjanów, którzy uczynili kościół środkiem mających się dokoła niego ugrupować zabudowań pożytecznego swego zakładu.

Niestety, z zapałem dla sprawy zakładu wychowawczego nie szło w parze zamiłowanie i znawstwo w rzeczach architektury. zamiast zużytkować i odnowić tylko piękny, a wielki gmach kościelny, chlubę architektury polskiej dawnych wieków, o murach jeszcze silnych i zdrowych, umyślili nowi posiadacze wybudować olbrzymi oktagon około 49 m. średnicy po zachodniej stronie i zaczęli go wznosić na substrukcyach nad szkarpowatym brzegiem Soły, a ze starego, parę tysięcy ludzi pomieścić mogącego kościoła, postanowili uczynić rodzaj przedsionka i przedłużenia tylko nowego budynku. W tym celu rozebrali całą ścianę zachodniej fasady, podnieśli znacznie mury nawy, zmienili i ku górze przedłużyli okna nawy, podwyższyli (o kilka metrów) poziom posadzki, ruszyli z miejsca ozdobne obramienie wejścia bocznego i zabudowali wewnątrz nawy filarami niewiele od ścian oddalonymi, mającymi stanowić oparcie dla galeryi bocznych czyli empor dla młodzieży.

Wszystkie te zmiany, zaprojektowane przez architekta Włocha, nie liczyły się bynajmniej ze stylem budynku i duchem gotycyzmu polskiego. Już to było ubolewania godne; najdziwniejszem atoli było postępowanie wobec władz i powołanych do kontrolowania tej sprawy czynników. Gdy bowiem o rozpoczęciu robót niemal przypadkiem dowiedział się konserwator okręgu, nie mieszkający na miejscu, i zażądawszy przedłożenia sobie planów, uznał je za nieodpowiednie, zarząd domu OO. Salezjanów zapowiedział, że postara się o inne plany i przedłoży te do aprobaty. Nie uczynił tego, lecz dalej bez przerwy prowadził roboty według planu nie zaaprobowanego. Nie można tu także uniewinnić ówczesnej władzy politycznej, a mianowicie starostwa białskiego, które przez ten czas kilkakrotnie przesyłało do odnośnego konserwatora pisemne i telegraficzne zapewnienia, iż roboty są wstrzymane, a nawet raportami swoimi tak umiało uspić czujność i sparaliżować działalność ówczesnego namiestnika, że wy stosowane doń dn. 22 stycznia i 2 maja 1903 pisma i telegramy konserwatora, domagające się energicznej interwencji i wywołane w odpowie-

dzi na nie zapewnienia, że roboty będą wstrzymane, pozostały najzupełniej bezskuteczniemi.

Wreszcie na wiosnę w r. 1904 już za urzędowania J. E. hr. Andrzeja Potockiego rzeczywisty stan sprawy doszedł do wiadomości namiestnictwa, które zarządziło komisję na miejscu, z przybraniem kilku konserwatorów jako rzeczoznawców. Na komisji dn. 30 maja 1904 w Oświęcimiu odbytej, stwierdzono, iż wbrew doniesieniom urzędowym roboty były bez przerwy przez czas dłuższy prowadzone i doszły tak daleko, że pomijając rozpoczętą budowę oktogonu, sama nawa starego kościoła całkowicie prawie przemieniona, straciła bezpowrotnie swoją wartość zabytkową, gdyż z wyjątkiem wątku kilku ścian, a raczej części ich tylko, pozmieniano wszystko, co stanowiło starożytną cechę budynku, a w poczynionych zmianach zapomniano zupełnie o właściwościach miejscowych gotycyzmu polskiego. Ta strata była niestety nie do powetowania. Uratowaniem od tego smutnego losu było tylko prezbiterium dawnego kościoła, kilka lat przedtem według wymagań i zasad konserwatorskich, z zachowaniem wszelkich cech zabytkowych odrestaurowane.

Biorący udział w komisji konserwatorowie, potępiając fakt dokonany, który już nie dał się naprawić, a znając plany i projekty dalszych robót, rozpoczętych około nawy, których przerwanie w tak daleko posunięciem już stadium byłoby bezcelowem, a naraziłoby tylko Zgromadzenie OO. Salezjanów na straty i przykrość z powodu zawartych ugód i zobowiązań — oświadczyli się stanowczo jedynie przeciw wszelkim zamierzonym zmianom około zwróconego ku wschodowi prezbiterium, wymieniając między temi odrzuconemi zmianami w szczególności: podnoszenie poziomu posadzki, wprowadzenie nowych drzwi wchodowych w ścianie wschodniej i wszelkie w ogóle wewnątrz i zewnątrz przedsięwziąć się mogące budowle. Co do oktogonu po zachodniej stronie nawy, zażądali przedłożenia sobie projektów rysunkowych i wstrzymania dalszych robót aż do ich aprobaty konserwatorskiej.

Obecny na komisji przełożony domu oświęcimskiego X. Emanuel Manassero w imieniu Zgromadzenia OO. Salezjanów wpisał do protokołu komisji (dosłownie): »Zobowiązuję się nie przedsiębrać żadnych robót około prezbiterium i oktogonu po stronie zachodniej bez poprzedniego porozumienia się z c. k. konserwatorem«.

Zdawało się, że takie urzędowe oświadczenie daje zupełną rękojmię i pewność. Ku naszemu zdumieniu stało się inaczej. — Za pośrednictwem namiestnictwa otrzymali podpisani niedawno doniesienie, iż OO. Salezjanie w Oświęcimiu, w których personalu, o ile wiadomo, nie zaszła od maja r. 1904 żadna ważniejsza zmiana, bez względu na przyrzeczenie dalej prowadzili roboty, a mianowicie wybili wschodnią ścianę prezbiterium i wybudowali czy budują w niej okazały portal kamienny, z ozdobami na zewnątrz i na wewnątrz kościoła. Świeżo publikowano w warszawskim »Tygodniku ilustrowanym« widoki tego portalu. Pomijamy stronę jego stylową, nie liczącą się z duchem zabytków polskich. Ale zmienia

on wygląd architektoniczny ściany od dołu gładkiej u góry oknem przeprutej, noszącej cechy zakończenia prezbiterium kościelnego. Zamienia apsydę kościoła w portyk, prezbiterium w przedsionek. Słowem jest radykalną przemianą, sprzeczną z całą przeszłością i przeznaczeniem gmachu kościelnego, który w logicznym znaczeniu przez to został zepsuty i zepszecony.

Zdaje się, że komentarze tu zbyteczne. Wystarcza samo przedstawienie faktu i postępowania, którego kwalifikować nie chcemy przez uszanowanie dla kapłańskiego charakteru inicjatorów i ich zasług na polu religijnem i wychowawczem. Ale nie można wstrzymać się od zapytania: czy godzi się tak lekceważyć przeszłość i cenne zabytki polskie, czy wolno używać na ich defigurowanie funduszków zebranych przeważnie w kraju, a w każdym razie na ziemiach polskich? I drugie pytanie: jak takie ogalanie kraju ze śladów dawnej jego kultury zgadza się z cywilizacyjną misją wychowawców naszej uboższej młodzieży i ludu?

Przebieg tej smutnej sprawy jest ilustracją stosunków u nas panujących i trudności, z jakimi przy braku dobrej woli ze strony publiczności mają do walczenia konserwatorowie zabytków. Dobrze jest, by opinia światlejsza dowiedziała się, jaką to bronią walczy się u nas z tymi, którzy pragną i mają obowiązek bronić zabytki przeszłości od zniszczenia i fantastycznych nieraz a nikomu nie pożytecznych wandalizmów.

St. Tomkowicz, c. k. konserwator, przewodniczący Grona konserwatorów Galicyi zachodniej, *Dr. Fryderyk Papée*, *Dr. Józef Muczkowski*, *Prof. Dr. Piotr Bienkowski*, *Prof. Dr. Stanisław Estreicher*, *Leonard Lepszy*, *Prof. B. Ulanowski*, *J. Pagaczewski*, *Sławomir Odrzywolski*, *Dr. Feliks Kopera*, *Adam Chmiel*, *Zygmunt Hendel*, *Prof. Maryan Sokołowski*, *Józef Korzeniowski*, *Tadeusz Stryjeński*, *Prof. St. Krzyżanowski*.

Posiedzenie 20 marca 1906.

Przewodniczący: kons. Dr. Tomkowicz.

Na wniosek kor. Papéego uchwalono regulamin obrad.

Kons. Stryjeński przedłożył sprawę restauracyi baszty i muru w Bieczu, wskazał potrzebę wykonania planu przez fachowego architekta i zestawienia kosztorysu, oświadczył, że tę sprawę w najbliższym czasie przeprowadzi.

Kons. Tomkowicz przedstawia sprawy swojego okręgu — na wniosek referenta uchwalono wypłacić pod pewnymi warunkami subwencye krajowe na restauracyę kościoła św. Andrzeja i na zabytki w kościele św. Mikołaja, dalej przyznać subwencyę 600 kor. na restauracyę portretu biskupa Szyszkowskiego w krużgankach franciszkańskich, kwotę 200 kor. na mniejsze restauracye w krużgankach klasztoru OO. Augustyanów.

Kor. Krzyżanowski wniósł interpelacyę o stan sprawy memoriału obu Gron Galicyi do Komisji centralnej, w sprawie ich urzędowego stanowiska, który dotąd pozostał bez odpowiedzi.

Kor. Muczkowski wniósł interpelację w sprawie umieszczenia na kościele Franciszkanów w Krakowie mozaiki zdaniem jego niezgodnej z charakterem kościoła, dalej w sprawie restauracji Bramy Floryańskiej.

Kor. Lepszy interpelował w sprawie uzupełnienia witrażu w oknie kościoła OO. Franciszkanów w Krakowie obrazem św. Salomei wedle kartonu Wyspiańskiego, który całe witraże okien prezbiterium projektował, kor. Pagaczewski w sprawie pomieszczenia obrazów Kulmbacha w kościele N. P. Maryi w Krakowie w suchem wprawdzie, ale trudno przystępnym miejscu i w niekorzystnym oświetleniu.

Sprawy poruszone uchwalono zbadać, następnie poczynić dalsze kroki.

Kons. Stryjeński postawił wniosek, aby przy popieraniu starań o subwencje na zabytki architektury lub wypłacie takich subwencji na ręce Grona nadsyłanych, stawiać za warunek, iżby restauracje prowadzone były pod kierunkiem fachowo wykształconego architekta. Wymaga tego odpowiedzialność za rozdawnictwo grosza publicznego, ważność subwencyonowanych restauracji i powaga pośrednictwa Grona konserwatorów. Grono powinno popierać i firmą swoją osłaniać tylko takie przedsięwzięcia, za które może przyjąć całą odpowiedzialność.

Posiedzenie 10 kwietnia 1906.

Przewodniczący: kor. Lepszy.

Kons. Stryjeński przedłożył wniosek w sprawie powiększenia kościoła parafialnego w Jaśle; projekt obejmuje powiększenie kościoła w sposób organiczny, przyczem wewnątrz nie ulegnie zniszczeniu, tylko część nawy będzie dobudowana. Jest za tem, by przyjąć jako zasadę, że w razie koniecznej potrzeby przebudowy kościoła można go powiększyć tylko w kierunku podłużnym.

Po dłuższej dyskusji, w której brali udział pp. Odrzywolski, Papée i Kopera, przyjęto wniosek referenta z tym dodatkiem, by przy przebudowie kościoła zachowano szczyt, a w razie niemożności odtworzono dawny.

Kor. Lepszy odebrał z upoważnienia kraj. Dyrekcyi skarbu róg wielicki od spadkobierców br. Rothschilda w Wiedniu i oddał go kasie brackiej w Wieliczce. Zarząd salinarny przyrzekł przechowywać go w muzeum w szafie oszklonej. Należałoby poczynić starania, by róg jako cenny zabytek złotnictwa pomieszczono w przyszłości w Muzeum Narodowym na Wawelu. Przemawiający podnosi zasługi wiceprezydenta kraj. Dyrekcyi skarbu Dr. Korytowskiego około odzyskania rogu wielickiego.

Kor. Kutrzeba podał do wiadomości, że m. Pilzno oddało swe archiwalne księgi w przechowanie Archiwum krajowemu w Krakowie; w Krakowie zarządził ks. proboszcz Błonarowicz inwentaryzację archiwum parafii św. Szczepana; na wniosek referenta Grono uchwaliło poczynić się do kosztów inwentaryzacji.

Kor. Krzyżanowski podaje do wiadomości, że ks. prałat Krzemieński ofiarował 400 kor. na inwentaryzację archiwum kościoła N. P.

Maryi w Krakowie. Pod kierunkiem kor. Kutrzeby zajmuje się inwentaryzacją jeden z młodych historyków.

Posiedzenie 24 kwietnia 1906.

Przewodniczący: kons. Dr. Tomkowicz.

Kons. Tomkowicz i kor. Hendel przedstawili spostrzeżenia dokonane podczas restauracji kościoła św. Andrzeja w Krakowie; odkryto okna romańskie, ślady dawnego gzymsu romańskiego i ślady polichromii na kamieniu tynkowanym — można było zbadać jedynie niektóre partie ścian, gdzieindziej są bowiem piękne rzeźby stiukowe z XVIII w., których niepodobna usuwać.

Po dłuższej dyskusji przyjęto projekt restauracji przedstawiony przez p. Hendla.

Kons. Tomkowicz referował sprawę zamierzonego przekształcenia baszty ciesielskiej przez dyrekcję Muzeum książąt Czartoryskich wedle projektu p. Hendla.

Uchwalono zgodzić się na dobudowanie klatki schodowej z zewnątrz, natomiast oświadczyć się przeciw przerabianiu wnętrza — biblioteka miałaby z tego pożytek tylko chwilowy, a cały charakter baszty obronnej uległby zniszczeniu.

Na wniosek kons. Tomkowicza wybrano subkomitet celem porozumienia się z sekcją rekursową Rady miasta w sprawie zaprojektowania noweli do ustawy budowlanej.

Kons. Kopera przedstawia sprawy swojego okręgu — w Tarnowie zamierzano wieżę ratuszową znieść w górnych częściach, a potem na nowo ją zrekonstruować. Konserwator sprzeciwił się temu i polecił wieżę wzmoć.

W Szywnawładzie poczynił konserwator starania, by dawny drewniany kościół zachować.

Ponieważ jako dodatek do dzienników krakowskich ukazało się pismo ks. Manassero, zbijające wywody Grona w sprawie kościoła poddominikańskiego w Oświęcimiu, ze względu na ważność sprawy uchwalono pomieścić w dziennikach ponowne wyjaśnienie tej kwestyi w następującym brzmieniu:

»Jeszcze o kościele poddominikańskim w Oświęcimiu.

Sprawa kościoła poddominikańskiego w Oświęcimiu zapisała już kilka kart kroniki konserwatorów, walczących tu w obronie zasady kulturalnej, że dla potrzeb dzisiejszej chwili nie należy nigdy usuwać bezcelowo śladów przeszłości. Powtarzać przebiegu sprawy nie potrzeba, konieczna jednak ze względu na opinię publiczną oświetlić odpowiedź na nasze wywody daną w otwartym piśmie X. Dra Emanuela Manassero.

Już poprzednio wyłuszczyło Grono całą rzecz obszernie; dzisiaj wystarczy zaznaczyć, że szereg twierdzeń w piśmie ks. Manassero nie zgadza się z faktami. Ze n. p. było sklepienie gotyckie w nawie dawnego kościoła, że prof. Odrzywolski nie zmienił w kaplicy św. Jacka dawnych

okien ostrołukowych na nowe odcinkowe — na to istnieją dowody i dokumenty.

Zajmiemy się dzisiaj inną stroną kwestyi.

Pismo ks. Manassero usiłuje: 1) usprawiedliwić taktykę, jaką autor zastosował do zarządzeń konserwatorskich; 2) pragnie w naszym społeczeństwie zachwiać podstawą prawną konserwatorskiego stanowiska.

Rozbierzmy te dwa punkty:

Ad 1. »Zobowiązuję się nie przedsiębrać żadnych robót około prezbiterium i oktogonu po stronie zachodniej bez porozumienia się z c. k. konserwatorem«. To wpisał ks. Manassero własnoręcznie do protokołu komisji urzędowej w dniu 30 maja 1904.

»Dowiaduję się (8 listopada 1904), że w dawnym prezbiterium żadnej bramy robić nie wolno, a prezbiterium ma pozostać prezbiterium... Gdy mi tak porozumienie uniemożliwiono przez odstępianie od zasad, które mnie skłoniły do podpisu, uznałem się za zwolnionego od przyrzeczenia i wykonałem potrzebne i najpilniejsze roboty«. To napisał ks. Manassero dnia 3 kwietnia 1906.

Zestawienie to mówi samo za siebie. Porozumienie z konserwatorem pojęte jako czysto jednostronny akt woli strony interesowanej.

2. Czy konserwator miał w tym wypadku prawo działania lub czy go może nadużył?

Wszystkie przez konserwatora Odrzywolskiego w Oświęcimiu przedsiębrane kroki poparło i zsolidaryzowało się z nimi w osobnym memorjale nietylko Grono krakowskie, ale i Grono lwowskie, a więc organizacya konserwatorstwa w całym kraju.

Wspomniana komisya urzędowa powołana została reskryptem Namiestnictwa z dnia 11 maja 1904 r. Równocześnie JE. pan Namiestnik wydał dnia 10 maja 1904 okólnik do wszystkich panów starostów, przypominający właśnie z powodu kościoła w Oświęcimiu najważniejsze postanowienia ustawy o ochronie zabytków i podający je ponownie w odpisach. »Zalecając jak najściślejsze przestrzeganie na przyszłość zawartych tam postanowień polecam Panu czuwać nad tem z urzędu, aby w szczególności co do każdej zamierzonej przebudowy lub restauracyi zabytków dawnej architektury, do których należą w pierwszej linii budynki starych klasztorów, kościołów i cerkwi, a także niektóre gmachy publiczne i zabudowania prywatne, przed rozpoczęciem projektowanych robót zasięgnano zawsze opinii dotyczącego konserwatora i to dość wczesnie tak, aby mu nietylko umożliwić wydanie tej opinii, ale także ewentualne porozumienie się w danym razie z c. k. Komisją centralną«.

Również i najważniejsza władza konserwatorska w państwie, c. k. Komisya centralna poparła w swoim czasie konserwatora w sprawie kościoła poddominikańskiego w Oświęcimiu«.

Posiedzenie 17 maja 1906.

Przewodniczący: kons. Dr. Tomkowicz.

Sekretarz podał do wiadomości, że Teka II została ukończona.

Na wniosek kons. Dydyńskiego i Odrzywolskiego postanowiono przyezynić się pewną kwotą z funduszów Grona do restauracyi baszty zamku w Oświęcimiu, pod warunkiem, że zabytki w niej znalezione będą przesłane do Muzeum Narodowego i że restauracya odbędzie się w porozumieniu z konserwatorem okręgu.

W sprawie restauracyi kościoła św. Andrzeja po długiej dyskusyi wyrażono przekonanie, że należy koniecznie dążyć do uwidocznienia i uzupełnienia niektórych romańskich szczegółów odkrytych w czasie restauracyi.

Kons. Kopera podaje do wiadomości, że ołtarz Ligęzów w klasztorze OO. Bernardynów w Rzeszowie przeniesiono na nowe miejsce; celem ochrony zabytku należy jeszcze otoczyć go balustradą, na co Grono uchwaliło 80 kor. Tenże konserwator poruszył nadto konieczność zabezpieczenia kratą grobowca Ligęzów w Bolesławiu.

Zajmowano się dalej sprawą wypożyczania klisz i fotografii Grona, a nadto unormowania zastępstwa nieobecnych konserwatorów.

Kons. Tomkowicz podniósł konieczność ochrony starego t. zw. »lamusa« w Branicach pod Krakowem, zaś kor. Lepszy wniósł interpelacyę, czy zamierzone przybudowanie skrzydła Magistratu będzie odpowiadało charakterowi pałacu Wielopolskich.

Posiedzenie 26 maja 1906.

Przewodniczący: kons. Dr. Tomkowicz.

Zajmowano się w dalszym ciągu sprawą szczegółów romańskich w kościele św. Andrzeja w Krakowie i zastanawiano się nad sposobem ich ratowania.

Posiedzenie 19 czerwca 1906.

Przewodniczący: kor. Lepszy.

Poruszano i omawiano ponownie sprawę resztek zabytków romańskich w kościele św. Andrzeja w Krakowie, które koniecznie wymagają ochrony.

Zastanawiano się nadto nad kwestyą finansową przyszłej Teki Grona.

Na wniosek kons. Koperę postanowiono poruszyć jeszcze raz sprawę restauracyi wieży strażniczej w Rzemieniu.

Kor. Muczkowski wniósł interpelacyę w sprawie restauracyi wieży i portalu kościelnego w Zatorze i w sprawie »kaplicy aryańskiej« w kamienicy l. 8 w Rynku w Krakowie, w której sklepienie z powodu naporu maszyny drukarni, znajdującej się nad nią, zarysowało się.

Kor. Muczkowski podniósł konieczność inwentaryzacyi tych domów krak., które mają wartość zabytkową, a z powodu ulg podatkowych przeznaczono je na przebudowę.

Kor. Kutrzeba podaje do wiadomości, że miasto Pilzno złożyło w Archiwum krajowem 56 dokumentów.

Cenę Teki konserwatorskiej oznaczono na 20 kor.

Posiedzenie 17 lipca 1906.

Przewodniczący: kons. Dr. Tomkowicz.

Sekretarz Krzyżanowski przedstawił następujący protokół z posiedzenia komitetu redakcyjnego Teki o Wawelu, odbytego 6 lipca b. r.:

Kons. Tomkowicz i kor. Chmiel zdają sprawę z poszukiwań przedsięwziętych po różnych bibliotekach w kraju i za granicą za materiałami do Teki o Wawelu i tak: z materiałów rysunkowych w Suchej na obrazie z portretem jakoby współczesnym Władysława IV znaleziono widok Wawelu z uwidocznionymi dwiema nieznanymi basztami i akwarelę Majerskiego ucznia Vogla z widokiem zamku krak., a nadto starą fotografię z widokiem Wawelu jeszcze z murem obwodowym średnio-wiecznym w miejscu późniejszego domu dla rekonwalescentów.

W zbiorze Pawlikowskich we Lwowie znalazł się cały szereg nader ważnych dawnych rzadkich sztychów i rysunków z widokiem całości lub części zamku krak. w różnych czasach. Rysunki i akwarele są przeważnie lepszych polskich artystów. Nieco takich starych widoków znalazło się też w zbiorach Zakładu Ossolińskich i w Bibliotece Baworowskich.

Z materiałów archiwalnych przejrano w Suchej: Rewizye 1569—1570, rewizyę krakowskiego województwa z r. 1564 z opisem Rabsztyna i aktami nabycia go od Tęczyńskich, a także rachunki z XVI w. drobniejszego znaczenia i przyczynki do opisu Wawelu z końca XVIII w. U Baworowskich we Lwowie przejrano zbiór listów Zygmunta I i Zygmunta Augusta, relacyę oddania zamku krak. z r. 1657; w Bibliotece Ossolińskich relacyę oblężenia zamku z r. 1655.

W archiwum Namiestnictwa, gdzie robiono poszukiwania na zarządzenie p. Namiestnika, nie znaleziono nic.

Kons. Tomkowicz odbył podróż do Drezna i Berlina.

W Dreźnie odszukał referent w »Hauptstaatsarchiv« bardzo szczegółowy plan sytuacyjny Wawelu z czasów Augusta II lub III i plan zamku na koronacyę Augusta II robiony przez Pöppelmana.

W Berlinie w sztabie jeneralnym plan Krakowa z r. 1785 ze szczegółowym planem sytuacyjnym i widokiem Wawelu od strony północno-zachodniej przedstawia wielką wartość; oprócz tego jest tam kilka małych planów Wawelu. W innych licznych zbiorach tak w Dreźnie, jak i w Berlinie nie znaleziono do Wawelu nic ważniejszego.

Do Petersburga i Warszawy odbyli obaj referenci podróż wspólnie.

W Petersburgu przeszukano bez dodatniego rezultatu zbiory Akademii nauk, Akademii sztuk pięknych, Biblioteki Uniwersytetu, Komisji archeograficznej, Akademii duchownej, Archiwum sztabu jeneralnego, gdzie znajdują się tylko dwa liche plany zamku. Przejrano nadto materiały

sztabu głównego i inżynierii i archiwum ministerstwa rolnictwa i dział rycin w Ermitażu.

W Warszawie materiały archiwalne znaleziono w bibliotece Uniwersyteckiej, ordynacji hr. Krasieńskich i komisji skarbu. Najobfitsze jednak materiały znajdują się w Archiwum głównem, gdzie przejrano 230 tomów rachunków dworu królewskiego i zarządzone odpisy z przeszło 20 z nich. Prócz tego przywieziono gotowe już odpisy dwóch najstarszych dotąd znanych lustracji z XVII w., jednej wielkorządów krak. z r. 1615, drugiej zamku krak. z r. 1605.

Po przyjęciu powyższego sprawozdania poruszono jeszcze na tem samem posiedzeniu sprawę restauracji obrazu M. Boskiej z kościoła w Ołpinach.

Sprawę restauracji świeżo spalonego pałacyku p. Kostheima — dawniej Lubomirskich — w Rzeszowie oddano kons. Koperze, zaś sprawę baszty i zabytków w Oświęcimiu kons. Odrzywolskiemu.

Sekretarz przedłożył sprawozdanie finansowe kosztów druku Teki II, a nadto poruszył potrzebę wniesienia petycji do niektórych władz z prośbą o subwencje na dalsze Teki.

Kons. Tomkiewicz, odpowiadając na interpelację kor. Muczkowskiemu, wniesioną na poprzednim posiedzeniu, wyjaśnił, że domom krak., posiadającym większą wartość zabytkową nie grozi przebudowa przy przeprowadzeniu nowej ustawy o uwolnieniu od podatku, albowiem najważniejsze z nich staraniem jego wyłączono od dobrodziejstwa tej ustawy.

Omawiano nadto kosztorys restauracji kościoła św. Anny.

Posiedzenie 16 października 1906.

Przewodniczący: kons. Dr. Tomkiewicz.

Kons. Kopera składa sprawozdanie z czynności w swoim okręgu. Konserwator zalecił projekt polichromii kościoła w Skrzyszowie, wykonany przez artystę-malarza p. Bukowskiego.

W Szywnawaldzie poczynił kroki o wstrzymanie rozebrania kościoła drewnianego.

W obszernej dyskusji omawiano kwestyę szybkiego w naszych czasach znikania tak charakterystycznych drewnianych kościółków wiejskich. Postanowiono starać się, ile można, o ich zachowanie, a w każdym razie przyspieszyć dzieło ich inwentaryzacji — przekonano się bowiem, że publikacja zabytku podnosi jego wartość i nieraz pomaga go uratować.

Kons. Kopera podał dalej do wiadomości, że częściowo spalony pałacyk w Rzeszowie będzie odrestaurowany pod kierunkiem konserwatora przez budowniczego p. Hołubowicza.

Kościół w Starym Wiśniczu restauruje p. Hendel, polichromię dał p. Mikulski; rzecz cała prowadzona bardzo dobrze.

W sprawie restauracji portalu w katedrze tarnowskiej konserwator nie otrzymał żądanych wyjaśnień.

Kons. Stryjeński przedstawia swoją opinię o kościele w Sromow-

cach niższych i fotografie i zdjęcia wykonane przez p. architekta Mączyńskiego.

Grono w myśl referatu uchwała poprzeć podanie ks. proboszcza do Sejmu o udzielenie subwencji na tryptyk.

Sprawę ratowania dawnego kościoła w Rabce i kościoła w Maniowach pod N. Targiem odstąpiono kons. Odrzywolskiemu i Stryjeńskiemu.

Kor. Muezkowski przedstawia następujący projekt nowelli do ustawy budowlanej dla m. Krakowa, który przesłano na ręce prezydenta miasta:

1. Celem utworzenia lub utrzymania architektonicznie zharmonizowanych kompleksów budowlanych, może Magistrat dla poszczególnych ulic lub placów czynić wyższe wymagania pod względem architektonicznym.

2. Przy wszystkich nowych budowlach czuwać ma władza budownicza nad tem, aby malowniczość i estetyczna wartość pewnych kompleksów budowlanych i ich otoczenia wskutek tych nowych budowli nie doznały ujmy.

Dzielnice willowe.

3. Władza budownicza może przeznaczyć pewne części miasta pod budowlę wolno stojące.

W tych częściach miasta muszą być wszystkie fasady budowli architektonicznie wykończone.

4. W innych częściach miasta fasady domów tak frontowe, jak i boczne, widoczne z ulicy, muszą być architektonicznie wykończone.

Plany.

Plany na nowe budowle, przedkładane Magistratowi do zatwierdzenia, oprócz wymogów w § 5 ustawy budowlanej dla m. Krakowa wyszczególnionych, mają nadto przedstawiać:

a) fasady tak od strony ulicy, jak i podwórza z uwidocznieniem sąsiednich budowli;

b) do planów winien być dołączony opis materyałów, z których mają być wykonane fasady, dachy, kominy, wykusze, dymniki i t. p. oraz podany kolor fasady.

6. Gdyby przedłożone szkice i plany nie dawały dokładnego ogólnego wyobrażenia, może władza budownicza zażądać przedłożenia szczegółowych szkiców perspektywicznych.

7. Nie wolno:

a) używać do pomalowania fasad kolorów krzyczących. Przed pomalowaniem fasady należy przedłożyć władzy budowlanej próbę farby;

b) stawiać wysokich bocznych murów w stanie surowym. Mury te, o ile są widoczne z ulicy, mają być architektonicznie ozdobione;

c) dachy mansardowe nie mogą mieć większego nachylenia jak 60%;

d) malować kamiennych portali i obramień okiennych farbą olejną;

e) malować części fasad odmiennym kolorem od koloru całej fasady.

8. Części miasta o charakterze starożytnym lub też pod względem

malowniczości uwagi godne, dalej budowle zabytkowe, posiadające pod względem artystycznym lub historycznym wybitną wartość, będą objęte osobnym spisem, sporządzonym pod kontrolą c. k. konserwatora zabytków. Spis ten sporządzonym zostanie najpóźniej w ciągu roku od wydania tej ustawy i ogłoszonym zostanie w »Dzienniku rozporządzeń« Magistratu i będzie uzupełniany co 10 lat.

9. Wszelkie zmiany lub naprawy w tych budowlach uskutecznione być mogą dopiero po wysłuchaniu Rady artystycznej.

10. Przy restauracji budowli zabytkowych należy o ile możliwości zachować ich zewnętrzny wygląd, a w razie zupełnej ich przebudowy umieścić w przebudowanym budynku w miejscu odpowiedniem ich części charakterystyczne.

11. Nowe budowle lub przebudowy w sąsiedztwie budynków monumentalnych, lub mających historyczne znaczenie, winny być wykonane co do ich położenia, wysokości obszaru, jak i pojedynczych szczegółów, tak aby budynki te co do swego charakteru monumentalnego nie doznały uszczerbku.

12. O tem, czy budynek ma być zaliczonym do rzędu monumentalnych lub historycznych, wreszcie także i o tem, czy nową, powstać mającą budowlę uważać należy za sąsiadującą z budowlą monumentalną, rozstrzyga Rada artystyczna.

13. Reklamy, szyldy firmowe, plakaty na murach szczytowych, balkonach, attykach, dachach i wogóle na częściach budynków, pod względem architektonicznym szczególnie ważnych lub charakterystycznych, są zabronione. Istniejące dotychczas mają być usunięte w terminie przez Magistrat zakresłonym.

14. Szyldy firmowe i napisy mają być wykonane w kolorze nie szpecącym architektury i widoku ulic.

15. Do umieszczenia szyldów firmowych, napisów, reklamowych obrazów i t. p., potrzeba zezwolenia Magistratu po wysłuchaniu opinii Rady artystycznej.

W tym celu należy przedłożyć projekt z przedstawieniem rozmiarów odnośnego szyldu, koloru i materiału, z którego ma być wykonany.

16. We wszystkich sprawach, dotyczących zatwierdzenia planów na nowe budowle, planów regulacji miasta, planów na przebudowy lub odnowy historycznych zabytków, ma władza budownicza przed wydaniem ostatecznej decyzji zasięgnąć opinii Rady artystycznej.

17. Przy budowlach wykonanych kosztem skarbu państwa lub kraju, mają być plany tychże budowli przesłane Magistratowi celem zasięgnięcia opinii Rady artystycznej.

18. Rada artystyczna jest organem doradczym Magistratu, wybranym na trzy lata.

W skład jej wchodzi:

- a) Prezydent miasta lub jego zastępca jako przewodniczący;
- b) c. k. konserwator zabytków;

- c) dwóch delegatów Rady miasta;
- d) dwóch delegatów Towarzystwa technicznego;
- e) delegat Stowarzyszenia budowniczych;
- f) delegat Akademii Sztuk pięknych;
- g) delegat Towarzystwa upiększenia miasta Krakowa;
- h) delegat Towarzystwa miłośników historii i zabytków Krakowa;
- i) dyrektor budownictwa miejskiego jako referent.

20. Radę artystyczną zwołuje na posiedzenie prezydent miasta, stosownie do zachodzącej potrzeby. — Z posiedzeń jej spisanych być ma protokół, który wraz z zapadłymi uchwałami udzielonym zostanie Magistratowi. W razie wniesienia rekursu od odmownej decyzji Magistratu, protokół obrad Rady artystycznej ma być przedłożonym instancyi rekursowej.

Kons. Tomkowicz zdaje sprawę z czynności załatwionych w zastępstwie innych konserwatorów w czasie wakacji.

Razem z kor. Hendlem brał udział w badaniu zamku niepołomickiego i przygotowanych planów jego restauracji wraz z delegowanym przez Ministerstwo rolnictwa architektem p. Tacheccim. Sprawę tę poruszyło Grono przed kilku laty w osobnym memoryale, obecnie jest nadzieja, że restauracja przyjdzie do skutku przy finansowym współdziałaniu Ministerstw Rolnictwa, Wojny i Sprawiedliwości.

Konserwator zwiedził dalej kościoły drewniane w Niegowici i w Grabiu.

W Niegowici pomalował wewnątrz kościoła p. Mikulski, w Grabiu był konserwator wskutek wezwania książecko-biskupiego konsystorza i zgodził się na żądane mniejsze naprawy.

W własnym okręgu sprzeciwił się konserwator sprzedaży gobelinu z kościoła P. Maryi w Krakowie.

W kościele ś. Krzyża w Krakowie rozpoczął art. malarz p. Makarewicz restaurować średniowieczne malowanie ścienne w kaplicy ś. Andrzeja, przedstawiające scenę Ukrzyżowania, na co funduszu udzieliła Grono krakowska Kasa Oszczędności — okazuje się, że nie jest to fresk, ale, jak się zdaje, malowanie enkaustyką, techniką u nas bardzo rzadką.

Również p. Makarewicz restauruje kosztem konwentu XX. Augustyanów duży obraz ścienny w krużganku klasztoru przy kościele ś. Katarzyny, przedstawiający P. Jezusa w cierniowej koronie i M. Boską w półfigurach znacznej wielkości.

Posiedzenie 20 listopada 1906.

Przewodniczący: kor. Lepszy.

Sekretarz przedstawił stan wydatków w r. 1906, zamykający się niedoborem przeszło 700 k. i zawiadomił, że Grono wypłaciło Gminie m. Krakowa 2000 k. na restaurację murów miejskich. Grono uchwaliło zwrócić się do p. prezydenta miasta z prośbą o informację, jaki obrót weźmie sprawa budynków przy kościele ś. Idziego.

Na pismo gminy Kluczkowic, przesłanej przez Wydział krajowy,

upraszającej o zmianę decyzji w sprawie kościoła poddominikańskiego w Oświęcimiu, uchwaliło Grono wyjaśnić, że decyzja ta zapadła po dokładnem zbadaniu sprawy przez wszystkie powołane czynniki i zmianie ulec nie może.

Kor. Kutrzeba zawiadomił, że gminy Nowy Wiśnicz i Tuszów złożyły swoje archiwalia w Archiwum krajowem i podniósł energiczną działalność Wydziału krajowego w tym kierunku.

Dalej zdał sprawę z inwentaryzacji archiwum kościoła N. P. Maryi w Krakowie, prowadzonej pod jego kierunkiem przez Dra Edmunda Długopolskiego w czasie letnim, na którą fundusz łoży ks. archiprezbiter Krzemiński.

Kor. Kutrzeba zawiadomił, że druk Teki archiwalnej w najbliższym czasie rozpocznie od ogłoszenia katalogu Archiwum krajowego.

Kor. Krzyżanowski zdał sprawę z inwentaryzacji archiwum klasztoru Bożego Ciała w Krakowie, prowadzonej przez p. Kazimierza Kaczmarczyka; zinwentaryzowano 176 dyplomów z lat 1289—1833, a nadto 310 rękopisów z XV—XIX w.

Kor. Mueczkowski postawił wniosek, aby Grono konserwatorów wzięło udział w ogłoszeniu konkursu na fasadę domu przy kościele N. P. Maryi w Krakowie wraz z Tow. miłośników historii i zabytków Krakowa, Tow. upiększenia miasta i Tow. opieki nad zabytkami i przyczyniło się do tego subwencją 150 k. — Uchwalono.

Posiedzenie 18 grudnia 1906.

Przewodniczący: kons. Tomkowicz.

Grono uczciło przez powstanie pamięć zmarłego prof. Piekosińskiego.

Na rok 1907 wybrano dotychczasowy zarząd złożony z przewodniczącego kons. Dr Tomkowicza, zastępcy przewodniczącego kor. Lepszego, sekretarza kor. Dr Krzyżanowskiego. Na wniosek przewodniczącego uchwalono wypłacić subwencję krajową na restaurację fary w Krośnie.

Posiedzenie 15 stycznia 1907.

Przewodniczący: kons. Tomkowicz.

Udzielono absolutorium sekretarzowi za prowadzenie kasy Grona w r. 1906.

Kor. Stryjeński podaje do wiadomości, że architekt p. Mączyński wykonał szereg zdjęć portali, bram, sieni i widoków ulic krakowskich w r. 1906 z uwzględnieniem ich dawnego charakteru.

Kor. Lepszy podnosi, że ten dawny charakter nieraz w Krakowie się zaciera i wskazuje między innymi na zniszczenie szkarp domu na rogu ul. Brackiej i Rynku.

Kons. Tomkowicz zawiadamia, że restauracji malowania ściennego, przedstawiającego Ukrzyżowanie w kościele ś. Krzyża w Krakowie, dokonał umiejętnie art. malarz p. Juliusz Makarewicz — funduszu 800 k. na ten cel dostarczyła Gronu z całą oliarnością krakowska Kasa Oszczędności.

Kons. Kopera zawiadamia, że na najbliższym posiedzeniu przedstawi sprawę rozszerzenia kościoła w Szczepanowie i przemalowania kościoła w Pilźnie.

Posiedzenie 19 lutego 1907.

Przewodniczący: kons. Tomkowiez.

Przewodniczący odczytał list ks. kanonika Leśniaka z Tarnowa z wyjaśnieniem, że plany robót restauracyjnych w katedrze tarnowskiej przedkładane były w swoim czasie Gronu.

Wybrano komisję celem obmyślenia sposobu ocalenia narażonych na zniszczenie fresków w krużgankach klasztoru ś. Katarzyny w Krakowie, których prócz trzech zrestaurowanych znajduje się jeszcze dosyć wiele, częściowo odsłoniętych, częściowo ukrytych pod pobiałą.

W sprawie kościoła paraf. w Jasle oświadczyło się Grono w zasadzie przeciw zburzeniu kościoła i postanowiło wysłać komisję na miejsce dla powzięcia ostatecznej decyzji o ewentualnej przebudowie.

Kons. Odrzywolski zbadał basztę w Oświęcimiu — z wiosną będzie można przystąpić do nakrycia wieży; konserwator przedstawia także wykaz znalezionych tam zabytków archeologicznych.

W dalszym ciągu wskazuje kons. Odrzywolski, że potrzebną jest restauracja dachu kościoła pobenedyktyńskiego w Tyńcu. Grono uchwaliło przygotować kosztorys i przedstawić sprawę Sejmowi z prośbą o subwencję na ten cel.

Kor. Bieńkowski stawia wniosek o zbadanie równocześnie walącego się podobno sklepienia w zabudowaniach klasztoru.

Kons. Kopera przedstawia plan rozszerzenia kościoła w Szczepanowie, wykonany przez architekta p. Zubrzyckiego, a polegający na zachowaniu dawnego kościoła i wciągnięciu go w organizm nowej dobudowy.

Grono godząc się na wniosek konserwatora przyjmuje w zasadzie wspomniany projekt.

Kons. Kopera podaje do wiadomości odpowiedź Komisji centralnej na swoje pismo w sprawie inwentaryzacji zabytków drewnianych; Komisya godzi się na jej przeprowadzenie i oczekuje szczegółowych wniosków przedstawionych przez grupę konserwatorów.

Kons. Tomkowiez przedstawia projekt rządowej restauracji fasad i dachów Biblioteki Jagiellońskiej — uchwalono zbadać rzecz na miejscu i wybrano w tym celu komisję.

Z powodu przedłożonego przez przewodniczącego pisma dyr. Fałata w sprawie ocalenia i restauracji kościoła drewnianego w Osieku, na co już podobno część środków zebrano, uchwalono zażądać szczegółowego kosztorysu.

Na wniosek przewodniczącego uchwaliło Grono zwrócić się do starostwa w Nowym Targu z przedstawieniem, by nie burzono kościoła w Sromowcach Niżnych.

Kons. Kopera podaje do wiadomości, że grozi niebezpieczeństwo przebudowy kościoła w Zatorze i portalu jego.

Posiedzenie 20 marca 1907.

Przewodniczący: kons. Tomkowicz.

Kons. Tomkowicz zawiadomił, że druk pierwszej połowy Teki o Wawelu, obejmujący historię budowli zamkowych z wyjątkiem historii pałacu renesansowego, jest na ukończeniu.

Uchwalono przesłać Exc. hr. Pinińskiemu pismo z podziękowaniem za przeprowadzenie w Sejmie rezolucyi z wezwaniem do rządu, by przeprowadzono ustawową reorganizację konserwatorstwa.

Kons. Tomkowicz zawiadamia o komisyi odbytej w sprawie restauracyi Biblioteki Jag. i odczytuje opinię wniesioną w tym względzie do władz rządowych — konserwator nie zalecając przedłożonych planów, oświadczył się za koniecznością restauracyi budynku na podstawie najdokładniejszego zbadania i lepszego zabezpieczenia gmachu i zbiorów przed niebezpieczeństwem pożaru.

Przewodniczący komunikuje listowne doniesienie o niebezpieczeństwie grożącym dworowi z XVI w. w Wielopolu Skrzyńskim, dalej sprawę przybudówki w klasztorze w Starym Sączu.

Kons. Kopera przedstawia sprawę polichromii kościoła w Pilźnie i wydane w tej mierze zarządzenia — przyjęto do wiadomości.

Posiedzenie 16 kwietnia 1907.

Przewodniczący: kons. Tomkowicz.

Sekretarz zawiadomił, że Grono lwowskie nadesłało ostatni zeszyt swoich sprawozdań.

Kons. Tomkowicz przedkłada I część Teki o Wawelu.

Kor. Krzyżanowski zawiadamia, że druk teki archiwalnej już się rozpoczął drukiem Katalogu Archiwum krajowego opracowanego przez kor. Kutrzebę.

Kons. Tomkowicz zdaje sprawę z czynności komisyi, która miała zbadać freski w krużgankach przy kościele św. Katarzyny. OO. Augustianie mają zamiar przystąpić do restauracyi krużganków, której ten budynek bardzo potrzebuje. Na czas naprawiania sklepień zasłoni się freski, potem część ich zamierza klasztor odrestaurować swoim kosztem, a jest nadzieja, że i na resztę fundusze z czasem się znajdą. Obrazy odsłonięte nie powinny długo pozostać bez utrwalenia, lecz bezpośredniego niebezpieczeństwa nie ma.

Do Jasła uda się w najbliższym czasie komisya dla zbadania stanu budynku kościoła parafialnego i sprawy zamierzonej przebudowy.

Sprawę kościoła w Tarnawie i dworu w Wielopolu Skrzyńskim zbada na miejscu kons. Kopera.

Na kościół ś. Sebastjana w Wieliczce przyznano pod pewnymi warunkami ponowną subwencję 100 k.

Na pokrycie kosztów umieszczenia płyty nagrobkowej Szylinga zewnętrznej zakrystyi kościoła N. P. Maryi przyznano subwencję 75 k.

Posiedzenie 14 maja 1907.

Przewodniczący: kons. Lepszy.

Kons. Lepszy zdał sprawę z podróży urzędowej w swoim okręgu.

W Jasle stwierdził konserwator, że kościołowi parafialnemu nie grozi zawalenie, nadto polecił zbadanie ścian, odkrycie części kamiennych, co posłuży za materiał do dalszej decyzji konserwatorskiej.

W Sromowcach Niżnych odmówił konserwator zezwolenia na zburzenie kościółka drewnianego i nakłonił ks. Kwiatkiewicza do podjęcia kroków celem przeniesienia go na tamtejszy cmentarz z przeznaczeniem na kaplicę cmentarną.

W Przyszowej zbadał konserwator wskutek polecenia Komisji centralnej kościołek drewniany, który zastał referent przyparty do murów nowego kościoła w ten sposób, iż o uratowaniu go mowy być nie może. Nadto wewnątrz zastał już zupełnie zrujnowane, a przedmioty kultu przeniesione do nowego kościoła. Konserwator polecił przeniesienie pozostałych dwóch epitałów do nowego kościoła, a drzwi oraz barokową tęczę kościoła radził ofiarować do Muzeum Narodowego w Krakowie.

Sekretarz przedstawia pismo Rady szkolnej kraj. z zapytaniem, w jaki sposób rozszerzyć poszanowanie dla zabytków historycznych w naszym kraju za pośrednictwem nauczycielstwa — analogiczne postanowienia wydała Rada szkolna w Karyntyi, a udzieliła ich Komisya centralna. Rzecz oddano do referatu kor. Muczkwowskiemu.

Kons. Kopera zdaje sprawę z posiedzenia komisji w sprawie inwentaryzacji budynków drewnianych — na podstawie jej uchwały referent wraz z kons. Lepszym wygotowali memoriał do Komisji centralnej, w którym oświadczyli gotowość podjęcia się tej inwentaryzacji w Galicyi zachodniej, pragnąc rocznie opracować przynajmniej 10 kościołów i upraszali Komisję o odpowiednie kredyty na ten cel.

Posiedzenie 18 czerwca 1907.

Przewodniczący: kons. Tomkowiez.

Kons. Tomkowiez w obszernym wywodzie przedstawił projekt restauracji zamku na Wawelu, opracowany przez p. Hendla.

Trzyma on się zasady historycznej i dąży do zachowania architektury gmachu, tak jak się przedstawiał na końcu czasów polskich, z uwzględnieniem wszystkich szczegółów stylowych dawniejszych, o ile się dochowały, a uszanowaniem dodatków XIX w., o ile mają cechę artystyczną. Dopelnienia (obramienia okien i gzymsy fasad zewnętrznych) i zmiany (kształt dachu głównego) odnoszą się tylko do szczegółów niezbyt dawno zniszczonych lub przekształconych, o których napewne wiemy, jakie były. Zamek jest zabytkiem żyjącym, a restauracja jego musi się też liczyć z ogólnem uczuciem społeczeństwa, które domaga się, aby była połączoną z przywróceniem przynajmniej architektonicznej jego dawnej świetności.

Komitet restauracji zamku na ostatnim posiedzeniu, odbytem dnia 27 maja b. r. jeszcze nie oświadczył się w sprawie projektu p. Hendla, uchwalił tylko zmianę dachu (z wyjątkiem hełmów wież) i polecił na próbę wykonać w południowem krótkim skrzydle oczyszczenie arkad

krużganków z późniejszych dodatków czysto praktycznej cechy. Uchwalono w tej sprawie odbyć osobne posiedzenie.

Sprawę subwencji na restaurację kościoła w Tyńcu oddano do załatwienia kons. Lepszemu, zaś petycję OO. Pijarów w Krakowie kons. Tomkowiczowi.

Kor. Mieczkowski przedkłada szczegółowy referat w sprawie ochrony zabytków przez nauczycielstwo, poruszonej przez Radę szkolną krajową.

Uznano za pożądane, by nauczycielstwo wpajało w młodzież poszanowanie i miłość zabytków przeszłości, zastrzeżono się jednak przeciw temu, by oddawać mu nadzór lub bezpośredni wpływ na restaurację zabytków.

Kons. Kopera porusza sprawę dworu z XVI wieku w Wielopolu Skrzyńskim, będącego cennym zabytkiem architektonicznym, który obecnie sprzedany przez Bank parcelacyjny zaczyna burzyć.

Grono wyraziło przy tem ubolewanie, że poprzedni właściciel do tego dopuścił, a nadto postanowiło zwrócić się do Starostwa w tej sprawie.

Kons. Kopera podaje do wiadomości, że Komisya centralna przyrzekła wystarać się o odpowiednie fundusze na inwentaryzację zabytków drewnianych w Galicyi, pod warunkiem uzyskania subwencji także i ze strony kraju.

Kons. Tomkowicz przedstawił sprawę kościoła w Ruszczy; doszło do porozumienia tak, że kościół wbrew pierwotnym zamiarom nie ulegnie przedłużeniu ani rozszerzeniu, przez co tak cenny zabytek gotycki da się zachować.

Posiedzenie 25 czerwca 1907.

Przewodniczący: kons. Dr. Tomkowicz.

Kons. Lepszy i kor. Hendel przedstawili projekt rekonstrukcyi baszty w Bieczu.

Omawiano sprawę restauracyi budynku Biblioteki Jagiellońskiej, której plany opracowało starostwo. Ze względu na ważność zabytku postanowiono sprawę restauracyi dokładnie zbadać i omówić.

Uchwalono rozesłać członkom Grona kwestyonaryusz w sprawie restauracyi zamku na Wawelu.

Posiedzenie 2 lipca 1907.

Przewodniczący: kons. Dr. Tomkowicz.

Uchwalono wypłacić z subwencji krajowej na restaurację kościoła kościoła św. Andrzeja w Krakowie 1126 kor.

Kons. Tomkowicz podniósł, że doszło do jego wiadomości, jakoby w muzeum dycieczalnym w Tarnowie przemalowano niektóre obrazy bez wiedzy właściwego konserwatora — uchwalono zbadać bliżej tę sprawę.

Kor. Krzyżanowski zawiadamia, że trzy rękopisy muzyczne z XVI w., będące dawniej własnością Rorantystów katedralnych w Krakowie, a zaginione przed kilku laty, są do nabycia u jednego z zagranicznych antykwaryuszy — pierwszej wiadomości o tem udzielił poprzednio

na Gronie kor. Estreicher — referent rzecz zbadał i stawia wniosek o nabycie tych rękopisów przez Grono.

Po dłuższej dyskusji przyjęto wniosek powyższy z tym dodatkiem, że pozostawia się w pierwszym rzędzie prawo odkupu tych zabytków Kapitulie krakowskiej, a gdyby z tego nie chciała korzystać, Bibliotece Jagiellońskiej.

Kons. Kopera podnosi, że w domu przy ul. Kanoniczej l. 22 odkryto dawne malowania na ścianach i stropach izb mieszkalnych — uchwalono postarać się o zdjęcia fotograficzne, jeżeli architekt tego już nie uczynił.

Uchwalono dalej podnieść subwencję na restaurację kościoła św. Sebastjana w Wieliczce do wysokości 200 kor. z uwagi, że komitet zastosował się zupełnie do życzeń konserwatorów.

Sekretarz przedstawia pismo c. k. Dyrekcyi kolei państwowych, donoszące, że c. k. Ministerstwo kolei nie przychyliło się do podania obu Gron krajowych o ulgi przy urzędowych jazdach konserwatorskich.

Następnie przystąpiono do dyskusji nad sprawą restauracji zamku na Wawelu, biorąc za jej podstawę model plastyczny, przedstawiony przez p. Hendla.

Kor. Stryjeński podnosi, że przy restauracji należy robić jak najmniej rzeczy nowych, powinno się ograniczyć do utrwalenia tego, co jest; nastrój ogólny powinien zostać tensam. Przemawiający nie godzi się na pokrycie dachówką polewaną i barwną. Należałoby go raczej pokryć tą samą dachówką, jaka istnieje obecnie, ma ona patynę. Kolorowa polewa daje nam motyw nowy kolorystyczny, temu mowca jest przeciwny.

Mowca przedkłada plan własny, jakby rozumiał projekt zachodniego traktu budowli zamkowych. Przeciwny jest temu, by rezydencję cesarską umieszczać w dawnych komnatach zamkowych i sądzi, że na miejscu dawnych kuchni królewskich należy postawić willę cesarską z rozległym widokiem na Karpaty. Ze względu na stan finansowy kraju oświadcza się za zatrzymaniem dawnych budynków wojskowych, w których mogłyby znaleźć pomieszczenie muzea i Akademia Umiejętności.

Kor. Odrzywołski wyraża zadowolenie, iż na fasadzie pałacu ma się przywrócić dawne obramienia okien. Uderzają go jednak małe okienka poddasza i pragnąłby co do tego mieć wyjaśnienie, o ile mają one rację bytu. Co do zakończenia wież, to wieża Zygmunta III zbyt jest delikatna, zbyt smukła i wolałby formy raczej uproszczone. Byłby też w tym względzie za odłożeniem się sprawy, aby zyskać czas do namysłu. Przy traktowaniu wschodniej części zamku jest za dążeniem do osiągnięcia większej prostoty. Wysokość Lubranki według projektu wydaje mu się za wielką; górna część murowana na kroksztynach za bogata i pretensjonalna. Zresztą postawiłby sobie jeszcze pytanie, czy attyka pawilonu ze schodami obok Lubranki jest stosowną. Projekt restauracji krążganków dziedzińca uważa za zupełnie dobry. Co do kominów, zastrzega sobie głos po zbadaniu dokładniejsem sprawy. Razi go także attyka na wieży senatorskiej

zbyt silnem i cisnącem się w oczy rozczłonkowaniem i modelunkiem. Wreszcie uważa za mniej odpowiedni nowoprojektowany ganek w narożniku pomiędzy łaźniami królewskimi a skrzydłem zachodniem (od strony katedry) i użycie do niego motywu z II piętra dziedzińca zamkowego. Co do dachówki, to projektowany nastrój kolorystyczny barwnej polewy szkodziłby wrażeniu całości.

Kor. Muczkowski wyraża się ujemnie o dachówce kolorowej, przyczem przytacza jako odstraszący przykład kościół św. Szczepana w Wiedniu.

Kons. Kopera oświadcza się za dachówką kolorową, bo taka była na dawnym zamku Zygmuntofskim, a czerwona dachówka byłaby właśnie nowością, któraby się sprzeciwiała ściśle historycznej restauracyi.

Kor. Mycielski przyłącza się do opinii p. Stryjeńskiego w kwestyi dachów.

Kor. Hendel odpiera w dłuższem przemówieniu podniesione zarzuty. Małe okienka poddasza pod gzymsami głównymi fasad zostały odkryte pod tynkiem, w jednym z nich zachowało się całkowite zasklepienie. Wielkość ich i niesymetryczny rozkład nie ulegają wątpliwości. Zamurowane one zostały przy przerobieniu budynku na koszary i obniżeniu dawnego gzymsu, którego ślady są widoczne na konsoli muru ogniowego skrzydła północnego.

Co do kształtów hełmów wieży Zygmunta III i Lubranki, nowe warianty modelu są w robocie. Hełm wieży Zygmunta III wzorowano według widoku na wielkim miedziorzycie z początku XVII w. Na modelu wygląda mniej korzystnie, bo się patrzy nań wprost, a właściwie należałoby ocenić efekt z punktu z którego w rzeczywistości jedynie wieża jest widzialną, od podnóża góry. Hełm Lubranki wzorowano według typu dawnych wież obronnych miejskich w Krakowie. Na wieży z XVII w. obok Skarbcza katedr. projektujący ma obecnie zamiar pozostawić hełm istniejący.

Dodanie attyki na pawiloniku nie obok Kurzej stopy, tylko przy Lubrance wynikło z powodu odnalezienia śladów dawnego wyjścia na strych w tem miejscu. Przy przebudowie zamku na koszary już górna część klatki schodów kręconych była rozebrana, jak świadczą rysunki. Architekt ówczesny uznał konieczność nadmurowania i projektował je jako całkiem nieodpowiedni krenelaż gotycki w stylu angielskim. W miejsce krenelażu zaprojektowano teraz renesansową attykę o motywach krakowskich.

Projektowane pokrycie dachu dachówką polewaną różnobarwną, mowca uważa jako szczególny dodatni i ważny, wobec wielkich płaszczyzn fasad zewnętrznych z cegły a częściowo z kamienia czerniałego — gdyż przypuszcza, że mury zostaną nietynkowane. Pozostawienie dachówki czerwonej obok masy czerwieni w murach wywołałoby wrażenie niekorzystne. W XVI w. nie bano się kolorów w całej Europie, tembardziej u nas. Świadczą o tem znalezione na zamku wśród rumowiska setki da-

chówek barwnych, obok zapisek o ich zamawianiu i nawet o ich ilości w każdym kolorze w rachunkach Bonerowskich, świadczą zachowane do dziś dnia reszty polichromii w pokojach i na krużgankach, wreszcie fragmenty glazurowanych kolorowych posadzek z pokojów i krużganków. Wszak i dzisiejsza »sztuka stosowana« dąży również do dawnego bogactwa barw. Projektowany wielki wzór kilimowy dachu jest bezpretensjonalny, a zgadza się co do stosunku wzajemnego barw z tem, co wiemy o dawnym dachu z rachunków budowy. Projektowane wiązanie dachu żelazne daje największą rękojmię zabezpieczenia od ognia. Każdy strop jakikolwiekby on był, przebiję paląca się belka, a stare belki pułapów są wątlęm próchnem. Co do kształtu dachu projektujący jest za podwyższeniem go. Będzie to przywróceniem dawnej postaci, którą nietylko widzimy na rycinach i rysunkach aż do r. 1850, ale której dokładne linie spadów dały się odszukać na murach ogniowych. Mowca w końcu uzasadnia projektowanie logii między wieżą z XVII w. a Skarbceem katedr. i zamiar zburzenia części zamku za tą wieżą i dawnym murem obronnym. Część ta wystawiona w XVII w. z lichego materiału i tylko ze względów użytkowych, przebudowaną została w czasach porozbiorowych całkowicie. Są ślady, że przedtem stał tu jedynie budynek parterowy. Za usunięciem tej dodanej piętrowej części zamku przemawia 1-o potrzeba przywrócenia salom zachodniego skrzydła pałacu na wszystkich piętrach pierwotnego oświetlenia, jeżeli mają one służyć na jakikolwiek cel; 2-o odsłonięcie pięknej gotyckiej ściany skarbcza z bogatym profilowaniem w cegle i kamieniu; 3-o to, że podworeczyk między katedrą a pałacem stanie się w ten sposób prawdziwie malowniczym zakątkiem, o szczegółach artystycznej wartości, dziś zupełnie zasłoniętych.

Kons. Lepszy, jakkolwiek doznaje wrażenia, że dachówka czerwona najlepiejby odpowiadała ogólnej całości, to jednak wobec faktu, że dach był pierwotnie kryty dachówką kolorową i wychodząc z założenia, że artysta, który rzecz najlepiej zgłębił i najlepiej wmyślił się w wygląd, jaki niegdyś Wawel przedstawiał, nie powinien być krępowanym uchwałą, która może zasadniczo wypaczyć myśl jego, odda głos swój na rzecz projektowanej dachówki kolorowej temwięcej, że decyzję poprzedzi próbne pokrycie skrzydła południowego.

Kor. Stryjeński stawia wniosek: Grono konserwatorów uchwała:

- 1) pochwała się cały model restauracji w ogóle i szczegółach,
- 2) przy restauracji wszelkie części stare, które mogą być utrzymane, mają pozostać bez zmiany,
- 3) Grono uprasza o alternatywę obniżenia Lubranki,
- 4) a pozostawienie wieży »Sobieskiego« z hełmem barokowym,
- 5) dach podcieniowy należy zachować jak na modelu z dachówką obecną z dopełnieniami,
- 6) co do pawilonu cesarskiego uważa Grono za stosowne utworzyć go w ten sposób, aby stanowił zanknięcie podwórza,
- 7) uważa utrzymanie nowych budynków wojskowych za wskazane,

8) pożądanem jest utrzymać widok na Wisłę i

9) w restauracji nie dochodzić w szczegółach do ostatniego wyrazu wykończenia.

Przyjęto wniosek od 1—4, resztę punktów odłożono do następnego posiedzenia.

Posiedzenie 15 października 1907.

Przewodniczący: kons. Dr. Tomkowicz.

Kons. Dydyński podał do wiadomości, że we wsi Brzeziu (pow. Bochnia) odkopano kopiec, w którym znaleziono grobowiec z trumnami — jest to prawdopodobnie dawny cmentarz kalwiński.

We wsi Chrostowa (pow. Bochnia) w lesie na granicy gminy Podgrodzie znajdują się reszty zameczyska ulegające zniszczeniu.

Uchwalono zwrócić się do właścicieli p. p. Władysława Żeleńskiego i Zdzisława Włodka z prośbą o ochronę zabytków.

Kons. Lepszy przedłożył plany restauracji kościoła farnego w Krośnie. Restauracja obecna dotyczy strony zewnętrznej nawy głównej i bocznych, zbudowanych na przełomie XV i XVI w. i zasada się przeważnie na robotach konserwacyjnych. Jedynie na fasadzie zachodniej, podpartej dwiema szkarpami, będzie ona znaczniejszą, gdyż odkryto tam pod tynkiem ościeże wielkiego ostrołukowego okna, które należy przywrócić.

Groźny stan attyki, zbudowanej w XIX w., domaga się gruntownej przebudowy, wskutek czego ma otrzymać wygląd gotycki, który odpowiadać winien stylowi współczesnych gotyckich kościołów polskich z końca XV lub początku XVI w. Do starej, średniowiecznej wieży warownej, utopionej niepostrzeżenie w zachodnio-południowym węgle kościoła, przypierają reszty muru fortyfikacyjnego. Ponieważ ten starożytny ślad obronności miejskiej Krosna pragnie ustąpić komitet parafialny, przeto referent wnosi, aby Grono oświadczyło się stanowczo za utrzymaniem i konserwacją tego pamiątkowego fragmentu budownictwa wojennego z czasów Kazimierza W. Wniosek uchwalono.

Kons. Tomkowicz podał do wiadomości, że nowy hełm wieży przy kościele Bożego Ciała w Krakowie będzie ściśle odtworzony według starego, który z powodu złego stanu wiązania musiał być rozebrany. Pokrycie będzie tak jak na starym ołowiane. Roboty prowadzą się pod kierunkiem p. Kryłowskiego.

Wieże przy kościele św. Andrzeja w Krakowie mają na romańskim murze barokowe hełmy. Z powodu groźnego stanu tych ostatnich okazała się potrzeba ich odtworzenia, przyczem kształt i wygląd dotychczasowy ma być wiernie zachowany; roboty prowadzi p. Czunko pod kierunkiem p. Hendla.

Kor. Muczkowski, wskazując na przykład niekorzystnej zmiany charakteru ul. Kanoniczej przez przebudowę domu pod l. 22, podnosi potrzebę przyspieszenia sprawy Rady sztuki przy Magistracie.

Kons. Tomkowicz przedstawił sprawy innych okręgów, które pod nieobecność innych konserwatorów załatwił.

Dwór w Wielopolu Skrzyńskim, mimo wszelkich zabiegów, nie dał się uratować, pozostały jedynie reszty murów. O tem, jakim był ten zabytek, świadczyć będą zdjęcia fotograficzne amatorskie.

Konserwator doradził komitetowi parafialnemu w Osieku, by na cele konserwacyi drewnianego kościoła zwrócono się do Sejmu o subwencję.

Sprawę ochrony ruin zamku na górze Uklejnie pod Myślenicami oddano kor. Papćemu, sprawę zaś zamierzonego zburzenia kościoła drewnianego w Paczołtowicach kons. Lepszemu.

Kons. Tomkowiec podnosi, że stary malowniczy most w Czerny psuje się, naprawa jego będzie kosztowała bardzo dużo; kons. Stryjeński ofiarował się przedłożyć szkic i kosztorys jego konserwacyi.

Posiedzenie 5 listopada 1907.

Przewodniczący: kons. Dr. Tomkowiec.

Przewodniczący wita nowo mianowanych konserwatorów archiwalnych pp. Krzyżanowskiego, Kutrzebę i Papéego.

Kons. K o p e r a składa sprawozdanie ze swego okręgu. Kościół w Starym Wiśniczu przy wydatniejszej subwencji krajowej restauruje zarząd kościoła w porozumieniu z konserwatorem wzorowo, zabiegi tamtejszego proboszcza ks. Rátowskiego około odnowienia tego zabytku podnieść należy z uznaniem.

W Tarnowie muzeum dyecezyalne, otoczone należytą opieką, nie może się odpowiednio rozwijać z powodu braku środków i miejsca.

W Skrzyszowie pod Tarnowem kościół drewniany obecnie wewnątrz restaurowany, będzie ozdobiony zabytkami z XVI i XVII w., które w tym kościele się zachowały i częściowo nie były należycie uwydatnione.

W Wytrzysszecz nad Dunajcem (pow. Brzesko) ruiny zamku powoli znikają, ponieważ kamień systematycznie rozbierają.

Przy sposobności dodaje kons. Tomkowiec, że budynek w r. 1824 był jeszcze zamieszkały, a przynajmniej pod dachem.

W Przeczyce (pow. Pilzno) zgodził się konserwator na zburzenie drewnianego kościoła, pochodzącego wprawdzie z XVIII w., ale posiadającego portal gotycki prawdopodobnie z XIV w. z czasów pierwotnej budowy; kościół bez znacznego nakładu utrzymać się nie dał, konserwator uczynił jednak zastrzeżenie, aby portal zachowano i odpowiednio umieszczono.

W Pilźnie wewnątrz kościoła umiejętnie się odnawia, zewnątrz wymaga kościół koniecznej restauracyi.

Dzięki pomocy p. Stanisława Wayhingera załatwił konserwator ostatecznie pomyślnie sprawę zachowania grobu Socyna w Lusławicach, na który to cel udzielił Wydział krajowy subwencyi.

Kons. Lepszy przedstawia sprawę restauracyi baszty w Bieczu. Dach pokryto nieodpowiednio. Konserwator zwrócił się z przedstawieniem do ks. Pastora.

Kons. Kutrzeba przedstawia wynik posiedzenia konserwatorów i korespondentów archiwalnych w sprawie szkartowania aktów sądowych.

W posiedzeniu wzięli udział pp. Krzyżanowski, Muczkowski, Estreicher, Kutrzeba oraz zaproszony jako gość prof. Fierich. Referat przedłożył kons. Kutrzeba. Przy określeniu jakiego rodzaju akta ze szkartowanych obecnie przez sądy mają być zachowane, zadecydowały trzy względy: 1) iż sądy mają obowiązek zachowywać cały szereg aktów i ich nie szkartować: są to właśnie akta najważniejsze, n. p. dekrety dziedzictwa; 2) iż wiele zjawisk życia zostaje dziś utrwalonych w inny sposób wystarczający (statystyka, dziennikarstwo); iż z powodu nietrwałości papieru, na którym akta sądowe są spisywane, siłą rzeczy ulegną zniszczeniu. Uchwalono więc:

1. Dla przykładu zachować w całości (lub przynajmniej w znacznej części) akta jednego sądu powiatowego, który oznaczy prezydium sądu wyższego w Krakowie jako wzorowo prowadzony, by umożliwić ewentualne studjum działalności sądów powiatowych za starej procedury.

2. W całości z tych samych względów zachować akta wszystkie (lub w przeważnej mierze) jednego sądu obwodowego, który wskaże prezydium sądu wyższego.

3. Zachować w całości akta sądu górniczego w Krakowie ze względu na ważność tych aktów dla poznania rozwijającego się u nas przemysłu górniczego.

4. Z aktów innych sądów cywilnych zachować niektóre (ewentualnie sposobem przykładu) o ileby ze względu na specjalne stosunki prawne przedstawiały interes naukowy.

5. Z aktów karnych sądów powiatowych zachować akta spraw mających kulturalne znaczenie (n. p. procesy o znachorstwo). Wykaz spraw takich według odnośnych paragrafów kodeksu karnego podjęli się przygotować pp. Muczkowski i Kutrzeba.

6. Odnośnie do aktów karnych trybunałów i sądów przysięgłych należy porozumieć się z prokuraturą państwa, by na podstawie jej corocznych sprawozdań wyszukać sprawy ważniejsze i ciekawsze ze względów politycznych, kulturalnych i t. d.

7. Inne akta zachować, jeśli zachodzą specjalne do tego przyczyny, kierując się wykazami aktów, przesyłanymi przez sądy.

8. Przeprowadzenia tych postanowień podjął się kons. Kutrzeba, a to w zakresie działalności archiwum krajowego, które w myśl przepisów ma prawo akta szkartowane z sądów zabierać.

9. Na koszt, zwłaszcza na jazdy do siedzib sądów obwodowych dla przejrzenia aktów zaproponować Gronu uchwalenie kwoty 500 koron.

Kredyt proponowany uchwalono.

Kons. Papée odbył podróż do Myślenic z polecenia Grona w towarzystwie budowniczego Wojtyczki i Dra Stanisława Golińskiego, kraj. instruktora ogrodnictwa. Oznaczono terytorium, które ma być zajęte na plantacye zamkowe i na podstawie tego oznaczenia zamówiono u geometry plan, który jest potrzebny do przeprowadzenia kontraktu kupna między miastem Myślenicami a gminą Dolany, właścicielką zameczyska na Uklejnie.

Kons. Tomkowicz okazuje rysunki i zdjęcia hełmu wieży kościoła

św. Andrzeja w Krakowie, wykonane przez p. Czunkę i wyjaśnia, że są skopiowane zupełnie wiernie według starych.

Posiedzenie 19 listopada 1907.

Przewodniczący: kons. Dr. Tomkowiec.

Kons. Krzyżanowski przedkłada wnioski komisji w sprawie honorarium za Teki Grona.

Prowadzono następnie dalszą dyskusję nad memoriałem w sprawie restauracji zamku na Wawelu, które Grono ma przedłożyć czynnikom decydującym, lecz przed ostateczną stylizacją postanowiono odbyć jeszcze naradę na miejscu na Wawelu.

Posiedzenie 12 grudnia 1907.

Przewodniczący: kons. Dr. Tomkowiec.

Zebrano się na Wawelu i po obejrzeniu stajni królewskich i dziedzińczyka za nimi, przystąpiono do dyskusji nad kwestyą pawilonu cesarskiego, w sprawie którego uchwalono oświadczyć się:

1) za utrzymaniem budynku dawnych stajen królewskich, t. j. suteren i parteru gdyż piętra są budową bezstyłową nowszych czasów:

2) wstrzymać decyzję co do kuchni królewskich aż do ukończenia badań po opróżnieniu przez wojsko:

3) oświadczyć się za umieszczeniem rezydencji cesarskiej w samym pałacu królewskim na Wawelu.

Następnie wybrano kor. Stryjeńskiego delegatem Grona do Rady artystycznej m. Krakowa.

Posiedzenie 28 stycznia 1908.

Przewodniczący: kons. Dr. Tomkowiec.

Kor. Stryjeński zawiadamia o zamierzonej przebudowie kościoła parafialnego w Żywcu.

Następnie prowadzono w dalszym ciągu dyskusję nad enuncyacją w sprawie restauracji zamku na Wawelu.

Posiedzenie 7 lutego 1908.

Przewodniczący: kons. Dr. Tomkowiec.

Kons. Tomkowiec podaje do wiadomości, że kamienica o charakterystycznym układzie wnętrza przy Placu Szczepańskim l. 8 ma być zburzoną; znajdują się w niej ciekawe szczegóły, jak renesansowe lavabo, odrzwia gotyckie i t. d. Konserwator poczyni kroki celem ratowania tych zabytków; ma nadzieję, że właściciel domu, t. j. Towarzystwo rolnicze, zechce swoim kosztem sporządzić przed zburzeniem plan budynku i fotografie ważniejszych szczegółów, lecz na wypadek gdyby starania w tej mierze nie odniosły skutku, stawia wniosek o uchwalenie na pokrycie kosztów kredytu 100—200 kor., co też uchwalono.

Postanowiono darować do Archiwum aktów dawnych m. Krakowa rękopis: »Regestrum hospitalis s. Spiritus« z r. 1662, znajdujący się między dawnymi aktami konserwatorskimi po śp. Łepkowskim.

Kons. Tomkowiec zawiadamia, że w domu pani Zubrzyckiej przy ul. Kanoniczej odświeżał freski p. Maszkowski.

Kons. Tomkiewicz podaje do wiadomości, że na cele restauracji kościoła w Tyńcu postanowił Wydział krajowy wstawić do budżetu na rok 1908 kwotę 5000 kor.

Kons. Kutrzeba stawia wniosek o wyasygnowanie 300 kor. na zakupno części zbiorów archeologicznych po ś. p. prof. Piekosińskim. Uchwalono.

Na rok 1908 wybrano przewodniczącym kons. Tomkowicza, zastępcą kons. Lepszego, sekretarzem kons. Krzyżanowskiego.

Kons. Kopera przedstawia, że jest zamiar rozszerzenia kościoła parafialnego w Rzeszowie; projekt dąży do przywrócenia zniszczonej bezpowrotnie gotyckiej postaci, co byłoby niewłaściwem. Konserwator doradza przedłużenie w kierunku zachodnim w tym samym stylu barokowym, w jakim dziś są nawy. Robotę witraży wstrzymano.

Kor. Hendel zaleca przed burzeniem fasady frontowej odbić tynki, jeżeliby na niej były motywy gotyckie, możnaby je przenieść na nową fasadę.

Kor. Mycielski podaje do wiadomości, że w powiecie rzeszowskim ma być w najbliższym czasie zburzonych 8—10 kościołów drewnianych.

Kons. Kopera zawiadamia, że inwentaryzację kościołów drewnianych, na którą spodziewa się otrzymać subwencję z funduszków krajowych i państwowych, rozpocznie od kościoła w Szywnawdzie.

Na wypadek nagły inwentaryzacji kościołów drewnianych przed uzyskaniem tych funduszków przyznano kredyt 300 kor.

Kor. Stryjeński stawia wniosek o zwrócenie się do Namiestnictwa, konsystorza i starostw z pismem, by zawiadamiły Grono o kościołach drewnianych, które mają być zburzone. Uchwalono.

Kor. Mycielski podaje do wiadomości, że według zasięgniętych na miejscu informacji kościół parafialny w Żywcu ma uleść niefortunnemu przebudowaniu: ma być dodany portal gotycki, również istnieje zamiar doczepienia gotyckich portalów do ładnych wejść bocznych i do budowania naw bocznych. Przebudowa grozi zniszczeniem renesansowej kaplicy Komorowskich, której posadzkę chcą obniżyć do poziomu nawy bocznej. Wobec nieobsadzenia dotychczas po ustąpieniu kons. Odrzywołskiego posady konserwatora na ten okręg, zwrócono się do pp. Stryjeńskiego i Tomkowicza z prośbą o wzięcie na siebie ochrony tego zabytku.

Posiedzenie 18 lutego 1908.

Przewodniczący: kons. Dr. Tomkowicz.

Prowadzono w dalszym ciągu dyskusję nad pismem w sprawie restauracji zamku na Wawelu.

Następnie kor. Muczkowski podnosi, że p. wiceprezydent Szarski pragnie przebudować wewnątrz Szarej kamienicy, a na konkurs w zamkniętem kole architektów przeznaczą 1000 kor.

Sprawę powierzono pp. Muczkowskiemu i Tomkowiczowi.

Kons. Tomkiewicz podaje do wiadomości, że Towarzystwo rolni-

eże krakowskie zgodziło się na wykonanie planu i fotografii szczegółów domu burzonego przy placu Szczepańskim swoim kosztem.

Posiedzenie 17 marca 1908.

Przewodniczący: kons. Dr. Tomkowicz.

Przewodniczący wita nowego członka Grona kor. Mączyńskiego.

Pismo inżyniera p. Zaykowskiego w Czermnej, poruszające sprawę zachowania starych pieczęci gmin wiejskich, oddano kons. Krzyżanowskiemu.

Przewodniczący przedstawia sprawę zachowania kościoła drewnianego w Osieku, na który to cel potrzeba dość znacznego funduszu. Uchwalono wnieść podania do władz o subwencye na ten cel.

Kons. Kopera był w Niepołomicach na komisji z inżynierem starostwa. Arkady zamku od zachodniej strony wałą się, należy zaurgować sprawę restauracyi w Ministerstwie rolnictwa, które ma kosztorysy i już od dłuższego czasu miało rzecz tę podjąć, oraz w komisji centralnej.

Kor. Stryjeński podaje do wiadomości, że zarząd kościelny przez niewłaściwą restaurację odjął fasadzie kościoła w Zatorze cechy starożytności od strony północnej; przemawiający robił starania, by patynę wieków ocalić przynajmniej od strony południowej.

Ukończono dyskusję nad enuncyacją w sprawie Wawelu i uchwalono ogłosić ją w następującem brzmieniu:

»W sprawie zamierzonej restauracyi Zamku na Wawelu Grono c. k. konserwatorów i korespondentów Komisji Centralnej dla Galicyi zachodniej w Krakowie po zbadaniu budynku i rozpatrzeniu się w projekcie p. Hendla, z obowiązku swego wyraża następujące zdanie:

1. Grono stwierdza, że projekt p. Hendla opiera się na dokumentach historycznych, jako to śladach odszukanych na miejscu, starych rysunkach, oraz materyałach archiwalnych dotychczas znanych i dostępnych. Uważając model plastyczny zrestaurowanego gmachu na tej podstawie wykonany za odpowiadający w ogólności zasadom konserwatorskim, liczący się z powagą zabytku historycznego i narodowem jego znaczeniem, Grono pragnie, by w głównych zarysach restauracya była wykonaną zgodnie z tym projektem.

2. Grono wyraża zasadę przyjętą dzisiaj przy każdej umiejętnej restauracyi zabytku i zgodną z obecnym stanem naukowych zapatrywań na kwestyę restauracyi, że wszelkie szczegóły, wszelkie nawet materyały budowlane stare, które posiadają wartość artystyczną lub historyczną, a bez niebezpieczeństwa dla konserwacyi gmachu lub jego ozdoby mogą być zachowane, winny pozostać na miejscu i nawet w razie częściowego uszkodzenia nie należy ich wymieniać na nowe.

Grono wyraża nadzieję że przewodnią ideą restauracyi Zamku będzie nie upiększać, ale konserwować, uwydatniać i utrwaląć dawną piękność zabytku, wydobywać na wierzch, co nam przeszłość przekazała, utrwaląć i zabezpieczać. Konserwatyzm taki nie sprzeciwia się usuwaniu bezwartościowych, czysto praktycznych i użytkowych dodatków epoki porozbio-

rowej (od początku XIX w. wprowadzonych), ani też pewnym uzupełnieniom, o ile one okażą się koniecznymi i nie na domysł, ale z całą pewnością i wiernością będą mogły być przeprowadzone. Zgodnie z zapatrywaniem kierownika restauracyi uznaje Grono za potrzebne postawić jako zasadę, iż nie jest pożądanem, by w szczegółach odnawianych, zwłaszcza rzeźbiarskich i kamieniarskich, dochodzono do ostatniego wyrazu wykonczenia: przeciwnie mogłoby to obniżyć historyczną wartość zabytku.

3. Grono uważa za sprawę zasadniczą, by zgodnie z projektem restauracyi zastosować wysokość i nachylenie dachów do znalezionych dawnych śladów, przy uwzględnieniu pierwotnej wysokości gżemu koronującego fasad zewnętrznych.

4. Co do zaprojektowanych uzupełnień hełmów wież, Grono oświadcza się za pozostawieniem istniejącego kształtu hełmu wieży »Sobieskiego« przy Skarbcu katedralnym, a za zrobieniem modelu dalszych jeszcze próbnych wariantów górnego zakończenia wieży Zygmunta III (przy Kurzej Stopie), oraz Lubranki.

5. Stanowcze zdanie co do tego, czy lepiej, by dach był pokryty dachówką polewaną czterobarwną, czy też czerwoną niepolewaną, Grono będzie mogło powziąć i sformułować po próbie, która ma być w najbliższym czasie przedsięwziętą na części południowej krużganku, obok wieży Senatorskiej.

6. Uchwałą powziętą 11 głosami na 13 głosujących Grono przy obradach nad tym przedmiotem wyraziło przekonanie, iż nie jest pożądanem stawianie nowego budynku na Wawelu na rezydencję, a choćby tylko na mieszkalne apartamenty cesarskie, natomiast objawiło zdanie, że należy umieścić te apartamenty w samym starym pałacu. Według fachowej opinii architekta-kierownika restauracyi Zamku da się to pogodzić ze względami konserwatorskimi. Grono równocześnie dało wyraz życzeniu, by zanim zapadnie decyzja o zajęciu części Zamku na pomieszczenie Dworu cesarskiego, mogło jeszcze rozpatrzyć projekt adaptacyj.

7. Grono oświadcza się stanowczo w myśl zamiaru kierownika restauracyi za utrzymaniem budynku stajni na Wawelu, używanej obecnie przez wojskowość. Jest to dawna stajnia królewska, która w części parterowej ma wartość zabytkową. Budynek ten, mający tak w sklepieniu beczkowem z lunetami wielkiej hali parterowej, jak i w zewnętrznych portalach bram — jednej po stronie zachodniej, a trzech po stronie wschodniej — cechy budowy barokowej z XVII w., może być doskonale użytym na cele muzealne, przy bliższem zaś jeszcze badaniu może dać pole do niejednego zajmującego odkrycia.

8. Grono sądzi, że kwestya, czy budynek dawnych kuchni królewskich ma pozostać, lub też może być zniesionym, nie da się rozstrzygnąć przed opróżnieniem budynku z wojska i że przed dokładnem jego zbadaaniem wszelka opinia w tym względzie jest przedwczesną. Budynek ten jeszcze na początku XIX w. przedstawiał w planie i murach szczegóły

interesujące i mimo przeróbek późniejszych może dostarczyć ważnych wskazówek historycznych co do średniowiecznych zabudowań Wawelu.

9. Grono uważa za swój obowiązek położyć nacisk na potrzebę prowadzenia w dalszym ciągu badań zaczętych przez ś. p. Prylińskiego i uwieńczonych wówczas doniosłymi wynikami poszukiwań w terenie okalającym pałac królewski, celem odnalezienia mnych jeszcze szczegółów dekoracji fasad, jak gzyms główny i t. d., przed przystąpieniem do restauracji fasad.

10. Względy naukowe wymagają podjęcia na nowo i dokończenia przerwanej pracy około fotograficznych zdjęć szczegółów architektury pałacu królewskiego i reszty starych budynków Zamku.

W Krakowie, dnia 17 marca 1908.

Przewodniczący:
Dr. Stanisław Tomkowicz.

Sekretarz:
Dr. Stanisław Krzyżanowski.

Posiedzenie 19 maja 1908.

Przewodniczący: kons. Dr. Tomkowicz.

Sekretarz podaje do wiadomości, że w myśl uchwalonych wniosków na jednym z poprzednich posiedzeń wystosowano do wszystkich Konsystorzey i Starostw Galicyi zachodniej następujące pismo (L. 1202) w sprawie kościołów drewnianych:

»Wśród zabytków przeszłości naszego kraju kościoły drewniane należą do tych, które coraz bardziej znikają niszczone zębem czasu lub też ustępując miejsca nowym murowanym kościołom, tak, że niema prawie roku, by nie zaszło kilka tego rodzaju wypadków.

Skoro w wielu razach nie da się niejednokrotnie uchronić ich przed zniszczeniem, tem większy wynika z tego obowiązek, by chociaż częściowo przez inventaryzację tych kościołów i ich zabytków uratować z nich to, co jest możliwe i podnieść ich wartość w oczach czymików lokalnych przez opublikowanie.

Toteż inventaryzacya drewnianych kościołów w naszym kraju stała się postulatem bardzo ważnym tak pod względem naukowym, jak jeszcze bardziej konserwatorskim.

Tej potrzebie czyniąc zadość, postanowiło Grono c. k. konserwatorów Galicyi zachodniej zająć się inventaryzacją drewnianych kościołów w zachodniej części kraju, uzyskawszy moralne i finansowe poparcie ze strony c. k. Komisji centralnej dla zabytków historycznych w Wiedniu i Sejmu król. Galicyi.

Grono c. k. Konserwatorów ma zaszczyt wobec powyższych danych upraszać o łaskawe zawiadamianie Grona o każdym poszczególnem burzeniu kościołów drewnianych, tudzież o łaskawe wydanie polecenia podwładnym organom, by również Grono c. k. konserwatorów w podobnych wypadkach zawiadamiały, w ten bowiem sposób jedynie, o ile się zabytek nie da uratować, może być zinwentaryzowany, odrysowany i ofotografowany.

W Krakowie, dnia 28 kwietnia 1908.

Na pismo to odpowiedziały niektóre starostwa przychylnie.

Przychylne odpowiedzi otrzymało również Grono na następujące swe pismo (L. 1198), wystosowane do wszystkich wydziałów powiatowych w zachodniej Galicyi w sprawie pieczęci gmin wiejskich:

»W przeważnej części gmin wiejskich tamtejszego powiatu zarzucono dawne, niejednokrotnie bardzo odległych czasów sięgające pieczęcie urzędów gminnych, zastępując je nowemi, jak to często na podstawie informacji prywatnych miało Grono konserwatorów sposobność stwierdzić.

Pieczęcie te jako bezużyteczne ulegają zazwyczaj zniszczeniu lub też poniewierają się po kancelaryach gminnych i nie ulega wątpliwości, że z biegiem czasu w przeważnej części zupełnie zaginą.

Ze względu na to, że pieczęcie te, dając często obraz dawnych herbów i godeł wiejskich, przedstawiają wartość historyczną, tem większą, że w przeważnej części mały dotychczas są znane, Grono c. k. konserwatorów Galicyi zachodniej zwraca się z uprzejmą prośbą do Świątynego Wydziału powiatowego o wydanie polecenia urzędom gminnym, by stare pieczęcie nadsyłały w depozyt Gronu, w ten bowiem jedynie sposób można będzie zachować je dla nauki polskiej.

W Krakowie, dnia 25 kwietnia 1908.

Przewodniczący podaje do wiadomości, że komisya centralna wypracowała i ogłosiła projekt ustawy o ochronie zabytków architektonicznych, pozostających w posiadaniu prywatnem.

Świeczniki ściennie (zacheuszki) usunięte w kościele św. Krzyża w Krakowie, o które wniesiono interpelację na poprzednim posiedzeniu, znajdują się w przechowaniu w zakrystyi tegoż kościoła, są to proste esy żelazne bez wartości artystycznej. Nie przedstawia jej także kasa żelazna z Wawelu, przeniesiona do komendy korpusu I, a mająca pochodzić z czasów polskich — ze względu na jej pamiątkowy charakter władze wojskowe oświadczyły gotowość odstąpienia jej do zbiorów na Wawelu.

Przewodniczący wraz z kons. Demetrykiewiczem i architektem p. Wyczyńskim udali się z polecenia grona do Oświęcimia dla zbadania dawnej wieży zamkowej. Wieża ta posiada znaczny interes jako ceglany zbytek budownictwa wojennego z XV w., wewnątrz jest wcale dobrze zachowane. Właściciel p. Kaszny okazał dobrą wolę dla przeprowadzenia restauracji tego zabytku, gotów jest też wykopane przedmioty starożytne, gliniane i żelazne ofiarować Muzeum Narodowemu. Po dłuższej dyskusyi odroczone sprawę starań o subwencye do najbliższego posiedzenia, potrzeba bowiem przeprowadzić szereg pertraktacji wstępnych.

Kor. Muczkowski w następstwie odbytej na miejsce podróży stawia wniosek, by sprzeciwić się burzeniu starego kościoła w Komorowicach i budowie nowego, natomiast dążyć do rozszerzenia starego kościoła. Uchwalono wysłać na miejsce rysownika.

Kons. Kopera oświadcza, że w Będziemyślu należałoby zburzyć drewnianą część kościoła, przybudówkę z XIX w., nie przedstawiającą

żadnej wartości, natomiast starać się o subwencję na restaurację części murowanej, ośmiobocznej.

Kons. Kopera podaje do wiadomości, że Stolica Apostolska zwróciła się do biskupów włoskich, by zawiązali komitety celem ochrony zabytków; za tym przykładem poszedł biskup kujawski. Należałoby i u nas poczynić odpowiednie starania. Grono wybrało komitet dla przygotowania tej sprawy.

Kons. Krzyżanowski zawiadamia, że konserwatorowie i korespondenci archiwalni utworzyli sekcję celem bliższego porozumiewania się w sprawach fachowych — sekcya ta nie dąży do rozbijania jedności Grona, ważnego ze względów ogólnych, a uchwały jej będą przedkładane Gronu do aprobaty. Konserwatorowie archiwalni zamierzają w ciągu lata przedsięwziąć szereg podróży w swoich okręgach. Pewna liczba inwentarzy archiwalnych z Krakowa i prowincyi jest gotowych do druku.

Grono wyda w najbliższym czasie katalog Archiwum krajowego, w opracowaniu kons. Kutrzeby, poprzedzony obszernym wstępem o organizacyi dawnych urzędów polskich i ich aktów.

Posiedzenie 16 czerwca 1908.

Przewodniczący: kons. Dr. Tomkowiec.

Uchwalono wziąć udział w konferencyi zaproponowanej przez Grono lwowskie w sprawie omówienia projektu ustawy konserwatorskiej, przedłożonego w parlamencie.

Kons. Kopera podał wiadomość o częściowem zburzeniu drewnianego gotyckiego kościoła w Jadownikach pod Brzeskiem. Kościół ten poczęto burzyć, nie zawiadomiwszy o tem konserwatora. Konserwator zarządził, aby ciekawe średniowieczne odrzwia, opatrzone napisami i herbami, zachowano. Tenże konserwator również podał wiadomość o burzeniu drewnianego kościoła w Jordanowie. Kościół pochodzi z XVI w. Na szczególniejszą uwagę zasługuje dzwonica o pięknym hełmie; jest ona prawdziwą ozdobą Jordanowa. Niestety, dzwonicę tę zamierza również zarząd kościoła usunąć, pomimo, że jest ona w dobrym stanie i zachowałyby się dała. Konserwator zwrócił uwagę zarządu kościoła na wartość zabytku i poczynił starania o jego zachowanie.

Kons. Lepszy zbadał ruiny zamku Goleisz w Krajowicach pod Jasłem, którym zagraża kamieniołom; na interwencyę konserwatora ma być łamanie kamienia ograniczone.

Uchwalono 200 kor. subwencyi na restauracyę pięknego tryptyku z XVI w. w Sieklówce.

Posiedzenie 21 czerwca 1908.

Przewodniczący: kons. Dr. Tomkowiec.

Obecny prócz członków Grona: prof. Maksymilian Dworzak, generalny konserwator i członek komisyi centralnej z Wiedunia.

Po obejrzeniu ważniejszych części Zamku na Wawelu i modelu, zrobionego według projektu restauracyi p. Hendla, w szczególności zaś po zba-

daniu obecnej roboty w południowym krużganku dziedzińca zamkowego, przystąpiono do obrad.

Przewodniczący kons. Tomkowicz przedstawił zasady restauracji, przyjęte przez Grono i dotychczasowy stan robót. Stanowisko Grona, wyrażone we wspomnianym wyżej (str. 298) memoriale, streszcza się w zasadzie: Konserwacya, nie przebudowa lub upiększanie. Wszakże zasada ta, słuszną i zdrową, musi ulegać pewnym modyfikacyom w zastosowaniu praktycznem. Społeczeństwo polskie uważa Wawel za pomnik żywy. Z tem trzeba się liczyć i nie można tego najprzedniejszego w Polsce zabytku traktować, jak pierwszej lepszej ruiny starego zamku. Dążeniem całej, od lat 28 prowadzonej akcji krajowej jest przywrócenie zamkowi dawnego znaczenia i powagi rezydencyi monarszej. W konserwowaniu zatem należy tutaj pójść cokolwiek dalej, aniżeli przy wielu innych zabytkach. Zamek królewski winien być nie tylko zabezpieczony od dalszej zagłady, ale ma także przybrać wygląd całości uporządkowanej i zamieszkałej, a przynajmniej do zamieszkania zdolnej i ma sprawiać wrażenie estetyczne. Stąd wynika, że wolno usuwać pewne rażące i szpecące naleciałości epoki, zwłaszcza ostatniej, w której przeróbkami kierowały względy praktycznej oszczędności: wolno dalej przywracać pewne szczegóły, należące do dawnej stylowej fizygnomii budynku, o ile nie będzie to absolutnie tworzeniem czegoś nowego, ale restytucyą tego, co było, o ile mamy zupełnie ścisłe dane co do form i co do stosunku ich do całości architektonicznej.

Do takich szczegółów możnaby zaliczyć n. p. okna fasad zmienione przed 50 laty, co do których obramień kamiennych mamy bezwzględną pewność, jak wielkie były, gdzie i jak były umieszczone i jaką miały postać, nie tylko bowiem zachowały się wszędzie w murach ślady dawnych otworów, ale odnaleziono pewną ilość ich części składowych, z których kilka typów obramień dało się złożyć w większej części. To samo odnosi się i do grzemsów. Szczegóły te wykonane w rzeźbie renesansowej stanowiły całą niemal piękność fasad zewnętrznych, które obecnie pozbawione swej ozdoby, stały się ścianami gładkimi i bezstylowymi. Ta sprawa jednak później dopiero stanie na porządku dziennym restauracji.

Przedmiotem obrad komitetu restauracji i Grona są na teraz dwie tylko kwestye, które w najbliższym czasie muszą być załatwione: Sprawa dachu i krużganków arkadowych. Jedną z właściwości budowy pałacu królewskiego, jego osobliwość, stanowią lekkie renesansowe arkady krużganków, których śmiała konstrukcyja wytrzymała blisko 3 wieki, aż zaczęła się psuć w początku XIX w. i grozić upadkiem. Wtedy to rząd austriacki przystąpił do wzmocnienia budowy przez obmurowanie cienkich monolitowych kolumn na wszystkich piętrach filarami ceglanymi, a podmurowania archiwolt łukami ceglanymi i zapełnienia murem tak przezroczytych balustrad kamiennych, jak i całej górnej części interkolumniów II piętra. Zapobiegło to ruinie, ale zadziwiająca konstrukcyja utopioną została w tych ciężkich i grubych dodatkach, słynna architektura dziedzińca straciła śmiałość, swoje dawne linie i swój urok lekkości.

Ze sprawą zamierzonego przywrócenia dawnej architektury dziedzińca przez usunięcie szpecących ją podmurowań i filarów wiąże się ściśle zmiana dzisiejszego dachu, który jest dziełem połowy XIX w. Ma on wadliwą konstrukcję, wiązanie bowiem połową ciężaru spoczywa na ścianie arkad dziedzińca, podczas gdy dawniej oś podłużna czyli kalenica przesunięta była zapewne bliżej fasad zewnętrznych, ciężar połowy wiązania od strony dziedzińca opierał się na silnej ścianie pałacu poza krużgankami, krużganki zaś kryte były dodatkowym lekkim dachem na przyszuflnicach. Kolumny i arkady pozbawione późniejszych wzmacniających obmurowań nie wytrzymałyby ciśnienia obecnego dachu. Przywrócenie dawnej zasady konstrukcyjnej dachu prawdopodobnie byłoby połączone z nadaniem mu też dawnego kształtu. Pierwotne linie jego spadów znać jeszcze na murach ogniowych, a podniesienie grzbietu do poprzedniej wysokości (o kilka metrów ponad dzisiejszą) wyszłoby na korzyść wrażenia estetycznego. W tym duchu robi się obecnie próba restauracji na najkrótszym ramieniu krużganków, z którą ma też być połączona próba odtworzenia dawnej polichromii, malowanego i złoczonego stropu kasetonowego nad krużgankiem II piętra. Wiązanie dachu będzie żelazne, zasadą zaś restauracji krużganków ma być, by po usunięciu zamurowań, kolumny, arkady i balustrady, o ile tylko można, pozostały w stanie pierwotnym. Tylko tam, gdzie tego zajdzie konieczna potrzeba, ze względów bezpieczeństwa i trwałości budowy, zniszczony materiał ma być wymieniony na nowy. Komitet restauracji orzecze po dokonaniu tej próby, jak restauracja dalszych części krużganków ma być przeprowadzona.

Generalny konserwator Dr. Dworzak prosi, aby dzisiaj żadnych uchwał nie powziąć. Zastrzega się przeciw temu, aby go nie posądzano, że chce Zamek zostawić jako malowniczą ruinę. Restauracja zamku jest dzisiaj jedną z najważniejszych spraw opieki nad zabytkami nie tylko w kraju, ale i w państwie. Dotychczasowa restauracja nie odpowiada jednak nowożytnym zasadom konserwatorskim: dążeniem jej winno być usunięcie tylko tego, co grozi ruiną. Sądzi, że dzisiejsza restauracja idzie zadaleko, skoro, jak słyszy, w krużgankach części architektoniczne ciosowe w $\frac{2}{3}$ mają być wymienione na nowe. Dach dzisiejszy i podmurowania arkad należałoby bezwzględnie zatrzymać.

Kor. Hendel przedstawia dzisiejszy stan dachu; konstrukcja jego wykonana jest przeważnie z użyciem belek ze starego wiązania dachowego, części końcowe wskutek przegnicia zostały poucinane i dach obniżony. Wskutek tej przemiany wszystkie belki są ponadcinane i osłabione. Oprócz tego bardzo wiele części konstrukcyjnych dachu jak zastrzałów i słupów zostało w nowszych czasach powyrywanych przez załogę wojskową.

Na wielu częściach jak nad wejściem, Kurzą Stopą, pawilonem Zygmunta III-go, nad częścią gotycką, dach jest zrobiony z ryg góralskich, prawie nie ociosanych a konstrukcja ich urąga wszelkim zasadom techniki. Nad pawilonem Zygmunta III-go, na części gotyckiej, belki cugowe

dachu są zarazem belkami stropowemi. Na całej części wschodniej, zacząwszy od muru ogniowego przy Lubrance idąc ku stronie północnej zamku wskutek uszkodzeń i złej konstrukcyi, belki cugowe leżą wprost na posadzce strychowej, lub wprost na belkach stropowych sal II-go piętra. Ten sam stan istnieje w większej części północnego skrzydła zamku z tą różnicą, że wiele belek cugowych w przeważnej swej długości jest zupełnie zbutwiałych. Nad całymi krążgankami konstrukcyja dachu jest przeważnie zepsuta wskutek zaciekań i za słabą. Stan ten przedstawił kor. Hendel Komitetowi restauracyi Zamku w dniu 12 lutego 1906 r. Marszałek krajowy i Komitet restauracyi Zamku polecił ponownie zbadanie dachu budownictwu miejskiemu w Krakowie, które wykonało najdokładniejsze zdjęcie dachu z dodaniem szczegółowej opinii, podpisanej przez wiceprezydenta miasta nadradcę budownictwa Sarego.

Cały memoriał ten został przedłożony Wydziałowi krajowemu i przedstawiony Komitetowi restauracyi na posiedzeniu w dniu 27 maja 1907 r.

Z memoriału tego wynika potwierdzenie pierwotnego zapatrywania:

1) Że konstrukcyja dachu jest nieodpowiednią.
2) Nie daje najmniejszego bezpieczeństwa pod względem ogniowym, gdyż nie odpowiada racjonalnym i dziś obowiązującym przepisom budowlanym.

3) Przywrócenie dawnych krążganków przy zatrzymaniu dzisiejszej konstrukcyi byłoby niemożliwe.

4) Na Zamku umieszczone ma być Muzeum Narodowe, które z pewnością mieścić będzie najprzedniejsze zabytki sztuki, kultury i pamiątki historyczne Polski; dach więc powinien być ogniotrwały.

Z tych powodów Komitet restauracyi uchwalił:

»Na podstawie relacyi kierownictwa o stanie obecnego wiązania dachu, jakoteż na podstawie opinii budownictwa miejskiego podpisanej przez wiceprezydenta Sarego, JE. Marszałek krajowy oświadcza, że trzeba przystąpić do wykonania dachu nowego. Gdy nadto okazało się po dyskusyi, że użycie drzewa połączone jest z niebezpieczeństwem wprowadzenia w budynek grzyba, oraz że różnica w cenie między wiązaniem żelaznem a modrzewiowem nie byłaby zbyt wielką, Komitet uchwała wiązanie żelazne«.

Na razie zamówioną została żelazna konstrukcyja dachu tylko na południową część krążganków.

Gen. kons. Dworzak nie będąc technikiem, nie chce zabierać głosu w sprawach konstrukcyi, ale jest zdania, że dzisiejszy dach można wzmocnić.

Kor. Stryjeński podziela zapatrywania prof. Dworzaka co do dachu. Dzisiejsze arkady uważa tylko za rusztowanie dla kolumn. Usunięcie arkad doda niezawodnie uroku całej budowie. Rozchodzi się tylko o sposób utrwalenia i wzmocnienia kolumn bez arkad; takie sposoby dzisiejsza technika zna.

Gen. kons. Dworzak jest za utrzymaniem dzisiejszych arkad. Tam, gdzie dawne kolumny nie dadzą się absolutnie utrzymać, tam trzeba by je zastąpić nowymi. Z powodu wymiany tak znacznej liczby kolumn będzie dziedziniec czynił wrażenie budowy nowożytnej.

Kor. Odrzywolski podziela zdanie przewodniczącego. Obmurowanie arkad uważa tylko za środek konstrukcyjny. Stan krużganków z XVI w. da się przywrócić i należy dążyć do zachowania dla potomności tego stanu. Okna fasady zewnętrznej, które prof. Dworzak pragnie zachować, nie mają żadnej artystycznej wartości. Nie są one ani temi, które były w XVI w., ani temi, które były po oddaniu Wawelu krajowi w bieżącym stuleciu, gdyż tynki z obramowaniem okien dochowanym do ostatnich czasów w znacznej części zostały odbite. Mamy wzory, jak okna w XVI wieku wyglądały — według tych wzorów można dorobić wszystkie okna; przemawiający zapytuje prof. Dworzaka, na jakim stanowisku należałoby według niego stanąć co do obramienia okien fasady zewnętrznej.

Gen. kons. Dworzak sądzi, że nie powinno się nic odnawiać. Zostawić okna takie, jakie są, nie fałszować renesansowych. Tam, gdzie się nie dochowały dawne obramienia — można dać ciosowe nowe, skromne i proste.

Kor. Hendel wraca jeszcze do kwestyi dachów. Stwierdza, że dach obecny da się naprawić przy dźwignięciu wszystkich ze stropem połączonych, albo na stropie leżących belek cugowych dachu. Łączące się z tem koszta według przybliżonego kosztorysu wykonanego na polecenie Wydziału krajowego, wynosiłyby w samej robocie ciesielskiej, nie licząc zdjęcia starej i przykrycia nową dachówką około 50.000 K. Zachodzą bardzo ważne powody, dla których pałac królewski musi być urządzony ogniotrwałe. Choćby nawet dzisiejszy dach pozostał, to przywrócone być muszą nanowo dawne mury ogniowe, ze względu na bezpieczeństwo od ognia i obowiązującą ustawę budowlaną.

Mowca oświadcza, że według przyjętych zasad konserwatorskich, z poszanowania dla starego zabytku zachowa się wszystkie części, które tylko pod względem statycznym okażą się dostatecznie wytrzymałe na ciśnienie. Jak można dziś sądzić, w krużganku południowym $\frac{2}{3}$ starych ciosów trzeba będzie wymienić na nowe. Nie jest to jeszcze dokładne obliczenie, ale prawdopodobnie maximum zmian. W pałacu dożów w Wenecyi, wymieniono $\frac{3}{4}$ arkad z powodu ich osłabienia, a budynek nic na tem nie stracił, ale temu zawdzięcza swoje ocalenie.

Gen. kons. Dworzak podnosi, że dzisiejsze zapatrywania na konserwację zabytków są zupełnie inne, aniżeli wówczas, gdy pałac dożów odnawiano. Dotychczasowa konserwacja zabytków niestety porzuciła zasadę, że to samo prawo, które obowiązuje przy konserwacji dzieł malarstwa i plastyki, musi obowiązywać dla dzieł architektury. Między tymi trzema rodzajami sztuk pięknych jest ścisły związek i jeżeli niedozwolonem jest fałszowanie dzieł malarstwa i rzeźby, to także i fałszowanie architektury, przez kopiowanie jej dzieł, zasługuje na potępienie.

Przewodniczący kons. Tomkowicz, reasumując dotychczasowe zdania, dziękuje przede wszystkim prof. Dworzakowi za trud przyjazdu do Krakowa. Wymiana zdań w sprawie tak doniosłej a zarazem tak trudnej, jak restauracja Wawelu, jest bardzo pożądaną i tylko sprawie tej korzyść przynieść może. Dwa punkty uważa za zasadnicze, przy których tak przewodniczący jak i Grono obstawać będą, t. j. 1) sprawa dachu i 2) sprawa krużganków. Co do szczegółów, to te nie są zasadniczej natury i mogą ulegać zmianie. Opinia prof. Dworzaka go nie przekonała, gdyż odsłonięcie kolumn w krużganku nie jest dorabianiem, lecz tylko usunięciem czysto technicznych dodatków. Dzisiejszy dach został wykonany niewłaściwie i błędnie przez austriackich techników wojskowych w połowie XIX wieku, nie przywiązuje też do niego żadnej wagi, tak samo i do podmurowań arkad. Co do innych kwestyj niema jeszcze wyrobionego zdania. Lecz sądzi, że Zamek musi być przywrócony do takiego stanu, aby czynił wrażenie korzystne. Domagają się tego względy narodowe.

Zwraca się do gen. kons. Dworzaka z prośbą, aby Komisya centralna o sprawie restauracji Wawelu jak najprędzej swe zdanie wypowiedziała. Gdyby jednak zdanie Komisji centralnej w sprawie dachu i krużganków było odmienne od jego zdania, musiałby z tego wyciągnąć konsekwencyę i z godności swej, jako konserwator zrezygnować. Memoryał Grona uważa za wiążący go. Memoryał ten jest rezultatem długich narad i wszechstronnych badań.

Gen. kons. Dworzak wyjaśnia, że nie rozechodzi mu się o obronę dachu i krużganków, ale ma obawę przed nowożytnością i modernizmami, które są przy tak daleko idącej restauracji nieuniknione. Różnica zdań między centralną Komisją a poszczególnymi konserwatorami jest rzeczą naturalną. Zapatrywania na konserwacyę się zmieniają, z czego jednak nie wynika, żeby przewodniczący miał wyciągać tak daleko idące konsekwencye.

Kor. Stryjeński podziela obawy prof. Dworzaka co do nowożytności i modernizmów, ale kwestyi technicznej nie można odłączyć od konserwatorskiej. P. architekt Hendel znajdzie z pewnością sposób pogodzenia tych dwóch stron sprawy. Mowca przyznaje, że restauracja attyki go nie zadawalnia, jest ona całkiem nową. Kładzie więc na to nacisk, aby na przyszłość jak najmniej nowych rzeczy dawać, lecz raczej zachować to, co się jeszcze zachować da.

Kor. Hendel podnosi, że w inny sposób restauracja attyki nie dała się przeprowadzić. Z dawnej attyki, jak się o tem Grono mogło przekonać, pozostały tylko ślady i zwietrzałe strzepy, które najwyżej jeszcze 20 latby przetrwały. Jeżeli Zamek ma być dla potomności zachowany, to restauracyę należy tak prowadzić, aby budynek jeszcze kilka wieków mógł przetrwać.

Gen. Kons. Dworzak w końcowem swem przemówieniu zaleca jeszcze raz konserwacyę a nie restauracyę, gdyż ta zmieni zupełnie dzisiejszy wygląd budowli zamkowych.

Posiedzenie 14 lipca 1908.

Przewodniczący: kons. Dr. Tomkowicz.

Zbadanie kościoła i kaplicy konfederatów barskich w Lanckoronie oddano kons. Papée mu, którego uproszono nadto o obejrzenie kościoła w Mogilanach, przeznaczonego na zburzenie.

Wskutek zawiadomienia adwokata Dra Grabowskiego o przydrożnej figurze kamiennej z XVII w Milówce odstąpiono tę sprawę do przedstawienia wniosku kor. Muczkowskiemu.

Kons. Kopera przedłożył projekt rozszerzenia kościoła parafialnego w Rzeszowie. Zarząd kościoła zamierza nawę główną i nawy boczne barokowe przekształcić na ozdobny nowo gotycki styl. Grono jednomyślnie projekt taki odrzuciło, pragnąc zachować barokowe wnętrze naw z całym wewnętrznym urządzeniem doskonale stylowo zestawionem.

Kons. Kopera przedstawił do zatwierdzenia plany restauracji kościoła w Tuchowie, ostatecznie przerobione według wskazówek konserwatora i Komisji centralnej. Tenże konserwator zawiadomił o zamiarze zburzenia drewnianego kościoła w Zembrzycach pod Suchą i przedstawił plany rozszerzenia kościoła w Tymowej.

Uchwalono wnieść podanie do Sejmu o subwencyę na restauracyę baszty w Oświęcimiu.

Uchwalono przystąpić do Związku Towarzystw artystycznych w Krakowie i wybrano delegatem do niego kor. Muczowskiego.

Posiedzenie 24 września 1908.

Przewodniczący: kons. Lepczy.

Przewodniczący przedstawia sprawę wniesionego podania do Sejmu o subwencyę na restauracyę baszty w Oświęcimiu na ręce pośła Ekscel. hr. Pinińskiego. Ponieważ hr. Piniński w liście wystosowanym do przewodniczącego w sprawie powyższej subwencyi stanął na odmiennem stanowisku, aniżeli Grono, uchwalono odpowiedzieć hr. Pinińskiemu i w obszerniejszem umotywowaniu podnieść konieczność restauracji baszty, jak również wystosować pismo do pośła Laskowskiego, który petycyę podpisał.

Posiedzenie 9 października 1908.

Przewodniczący: kons. Dr. Tomkowicz.

Przewodniczący wita nowo mianowanego kons. Muczowskiego, nadto podaje do wiadomości pismo Namiestnictwa w sprawie zjazdu konserwatorów niemieckich w Lubecie.

Kons. Papée przedstawia projekt pisma do Starostwa w Wadowicach, w sprawie kościoła w Lanckoronie, w którym bez wiedzy Grona proboszcz zburzył kaplicę poświęconą konfederatom barskim, poległym pod Lanckoroną — przedkłada nadto przemawiający projekt pisma zezwalającego na zburzenie kościoła w Mogilanach, jako nieprzedstawiającego wartości artystycznej i zabytkowej — pod warunkiem poczynienia zdjęć technicznych z niego i złożenia ich w aktach Grona.

Kons. Papée przedstawia protokół rewizyi konserwatorskiej archiwum miejskiego w Myślenicach, złożonego z dyplomów i ksiąg — odbytej

dnia 7 sierpnia b. r. i zaznacza, że wykonano plany katastralne zamczyńska na Uklejnie koło Myślenic.

Kons. Tomkowicz odczytuje sprawozdanie kons. Lepszego, w którym wskazuje na potrzebę restauracji niektórych zabytków w kościele w Moszczenicy pod Starym Sączem i udzielenie subwencji Grona na ten cel.

Ze względu na nieobecność kons. Lepszego sprawę odroczone do następnych posiedzeń.

Kons. Kopera zawiadomił, że wbrew jego zabiegom zniszczono piękną drewnianą dzwonicę w Jordanowie, pochodzącą z XVI wieku. Tenże konserwator podał wiadomość o wzorowej i pełnej pietyzmu restauracji kościoła św. Sebastjana w Wieliczce, co tem więcej podnieść należy, że restauracji tej dokonali umiejętnie miejscowi obywatele, zamieniając ten zabytek naszego drewnianego budownictwa na przybytek sztuki w całym tego słowa znaczeniu. Konserwator czyni wniosek o wypłatę przyznanej subwencji, oraz o uchwalenie 200 kor. na ostateczne wykończenie dzieła.

W dalszym ciągu zawiadomił kons. Kopera o zamiarze rozszerzenia kościoła w Dziekanowicach pod Wieliczką, którego ofiarą mają paść romańskie części budynku. Wobec tego, że zabytki romańskie tak nielicznie się zachowały, i że każdy taki zabytek jest dokumentem naszej kultury w tak odległej epoce, konserwator łącznie z zarządem kościoła w Dziekanowicach pragnąłby zachować ślad tych murów, a z drugiej strony zgodzić się na niezbędne rozszerzenie kościoła — Grono zastanawiało się nad odpowiednim sposobem takiego rozszerzenia i przekazało sprawę świeżo mianowanemu konserwatorowi Dr. Muczkowskiemu.

Kons. Kopera przedłożył jako *curiosum* fotograficzne zdjęcie drewnianego kościoła w Wiśniowej, pokrytego niedawno eternitem. Tafelki eternitu pokrywają nie tylko dach kościoła ale jego ściany, a całość robi wrażenie monstualne. Konserwator wyraził powątpiewanie, czy pod względem zabezpieczenia od ognia i utrwalenia budynku, zastosowanie eternitu okaże się praktyczne.

Kons. Kopera zawiadomił o zamierzonej restauracji wnętrza kościoła parafialnego w Bochni. Konserwator zgodził się na projekt zarządu kościoła i na miejscu opracował w szczegółach program. Restauracja ma być przeprowadzona wzorowo i jeśli program zostanie wykonany, kościół parafialny w Bochni będzie należał do najciekawszych zabytków. Wnętrze to bowiem ma bardzo wiele malowniczości, a przytem posiada niekniętą prawie patynę epoki prowincjonalnego baroku i stylu rococo. Cała ta patyna ma być zachowana, a polichromia kościoła będzie odpowiadać najnowszym zasadom konserwatorstwa. Tak ciekawej drewnianej dzwownicy w Bochni i znaney powszechnie nie zagraża ze strony kościoła żadne niebezpieczeństwo, owszem zarząd dążył do utrzymania tej dzwownicy i wartość jej cenitę bardziej, że Jan Matejko, który kościołem bocheńskim tak żywo się zajmował, szczególniejszą troską otaczał tę wieżę.

W zarządzie miasta podniesiono dawniej myśl usunięcia wieży ze względów bezpieczeństwa od ognia, ale pod tym względem dzisiaj niema obaw, aby zarząd miasta pozbył się zabytku, który związał się z miastem i należy do jego nielicznych cech charakterystycznych. Wieżę należałoby obsadzić drzewami, aby podnieść jej malowniczy charakter i poczynić naprawy dążące do utrwalenia zabytku.

Wreszcie zawiadomił kons. Kopera o porozumieniu z zarządem dyecezyi tarnowskiej, celem wspólnej pracy nad ochroną zabytków i inwentaryzacją zabytków tej dyecezyi w myśl orędzia papieża Piusa X. Bliższy program ułoży konserwator z referentem do tej sprawy X. Franciszkiem Leśniakiem. Konserwator przykładą wielką wagę do takiej organizacji polegającej na wspólnem porozumieniu z władzą duchowną.

Na wniosek kons. Koperę uchwalono 50 kor. na koszt planu kościoła w Dziekanowicach; na wniosek kons. Tomkowicza 150 kor. na restaurację kapy w kościele Bożego Ciała, a na wniosek kor. Hendla 80 kor. na odnowienie kropielnicy w krucheie kościoła Najśw. P. Maryi w Krakowie.

Kons. Dydyński zawiadamia, że w nieobecności kons. Demetrykiewicza poczynił przedstawienia w Starostwie krakowskiem, tudzież w Wydziale krajowym w sprawie mogiły Wandy, która ulega zniszczeniu i profanacyi — interweniował również w Starostwie w Podgórzu w sprawie groty Twardowskiego, której zagraża kamieniołom.

Kons. Tomkowicz podnosi kwestyę zagrożenia okolicy klasztoru tyńskiego przez niszczenie skał; same ruiny poniosły podczas mokrego lata znaczne szkody.

Kons. Kopera zawiadamia przy tej sposobności, że Muzeum Narodowe nabyło kapitel romański z Tyńca.

Sprawę bramy zamku w Dąbrowie, która ma być zburzoną, odstąpiono kons. Koperze.

Kons. Krzyżanowski interpeluje w sprawie kompetencyi Związku Towarzystw artystycznych krak. — sądzi, że w sprawach ważnych przed wydaniem enuncyacyi delegat Grona winien się poprzednio z Gronem porozumieć.

Posiedzenie 20 października 1908.

Przewodniczący: kons. Dr. Tomkowicz.

Kor. Hendel przedstawia trzy projekty pomieszczenia apartamentów cesarskich i Muzeum Narodowego na Wawelu; ostatni, trzeci plan przeznaczają na mieszkanie cesarskie II-gie piętro i część parteru.

Kons. Kopera podnosi, że Muzeum Narodowe nie będzie na Wawelu umieszczało rzeczy nowszych oprócz obrazów Matejki; dla celów Muzeum nadają się najlepiej dawne sale historyczne.

Kor. Korzeniowski podnosi potrzebę umieszczenia ekspozytury straży pożarnej na Wawelu ze względu na bezpieczeństwo budowli.

Uchwalono jednogłośnie oświadczyć się za projektem (plan III) co do pomieszczenia apartamentów cesarskich i Muzeum, i wysłać odpowie-

dnie przedstawienie do Komitetu restauracyjnego na ręce Marszałka krajowego.

Kons. M u c z k o w s k i przedstawia projekt pisma do ministra oświaty o przedłożenie projektu ustawy konserwatorskiej ankiecie złożonej z konserwatorów wszystkich krajów. Uchwalono jednomyślnie wysłać deputację do ministra oświaty, ministra dla Galicyi, ministra Korytowskiego, prezesa Koła polskiego i przesłać im odpowiednie pismo.

Posiedzenie 28 października 1908.

Przewodniczący: kons. Dr. Tomkowicz.

Przewodniczący w zagajeniu wyjaśnił, że do zwołania nadzwyczajnego posiedzenia spowodowało go udzielone mu pismo p. Kazimierza Wyczyńskiego w sprawie projektu p. Hendla restauracji pałacu królewskiego na Wawelu. Uwagi tam zawarte mogą w niektórych punktach zachwiać zapatrywaniami wyrażonemi w ogłoszonym memoryale Grona o programie restauracji zamku. Jeżeliby się istotnie pokazało, że w tych punktach opinia Grona polegała na błędnych podstawach, byłoby pożądanem zająć w tych kwestiach inne stanowisko, zanim pojawią się z innej strony krytyki projektu i enuncyacji Grona.

Następnie uchwalono odczytać pismo p. Wyczyńskiego z wyjątkiem końcowych uwag o samym porządku programu robót.

Po odczytaniu kor. Stryjeński oświadczył, że wystąpienie p. Wyczyńskiego uważa jako niewłaściwe, gdyż zawiera krytykę podwładnego, odnoszącą się do projektów i robót przełożonego.

Na żwniosek kons. Kutrzeby uznano, że ta kwestya jako osobista usuwa się z pod kompetencji Grona i uchwalono nie prowadzić dyskusyi o treści pisma w obecności autora, lecz odłożyć ją do zebrania na Wawelu, na razie zaś udzielić głosu p. Wyczyńskiemu, który go żądał w sprawie osobistej.

P. Wyczyński wyjaśnił, że mając w kilku, jak sądzi zasadniczych, ważnych punktach zdanie odmienne od p. Hendla, postanowił zapatrywania swoje przedłożyć rozwadze Grona; nie kierował się przytem żadnymi innymi względami, jak tylko dobrem sprawy. Uwiadomił o swoim kroku p. Hendla i spodziewa się, że wystąpienie to nie wpłynie na zmianę dobrych stosunków. Sprawy Wawelu, jako ogół obchodzącej, nie można traktować jedynie biurokratycznie.

Po przemówieniu kor. Odrzywolskiego, który również krytykę rzeczową i dyskusję obiektywną uważa za pożądaną — uchwalono zebrać się dla przedyskutowania uwag w najbliższym czasie na Wawelu, a przewodniczący obiecał, że stosownie do wyrażonego życzenia poleci zrobić kopie pisma p. Wyczyńskiego i rozesłać je członkom Grona przed tem zebraniem.

Posiedzenie 13 listopada 1908.

Przewodniczący: kons. Dr. Tomkowicz.

Przewodniczący streszcza najważniejsze pod względem aktualności punkty uwag p. Wyczyńskiego o restauracji Zamku na Wawelu.

Kor. Stryjeński stawia wniosek o zredukowanie dyskusji do kwestyi dachu; później będzie można jeszcze przeprowadzić dyskusję nad stropem krużganków i nad kwestyą tynkowania fasad zewnętrznych. Uchwalono.

Kor. Hendel przedkładając fotografię muru ogniowego w środku dachu skrzydła wschodniego stara się wykazać, że w projekcie swoim linie spadu dachów stosował do śladów zachowanych kształtu z XVI w.

W dyskusji kor. Stryjeński wyraża wątpliwość, czy dziś można dobrze wiedzieć, jaki był kształt dachu pierwotnego. Bardzo być może, iż w XIX wieku dając dach nowy trzymano się śladów dawniejszego, który był zapewne wyższym w południowym końcu skrzydła wschodniego, aniżeli na innych częściach gmachu. Sądzi, że względy artystyczne przemawiają zatem, aby zachować obecną sylwetę.

Kor. Odrzywolski twierdzi, że z fotografii muru ogniowego zdania sobie wyrobić nie można, należałoby pójść na miejsce i tam przekonać się o ile zapatrywania, które znalazły wyraz w projekcie p. Hendla są ugruntowane na niezbitych dowodach. Jeżeli niema pewności, jakim był pierwotny kształt dachu, to jedynie powinnyby o nowym dachu rozstrzygać względy artystyczne.

Kons. Kopera sądzi przeciwnie, że w restauracyi tego rodzaju względy historyczne ważniejszymi są od artystycznych.

Przewodniczący podnosi trudności zbadania stanu rzeczy na miejscu, budowanie rusztowania jest kosztownem i zabierze dosyć czasu, pora zimowa jest niekorzystną, a śnieg może na razie udaremnić całe badanie. Względy artystyczne są bardzo ważne, ale Grono nie ma prawa całkiem pomijać względów naukowych i konserwatorskich. W widokach dawniejszych nie brak dowodów, że dach tej części pałacu miał kształt inny niż dziś, i że nie był równej wysokości na całym skrzydle wschodniem, ale wyższym w końcu jego południowym. Ślady zachowane na murze ogniowym są zbyt niepewne — jeżeliby nawet dawały wskazówkę co do dawnego kąta spadu, to nie rozstrzygają kwestyi absolutnej wysokości dachu, bo do nadmurowania muru ogniowego zdjęto na całej linii spadu górne warstwy cegły.

Kor. Odrzywolski podziela zdanie, by utrzymać stan historyczny, tam gdzie on jest stwierdzony, gdzie zaś tego niema, tam względy artystyczne powinny rozstrzygać. Kwestya nie jest piekącą, przyjdzie bowiem dopiero za dwa lata na porządek.

Kons. Kutrzeba zauważa, że obecnie nie zaszedł nowy fakt, któryby kazał zmieniać zdanie Grona.

Kons. Muczkowski sądzi przeciwnie, że takim faktem są uwagi p. Wyczyńskiego i artykuł w »Architekcie«; pragnie, by wobec tego Grono już teraz w tych kwestyach zajęło stanowisko.

Kor. Hendel odpowiadając na argumentacye poprzednich mowców, a zwłaszcza kor. Odrzywolskiego i kor. Stryjeńskiego, wykazuje, że gdyby linia spadu dachu obecnego była dawną, musiałyby przy niej na murze

ogniowym po jednej przynajmniej stronie, tam gdzie dach niższy przytyka do wątku muru z XVI wieku znaleźć się ślady wcięcia dla połączenia pokrycia dachu z murem. A tych śladów niema.

Kons. Krzyżanowski zwraca uwagę, że wkrótce wyjdzie »Tekka« Grona; pomieszczone w niej protokoły będą najlepszą odpowiedzią na obecnie podniesione w pismach zarzuty i krytykę postępowania Grona konserwatorów; pokaże się, że szereg kwestyi teraz w mowie będących poruszano już dawno w dyskusyi na Gronie.

Dalszą dyskusyę nad kwestyą restauracyi odłożono.

Kons. Muczkowski przedstawia sprawę budynków przy kościele św. Idziego w nowem jej stadyum. OO. Dominikanie godzą się na odnowienie budynków kosztem Związku Towarzystw artystycznych i na zachowanie ich pod warunkiem, że zostaną przeznaczone na ochronkę pod kierunkiem terecyarek Dominikańskich.

Kor. Hendel podnosi, że należy dać nowy dach i przeznaczyć fundusze na to.

Kons. Kutrzeba proponuje poczynić starania o subwencyę rządu i kraju na restauracyę tych budynków.

Posiedzenie 18 grudnia 1908.

Przewodniczący: kons. Dr. Tomkowiez.

Kons. Dydyński zgłosił wniosek, aby poczynić starania u Kapituły krakowskiej o kupno rękopisu »Decreta concilii Basiliensis«, pochodzącego z archiwum kapitulnego, a wystawionego obecnie na sprzedaż za 42.000 M. u antykwarza Hiersemanna w Lipsku. Uchwalono odnieść się w tej sprawie do Kapituły tudzież do Sejmu o subwencyę na kupno, jeżeli brak funduszów stanie Kapitulie na przeszkodzie wykupienia rękopisu.

Kor. Hendel na życzenie Grona, wyrażone na posiedzeniu w dniu 20 października b. r. przedstawia konieczność ogniotrwałego zabezpieczenia sal zamkowych tak II-go piętra jak i piątr niższych, o ile takowe mają stropy drewniane.

Przedstawia stan techniczny starych stropów drewnianych kasetonowych polichromowanych w trzech salach I-go piętra południowego skrzydła zamku. Mają one według przedłożonego profilu zdjętego z natury 90 cm wysokości, jednakowoż stan ich po zbadaniu okazał się taki, że są w większej części przez robaki stoczone i zbutwiałe. Przedłożył Gronu kawałki oderwane z belek i powały tychże stropów.

Nad powałą tych stropów jest nasyp 50 cm wysoki. Gdy miały być stawiane piece w dzisiejszem mieszkaniu kierownika restauracyi w grudniu 1905 r., profilowane te belki I-go piętra okazały się z wierzchu pod nasypem w tak złym stanie, że nie można było na nich wprost postawić podmurówki pieców, mających 3-50 m wysokości i musiał być zrobiony podkład z belek drewnianych na rozciągłość całej szerokości sali, ażeby ciężar pieca na wielką przestrzeń się rozłożył.

Taki sam stan belek stropów nad II-giem piętrem w skrzydle wschodniem, podciąganych już częściowo po pożarze 1702 r., w czasach Wolnego

m. Krakowa i za czasów austriackich. Widocznie przy robotach tych robionych pospiesznie o dobroć drzewa nie dbano.

W salach I-go piętra skrzydła wschodniego badane były stropy drewniane pod względem konstrukcyi i technicznego ich stanu, przy sposobności usuwania kominów środkowych z nowszych czasów i przywracaniu dawnych otworów drzwiowych.

Układ belek w tych stropach jest o podwójnym nieraz potrójnym pokładzie, lecz okazały się one nadbutwiałe. Cała grubość stropów od podłogi do spodu podsiębitki wynosi 0·84—0·86 m wysokości, jak świadczą przedłożone zdjęcia. W salach I-go piętra, które dzisiaj są sklepione (przeważnie z czasów restauracyi Zygmunta III) jest również między wierzchem sklepienia a podłogą I-go piętra nasypu około 80 cm.

Ponieważ II-gie piętro zamku ma być mieszkalnem i przeznaczonem na rezydencję cesarską, musi być oddzielone ogniotrwałymi stropami od części Muzeum Narodowego, które będą się znajdowały na I-szem piętrze i na parterze.

Wobec grubości nasypów nad starymi stropami i grubości stropów nowych z XVIII i XIX wieku z całą łatwością da się wykonać konstrukcję ogniotrwałą żelazno-betonową, wzorowo wykonaną lub sklepienia między dźwigarami. Konstrukcja ogniotrwała będzie zupełnie niewidoczna, do niej umocować należy wszystkie nadwątłone zębem czasu kasetonowe stropy I-go piętra i parteru, a usunąć podciągi, które dodała wojskowość austriacka już przed 60 laty ze względu na zły stan stropów. By przywrócić dawną wysokość sal, w których stare stropy się nie zachowały, będzie można dodać nowe dekoracyjne stropy, czy to według starych opisów, czy nowo skomponowane, umocowując je również, jeżeli zajdzie tego potrzeba, do nowych niewidzialnych stropów ogniotrwałych.

Jeżeli Komitet restauracyi zamku na posiedzeniu z dnia 27 maja 1907 r. uważał za konieczne, aby cała konstrukcja dachowa ze względów ogniotrwałości zamku, była wykonaną w żelazie, uważa Grono konserwatorów również za konieczne, ażeby wszystkie stropy drewniane na wszystkich piętrach były od wyższych pięter ogniotrwałe zabezpieczone, co nie spowoduje żadnego zszpecenia, ani usunięcia dziś istniejących stropów i zmiany dawnej wysokości sal. Zamek na Wawelu, który będzie mieścić rezydencję cesarską i Muzeum Narodowe z najważniejszymi zabytkami polskiej przeszłości, zabezpieczony będzie w ten sposób od ognia. Wniosek po dyskusyi, w której zabierali głos pp. Mączyński i Odrzywołski, jednomyślnie przyjęto.

Omawiano następnie potrzebę umieszczenia ekspozytury straży pożarnej na Wawelu, celem pewniejszego zabezpieczenia zamku przed pożarem.

Kons. Muczkowski zdał sprawozdanie z podróży do Wiednia odbytej w sprawie projektu ustawy konserwatorskiej.

Do opracowania ustawy konserwatorskiej i kwestyi urzędów konserwatorskich wybrano Komisję złożoną z pp. Muczkowskiego, Kopery i Kutrzeby.

Kons. Kopera referował o projekcie rozszerzenia kościoła parafialnego w Rzeszowie. Plany rozszerzenia nie zostały wykonane według wskazówek konserwatora. Ostatecznie konserwator zgodziłby się na rozszerzenie kościoła w stylu neogotyckim, byleby wnętrze barokowe pozostało nietknięte, choćby z tego powodu, że tworzy ono harmonijną całość z ołtarzami barokowymi i urządzeniem wnętrza. Na podwyższenie nawy głównej konserwator mógłby się także zgodzić, ze względu na fakt, że sklepienie obecne jest późniejsze i ma prowizoryczny charakter.

Wobec tego, że niektórzy członkowie Grona wyrazili wątpliwości co do artystycznej wartości dobudować się mającej części i stosunku tejże do zabytku, postanowiono sprawę odesłać do decyzji Komisji centralnej w Wiedniu.

Kons. Lepszy przedłożył pismo Starostwa w Jasle z życzeniem znaczniejszego rozszerzenia fary tamtejszej przez zupełną przebudowę nawy głównej. Po dyskusji poruczono rozpatrzenie tej sprawy celem przygotowania odpowiednich wniosków na następne posiedzenie osobnemu Komitetowi złożonemu z pp. Lepszego, Stryjeńskiego i Mączyńskiego.

Na rok 1909 wybrano przewodniczącym kons. Dr. Tomkowicza, zastępcą kons. Lepszego, sekretarzem kons. Krzyżanowskiego.

Indeks

do protokołów posiedzeń Grona.

- Akademia duchowna w Petersburgu** 280.
nauk w Petersburgu 280.
sztuk pięknych w Petersburgu 280.
Umiejętności w Krakowie 290.
- Akta sądowe** 294—295.
- Akwarele**, zob. Zamek królewski na Wawelu.
- Apsyda kościoła poddominikańskiego w Oświęcimiu** 275.
- Archeologiczne zbiory po śp. Piekosińskim** 297.
- Archiwum, archiwalia**:
aktów dawnych m. Krakowa 296.
Brzeska 272.
Brzozowa 270.
XX. Czartoryskich w Krakowie 270.
główne w Warszawie 281.
kapitulne w Krakowie 270, 313.
klasztorne krak. 270.
klasztoru Bożego Ciała w Krakowie 285.
komisji skarbu w Warszawie 281.
kościół P. Maryi w Krakowie 276, 277, 285.
krajowe aktów grodzkich i ziemskich w Krakowie 270, 272, 276, 280, 285, 287, 295, 302.
Miętusów z Cichego 272.
ministerstwa rolnictwa w Petersburgu 281.
Myślenie 308.
Namiestnictwa we Lwowie 280.
państwowe w Dreźnie 280.
parafii św. Szczepana w Krakowie 276.
Pilzna 276, 280.
Popiela Pawła w Krakowie 270.
prowincjonalne 270.
Skawiny 270.
sztabu generalnego w Petersburgu 280.
Tuszowa 285.
Wadowie 270.
Wiśnicza Nowego 285.
wojskowe 270.
- Archiwalni konserwatorowie** 294, 302.
- Archiwołty**, zob. Zamek królewski na Wawelu.
- Arkady kościoła w Tyczynie** 260.
zamku w Niepołomicach 298., zob. Zamek królewski na Wawelu.
- Attyka kościoła w Krośnie** 293.
zob. Zamek królewski na Wawelu.
- August II, król polski** 280.
- Augustyanie w Krakowie** 284, 287.
- Augustyn św.**, zob. obrazy.
- Bajera fotografie** 272.
- Balustrady**, zob. Zamek królewski na Wawelu.
- Barokowe hełmy kościoła św. Andrzeja w Krakowie** 293.
barok kościoła w Bochni 309.
barokowe drzwi w Przyszowej 288.
barokowe wnętrze kościoła w Rzeszowie 315., zob. Zamek królewski na Wawelu.
- Baszta w Bieczu** 275, 289, 294.
ciesielska w Krakowie 277.
w Czehowie 272.
w Oświęcimiu 279, 281, 286, 308.
pasamoników w Krakowie 267, zob. Zamek królewski na Wawelu.
- Berlin** 280.
- Belki cugowe**, zob. Zamek królewski na Wawelu.
- Będziemyśl** 301.
- Biblioteka: Baworowskich we Lwowie** 280.
hr. Branickich w Suchej 272.
XX. Czartoryskich w Krakowie 277.
Jagiellońska w Krakowie 286, 287, 289, 290.
kapitulna krak. 270.
hr. Krasińskich w Warszawie 281.
Uniwersytetu w Petersburgu 280.
Uniwersytetu w Warszawie 281.
- Biecz** 275, 289, 294.
Bochnia 309, 310.
Boguchwała, wieś 269.
Bolesław, wieś 269, 279.

- Bonerowskie rachunki 292
 Bóznica w Rzeszowie 268.
 Brama: Floryańska w Krakowie 267, 272, 276.
     zamku w Dąbrowie 310.
     domów krak. 285.
 Branice 279.
 Brzesko 272, 302.
 Brzezie 293.
 Brzozów 270.
 Budownictwo: wojenne z XV w. 301.
     wojenne Kazimierza W. 293.
 Budynki przy kościele św. Idziego 284.
     zob. Zamek królewski na Wawelu.
- Chrostowa** 293.
 Ciche, wieś 272.
 Cmentarz kalwiński w Brzeziu 293.
 Czchów 272.
 Czermna 298.
 Czerna 294.
- Dach mansardowy** 282, zob. Zamek królewski na Wawelu.
Dachówka, zob. Zamek królewski na Wawelu.
Dąbrowa 272, 310.
Dekoracje, zob. Zamek królewski na Wawelu.
Dolany 295.
Dom: przy ul. Kanoniczej w Krakowie 290, 296.
Domy krak. przeznaczone na przebudowę 279.
Drewniane kościoły, zabytki wogóle 281, 286, 288, 289, 297.
Drezno 280.
Dunajec, rzeka 294.
Dwór w Wielopolu Skrzyńskim 287, 289, 294.
Dyrekcja kolei państwowych 290.
Dziedzinnic, zob. Zamek królewski na Wawelu.
Dzieskanowice 309, 310.
Dziennik restauracji Wawelu 271.
Dzwon z XV w. w Gdowie 269.
Dzwonica drewniana w Bochni 309, 310.
     w Jordanowie z XVI w. 302, 309.
- Enkaustyka** 284.
Epitafia w kościele w Przyszowej 288.
Erymitaż w Petersburgu 281.
- Fasada Biblioteki Jagiell.** w Krakowie 286.
     kościół w Krośnie 293.
     kościół w Rzeszowie 297.
     kościół w Zatorze 298., zob. Zamek królewski na Wawelu.
Figura: kamienna z XVII w. w Miłowce 308.
     z XVII w. w Olpinach 269.
Fragmety architektoniczne, zob. Zamek królewski na Wawelu.
Freski domu przy ul. Kanoniczej w Krakowie 296.
     kościół św. Katarzyny 206, 287.
     kościół w Boguchwale 269.
- Gdów** 269.
Głowy z izby Poselskiej 270.
Gobelin z kościoła P. Maryi w Krakowie 284.
Golesz, zamek 302.
Gotyckie zabytki: kościoły 289, 302.
     odrzwia 296.
     portal w Przeczycy 294.
     portal w Żywcu 297,
         zob. Zamek królewski na Wawelu.
Grabie 284.
Grobowice: z trumnami w Brzeziu 293.
Ligęzów w Bolesławiu 279.
Socyna w Lusławicach 294.
Grota Twardowskiego 310.
Gzems romański w kościele św. Andrzeja w Krakowie 277, zob. Zamek królewski na Wawelu.
- Helm**: wieży kościoła św. Andrzeja 295, 296.
     wieży kościoła Bożego Ciała 293.
     zob. Zamek królewski na Wawelu.
Honorarium za teki Grona 296.
- Inwentaryzacja drewnianych kościołów**, zabytków 281, 286, 288, 289, 297, 300.
Inwentarze: archiwalne 302.
     wielkorzędowe 270.
Izba Poselska, zob. Zamek królewski na Wawelu.
- Jadowniki** 302.
Jasło 269, 276, 286—288, 302, 315.
Józef II, cesarz 269.
Jordanów 302, 309.
- Kalwiński cmentarz** w Brzeziu 293.
Kamienica Szara w Krakowie 297.
Kanał, zob. Zamek królewski na Wawelu.
Kapa w kościele Bożego Ciała 310.
Kapitel romański z Tyńca 310.
Kapituła krak. 290, 313.
Kaplica: Ligęzów w Bolesławiu 269.
     aryańska w Krakowie 209.
     św. Antoniego w kościele św. Krzyża w Krakowie 284.
     konfederatów w Lanckoronie 308.
     św. Jacka w kościele podominikańskim w Oświęcimiu 277.
     Komorowskich w Żywcu 297.
Kasa bracka w Wieliczce 276.
Kasa Oszczędności m. Krakowa 284.
Kasa żelazna, zob. Zamek królewski na Wawelu.
Katalog Archiwum kraj. krak. 285, 287, 302.
Katedra na Wawelu 292.
     w Tarnowie 281, 286.
Kazimierz W. 293.
Klasztor: w Krakowie, Bożego Ciała 285, Augustyanów św. Katarzyny 267, 275, 284, 286, 287, w Rzeszowie, Bernardynów 279, w Starym Sączu 287, w Tyńcu 286, 310.
Klisze Grona, ich wypożyczanie 279.
Kluczkowice 284.

- Kolumny, zob. Zamek królewski na Wawelu.
- Kominy, zob. Zamek królewski na Wawelu.
- Komisyja archeograficzna w Petersburgu 280.
- Komitet ochrony zabytków 302.
- Komorowice 301.
- Komorowscy 297.
- Konfederaci barscy 308.
- Konkurs na fasadę domu przy kościele P. Maryi w Krakowie 285.
- Konsola, zob. Zamek królewski na Wawelu.
- Kościóły: w Będziemysłu 301.
w Bochni 309.
w Boguchwale 269.
w Dziekanowicach 309, 310.
w Gdowie 269.
w Grabiu 284.
w Jadownikach 302.
w Jordanowie 302.
w Jaśle 269, 276, 286—288, 315.
w Komorowicach 301.
w Krakowie, św. Andrzeja 275, 277, 279, 289, 293, 296.
św. Anny 281.
Bernardynów 269.
Bożego Ciała 272, 293, 310.
Franciszkanów 276.
św. Idziego 284, 313.
św. Katarzyny (Augustyanów) 284, 287.
św. Krzyża 285, 301.
P. Maryi 276, 284, 285, 287, 310.
św. Mikołaja 275.
w Krośnie, farny 285, 293, Franciszkanów 269.
w Lanckoronie 308.
w Maniowach 282.
w Mogilanach 308.
w Moszczenicy 309.
w Niegowici 284.
w Opinach 269, 281.
w Osieku 286, 294, 298.
w Oświęcimiu, poddominikański 271, 273, 274, 277, 285.
w Paczółtowicach 294.
w Pilźnie 286, 287, 294.
w Porębcu Uszewskiej 269.
w Przeczycy 294.
w Przyszowej 288.
w Rabce 282.
w Ruszcy 289.
w Rzeszowie 297, 308, 315.
w Skrzyszowie 281, 294.
w Sromowcach Niżnych 281, 286, 288.
w Szczepanowie 286.
w Szynwałdzie, drewniany 277, 281, 297.
w Tarnawie 287.
w Tuczani 268.
w Tuchowie 308.
w Tyczynie 269.
w Tymowej 308.
w Tyńcu 286, 289, 297.
w Wiedniu, św. Szczepana 291.
- Kościół w Wieliczce, św. Sebastjana 287, 290, 309.
w Wisniczu Starym 269, 281, 294.
w Wisniowej 309.
w Zatorze 279, 286, 298.
w Zembrzycach 308.
w Zwierniku 269.
w Żywcu 296, 297.
- Krajowice 302.
- Kraków, często.
- Krenelaze murów miejskich krak. 267.
zob. Zamek królewski na Wawelu.
- Kroksztyny, zob. Zamek królewski na Wawelu.
- Kropielnica w kościele P. Maryi w Krakowie 319.
- Krosno 269, 285, 293.
- Kruchta kościoła w Gdowie 269.
P. Maryi w Krakowie 310.
- Krużganki w kościołach: Franciszkańskim 275, św. Katarzyny 267, 275, 284, 286, 287, zob. Zamek królewski na Wawelu.
- Krypta kościoła w Gdowie 269.
- Kulmbach, malarz 276.
- Kuchnie, zob. Zamek królewski na Wawelu.
- Kurza Stopa, zob. Zamek królewski na Wawelu.
- Lamus w Branicach 279.
- Lanckorona 272, 308.
- Lavabo renesansowe 296.
- Laxenburg 270.
- Ligęzowie 269, 279.
- Loggia — zob. Zamek królewski na Wawelu.
- Loteryja państwowa na cele konserwatorskie 267.
- Lubeka 308.
- Lubomirscy 281.
- Lubranka, zob. Zamek królewski na Wawelu.
- Lusławice 294.
- Lustracya wielkorządów krak. z r. 1615 281.
zamku krak. z r. 1605, 281.
- Lwów 280.
- Łażnie, zob. Zamek królewski na Wawelu.
- Majewski 280.
- Malowania ścienne: «Ukrzyżowanie» w kościele św. Krzyża w Krakowie 284, 285.
w klasztorze św. Katarzyny w Krakowie 267.
domu przy ul. Kanoniczej 290.
- Maniowy 282.
- Mansardowy dach 282.
- Matejko Jan 309.
- Memoryał Grona w sprawie urzędowego stanowiska konserwatorów 275.
zob. Zamek królewski na Wawelu.
- Miętusowie 272.
- Milówka 308.
- Ministerstwo kolei 290.

- Model Wawelu, zob. Zamek królewski.
 Mogilany 308.
 Mogiła Wandy 310.
 Monografia restauracji, zob. Zamek królewski na Wawelu.
 Most w Czerny 294.
 Moszczenica 309.
 Mozaika w kościele Franciszkanów krak. 276.
 Mury: w Bieczu 275.
 fortyfikacyjne w Krośnie 293.
 miejskie przy Bramie Floryańskiej w Krakowie 267, 272, 284.
 romańskie kościoła św. Andrzeja 293, por. Zamek królewski na Wawelu.
 Muzea: Czartoryskich w Krakowie 277
 dyecezyjne w Tarnowie 289, 294.
 Narodowe w Krakowie 269, 276, 279, 288, 301, 314.
 salinarne w Wieliczce 276, w Tyczynie 269, wiedeńskie 270.
 Myślenice 295, 308, 309.
 Nagrobek Szylinga w kościele P. Maryi w Krakowie 287.
 Nawa: kościoła w Jaśle 269, 276, 315, kościoła poddominikańskiego w Oświęcimiu 273, 277.
 Nawy barokowe kościoła w Rzeszowie 308, 315.
 Niegowić 284.
 Niepołomice 284, 298
 Nowella do ustawy budowlanej m. Krakowa 277, 282—284.
Oblężenie, zob. Zamek królewski na Wawelu.
 Obramienia okien, zob. Zamek królewski na Wawelu.
 Obrazy: przedstawiający głowę Chrystusa na chuście Weroniki 267.
 św. Augustyna w krużgankach klasztoru św. Katarzyny w Krakowie 267.
 ścienne w kościele św. Katarzyny 284.
 Kulmbacha w kościele P. Maryi w Krakowie 276.
 św. Salomei u Franciszkanów w Krakowie 276.
 Matki Boskiej w Ołpinach 269, 281.
 muzeum dyecezyjnego w Tarnowie 289.
 Matki Boskiej z r. 1513 w Tłuczani 267, 268.
 w kościele w Tyczynie 269.
 Ochrona zabytków w myśl orędzia papieża Piusa X. 310.
 Odrzwia: gotyckie kamienicy przy pl. Szczepańskim l. 8. 296.
 średniowieczne 302.
 Okna: gotyckie kościoła w Jaśle 269.
 ostrołukowe w Krośnie 293.
 romańskie w kościele św. Andrzeja w Krakowie 277, por. Zamek królewski na Wawelu.
 ostrołukowe w kościele poddominikańskim w Oświęcimiu 278.
 Okólnik Namiestnika w sprawie ochrony zabytków 278.
 Oktagon kościoła poddominikańskiego w Oświęcimiu 271, 273, 274, 278.
 Olpiny 269, 281.
 Ołtarz: Ligezów w klasztorze Bernardynów w Rzeszowie 279.
 wielki kościoła poddominikańskiego w Oświęcimiu 271.
 Ornaty: w Dąbrowie 272.
 w kościele Bożego Ciała w Krakowie 272.
 Osiek 286, 294, 298
 Oświęcim 271—274, 277—279, 281, 285, 286, 301, 308.
 Paczółtowice 294.
 Pałac: dożów w Wenecji 306.
 Lubomirskich w Rzeszowie 281.
 Wielopolskich w Krakowie 279.
 Pasamonicy, zob. baszta.
 Pawlikowskich zbiór we Lwowie 280.
 Petersburg 280.
 Pieczęcie gmin wiejskich stare 298, 301.
 Pijarzy w Krakowie 289.
 Pilzno 276, 280, 286, 287, 294.
 Pius X papież 310.
 Plany: kościoła poddominikańskiego w Oświęcimiu 273.
 Krakowa z r. 1785, 280, zob. Zamek królewski na Wawelu.
 Podgórze 310.
 Podgrodzie 293.
 Podworeczyk, zob. Zamek królewski na Wawelu.
 Polichromia: kościoła w Bochni 309, kościoła św. Andrzeja w Krakowie 277.
 kościoła w Pilźnie 387.
 kościoła w Skrzyszowie 281.
 kościoła w Starym Wiśniczu 281, zob. Zamek królewski na Wawelu.
 Popiel Paweł 270.
 Pöppelman 280.
 Porębka Uszewska 269.
 Portale: domów krak. 285.
 gotycki w Przeczycy 294.
 katedry tarnowskiej 281.
 kościoła w Zatorze 279, 286.
 gotycki w Żywcu 297, zob. Zamek królewski na Wawelu.
 Portret: biskupa Szyszkowskiego 275, Władysława IV w Sucheju 280.
 Posadzki, zob. Zamek królewski na Wawelu.
 Presbiterium: kościółka w Jaśle 269.
 kościoła Franciszkanów krak. 276.
 kościoła poddominikańskiego w Oświęcimiu 271, 274, 275, 278.
 Projekt ustawy konserwatorskiej 301, 302, 311, 314.
 Przeczycza 294.
 Przyszowa 288.
 Pułapy, zob. Zamek królewski na Wawelu.
 Rabka 282.
 Rabsztyn, zob. Zamek królewski na Wawelu.
 Rada artystyczna m. Krakowa 283, 284, 293, 296.

- Rada szkolna krajowa 288, 289.
 Rachunki: dworu królewskiego 281.
 wielkorządowe 270, zob. Zamek królewski na Wawelu.
 Regulamin obrad Grona 275.
 Renesansowe zabytki: kaplica Komorowskich w Żywcu 297.
 lavabo 296.
 Reorganizacja konserwatorstwa 287.
 Rewizye województwa krak. 280.
 Rezolucya sejmowa w sprawie konserwatorstwa 287.
 Rękopisy: Decreta concilii Basiliensis 313, muzyczne, z XVI w., Rtorantystów 289, 290.
 «Regestrum hospitalis s. Spiritus» z r. 1682, 296.
 Roccoco wnętrza kościelnego w Bochni 309.
 Róg wielki 276.
 Romańskie zabytki: części kościoła w Dziekanowicach 309.
 kapitel z Tyńca 310.
 mur kościoła św. Andrzeja w Krakowie 277, 279, 293.
 Rorantysi kat. krak. 289, 290.
 Ruszcza 289.
 Ryciny w Ermitażu 281, zob. Zamek królewski na Wawelu.
 Rysunki, zob. Zamek królewski na Wawelu.
 Rytro 268, 272.
 Rzemień 267, 279.
 Rzeszów 268, 269, 279, 281, 297, 308.
 Rzeźby stiukowe z XVIII w. w kościele św. Andrzeja w Krakowie 277.
 Sacramentsschrank, zob. szafa na Sakrament.
 Salezianie w Oświęcimiu 271, 273, 274.
 Sącz Stary 287, 309.
 Schody, zob. Zamek królewski na Wawelu.
 Sieklówka 302.
 Sienie domów krakowskich 285.
 Skarbiec katedry krak. 291, 292, 299.
 Skawina 270.
 Sklepienie, zob. Zamek królewski na Wawelu.
 Skrzyszów 281, 294.
 Sobolowski kamień 269.
 Socyn 294.
 Soła 273.
 Sołtysi z Cichego 272.
 Sromowce Niżne 281, 286, 288.
 Stajnie, zob. Zamek królewski na Wawelu.
 Stiuki, zob. rzeźby.
 Stropy domu przy ul. Kanoniczej 290, zob. Zamek królewski na Wawelu.
 Sucha 270, 272, 280, 308.
 Szafa ścienna na N. Sakrament (Sacramentsschrank) w Gdowie 269.
 Szczepanów 286.
 Szkarpy: domu przy ul. Brackiej w Rynku krak. 285.
 kościoła w Krośnie 293.
 Szkartowanie aktów sądowych 294—295.
 Szpital św. Ducha w Krakowie 296.
 Sztab: generalny w Berlinie 280.
 jeneralny w Petersburgu 280.
 Szttychy, zob. Zamek król. na Wawelu.
 Szyling 287.
 Szywałd 277, 281, 297.
 Swieczniki ścienne (zacheuski) w kościele św. Krzyża 301.
 Targ Nowy 282, 286.
 Tarnawa 287.
 Tarnów 277, 281, 286, 289, 294.
 Teki Grona: 280, 281, 296, archiwalna 285, 287, zob. Zamek królewski na Wawelu.
 Tęcza kościoła w Przyszowej 288.
 Tęczynscy 280.
 Tłuczań 267, 268.
 Towarzystwo rolnicze krak. 296, 298.
 Tryptyki: w Sieklówce 302.
 w Sromowcach Niżnych 282.
 Tuchów 308.
 Tuszów 285.
 Twardowskiego grota 310.
 Tyczyn 269.
 Tymowa 308.
 Tyniec 286, 289, 297, 310.
 Uklejna 294, 295.
 Ustawa: budowlana dla m. Krakowa 277, 282, 283, 284.
 konserwatorska o ochronie zabytków 278, 301, 302, 311, 314.
 o uwolnieniu od podatku domów krakowskich 281.
 Uszewska, zob. Porąbka.
 Vogel 280.
 Wadowice 270.
 Wandy mogiła 310.
 Warszawa 280, 281.
 Wawel, zob. Zamek królewski.
 Wenecya 306.
 Weronika św., zob. obrazy.
 Więzienie, zob. Zamek król. na Wawelu.
 Widoki: ulic krak. 285, zob. Zamek król. na Wawelu.
 Wiedeń 291.
 Wieliczka 276, 287, 290, 309.
 Wielkorządy krakowskie 281.
 Wielopole Skrzyńskie 287, 289, 294.
 Wielopolskich pałac w Krakowie 279.
 Wieże: strażnicza (donjon) w Rzemieniu 267, 279.
 przy kościele św. Andrzeja 293.
 obronne miejskie krak. 291.
 ratuszowa krak. 271, 272.
 warowna w Krośnie 293.
 zamkowa w Oświęcimiu 272.
 ratuszowa w Tarnowie 277.
 kościoła w Zatorze 279., zob. Zamek królewski na Wawelu.
 Wiśnicz Nowy 285.
 Wiśnicz Stary 269, 281, 294.
 Wiśniowa 309.
 Witraże kościoła Franciszkanów krak. 276.

- Witraże kościoła w Rzeszowie 297.
 Wyczyński Kazimierz, memoriał jego o Wawelu 311, 312.
 Wykopaliska na zamku w Oświęcimiu 272.
 Wypiańskiego karton obrazu św. Salomei 276.
 Wytrzyszczka 294.
- Zacheuszki, zob. świeczniki.**
 Zakrystya: kościoła w Jasle 269.
 kościoła P. Maryi w Krakowie 287.
 Zamek królewski na Wawelu:
 akwarele z widokami zamku 280.
 archiwolty kolumn 303.
 arkady 288, 305, 306, 307.
 arkady krużganków 303, 304.
 attyka 291, 307.
 balustrady 304.
 barokowa budowa 299.
 belki cugowe 304.
 budynki wojskowe 290.
 dach 288, 290, 291, 292, 299, 303, 304, 305, 306, 307, 312, 313.
 dachówka 288, 290, 291, 292, 299.
 dekoracje izby poselskiej 268.
 dziedziniec 290, 291, 303, 304, 306.
 dziedzińczyk obok stajni król. 296.
 fasady 288, 291, 299, 300, 303, 304, 306, 312.
 fragmenty architektoniczne 268.
 gotycka ściana skarbcza 292.
 gotycka część 304.
 gzemsy 288, 291, 299, 300.
 hełmy 288, 291, 299.
 hełm barokowy 292.
 izba poselska 268, 270.
 kanał 268.
 kasa żelazna 301.
 kolumny 305, 306, 307.
 kolumny arkad 303.
 kominy 290.
 komitet restauracyi 288, 303, 305, 311, 314.
 konsola muru ogniowego 291.
 krenelaż gotycki w stylu angielskim 291.
 kroksztyny 290.
 krużganki 289, 290, 292, 299, 301, 303, 304, 305, 306, 307, 312.
 kuchnie królewskie 299.
 Kurza Stopka 291, 299, 304.
 loggia 292.
 Lubranka 290, 291, 292, 299, 305.
 łaźnie królewskie 291.
 memoriał Grona w sprawie restauracyi zamku 296, 297, 298, 307, 311.
 model 290, 291, 292, 298, 299, 302.
 monografia restauracyi 270.
 mury obronne 272, 292.
 mur obwodowy średniowieczny 280.
 mur ogniowy 291, 292, 304, 305, 306, 312.
- Zamek królewski na Wawelu:
 obłężenie 1655 r. 280.
 obramienie okien 288, 290, 306.
 ogniotrwałe zabezpieczenie zamku 313, 314.
 okna 288, 290, 291, 303, 306.
 plany 270.
 plan sytuacyjny 280.
 plan na koronację Augusta II 280.
 podworczyk między katedrą a zamkiem 292.
 polichromia 292, 304.
 portale bram 299.
 posadzki 292.
 pożar 1702 r. 313.
 Rabsztyn 280.
 rachunki z XVI w. 280.
 ryciny 281, 292.
 rygi góralskie 304.
 rysunki z widokami 280, 292.
 schody kręcone 291.
 sklepienie beczkowe 299.
 stajnie królewskie 296, 299.
 straż pożarna 314.
 stropowe belki 305.
 strop krużganków 312.
 strop kasetonowy nad krużgankiem 304.
 strop 292, 306, 313, 314.
 sztychy z widokami zamku 280.
 Teka Grona o Wawelu 270, 271, 280, 287.
 Teki Prylińskiego 270.
 więzienie żelazne 305.
 widok z XVII w. 291.
 wieże 288, 299.
 wieża Sandomierska 272.
 senatorska 290, 299.
 z XVII w. obok skarbcza 291, 292.
 Sobieskiego 292, 299.
 Zygmunta III 290, 291, 299.
- Zamki: w Dąbrowie 310.
 w Golezsu 302.
 w Lanckoronie 272.
 w Laxenburgu 270.
 w Niepołomicach 284, 298.
 w Oświęcimiu 272, 279, 301.
 w Podgrodziu 293.
 w Ryttrze 268, 272.
 w Rzeszowie 269.
 na Ukłejnie 294, 295, 309.
 w Wytrzyszczce 294.
- Zator 279, 286, 298.
 Zembrzyce 308.
 Zegar na wieży ratuszowej krak. 271, 272.
 Zjazd konserwatorski w Lubecie 308.
 Związek towarzystw artystycznych krak. 308, 310, 313.
 Zwiernik 269.
 Zygmunt I król polski 280.
 Zygmunt August, król polski 280.
 Zygmunt III, król polski 314.
 Żywiec 296, 297.

Skład Głona konserwatorów i korespondentów Galicyi zachodniej.

BIENKOWSKI PIOTR Dr., korespondent
CHMIEL ADAM, korespondent
DEMETRYKIEWICZ WŁODZIMIERZ Dr., konserwator
DYDYŃSKI MARYAN, konserwator
ESTREICHER STANISŁAW Dr., konserwator
HENDEL ZYGMUNT, korespondent
KOPERA FELIKS Dr., konserwator
KORZENIOWSKI JÓZEF Dr., korespondent
KRZYŻANOWSKI STANISŁAW Dr., konserwator, sekretarz i skarbnik Głona
KUTRZEBA STANISŁAW Dr., konserwator
LEPSZY LEONARD, konserwator, zastępca przewodniczącego Głona
MAĆZYŃSKI FRANCISZEK, korespondent
MUCZKOWSKI JÓZEF Dr., konserwator
MYCIELSKI JERZY Dr., korespondent
ODRZYWOLSKI SŁAWOMIR, korespondent
PAGACZEWSKI JULIAN Dr., korespondent
PAPÉE FRYDERYK Dr., konserwator
SOKOŁOWSKI MARYAN Dr., korespondent
STRYJEŃSKI TADEUSZ, korespondent
TOMKOWICZ STANISŁAW Dr., konserwator, przewodniczący Głona
ULANOWSKI BOLESŁAW Dr., konserwator.

Adres: *Kraków, Sienna 16 (Archivum).*

TREŚĆ TOMU TRZECIEGO.

---

	str.
Katalog Krajowego Archiwum aktów grodzkich i ziemskich w Krakowie. Wydął Dr Stanisław Kutrzeba	1—247
Indeks do Katalogu Krajowego Archiwum aktów grodzkich i ziemskich w Krakowie	249—266
Ż protokołów posiedzeń Grona (w opracowaniu sekretarza Grona Dra Sta- nisława Krzyżanowskiego)	267—315
Indeks do Protokołów posiedzeń Grona	316—321
Skład Grona konserwatorów Galicyi zachodniej	322

